image
not
available

ROMA
Via S. Chiara
N. 60

DE ASCENSIONE MENTIS IN DEVM
Per Scalas
RERVM CREATARVM
OPVSCVLVM
ROBERTI CARDINALIS
BELLARMINI
e Societate Iesu.

Ad Illustriss. et Reverendiss. D.
Card. Aldobrandinum
S.R.E. Camerarium.

Coloniæ Agrippinæ
Apud Cornel. ab Egmond.
A° CIↃ IↃC XXXIV.

Imprimatur, si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sac. Pal. Apostolici.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Petronius, Ord. Præd. Sacri Apostolici Palatii Magister.

ROBERTVS BELLARMINVS POLITIAN;
S.R.E. CARD. TIT. S MARIÆ IN VIA,
Archiep. Capuanus, Eccl. Catholicæ Rom.
Athleta fortissimus

PETRO ALDOBRANDINO S.R.E. CARDINALI AMPLISSIMO

Robertus Card. Bellarminus Salutem dicit.

SVPERIORE mense Septembri, libellum de ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum, ut potui, Domino adjuvante, confeci. Eum enim mensem ad vacandum Deo, semotis aliis curis, cum bona Sanctissimi Patris ac Domini nostri venia mihi ipse delegeram. Et quamvis eum libellum in meum propriè usum conscripseram; tamen consilio & cohortatione amicorum admonitus ut eum publicari paterer, in tuo potissimum nomine apparere volui. Si qua enim utilitas ex hac

mea lucubratione peti potest, ea præcipuè ad homines occupatos publicis negotiis, quales in primis sunt Ecclesiæ Principes, redundabit. Tu verò ex Principibus Ecclesiæ negotiorum mole gravatis unus in primis es: quippe Cardinalis, Archiepiscopus, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Camerarius, ex Præpositis universalis Inquisitionis, officio & multarum gravissimarumque protectionum sollicitudine distentus. Accessit & illa caussa hujus operis nuncupandi tibi, ut extaret ex me ad memoriam posterorum aliquod ingentium tuorum in me beneficiorum, & meæ in te qualiscunque observantiæ monumentum. Neque quòd exiguum sit munus, ideò minùs gratum benignitati tuæ futurum esse confido. Libri enim non ex multitudine foliorum, sed ex fructibus

atque

atque utilitate pensantur. De hoc verò libello quid alii judicabunt, ignoro; mihi certè, præter cetera mea opuscula, non parum utilem fuisse comperi. Itaque reliquos libros meos nisi necessitate cogente non lego: hunc spontè térque quatérque jam legi, & deinceps frequenter in ejus lectione versari mihi propositum est; nisi fortè chariorem illum mihi faciat non meritum ejus, sed amor, quòd illum, ut alterum Benjaminum, in extrema senectute genuerim. Accipe igitur, Cardinalis optime, munusculum à me, quod non solum debitæ observantiæ testimonium præbeat, sed etiam cujusdam quasi monitoris fungatur officio. Vt si quando turbæ negotiorum te nimiùm premant, & à consueto studio certis horis Deo per orationem vacandi impe-

dire conentur, is modestè suggerat, ut eiusmodi turbis ad modicum tempus exclusis, ad interiora & solita gaudia mentem revoces, & vel meditando vel legendo vaces, & videas, quoniam Dominus ipse est Deus, id est, solum verum, & summum, & sempiternum bonum; cujus adeptio felicissimum, cujus amissio miserrimum hominem facit.

IN-

INDEX GRADVVM.

DE

ASCENSIONE MENTIS IN DEVM PER SCALAS RERVM CREATARVM.

PRÆFATIO.

SCRIPTVRA *divina frequenter nos admonet, ut sollicitè quæramus Deum. Quamvis enim Deus non longè sit ab unoquoque nostrum, cùm in ipso vivamus, moveamur, & simus, ut Apostolus loquitur; nos tamē longè sumus à Deo: & nisi aßiduè disponamus ascensiones in corde, & scalas nobis erigamus in cælum, & magno labore Deum quæramus; cum filio prodigo in regione longinqua, procul à patria & à Patre, pascimus porcos.* Act. 17 Luc. 15

Ac ut breviter explicemus, quomodo

modo inter se ista cohæreant, ut Deus non longè sit à nobis, & nos tamen longißimè absimus ab illo; dicimus, Deum non longè à nobis abesse, quoniam ille nos aßiduè videt, cujus oculis omnia sunt præsentia: idem quoque de nobis
1. Pet. 5. *aßiduè cogitat, quia illi cura est de*
Heb. 1. *nobis; & ipse idem nos aßidue tangit, quia portat omnia verbo virtutis suæ. Nos autē longißime absumus à Deo, quia Deum non*
1 Tim. 6. *videmus, nec videre possumus, cū*
lucem habitet inacceßibilem: sed
1. Cor. 3. *nec sufficientes sumus cogitare aliquid de Deo ex nobis, tamquam ex nobis: multo minus illum affectu pio tangere, illique inhærere valemus, nisi nos suscipiat, & ad se trahat dextera ejus. Ideo enim*
Ps. 62. *David cum dixisset*, Adhæsit anima mea post te, *continuo adjunxit:* Me suscepit dextera tua. *Nec solum longe absumus à Deo, quia neque illum videre possumus, neque facile de illo cogitamus, neque illi per affectum inhære-*

hæremus; sed etiam quia occupatè temporalibus bonis, quæ nos undique circumstant & obruunt, facillime Deum obliviscimur, & corde arido vix nomen Dei in Psalmis & sacris precibus per linguam sonamus. Hæc igitur caussa est, cur Spiritus sanctus in Sacris Litteris, ut modo dicebamus, tam sæpe nos hortetur ut quæramus Deum: Quærite Deum, & vi- Ps. 68.
vet anima vestra. *&*: Quærite Ps. 104
faciem ejus semper. *&*: Bo- Thren. 3.
nus est Dominus sperantibus
in eum, animæ quærenti illum. *&*: Quærite Dominum, Isa. 55.
dum inveniri potest. *&*: In Sap. 1.
simplicitate cordis quærite illum. *&*: Cum quæsieris Do- Deut. 4
minum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris.

Porro sollicitudo hæc Deum quærendi quamvis omnibus fidelibus communis esse debeat, tamen magis propriè ad Prælatos Ecclesiarum pertinet: quod sancti Pa-

tres

tres, Augustinus, Gregorius, & Bernardus, præter ceteros testantur. Ii siquidē disertis verbis scribunt, non posse Prælatum sibi & aliis prodesse, nisi in meditationem rerum divinarū, & propriæ mentis refectionē, diligenter incumbat. Lib. 19 de Civ. Dei, c. 19. *S. Aug. in l. de Civ. Dei:* Otium sanctum, *inquit,* quærit charitas veritatis: negotium justum suscipit necessitas charitatis. Sed nec sic omnimodò veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur ista suavitas, & opprimat illa necessitas. *Et idē S. Augustinus in Confeßionibus de seipse loquens, & de frequenti sua meditatione Dei ex creaturis.* Lib. 10 Cōfess. cap. 40 Sæpè, *inquit*, istud facio. Hoc me delectat, & ab omnibus actionibus necessitatis, quantum relaxari possum, ad istam voluptatem refugio. *S. Gregorius in lib. de cura pastorali* 2. par. Past. cap. 5. *ait:* Sit Rector singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus:

ſus: ut & per pietatis viſcera in ſe infirmitatem ceterorum transferat, & per ſpeculationis altitudinem ſemetipſum quoque inviſibilia appetendo tranſcendat. *Et addit eodem in loco S. Gregorius exemplum Moyſis & Chriſti. Moyſes enim frequenter tabernaculum intrabat, & exibat: intrabat videlicet, ut arcana Dei conſideraret; exibat, ut proximorũ infirmitates portaret. Et Chriſtus ipſe per dies concionãdo & miracula patrando proximorum ſaluti vacabat, ſed noctes inſomnes orando & contemplando ducebat.* Erat *.n. inquit S. Lucas,* Luc. 6. pernoctans in oratione Dei. *Deniq; alia multa hic ſimilia in capite ultimo ejuſdẽ libri legi poſſũt.*

Porrò S. Bernardus, ut Eugenium Papam, ſuum quondam diſcipulum, ſeriò admoneret, ut non totum ſe actioni daret, ſed quotidie certo tempore ſe colligeret, ac ſancto otio & cæleſti pabulo frueretur, ſcripſit libros quin-

quinque De consideratione, in quibus non solùm exhortatur illum ad aßiduam meditationem rerum cælestium, sed etiam rationem & modum meditandi, & meditando ascendendi, & ascendendo transformandi se in Deum per intellectum & affectum, perspicue tradit. Neque admittit excusationem, quam ille obtendere poterat, & quam multi hoc tempore obtendunt; nimias videlicet occupationes, quæ Pontificale officium comitantur, non relinquere tantum otii, ut meditationi rerum divinarum Prælatus vacare poßit. Certe enim nemo tenetur externis negotiis ita totum se tradere, ut non relinquat sibi tempus corpus reficiendi cibo & potu, & captandæ per somnum quietis. Et si corpus hanc refectionem & quietem juste petit, quanto magis spiritus cibum & somnum suum jure optimo petet? neque enim sine hac refectione recte fungi officio suo in tanta mole maximorum

morum negotiorum ullo modo potest. Porrò cibus animæ oratio est, & somnus contemplatio, per quam disponuntur ascensiones in corde, ut videatur Deus deorum in Sion; Ps. 83. *quomodo in valle lacrymarum videri potest. Scala vero ascensionis in Deum nulla videtur nobis mortalibus patere posse, quam per opera Dei. Qui enim singulari Dei dono per aliam viā in paradisum admissi audierunt arcana Dei, quæ non licet homini loqui, ii non ascendisse, sed rapti fuisse dicendi sunt. quod de se B. Paulus apertè confitetur, cum ait:* Raptus *sum* in 2 Cor. 12. paradisum, & *audivi* arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Posse autem hominem per opera Dei, id est, per creaturas ascendere ad notitiam & amorē Creatoris, docet liber Sapientiæ, & Sap. 13 *Apostolus ad Romanos, & ratio* Rom. 1 *ipsa satis confirmat, cū ex effectis caussa efficiens, & ex imagine exemplar cognosci posit: & dubium*

bium esse nequeat, res omnes creatas esse opera Dei; & hominem atque Angelum, non solum opera, sed etiam imagines Dei esse, Scriptura sancta nos doceat.

Ego igitur his rationibus excitatus, in aliquantula requie à publicis negotiis mihi concessa, & sancti Bonaventuræ exemplo admonitus, qui in simili recessu scripsit Itinerarium mentis in Deum, tentavi Scalam ex creaturarum consideratione conficere per quam utcumque ad Deum posset ascendi. Eam vero quindecim gradibus distinxi, ad similitudinem quindecim graduum, quibus ascendebatur ad templum Salomonis, & quindecim Psalmorum, qui Graduales dicuntur.

SCALÆ ASCENSIONIS IN DEUM

GRADVS PRIMVS.

Ex consideratione Hominis.

SI quis verè cupiat scalas in Deum erigere, à sui ipsius consideratione incipere debet. Vnusquisque enim nostrûm, & creatura, & imago Dei est; & nihil nobis vicinius est, quàm nos ipsi. Itaq; non sine caussa Moyses ait: *Attende tibi.* in quæ duo verba insignē sermonem scripsit magnus Basilius. Qui enim se totum circumspexerit, & quæ intra se latent consideraverit, inveniet quasi compendium mundi totius, unde ad effectorem rerum omnium non difficulter ascendet. CAP. I.

Sed ego in pręsenti nihil aliud investigare decrevi, nisi quatuor communes caussas; quis sit auctor meus, ex qua materia me fecerit, quam formam mihi dederit, & ad quem finem me produxerit. Nam si quærā auctorem meum, inveniam solum Deum; si quæram materiam unde me fecerit, inveniam omnino

nihil; unde colligam, quidquid in me est, à Deo factum esse, & totum Dei esse: si quæram formam, inveniam me esse imaginem Dei; si finem quæram, inveniam ipsũ eumdem Deum esse summum & totum bonum meum. Itaque intelligam tantam esse mihi conjunctionem & necessitudinem cum Deo, ut ipse solus mihi sit conditor, ipse auctor, ipse pater, ipse exemplar, ipse beatitudo, ipse omnia. Et si hoc intellexero, quomodo fieri poterit, ut non ardentissime illum quæram? illum cogitem? illum suspirem? illum videre & complecti desiderem? vel, ut non exhorream tam densas tenebras cordis mei, quod tam longo tempore nihil minus cogitavit, aut desideravit, aut quæsivit, quam Deum, qui solus mihi est omnia?

CAP. II. Sed paulo diligentius singula consideremus. Rogo te, anima mea, quis tibi dedit ut esses, cum ante non multum tempus nihil esses? Certe non te parentes carnis tuæ genuerunt; quia quod natum est ex carne, caro est, tu autem spiritus es: neque te cælum, aut terra, aut sol, vel sidera produxerunt; illa enim corpora sunt, tu incorporea es: neque vero Angeli, aut Archangeli, aut creatura alia spiritualis tibi, ut esses, auctores esse potuerunt; quia tu non ex materia aliqua, sed planè,

nè ex nihilo creata es: non potest autem nisi Deus omnipotens ex nihilo aliquid facere. Ille ergo solus sine socio, sine administro, manibus propriis, quæ sunt ejus intelligentia & voluntas, te quando voluit procreavit. Sed fortasse corpus tuum non ipse Deus, sed res creatæ produxerunt: ita ut anima Deum, corpus verò parentes auctores agnoscere debeat. Non ita est, sed Deus ipse, quamvis parentes homines ad carnem gignendam, ut infimos administros ad domum fabricandam adhibeat, tamen ipse architectus, ipse auctor, ipse verus pater nõ solum animæ, sed etiam corporis, atque adeo totius hominis esse & dici voluit. Nam si genitores carnis tuæ, veri auctores & quasi architecti corporis tui essent, scirent utique quot sint in corpore humano musculi, quot venæ, quot nervi, quot ossa majora, quot minora, quot humores, quot sinus, & alia id genus multa, quę omnino ignorãt, nisi fortè ex anatomica arte didicerint. Præterea cum corpus ægrotat, vel membrum arescit, aut præciditur, certe possent illa ipsa arte, qua primum condiderunt, iterũ instaurare, si veri auctores essent: quo modo qui horologia componunt, aut domos ædificant, norunt etiam temperare, vel instaurare. At

homo formatus est. Illa quidē vilissima est, sed quò est vilior, eò nobis materiā aptiorē tribuit formādi in nobis virtutē humilitatis; qua virtute nulla est in hac vita magis utilis, & magis rara, ac per hoc magis pretiosa, & majori desiderio appetenda.

Et sanè de materia animæ dubitari non potest, quin sit ipsū nihil; quo nihil vilius & inanius fingi vel cogitari potest. Corporis materia proxima quid est, nisi sanguis menstruus? res adeò fœda, ut refugiant eū oculi cernere, & manus contingere, & horreat etiam animus cogitare. Materia ex qua primus homo formatus fuit, quid aliud, nisi terra rubra & sterilis, sive pulvis & lutum
Gen. 2. fuit? *Formavit*, inquit Scriptura, *Deus hominem de limo terræ.* & iterum dixit
Gen. 3. homini Deus: *Pulvis es, & in pulverē reverteris.* Quare Patriarcha Abraham memor vilitatis suæ, dicebat ad Deum: *Quia semel cœpi, loquar ad Do-*
Gen. 18 *minum meum, cum sim pulvis & cinis.* Sed neque hic est finis vilitatis materiæ humanæ. Ipse enim limus sive pulvis non ex alia materia, sed ex nihilo prodiit. In principio enim creavit Deus cælum & terrā; & certe non ex alio cœlo & terra, sed ex nihilo fecit: ergo ad nihilum redigitur id, unde prodiit animal hoc superbum, quod dicitur homo, sive

animã, sive corpus considerare velis. Nihil igitur est in homine, unde gloriari possit, quasi illud non acceperit à Deo. Opera quidem hominum, quæcumq; illa sint, sive ex ingenio, sive ex labore prodeant, semper aliquid habent ex se, de quo si sensum haberent, contra factorem suum gloriari possent. siquidẽ vas aureũ, arca lignea, domus eburnea vel marmorea, si loqui possent, dicerent utiq; opifici suo: Tibi debeo formã, sed non materiam; & pretiosius est, quod ex me habeo, quam q̃ à te accepi. Homo verò, qui nihil ex se habet, & ex se nihil omnino est, in nullo gloriari potest. Et verissimè dicit Apostolus: *Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* &: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Cui consonat sanctus Cyprianus, cum ait: *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil est.* At, inquies, multa præclara opera faciunt homines, ob quæ meritò laudantur, ut virtus laudata crescat. Ita est, multa præclara opera faciunt homines, ob quæ laudari & gloriari possunt: sed in Domino, non in se; sicut scriptum est: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* &: *In Domino laudabitur anima mea.* Quæro enim, cum egregium opus homo facit, ex qua materia facit? qua virtute facit? quo

Gal. 6.
1. Cor. 4.
Lib. 3. ad Quirinũ 4.
2. Cor. 10.
Ps. 33.

quo dirigente & adjuvante facit? Certè ex materia facit, quam Deus, non quam ipſe homo creavit. Ex ea virtute facit, quam Deus illi dedit, non quam ipſe ſibi peperit. Et dirigente & adjuvante Deo facit, ſine cujus directione & adjutorio nihil boni faceret. Multa enim bona facit in homine, ſine homine, Deus; ſed nihil boni facit homo, quod nõ faciat Deus, ut faciat homo, ut habetur in Concilio 2 Arauſicano cap. 20. Itaque dignatur Deus miniſteriũ hominis adhibere in rebus bonis faciendis, quæ per ſe facere poſſet; ut hinc magis debitorem Deo ſe fateatur homo, non ut ſuperbiendo in ſe, non in Domino glorietur.

Ergo anima mea, ſi ſapis, recumbe ſemper in noviſſimo loco: noli furari gloriã Dei, nec in modico, nec in maximo: deſcende ad nihilum tuum, quod ſolum eſt tuũ, & totus mundus in ſuperbiam erigere te nõ poterit. Sed quoniam hæc pretioſa virtus humilitatis veræ de mundo jam pænè receſſerat, & nec in libris Philoſophorũ, nec in moribus gentium inveniebatur; Magiſter humilitatis de cælo venit, & *cum in forma* Phil. 2. *Dei eſſet* æqualis Patri, *ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens*, & *humiliavit ſemetipsũ, factus obediens uſq; ad mortem*. & humano generi dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde;*

corde; & invenietis requiem animabus vestris. Quare, anima mea, si fortè erubescis imitari humilitatem hominum, non erubescas imitari humilitatem Dei, qui nec fallere nec falli potest, & qui *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Iaco. 4.

CAP. IV.

Sequitur nunc ut formam consideremus, quæ est tertia caussarum. Et quidem quantò materia, ex qua factus est homo, vilior est; tantò forma, quæ homini data est, pretiosior & excellentior invenitur. Omitto formam corporis exteriorem, id est, figuram corporis humani, quæ suam habet eminentiam super omnium animantium figuras. hæc enim forma non substantialis, sed accidentaria est. Forma igitur hominis substantialis, quæ facit illum esse hominem, & ab animantibus ceteris distinguit, anima est immortalis, ratione & libero arbitrio prædita, imago Dei, ad exemplar summæ divinitatis expressa. Sic enim legimus dixisse Deum, cùm hominem formare vellet: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; & præsit piscibus maris, volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.* Gen. 6. Homo igitur imago Dei est, non ratione corporis, sed ratione spiritus; Deus enim spiritus est, non corpus. *Et ibi est imago Dei,* inquit Ho. in Hexã. 10. sanctus

sanctus Basilius, *ubi est id quod imperat animantibus ceteris.* imperat autem homo bestiis, non per corporis membra, quæ valentiora sunt in multis bestiis, quam in homine; sed per mentem, ratione & libero arbitrio præditam. Præest enim homo animantibus ceteris, non per id quod habet commune cum illis, sed per id quo distinguitur ab illis, & per quod similis factus est Deo.

Erige nunc, anima mea, mentem ad exemplar tuum, & cogita, omne bonum imaginis in similitudine ad exemplar suum positum esse. Nam si fortè deforme sit exemplar, quale diaboli fingi solet, tum etiam bonum imaginis est, exemplar suum deforme aptè repræsentare. Itaque deformitas in exemplari, deformitas erit; deformitas in imagine, pulchritudo erit. Sed si exemplar quoque sit formosum, pretiosissima erit imago, si pulchritudinem exemplaris pulchritudine sua, quam maxime fieri poterit, imitetur: & si imago sensum haberet, nihil magis optaret, quam perpetuo exemplar suum aspicere, & ad illius imitationem se componere, & illi quam simillima fieri.

Exemplar tuum, ô anima, Deus est, pulchritudo infinita, *lux, in qua tenebræ non sunt ullæ*, cujus pulchritudinem sol & luna mirantur. Ac ut

1. Ioan. 1.

facilius

facilius pulchritudinem tanti exemplaris imitari, illiusque similitudinem concupiscere, & modis omnibus procurare valeas, in qua re tota perfectio tua, tota utilitas, totus honor, totum gaudium, tota quies, totum denique bonum tuum positum est; cogita pulchritudinem Dei exemplaris tui in sapientia & sanctitate consistere. Quomodo enim pulchritudo corporis ex proportione membrorum, & coloris suavitate consurgit: sic in substantia spirituali, coloris suavitas lux sapientiæ est, membrorum proportio justitia est: sed per justitiam non virtus aliqua particularis, sed illa universalis intelligitur, quæ virtutes omnes continet. Ille igitur spiritus pulcherrimus est, cujus mens luce sapientiæ fulget, & cujus voluntas perfectæ justitiæ plenitudine pollet. Deus autem, tuum inquam exemplar, ô anima, ipsa sapientia, ipsa justitia est, ac per hoc ipsa pulchritudo est. Et quoniam utrumque bonum nomine sanctitatis in Scripturis significatur, ideo apud Isaiam Angeli Deo acclamant: *Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* & ipse Deus ad imagines suas clamat: *Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester.* & in Euangelio Dominus: *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.*

Isa. 6.

Levit. 11.

Matt. 5.

Ergo

Ergo si cupis, anima, ut vera imago Dei, exemplari tuo quàm simillima fieri; oportet te sapientiam & justitiam præ omnibus rebus amare. Sapientia vera est, judicare de rebus omnibus secundùm altissimã caussam. Altissima caussa est voluntas divina, sive lex quæ voluntatem Dei hominibus manifestat. Itaque si sapientiam amas, oportet te in rebus omnibus nõ audire quid lex carnis dictet, quid sensus judicent esse bonum, quid mundus probet, quid cognati suadeãt, ac multo minus quid adulatores proponant; sed obsurdescas his omnibus, & solùm attendas ad voluntatem Domini Dei tui; atque illud utile, gloriosum, appetibile, bonum deniq; omni ex parte tibi esse judices, quod est conforme voluntati ac legi Dei. Hæc est Sapientia Sanctorũ, de qua Sap. 7. scripsit Sapiens: *Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa.*

Porrò justitia, quæ altera pars est pulchritudinis spiritualis, omnes quidem virtutes complectitur, quæ voluntatẽ ornant & perficiunt; sed præcipuè charitatem, quæ mater & radix est omnium virtutum, & de qua sanctus Augustinus in lib. De natura & gratia extremo ita loquitur:

tur: *Inchoata charitas, inchoata justitia est: provecta charitas, provecta justitia est: perfecta charitas, perfecta justitia est:* nam *qui diligit, legem implevit,* quia *dilectio malum non operatur:* & ideo *plenitudo legis est dilectio*; ut docuit Apostolus. & contra, *qui servat verbum ejus*, id est, mandata ejus, *verè in hoc charitas Dei perfecta est*; ut loquitur sanctus Ioannes. Qui ergo volunt exemplari divino similes fieri, obedire debent dicenti: *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione.* Filius enim imago est Patris; & imaginis totum bonum, ut supra diximus, est, suo exemplari esse simillimam.

De natura & gratia. cap. 70. Ro. 13.

1. Ioan. 2.

Eph. 5.

O si hæc planè intelligeres, anima, & exemplari tuo per verę sapiẽtiæ veræq; justitiæ pulchritudinem similis effecta, placeres oculis summi Regis; quanta pace fruereris? quo gaudio exultares? quàm facilè omnia mundi oblectamenta contemneres? contrà verò, si cogitares, quã vehementer indignetur Deus, cum videt, imaginem suam destitutam luce sapientiæ & decore justitiæ, inquinari, fœdari, obscurari; & hominem in tanto honore positum, ut similis esset Deo, comparari nunc jumentis insipientibus, & similem illis factum esse; certè horreres & contremisceres, nec posses ullo modo quiescere, donec fluminibus la-

Ps. 48.

lacrymarum ex amarissima contritione manantibus maculas omnes abstergeres, & ad similitudinem pulcherrimi exemplaris tui redires. Sed quia interim dum peregrinaris à Domino, & per fidem ambulas, & non per speciem, indiges continuo ipsius Domini adjutorio, tum ut in similitudine jam acquisita permaneas, tum ut quotidie similior, id est, formosior lucidiorq; reddaris, ingemisce ex toto corde ad Deum, eiq; dicito: O Domine sancte & misericordissime, cui placuit, hanc animam meam, imaginẽ tuã facere; perfice, quæso te, imagunculam tuam, adauge sapientiam, adauge justitiam, absconde eã in abscondito tabernaculi tui, ut neque luto carnalis concupiscentiæ, neq; fumo sæcularis honoris, neque pulvere terrenarum cogitationum fœdari valeat. Atq; hactenus de forma.

2. Cor. 5.

CAP. V.

Restat ultima caussa, quæ finis dicitur. Porro finis, ad quem creatus est homo, non alius est, quam ipse idem Deus. Sed quia duplex est finis, alter intrinsecus, alter extrinsecus, utrumque seorsim breviter consideremus. Finis intrinsecus uniuscujusq; rei, est status perfectus ad quem res illa pervenire potest. Finis intrinsecus palatii, est ipsum complementũ & perfectio ipsa palatii: tunc enim finitum esse dicitur, cum

cum nihil ei deest eorum quæ palatii structura requirit. Finis intrinsecus arboris, est status perfectus quem ejus natura requirit: tunc enim finem suum attigisse dici potest arbor, cum ramos extendit, & folia produxit, & floribus ornata est, ac paulo post pomis, iisq; maturis, onerata cernitur. Homo igitur, qui ad finem celsissimum creatus est, tunc finem suum consecutus dici poterit, cum mens ejus Deum videbit sicuti est: quam visionem scientia rerum omnium consequetur, & voluntas ipso summo bono ardentissime amato & desiderato fruetur; & corpus immortalitate & impassibilitate, aliisq; dotibus gloriosis præditum, perpetua pace & lætitia potietur. Et quoniã essentia hujus finalis beatitudinis est visio Dei, per quam imagines Dei, nos inquam ipsi, ad perfectum statum perfectamque similitudinem cum exemplari nostro divino perveniemus; ideo scribit beatus Ioannes: *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* 1 Ioan. 3.

O si posses, anima, cogitare quid hoc sit, *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*; quam cito nebulæ omnes terrenarum cupiditatũ dissiparentur! Deus beatissimus est, & id-

& ideò beatissimus, quia semper videt seipsum sicuti est, seq; ipso summo bono clarissimè viso, & ardentissimè amato, sine ulla cessatione ab ipsa æternitate fruitur. Hujus inæstimabilis boni, te quoq; cum Angelis sanctis participem esse voluit: ad hunc finem sublimissimũ & celsissimũ te creavit. Hoc significat il-
Matt. 25. lud: *Intra in gaudium Domini tui.* id est, Sis particeps gaudii, quo Deus
Luc. 22 ipse gaudet. & illud: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnũ; ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* id est, Participes vos faciam regni mei, & regię mensę meę, ut fruamini illo honore, illa potestate, & illa voluptate, qua fruor ego, & qua fruitur Pater meus Deus. Et quis cogitare potest, quantus sit honor, quanta potestas, quanta voluptas, quanta felicitas Regis omnium regum, & Domini omnium dominorum, Domini Dei nostri? Certe qui ad hanc tantam finis nostri altitudinem cogitatione speque conscenderet, erubesceret omnino de terræ possessione litigare, vel ob quamcumque jacturam temporalium rerum affligi, vel de lucris temporalibus gaudere: erubesceret inquam inhiare voluptatibus quibus inhiant pecora, qui factus est comes Angelorum, & particeps amicitiæ Dei & inæstimabilium bonorum ejus;

jus; quoniam amicorum omnia ſunt communia.

Iam verò finis extrinſecus uniuſcujuſque rei eſt ille, cujus gratia res facta eſt. Finis palatii, habitator ejus; finis arboris, poſſeſſor ejus; finis hominis, ſolus Dominus Deus ejus: ipſe enim hominẽ fecit, de ſuo fecit, pro ſe fecit; ipſe conſervat, ipſe paſcit, ipſe ſtipendiũ ſolvit. Itaq; meritò jubet ac dicit: *Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Sed attende, anima, diligenter. res ceteræ, quæ propter hominem factę ſunt, ipſi homini utiles ſunt, non ſibi; homini laborant jumenta, non ſibi; hominis cellam, & horreum, & marſupium implent agri, vineæ, horti; non ſuum: denique ſervorum eſt labor, & ſudor, & fatigatio; Domini autem lucrum, & quies, & voluptas. At Dominus Deus tuus, qui nulla re indiget, ſervire quidem ſibi vult hominem; ſed utilitatem, & lucrum, & præmium, ſervientis hominis eſſe vult, non ſuum. CAP. VI. Deut. 6 Matt. 4

O Domine ſuavis, & mitis, & multæ miſericordiæ, quis nõ toto corde ſerviat tibi, ſi dulcedinem paterni dominii tui, vel modicũ deguſtare incipiat? quid jubes Domine ſervis tuis? *Tollite*, inquis, *jugum meum ſuper vos.* & quale eſt jugum tuum? *Iugũ*, inquis, *meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quis non libentiſſime ferat ju- Pſ. 85. Matt. 11.

gum, quod non premit, sed fovet: & onus quod non gravat, sed reficit? meritò igitur addidisti: *Et invenietis requiẽ animabus vestris.* Et quod est jugum tuum, quod non fatigat, sed requiem adfert? nempe mandatum illud primum & maximum:
Mat. 22 *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Quid enim facilius, suavius, dulcius, quam diligere bonitatem, & pulchritudinem, & amorem, quod totum es tu Domine Deus meus? Rectè judicavit servus tuus David, qui mandata tua esse
Ps. 18. censuit *desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.* & addidit: *In custodiendis illis retributio multa.* Quid est hoc, Domine? etiamne præmiũ polliceris custodientibus mandata desiderabilia super aurum multũ, & dulciora super mellis favum? Ita omnino; præmium, & præmiũ amplissimum polliceris, dicente Apo-
Iac. 1. stolo tuo Iacobo: *Coronam vitæ repromisit Deus diligentibus se.* Et quid est corona vitæ? nempe majus bonum, quam vel cogitare vel desiderare possimus. Sic enim loquitur beatus
1 Cor. 2. Paulus ex Isaia: *Oculus non vidit, nec*
Isa. 64. *auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illũ.* Verè igitur in custodiendis mandatis tuis est retributio multa. Nec solum mandatum illud primũ & maxi-

& maximum utile est homini obedienti, non Deo jubenti: sed etiam cetera mandata Dei, obedientem perficiunt, ornant, erudiunt, illustrant, bonum denique ac beatum reddunt. Quare si sapis, intellige te ad gloriam Dei & salutem tuam æternam esse creatum, hunc esse finem tuum, hoc centrum animæ tuæ, hunc thesaurum cordis tui. Ad hunc finem si perveneris, beatus eris; si ab illo excideris, miser eris. Proinde illud tibi vere bonum existimes, quod ad finem tuum perducit; illud vere malum, quod à fine te facit excidere. Prospera & adversa, opes & inopia, sanitas & ægrotatio, honores & ignominiæ, vita & mors, apud sapientē nec per se expetenda, nec per se fugienda sunt: sed si conferunt ad gloriam Dei, & sempiternam felicitatem tuam, bona sunt, & expetenda; si eamdem impediunt, mala sunt, & fugienda.

GRADVS SECVNDVS.

Ex consideratione maioris mundi.

Scalæ ascensionis in Deum gradum primū construximus ex cōsideratione hominis, qui dicitur mundus minor: nunc secundū gradum superstruere consilium est ex consideratione molis hujus maximæ, quæ major mundus dici solet. CAP. I

Scribit quidẽ S. Gregorius Nazianzenus in ſecunda oratione de Paſcha, Deum conſtituiſſe hominem quaſi mundum magnum in parvo: quod eſt verum, ſi à mundo ſegregemus Angelos; eſt enim homo major toto mundo corporato, non mole, ſed virtute: ſed ſi in mundo comprehendantur Angeli, ut nos hoc loco comprehendimus, parvus mundus eſt homo in mũdo majore conſtitutus. In hoc igitur magno mundo, qui rerum univerſitatẽ complectitur, multa ſunt plane admirabilia; ſed hæc potiſſimum, magnitudido, multitudo, varietas, efficacitas, & venuſtas. Quæ omnia, ſi Deo illuminante, attentiſſimè cogitentur, non parvã vim habent ad animã ſic elevandã, ut in admiratione immenſæ cujuſdã magnitudinis, & multitudinis, & varietatis, & efficacitatis, & pulchritudinis quaſi deficiat; & ad ſe reverſa, quidquid extra Deum videt, quaſi nihilũ & inane deſpiciat.

Magnus certè eſt orbis terrarum, & adeo magnus, ut Eccleſiaſticus
Eccl. 1. dicat: *Latitudinem terræ, & profundum abyſsi quis dimenſus eſt?* & hoc ipſum etiam ex eo poteſt intelligi, quod in tot millibus annorum, qui fluxerunt ab orbe condito, nondũ tota ſuperficies terræ (hanc enim latitudinem terræ vocat Eccleſiaſticus) noſtris hominibus

eã

eã assiduè inquirentibus innotuerit, & quanta quęso est moles terrę, si ad cæli supremi ambitum comparetur? Instar puncti dicitur ab Astrologis, nec immerito. Videmus enim solares radios per interpositã terram ita pertingere ad stellas firmamenti oppositas, ac si terra nihil omnino esset. Et si stella quælibet firmamenti major est toto orbe terrarum, ut Sapientum communis opinio est; & tamen nobis, ob infinitam propè distantiã, stellæ illæ minutissimæ videntur: quis cogitando assequi poterit amplitudinem cæli, ubi tot millia stellarũ lucent? Ergo si de superficie, & profunditate terrę Ecclesiasticus dixit: *Latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?* quid quæso de superficie exteriore cæli, & de profundo mundi totius à summo cælo usque ad inferos diceret? Omnino tanta est moles corporalis mundi hujus, ut nulla mens, nulla cogitatio eã assequi possit. Age nunc, anima mea, interrogo te, si tantus est mundus, quantus est qui fecit mundum? Magnus Dominus, & magnitudinis ejus nõ est finis. Audi Isaiam: *Quis mensus est* Isa.40. *pugillo aquas, & cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ?* Vbi S. Hieronymus, ex versione Aquilæ per pugillum dicit intelligi minimum digitũ, ut sit hæc sen-

tentia: Aquam totã, quæ minor est quã terra, uno digitulo Dei mensurari; molẽ terræ, tribus digitis; cælũ, quod majus est terra & aqua simul junctis, palmo ponderari. Atq; hæc quidẽ metaphorica sunt, cum spiritus sit Deus, & nec digitos nec palmos proprie habeat: sed Scriptura tamen his comparationibus satis ostendit, multo majorem esse Deũ, quam sit creatura ejus. quod magis expresse significavit Salomon, cum
2 Paral.6. ait: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt.* Quod ideo verum est, quia si mundus alius crearetur, illũ quoq; repleret Deus; & si plures mundi, vel etiam infiniti fierent mundi, illos omnes Deus impleret. Neq; existimes, anima mea, Deum tuum sic implere mundum, ut pars Dei sit in parte mundi, & totus in toto mundo. Deus enim partes nõ habet, sed totus est in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi. Proinde ubique præsens est cũ omnipotentia & sapientia sua. Ideoque si fidelis illi fueris, etiamsi consistant adversus te castra, nõ timebit cor tuum. Quid enim timeat, qui apud se habet patrẽ, amicum, sponsum omnipotentem, & omnia videntem, & ardentissime amantẽ? Sed si merito culpę tuæ iratum habeas Deum judicem, & inimicum omnipotentẽ, & omnia videntem, & peccata implaca-
bili-

bili odio deteſtantem; tum vero jure timere debes timore horribili, & nullam requiem dare oculis tuis nec pedibus tuis, niſi Deo placato per veram pœnitentiam reſpiraveris in luce miſerationum ejus.

Iam vero multitudinem rerum creatarum ab uno Deo conditore cæli & terræ quis enumerabit? *Arenas maris, & pluviæ guttas*, inquit Eccleſiaſticus, *quis dinumeravit?* Sed omiſſis rebus iſtis minutiſſimis, quot ſunt intra terram & maria metalla auri & argenti, æris & plūbi, & lapides pretioſi, ac gemmæ, & margaritæ? quot ſupra terram genera, & ſpecies, & individua herbarum, fruticum, plantarum? & quot in ſingulis partes? quot etiam genera, ſpecies, & individua animantiū perfectorum, imperfectorum, quadrupedum, reptilium, volatilium? quot in mari genera, ſpecies, individua piſcium? quis enumeret? quid de multitudine generis humani, de quo ſcriptum eſt: *Secundum altitudinem tuā multiplicaſti filios hominum?* quot deniq; ſunt in cælo ſidera? quot ſupra cælum Angeli? nam de ſtellis in veraciſſima Scriptura legimus: *Numera ſtellas, ſi potes.* Et alibi cōparat multitudinē ſtellarum cum multitudine arenæ maris, quā ſatis conſtat eſſe innumerabilem. De Angelis vero ſcribit Daniel:

CAP. II. — Eccl. 1 — Pſ. 11. — Gen. 15 — Gen. 22.

Daniel: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia aßistebant ei.* Et S. Thom. 1. p. q. 50. ar. 3. cũ S. Dionysio affirmat, Angelorũ multitudinem tantam esse, ut rerum omnium materialium multitudinẽ superet. Hæc igitur prope infinita rerum multitudo ab uno Deo omnipotente condita, demonstrat in ipsa divina essentia esse perfectiones omnino infinitas. Voluit enim Deus ab homine per creaturas suas utcumq; cognosci: & quia non poterat ulla creatura infinitam Creatoris perfectionem aptè repræsentare, creaturas multiplicavit, & singulis bonitatem & perfectionem aliquam tribuit, ut inde judicium fieret de bonitate & perfectione Creatoris, qui infinitas perfectiones sub unius simplicissimæ essentiæ perfectione complectitur; ad eũ ferè modum, quo nummus aureus continet valorem multorum nummorum ęreorum. Ergo, anima mea, quidquid oculis aut cogitationi occurrit ꝙ admirabile videatur, scala tibi sit ad perfectionem Conditoris agnoscendã, quæ sine ulla comparatione major & mirabilior est. Ita
Sap. 14 fiet, ut res creatæ, quæ *facta sunt in muscipulam pedibus insipientium*, ut Sapientia docet, non te decipiant, sed erudiant; nec te dejiciant, sed gradum tibi ad meliora faciant. Itaque

que si aurum, vel argentum, vel lapides pretiosi occurant, dicas in corde tuo: Pretiosior est Deus meus, qui se mihi daturum promisit, si ista contempsero. Si regna, si Imperia terrena miraris; dicas in corde tuo: Quanto præstantius est regnum cęlorum, quod in æternum manet, & quod promisit diligentibus se qui non mentitur Deus? Si voluptates & deliciæ carnalem sensum titillare incipiant, dicas in corde tuo: Multò jucundior est voluptas spiritus, quam voluptas carnis, & deliciæ mentis quam ventris: istas enim præbet creatura mortalis, illas Deus totius consolationis; quas qui gustat, dicere potest cum Apostolo: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* 2 Cor. 7. Deniq; si quid pulchrum, novum, insolitum, magnum, mirabile offeratur, modò discedas à Domino Deo tuo: responde securè, quidquid est in illis boni, & multò plura & meliora in Domino tuo sine dubitatione reperiri: ideò non esse tibi utile, nummum ęreum pro aureo, vitrum pro gemma pretiosa, parva pro magnis, certa pro dubiis, & sempiterna pro temporalibus commutare.

CAP. III.

Sed quãquã admirabilis sit multitudo rerum creatarum, & multiplicẽ unius Dei perfectionẽ arguat: multo

multo tamen admirabilior est varietas rerum, quę in illa multiplicatione cernitur, & facilius ad Dei cognitionem ducit: non enim difficile est, uno sigillo multas figuras omnino similes exprimere, nec iisdem typis innumerabiles litteras excudere; sed variare formas infinitis propè modis, quod Deus fecit in creatione rerum, hoc planè divinum est opus, & admiratione dignissimũ. Omitto genera & species rerum, quas constat esse maxim varias atque diversas. In ipsis individuis herbarum, plantarum, florum, fructuum, quanta varietas in est? figuræ, colores, odores, sapores nonne infinitis modis propemod variantur, nonne idem omnino i animantibus cernitur? Sed quid d hominibus dicam, cum in exercit numerosissimo vix inveniãtur du homines omnino similes? quod i sum etiã in stellis & Angelis inven tur. nam & *stella à stella differt in clar* 1 Cor. 15. *tate*, ut Apostolus testatur in prio ad Cor. & S. Thom. affirmat, Ang 1. p. q. 50. art. 4. los, quãvis sint in majore nume quam res corporales, tamẽ omn inter se nõ solũ individuali num ro, sed etiã specifica forma differ

Erige nunc, anima mea, ocul mentis ad Deum, in quo sunt rati nes omnium rerum, & unde tam quã ex fonte infinitæ ubertatis m

na

navit illa pæne infinita varietas. Neque enim Deus innumerabiles iſtas rerum formas in rebus creatis potuiſſet imprimere, niſi in ſinu eſſentiæ ſuę rationes earũ modo eminentiſſimo & altiſſimo contineret. Meritò igitur exclamat Apoſtolus: *O altitudo divitiarum ſapientiæ &* Rom.
ſciẽtiæ Dei! Vere enim puteus eſt in- 11.
finitæ profunditatis, in quo latent theſauri divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ, quæ tantã rerum varietatem párere potuit. Meritò quoque ſanctus Franciſcus, divino lumine illuſtratus, dicebat Domino: *Deus meus, & omnia.* quoniã varia bona, quæ in rebus creatis inveniuntur ſparſa atq; diviſa, in uno Deo inveniuntur modo quodam meliore & altiore collecta. Sed dices, anima: Iſta quidem vera eſſe videntur; ſed bona creata videmus oculis, manibus tangimus, ore guſtamus, re ipſa poſſidemus, illiſq; fruimur: Deum non videmus, non tangimus, non guſtamus, non poſſidemus; & vix cogitatione, quaſi rem longiſſime poſitam, apprehendimus: itaq; non eſſe mirum, ſi res creatæ nos magis afficiant, quam Deus. Sed ſi fides in te viget & vigilat, anima mea, negare non potes, quin poſt hanc vitam, quæ fugit velut umbra, ſi in fide, ſpe, & dilectione permanſeris, Deum ipſum verę clare-

clareque visura sis ut est in se, & illum possessura, illoq; fruitura longè melius & intimiùs, quàm rebus creatis nunc fruaris. Audi Dominũ
Mat. 5. ipsum: *Beati mundo corde, quoniam ipsi*
1 Cor. 13. *Deum videbunt.* Audi Apostolũ Paulum: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*
1 Ep. 3 Audi beatum Ioannem: *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Deinde quanta, rogo te, pars mundi hujus ad te pertinet? certè nec totus mundus, nec pars media, aut tertia, aut quarta, sed vix particula quædã te contigit; eamq; post breve tempus, velis nolis, dimittere cogeris. At Deum, in quo sunt omnia, totum possidebis, & in æternũ
1 Cor. 15. possidebis: erit enim *Deus omnia in omnibus* Sanctis & beatis sine ullo fine. Ille erit tibi vita, cibus, vestis, domus, honor, divitię, delectatio, & omnia. Adde quòd Deus tuus suavis [illegible] mitis non jubet, ut dum in terris peregrinaris, solatio creaturarum penitus careas: imò ut tibi serviant, omnia condidit: sed hoc jubet, ut illis utaris moderatè, sobriè, temperanter, & cum egentibus hilariter communices; & non tibi dominentur, sed tu eis domineris, illisque utaris ad promerendũ Deũ. Ergo ardentissimè cogita, an non sit tibi utilius, & in hac vita rebus creatis non carere, qua parte neces-

sariæ

ſariæ ſunt, & in altera Creatore ipſo, in quo (ut ſæpe dixi) omnia ſunt, in ſempiternum frui; an vero in hac vita in acquiſitione temporalium rerum vehementiſſime laborare, & nunquam earum copia ſatiari, & in altera temporalibus omnibus bonis repente deſtitui, & ad æterna bona nunquam pervenire. Adde denique, Deum non ita longe abeſſe à dilectoribus ſuis, ut non etiam in hac vita delectationes magnas illis tribuat, & majores, quam dilectores mundi in rebus creatis inveniant. Non enim falſo ſcriptũ eſt: *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* &: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* &: *Ego vero delectabor in Domino.* &: *Lætifica animam ſervi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.* Ac ut omittam cetera, cum Apoſtolus ait: *Repletus ſũ conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra:* certe nõ ſignificat, ex tribulatione naſci conſolationẽ, & ex dolore gaudium; nõ enim producunt ſpinæ uvas, aut tribuli ficus: ſed ſignificat, ad leniendas tribulationes à Deo ſuperinfundi amicis ſuis tã puras, & liquidas, & ſolidas conſolationes, ut cum eis temporalia gaudia comparari nullo modo poſſint. Illa igitur, anima, ſit apud te firma concluſio: Qui invenit Deũ, invenit omnia: qui perdit

Pſ. 76. Pſ. 36. Pſ. 10. Pſ. 85. 2. Cor. 7.

Deum, perdit omnia.

CAP. IV. Sequitur nunc, ut ex virtute quā Deus rebus creatis attribuit, ad infinitam Creatoris virtutem intelligendam ascendamus. Nulla omnino res est, quæ admirabilem virtutem, sive potentiam, sive efficacitatē non habeat. Terra, sive lapis terreus, si ab alto descendat, quo impetu ruit? quid non frangit? quid ei resistit? Cum vellet Spiritus sanctus in Apocalypsi describere impetū maximum, quo Babylon magna, id est universitas impiorum, in die judicii in profundū abyssi præcipitabitur, sic ait: *Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarē magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.* Aqua verò, quæ mollis & blanda leniter fluit super faciē terræ, quando irascitur & intumescit in fluminibus vel torrentibus, obvia quæque prosternit & destruit: nec solum casas rusticorū, sed etiā portas & mœnia civitatum, & pontes marmoreos diruisse videmus. Porrò venti, qui aliquando suavissime spirant, naves maximas ad scopulos allidunt, & annosas quercus eradicant & evertunt. Vidi ego, quod nisi vidissem non crederem, à vehementissimo vento effossam ingentem terræ molem, eamq; delatam super pagum quemdam, ut

Apoc. 18.

fovea

fovea altissima conspiceretur unde terra eruta fuerat, & pagus totus coopertus & quasi sepultus manserit, ad quem terra illa devenerat. Quid de igne dicemus? qua velocitate modicus ignis crescit in flammam tantã, ut domos & silvas quasi momento temporis devoret & consumat? *Ecce*, inquit sanctus Iacobus, *quantus ignis quam magnam silvam incendit!* Iac. 3. In herbis quam multiplices latent virtutes? In lapidibus, ac presertim magnete & succino, quam admirabilis virtus cernitur? Porro in animalibus alia robustissima esse videmus, ut leones, ursos, tauros, elephantes; alia ingeniosissima, quamvis minutissima, ut formicas, araneas, apes, myrmecoleonem. Omitto potentiam Angelorum, virtutem solis & stellarum quæ procul à nobis absunt. quale tandem est ingenium hominum, quo tot artes inventæ sunt? ut sæpe dubitemus, utrum arti natura, an potius ars naturæ palmam concedat?

Attolle nunc, anima, oculos mentis ad Deum, & cogita quanta virtus, quanta efficacitas, quanta potentia in Domino Deo tuo sit, cui à veracissima Scriptura dicitur: *Quis similis tui in fortibus Domine?* Exod. 15. &: *Qui facit mirabilia magna solus.* Ps. 135. &: *Beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantiũ.* 1. Tim. 6. Quidquid enim viriũ res

 crea-

creatæ habent, à Deo habẽt; & tamdiu habent, quamdiu placet Deo, ut habeant. Quis enim fecit, ut Ionæ in ventre ceti concluso neque maris aquæ, neque dentes ceti nocerent, nisi Deus? Quis conclusit ora leonum famelicorum, ut Danielem non attingerent, nisi Deus? Quis tres pueros in camino ignis ardentis illæsos servavit, nisi Deus? Quis dixit vento furenti, & mari insanienti: *Tace, obmutesce; & cessavit ventus, & facta est tranquillitas magna:* nisi Christus verus Deus? Ipse autem Deus, qui non habet ab alio virtutem & potentiam, sed ejus voluntas, potentia est, & potentia cui nihil resistere potest; ipse infinitam potentiã habet, & semper habet, & ubique habet. Et omnis hominum potestas, cum Dei potestate comparata, non parva & exigua, sed nulla omnino est. sic enim loquitur Isaias: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputata sunt ei.* Nonne igitur stulti sunt, qui timent res creatas, & Deum omnipotentem non timent? & qui confidunt in virtute sua aut amicorum suorum, & in Deo omnipotente non fidunt? *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* & si Deus contra nos, quis erit pro nobis?

Ionæ 2. Dan. 5. Dan. 3. Marc. 4. Isaiæ 40. Rom. 8

1. Pet. Ergo, anima mea, si sapis, humiliare sub potenti manu Dei, inhære

illi

illi per verã pietatem, & non timebis quid faciat tibi homo, vel dæmon, vel creatura alia. Sed si forte à pietate excidisti, & Deũ tuũ ad iracundiã provocasti, non des requiẽ temporibus tuis, donec invenias pacẽ à Domino tuo: nimis enim *horrendũ est incidere in manus Dei viventis.* Hebr. 10.

CAP. V.

Restat ut pulchritudinem rerum creatarũ inspiciamus, de qua dixit Propheta: *Delectasti me Domine in factura tua.* Ps. 91. Et certe, quæ fecit Deus, ut bona sunt omnia, sic etiam pulchra sunt omnia, si recte considerentur. Sed omissis aliis, consideremus ea quæ omnium judicio & approbatione sunt pulchra. Certe magna est pulchritudo virentis prati, horti bene culti, amœnissimæ silvæ, maris tranquilli, sereni aëris, fontium, fluviorum, urbium, cæli micantis, atq; innumerabilibus stellis quasi gemmis distincti. Deinde quã delectat pulchritudo arboris floribus vestitę, vel pomis onustę? quadrupedum variorũ formæ, aviũ volatus, pisciũ lusus? Quid dicam de pulchritudine stellarum, & lunæ, ac potissimũ de jubare illo solis maximo & clarissimo, quod exortu suo mundũ exhilarat universum? Sed homines ad quos potissimũ loquimur, nihil magis quam sua ipsorum venustas speciesq; delectat: *Propter speciẽ mulieris multi perierunt,* inquit Ecclesiasticus. Eccl. 9.

Vidimus sæpè, & doluimus, viros alioqui sapientissimos, feminarum venustate tanto amore captos, & contra etiam feminas graves & honoratas ad eam insaniam redactas ob virorum pulchritudinem, ut rem familiarem, & dignitatem, & filios, ac parentes, & etiam vitam ipsam, addo etiam æternam salutem amori hominum formosorum posthabuerint. Nota sunt quæ de Davide, Salomone, Sampsone in Scripturis sanctis leguntur: plenæ sunt historiæ similium exemplorũ.

Ergo, anima mea, si tanta est pulchritudo in res creatas à conditore Deo effusa, quanta putas, & quã admirabilis est pulchritudo, pulcherrimi Conditoris? nemo enim dare potest, quod nõ habet. Et si solis ac stellarum specie delectati homines, luminosa illa corpora *Deos putaverunt*, inquit Sapiens, *sciant quanto his*
Sap. 13 *dominator eorũ speciosior est. speciei enim generator hæc omnia constituit.* Quanta autem sit pulchritudo Dei, non solum certo cognoscitur ex eo quod omniũ creaturarum pulchritudo eminentiore modo in ipso collecta reperitur; sed etiam ex eo, quod cũ invisibilis sit nobis, dum ab ipso peregrinamur, & solum per fidẽ Scripturarum, & in speculo creaturarum utcunq; cognoscatur, multi tamen Sanctorum ita exarserunt in amorem

rem ejus, ut alii in deserta loca se abdiderint, & soli contemplationi ipsius vacare voluerint, ut sancta Maria Magdalena, Paulus primus eremita, magnus Antonius, & alii sine numero, de quibus Theodoretus in historia religiosa consuli potest. Alii cōjuges & liberos, & quidquid in terris possidebant, deserentes, in monasteriis ad aliorum nutū vivere voluerunt, ut Dei amicitia fruerentur. Alii vitam ipsam cum acerbissimo dolore libenter exponere desideraverunt, ut ad visionē infinitæ illius pulchritudinis pertingere mererentur. Audi unū ex illis, sanctum videlicet Ignatium Martyrem in epistola ad Romanos: Ignis, crux, bestiæ, confractio ossiū, membrorum divisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantū Christo fruar. Si ergo pulchritudo divina, nondū visa, sed solū credita & sperata, tantum ignē desiderii excitat; quid faciet, cum remoto velo, ut est in se, conspicietur? Omnino id faciet, ut torrente voluptatis illius inebriati, neque velimus, neque possimus vel ad punctum temporis oculos ab Ps. 35. ea divertere. Et quid mirum, si Angeli & animæ beatæ semper videant faciem Patris qui est in cælo, nec visio illa tædium vel satietatem ullam pariat, cū ipse Deus ab æterni-
 tate

tate pulchritudinem suã semper aspiciens in ea penitus acquiescat, & ex ea visione beatus, nihil aliud velit, & quasi in cellam vinariã, & in hortum omniũ deliciarum ingressus, nunquam inde exierit, neq; in æternum sit exiturus. Hanc pulchritudinem quære, anima mea, ad eam suspira die ac nocte: dicas cum Propheta: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* dicas cum Apostolo: *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Neque timeas ex vehementi amore pulchritudinis illius inquinari; amor enim divinæ pulchritudinis perficit corda, nõ inficit; sanctificat, non inquinat. Vere dicebat sanctissima virgo & martyr Agnes: Amo Christum, cujus Mater virgo est, cujus Pater feminam nescit: quẽ cum amavero, casta sum; cum tetigero, munda sum; cum accepero, virgo sum. Sed si vere Domini tui increatam speciem concupiscis, oportet te implere, quod Apostolus eo loco subjungit: *Ideo, inquit, contendimus, sive absentes, sive præsentes, placère illi.* Si placet tibi Deus, debes & tu placere Deo. Et quidem in regione vivorũ, cum præsentes erimus, illuminati fulgore ejus, sine dubitatione Deo placebimus, sicut Propheta canit:

Ps. 41.

2. Cor. 5.

Ibid.

Placebo

Placebo Domino in regione vivorũ. Sed Pſ. 114.
in hac peregrinatione tã facile ſordeſcimus & inquinamur luto peccati, ut Apoſtolus Iacobus dixerit: *In multis offendimus omnes.* & Propheta David, ut oſtenderet quam rari Iac. 3.
ſint immaculati in via, ad beatitudinem hoc pertinere pronuntiaverit, dicens: *Beati immaculati in via.* Ergo Pſ. 118.
ſi cupis, anima, etiam in abſentia & peregrinatione placere dilecto, non ſatis eſt velle placere, ſed oportet, ut Apoſtolus loquitur, contendere placere, id eſt, aſſiduo magnoq; labore cavere maculas quæ fœdã reddunt faciem animæ; & ſi quæ inhæſerint, non minori ſtudio & labore contendere illas abſtergere. Nonne vides mulierculas, quę cupiunt placere viris ſuis, quot horas conſumunt in componendis capillis, & poliendo vultu, & maculis veſtium abſtergendis, ut placeant oculis viri mortalis, qui paulo poſt in lutum & cineres converti debet? quid igitur te facere oportet, ut placeas oculis ſponſi immortalis, & qui ſemper te videt, qui ſine macula & ruga te invenire deſiderat? Certè totis viribus contendere te neceſſe eſt, ut *in* Luc. 1.
ſanctitate & juſtitia coram ipſo ambules. Et omnia quæ veram ſanctitatem veramq; juſtitiam impediunt, ſtrenue removeas, vel amputes; neque reſpicias carnem & ſangui-

 nem,

nem, neque attendas ad sermones & judicia hominum. non enim simul placere potes Deo, & mundo, dicente Apostolo: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*, &c.

Gal. 1.

GRADVS TERTIVS.

Ex consideratione orbis terræ.

CAP. I.

Consideravimus mundum corporalem in universum: nunc partes ejus principales considerare aggredimur, ut ex iis scalam nobis ad contemplandum opificem, qualem possumus, erigamus.

Prima se offert terra: quæ quamvis infimum locum teneat, & minor ceteris elementis esse videatur; tamen revera non est minor quam aqua, & dignitate ac pretio superat elementa omnia. Hinc e-
Gen. 1. nim in Scripturis sanctis passim legimus, Deum fecisse cælum & terram, quasi partes mundi præcipuas, quibus ceteræ serviant: cælum enim fecit, quasi palatium Dei & Angelorum: terram, quasi palatium
Ps. 113 hominum. *Cælum cæli Domino*, inquit Propheta, *terram autem dedit filiis hominum.* Atque ea caussa est, cur cælum plenum sit stellis fulgentibus, & terra abundet immensis divitiis metallorum, lapidum pretiosorum, herbarum, arborum, animalium

malium multorum generum; cum aqua solis piscibus abundet, aër & ignis egena ac pænè vacua sint elementa. Sed his omissis, orbis terræ tria quædam habet consideratione dignissima, per quæ ad Deum, si mens vigilet, non difficulter ascendere possumus.

Primum, Terra fundamentum est firmissimum mundi totius, quod nisi haberemus, non posset homo neque ambulare, neq; quiescere, neque operari, nec vitam ullo modo ducere: *Firmavit*, inquit David, *orbē terræ, qui non commovebitur.* & : *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi.* Deinde, Terra quasi bona nutrix hominum, & animantium ceterorum, assiduè producit herbas, fruges, fructus, gramina, poma, & alia id genus innumerabilia. Sic enim Deus loquitur: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementē generis sui, ut sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ.* Tertio, Producit terra lapides & ligna ad ædificandas domos, & metalla æris & ferri in varios usus; & aurum atque argentum, quibus cuduntur pecuniæ, instrumenta videlicet ad vitæ humanæ omnia necessaria facillimè comparanda.

Ps. 92.

Ps. 103

Gen. 1.

Ac prima quidem illa terræ proprietas,

prietas, quod videlicet sit locus in quo corpora nostra quiescant, cum in aqua, vel aëre, vel igne quiescere nequeant; symbolū Conditoris est, in quo solo anima humana locum quietis invenire potest: *Fecisti*, inquit sanctus Augustinus, *nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Salomon Rex, si quis alius, quæsivit requiem in imperio, in divitiis, in voluptatibus; obtinuit Regnum amplissimum & pacatissimum, ita ut, Scriptura teste, haberet in ditione sua *omnia regna à flumine terræ Philisthiim usque ad terminum Ægypti, offerentium sibi munera, & servientium ei cunctis diebus vitæ ejus.* Habuit pręterea divitias incomparabiles, ita ut aleret quadraginta millia præsepia equorum currilium; & duodecim millia equestrium. &, ut legimus eodem libro, classis Salomonis ex Ophir adferebat aurum & gemmas pretiosas in tanta copia, ut argentum nihili fieret; & tanta esset argenti copia in Ierusalem, quanta lapidum platearum. Voluptates autem tantas sibi ipse paravit, ut incredibile videatur. nam cum mulieres deperiret, accepit sibi uxores, quasi Reginas septingentas, & concubinas trecentas; ut legimus in eodem libro. Sed ipsum de se loquentem audiamus: *Magnificavi*, inquit, *opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi*

Lib. 1. confes. cap. 1.

3. Reg. 4.

3. Reg. 9. & 6.

3. Reg. 2.

tavi vineas, feci hortos & pomaria, & conſevi ea cuncti generis arboribus; & exſtruxi mihi piſcinas aquarum, ut irrigarem ſilvam lignorum germinantium. poſſedi ſervos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque & magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem. coacervavi mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias Regum ac provinciarum. feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos & urceos in miniſterio ad vina fundenda. & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem. ſapientia quoque perſeveravit mecum. & omnia quæ deſideraverunt oculi mei, non negavi eis; nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his quæ præparaveram; & hanc ratus ſum partem meam, ſi uterer labore meo. Hæc ille, qui certe quietem maximam habuit, ſi ulla in rebus creatis haberi poteſt. Nihil enim illi defuit, non regnum, non divitiæ, non deliciæ, non ipſa quæ maximi fieri videtur humana ſapientia, non denique pax & tranquillitas in tantis bonis longo tempore poſſidendis & retinendis.

Interrogemus nunc, an in tantis rebus quietem invenerit, & an iſta capacitatem animæ implere potuerint: *Cum*, inquit, *me convertiſſem ad univerſa opera quæ fecerant manus meæ,* Eccl. 2
&

& ad labores in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi; & nihil permanere sub sole. Non ergo quietem invenit Salomon in tantis divitiis, & deliciis, & sapientia, & honoribus: nec invenire potuisset, etiã si multo plura & majora fuissent, quoniam animus humanus immortalis est, ista verò mortalia sunt, nec possunt diu permanere sub sole: nec fieri potest, ut animus capax infiniti boni, satietur bonis finitis. Quemadmodum igitur non potest corpus humanum in aëre, quantumvis latissimo, nec in aquis, quamvis profundissimis, requiescere; quia centrum ejus terra est, non aër, vel aqua: sic animus humanus numquam requiescet in aëreis dignitatibus, vel luteis divitiis, vel aqueis, id est mollibus & sordidis voluptatibus, nec in humanæ scientiæ falso splendore; sed in solo Deo, qui centrum animorum, & verus ac solus locus requietis eorum est. O quam vere, & quam sapienter exclamavit pater Salomonis, cum ait: *Quid mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* ac si dicere voluisset: Nihil invenio nec in cælo, nec in terra, nec in alia re create ulla, quæ sub cælo, aut super terram sit, quod mihi veram quietem possit adferre. Tu solus

Ps. 72.

Deus

Deus cordis mei, id est, tu solus petra solida es cordi meo, vox enim, Deus, in Hebraico textu petram significat hoc loco. Tu ergo solus petra firmissima es cordi meo, in te uno quiescam, tu solus pars mea, hereditas mea, omne bonum meum; cetera nihil sunt, & nihil ad me replendum & satiandum valent: atque hoc non per unum vel alterum diem vel annum, sed in æternum: tu unus mihi sufficis in æternum, cetera nec ad unum diem sufficerent universa.

Agnoscisne adhuc, anima mea, solum Deum esse petram tuam, in qua requiescas; cetera vanitatem, & afflictionem spiritus, quæ non existentia, sed apparentia sint, & nō solentur, sed affligant, quoniam acquiruntur cum labore, possidentur cum timore, & amittuntur cum dolore? Despice ergo, si sapis, omnia quę transeunt, ne te secū abripiant, & in uno permane, illique inhære vinculo charitatis, qui manet in æternum: leva cor tuum ad Deum in cælum, ne putrescat in terra: disce veram sapientiam, à multorum stultitia, quorum nomine loquitur Sapiens, & dicit: *Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem* Sap. 5.

Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tamquam umbra, & nos in malignitate nostra consumti sumus.

CAP. II. Sed est etiam alia ratione petra firmissima symbolum Domini Dei nostri: quod symbolum explicavit nobis Sapientia Dei in Euangelio suo, ubi dixit, domum ædificatam super firmam petram immobilem permanere, si desuper descendant pluviæ, & à latere irruant venti, & à parte inferiori percutiant flumina: domum vero ædificatam super arenam, nihil horum sustinere posse, sed ad primum impetum pluviæ, aut venti, aut fluminis prosterni, & fieri ruinam domus illius magnam.

Matt. 7.

Domiciliũ tuum, ô anima, quod ex variis potentiis & virtutibus quasi cubiculis & aulis constat, si in Deo tamquam in petra fundetur; id est, si firmissime credas Deo, si tota fiducia tua sit in Deo, si sis in charitate Dei radicata & fundata, ut cum Apostolo dicere possis: *Quis nos separabit à charitate Christi?* secura esto, quia neque spirituales nequitiæ, quæ supra nos sunt, neque carnales concupiscentiæ, quæ sunt infra nos, neque domestici hostes nostri; qui à latere nos oppugnant, cognati videlicet & amici, contra te umquam suis machinis prævalebunt.

Eph. 3. Rom. 8.

bunt. Magnæ quidem ſunt vires, & magna calliditas ſpiritualium poteſtatum, ſed major eſt poteſtas, & major ſapientia Spiritus ſancti, qui præſidet illi domui, quæ in Deo fundata eſt. Vehementer omnino contra ſpiritum pugnat caro, & carnales concupiſcentiæ fortiſſimos quoſque debellare ſolent: ſed amor Dei amorem carnis facile ſuperat, & timor Dei timorem mundi facile proſternit. Denique inimici hominis, domeſtici ejus, & ipſi quoq; perverſis conſiliis ad conſortium peccatorum animas trahunt: ſed anima, quæ Dominum & Patrem, & fratrem, & ſponſum in cælo ſe habere confidit, non magno labore carnales amicos & conſanguineos Luc. 14 non ſolum contemnere, ſed etiam odiſſe novit; & poteſt dicere cum Apoſtolo: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque creatura alia poterit* Rom. 8 me *ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Sed illa vere miſera anima eſt, cujus domus in arena fundata non poteſt diu ſubſiſtere, & fiet brevi ruina illius magna; quippe cum credat mendacio, & confidat in baculo arundineo, & ejus Deus aut venter, aut pecunia, aut fumus honoris ſit; quę omnia velociſſime tranſeunt & pereunt, & animam illis inhærentē in exitium ſempiternū trahunt.

 jam

CAP. III. Iam vero altera terræ proprietas in eo posita est, quod terra tamquā bona nutrix herbas & fructus ceteros large profundat in escam hominum & animantium ceterorū. Atqui hæc ipsa proprietas ad Conditorem, ut verum nutritium, nos deducit: non enim terra, sed Deus in terra omnia bona producit. sic enim loquitur Spiritus sanctus per
Ps.146 os David: *Qui producit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum.* & rursus: *Omnia à te exspectant ut des*
Ps. 103 *illis escam in tempore. Dante te illis colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* & Dominus in
Matt.6. Evangelio: *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pater vester cælestis pascit illa.* Et Aposto-
Act.16 lus: *Et quidem non sine testimonio semetipsum* Deus *reliquit benefaciens de cælo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.* Nec tamen falsum est, quod initio
Gen.1. libri Genesis dicitur: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum.* Vere enim terra germinat herbas & ligna pomifera: sed ex virtute, quam ei Deus attribuit; & ipso Deo per ipsam producente, & conservante, & incrementum dante. Itaque David ubi res omnes creatas invi-

tat

rat ad laudem Conditoris, addit cum ceteris ligna fructifera, & omnes cedros: & tres pueri apud Danielem exhortantur cum ceteris creaturis omnia germinantia in terra, ut benedicant Dominum, & laudent, & superexaltent eum in sæcula. Ps.148. Dan.3.

Et cum omnia suo modo Deum laudent, quanto affectu deberes tu, anima, Deum pro his omnibus beneficiis, quibus assidue frueris, benedicere & laudare? agnoscens in eis occultam Dei manum omnia largientem, & non occultum, sed clarissime patentem, & sese ostendentem paternum & purissimum Dei tui amorem, qui numquam cessat tibi de cælo benefacere, & in rebus omnibus providere. Sed parum est hoc in oculis Domini Dei tui. Ipse est enim, qui in te, ut in spirituali agro suo, producit germen nobilissimum charitatis. Charitas enim non ex mundo, sed ex Deo est, ut dilectissimus discipulus loquitur in Epistola sua. Ex charitate autem, ut ex arbore divina atque cælesti, prodeunt flores candidissimi & odorati cogitationum sanctarum, folia virentia verborum utilium ad salutem gentium, & fructus operum bonorum. quibus Deus glorificatur, & proximi adjuvantur, & merita colliguntur. 1.Ioa.4

tur, & servantur in vitam æternam.

Væ autem illis, qui more jumentorum insipientium fructibus terræ satiari desiderant, eosque avidissime colligunt & recondunt, & de auctore non cogitant, neque illi gratias agunt: & quorum animæ similes sunt terræ cui maledixit Deus, quæ spinas & tribulos germinat. Quid enim cogitant illi, in quibus Deus non seminat casta consilia, nisi fornicationes, adulteria, homicidia, sacrilegia, furta, proditiones, & alia id genus? & quid isti loquuntur nisi blasphemias, perjuria, maledicta, hæreses, convitia, contumelias, falsa testimonia, mendacia, & alia id genus, quæ à patre suo diabolo didicerunt? Et quos postremo fructus producunt, nisi venenatos illos fructus, quos ab ipsis cogitari assidue diximus, & qui ab Apostolo opera carnis nominantur? Istæ nimirum spinæ sunt quæ primo pungunt animos germinantiū eas, punctionibus amarissimis timorum & sollicitudinum: deinde pungunt famam, & corpora, & animos proximorum læsione gravissima, & sæpe irreparabili, ex qua postea plurima & gravissima ad alios detrimenta perveniunt.

Gal. 6.

Sed his omissis, tu anima mea, si hortulus es cælestis agricolæ, cave ne spinæ vel tribuli umquam inveniantu

niantur in te, sed omni sollicitudine fove arborē charitatis, & lilia castitatis, & nardū humilitatis: cave ne unquā tibi subrepat, ut à te esse existimes cælestia ista germina virtutū, & non à Domino Deo tuo, qui est Dominus virtutum, seminator casti consilii. sed & conservationem, & incrementum, & maturitatē fructuum bonorum operum non tibi attribuas, sed illi commenda, & ad illum sit semper fortitudo tua.

Restat ultima terrę laus, quod videlicet aurum, & argentum, & lapides pretiosos intra sinum suum contineat. Sed certe non virtute sua producit terra tam pretiosas rerum species, sed ille qui per Aggæum dicit: *Meum est argentum, & meum est aurum.* O amator hominum, itane hoc etiam placuit dulcedini tuæ, ut non solum produceres humano generi lapides, & ligna, & ferrum, & æs, & plumbum, & alia id genus necessaria ad domos & naves ædificandas, & instrumenta varia construenda; sed etiam aurum, & argentum, & lapides pretiosos ad ornatum & decorem? Et si hæc tribuis peregrinantibus in terra, & sæpe etiam inimicis tuis blasphemantibus nomen tuum; quid dabis dilectis tuis, te benedicentibus, & tecum regnantibus in cælo? Dabis utique non frustula auri vel argenti, nec

CAP. IV.

Agg. 2.

pauculas gemmas pretiosas, sed civitatem illam de qua loquitur Ioannes Apostolus in Apocalypsi, cum ait: *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas aurum mundum: & fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata: & duodecim portæ duodecim margaritæ sunt.* Nec vero existimamus, civitatem illam supernam Ierusalem cæleste, ex auro, & gemmis, & margaritis, quales hic sunt, constructam esse, vel ornatam: scimus enim Spiritum sanctum his vocibus uti, quoniam ad nos loquitur, qui meliora vel majora non vidimus. Sed sine dubitatione ulla multo excellentior erit civitas illa, quæ est patria electorum Dei, omnibus civitatibus peregrinationis hujus, quanto civitas aurea & gemmata præstaret omnibus rusticorum pagis, qui ex luto & paleis constant.

Apoc. 21.

Erige ergo, anima mea, oculos mentis ad cælum, & cogita quanti sint facienda bona quæ illic sunt, cum species auri, & argenti, & lapidum pretiosorum, quæ hic tanti fiunt, illis bonis comparatæ, vix luti & paleaeū nomine censeantur. Adde, quod aurum, & argentū, & margaritæ quæ hic habentur in pretio, corruptibilia sunt; quæ autem in cęlesti illa civitate micant, incorruptibilia & sempiterna sunt. Sed si per

manus

manus pauperum hoc ipſum corruptibile aurum & argentum, quod hic habes, ad cæleſtem civitatem transferre volueris; quod utique, ſi ſapis, omnino facies; & ipſum incorruptibile fiet, & tibi manebit in æternum. Non enim mentiri poteſt Veritas, quæ dicit: *Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* & alio loco: *Vendite quæ poßidetis, & date eleemoſynam; facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.* O incredulitas filiorum hominum! promittit homo mendax decē pro centum, & ſortem integram mutuanti ſe repræſentaturum, & creditur ei. promittit qui mentiri non poteſt Deus, danti eleemoſynam theſaurum in cælo, imo etiam centum pro uno, & vitam æternam ſe redditurum, & trepidat avarus homo, nec facile adduci poteſt, ut credat, & mavult theſaurum ſuum abſcondere, ubi ærugo conſumit, & fures effodiunt & furantur, quam in cælo reponere, quo fur non appropiat, neque ærugo conſumit. Sed etiamſi aliquando neque fures auferant, neque tinea vel ærugo corrumpat, quæ tanto labore paraſti & conſervaſti, ô homo infelix, cujus erunt? tua certe non erunt, cujus tamen eſſe poterant, ſi per manus paupe-

Matt. 19.

Luc. 12

Matt. 19.

rum in cælestes thesauros transtulisses. Vsus quidem docet, ea quæ avari divites collegerunt, ad heredes prodigos pervenire, qui multo breviore tempore profundunt, quam avari parentes collegerant. atque interim peccatum avaritiæ manet, æternumque manebit, & vermis conscientiæ non morietur, & ignis inferni non extinguetur.

Isaiæ 66. Marc. 9. Ergo, anima mea, aliorum insipientia te erudiat, & audi Dominũ

Luc. 12. & Magistrum tuum concionantem: *Videte, & cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet.* Avarus cõgregat & conservat, ut habeat unde diu vivat: sed contra accidit; nam quando minus cogitat, moritur, & substantia avare congregata & conservata generat vermem qui non morietur, & excitat ignẽ qui nõ extinguetur. O avare infelix, ergone tam sollicite aggregasti pecunias, ut fomentũ parares igni gehennæ, quo nunquam extinguatur? Audi beatum Iacobum in extrema Epistola sua: *Agite,* inquit, *nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ*

Iac. 5. *advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. aurum & argentum vestrum æruginavit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras, sicut ignis.* Vos quidem, inquit beatus

beatus Iacobus, quia divites estis, beati existimamini, & dicimini, sed revera miseri estis, & egenis omnibus miseriores, & materiam magnam habetis lugendi & ululandi propter ingentes miserias, quæ certè advenient vobis. Divitiæ enim supervacaneæ, quas conservastis, & quas putrefieri sivistis, cum eas pauperibus erogare deberetis; & vestimenta vestra quæ superflua possidetis, & potius à tineis comedi, quam pauperes inde vestiri patimini; & aurum, & argentum, quod ab ærugine consumi vultis potius, quam illud in cibos pauperum erogetis; hæc inquam omnia contra vos in die judicii testimonium dicent: & tineæ ac ærugo divitiarum vestrarum in ignem urentem convertentur, qui æterno tempore carnes vestras devorabit, & nunquam consumet, ut ignis non extinguatur, & dolor non finiatur. Ergo cum Propheta Regio concludamus: *Beatum dixerunt* stulti *populum cui hæc sunt*, divitiæ videlicet exuberantes; re autem vera, *beatus populus, cuius Dominus Deus eius.* Ps. 143

GRADVS QVARTVS.

Ex consideratione aquarum, ac præcipue fontium.

CAP. I SEcundum locum inter elementa mundi tenet aqua. Ex ea quoque, si recte inspiciatur, gradus ascensionis in Deum construi poterit. Ac primum aquam universe considerabimus, deinde specialem ascensionem in Deum è fontibus hauriemus.

Aqua humida est, & frigida, ac per hoc quinq; veluti proprietates habet: nã lavat & abstergit maculas, extinguit ignem, refrigerat ac temperat ardorem sitis, conjungit res multas ac diversas in unum; deniq; quam profundè descendit, tam alte ascẽdit. Hæc omnia manifesta sunt symbola sive vestigia conditoris rerum omnium Dei. Lavat aqua maculas corporales, lavat Deus maculas spirituales, *Lavabis me*, inquit
Psal. 50. David, *& super nivẽ dealbabor*. Quãvis enim maculas cordis, id est peccata, lavet contritio, lavent Sacramenta, lavent sacerdotes, lavent eleemosynæ, atque alia opera pietatis: tamen hæc omnia vel instrumenta sunt, vel dispositiones: qui lotionis hujus auctor est, solus Deus
Is. 43. est. *Ego sum*, inquit Deus per Isaiam,

ego

ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me. Et ideo Pharisæi, qui murmurantes adversus Christum dicebant: *Quis potest dimittere pecca-* Luc. 7.
ta, nisi solus Deus? non fallebantur in eo quod soli Deo tribuebant potestatem supremam dimittendi peccata; sed in eo, quod Christum, Deum non esse credebant. proinde simul & blasphemabant, & vera dicebant.

Nec solum Deus lavat maculas cordis ad similitudinem aquæ, sed etiam aqua nominari voluit. sic enim scribit sanctus Ioannes: *Qui* Ioa. 7.
credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. ergo Spiritus sanctus, qui utique Deus est, aqua viva est; & de hac aqua dicit Ezechiel:
Effundam super vos aquam mundam, Ezech.
& mundabimini ab omnibus inquina- 36.
mentis vestris. Et quoniam aqua ista cælestis & increata longè superat virtutem aquæ terrestris & creatæ: ideo tres differentias annotare placet inter lotionem aquæ creatæ & increatæ.

Aqua creata lavat maculas corporũ, sed non omnes: multas enim lavare nequit, nisi juvetur sapone vel aliis instrumẽtis. Aqua increata

omne

omnes omnino maculas lavat. ſic enim in loco paulò ante notato legimus: *Et mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*

Aqua creata raro ita maculas omnes tergit, ut veſtigium aliquod vel quaſi umbra maculæ non relinquatur. Aqua increata ſic lavat, ut res lota candidior pulchriorq; reddatur, quam eſſet antequam inquinaretur: *Lavabis me*, inquit David, *& ſuper nivem dealbabor.* Et per Iſaiam Dominus dicit: *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur; & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.*

Pſ. 50. Iſa. 1.

Deniq; aqua creata lavat maculas naturales, quæ non reſiſtunt abſtergenti: aqua increata lavat maculas voluntarias, quæ lavari nequeunt, niſi anima ipſa velit, & abſtergenti ſponte conſentiat. Sed tãta & tam admirabilis eſt virtus hujus aquæ, ut ſuaviſſime etiam in lapidea corda penetret; & ideò à nullo duro corde reſpuitur, quia ipſa facit ut non reſpuatur, ut recte monet ſanctus Auguſtinus. Quis capiat, Domine, quam admirabili ratione in corda infidelium inſpires fidem, & in corda ſuperborum infundas humilitatem, & in corda hoſtium tuorum inſinues charitatem; ut qui paulò ante ſpirans minarum & cædis, te in diſcipulis tuis perſeque-

Lib. de Præd. SS. c. 8

quebatur, repente mutatus, pro te & pro Ecclesia tua minas & cædes persequentium libentissime perferat? multum est à me, ut in hæc secreta tua penetrem, & malo experiri, quam scrutari efficaciam gratiæ tuæ. Et quoniam novi aquã istam tuam, esse pluviam voluntariam, segregatam hereditati tuæ, ut cecinit Propheta tuus: ideò humiliter & suppliciter peto, ut inveniar in hereditate tua, & placeat gratiæ tuæ in terram cordis mei descendere, ne maneat sicut terra sine aqua tibi, aridum & sterile, quale ex se est, ut ne cogitare quidem boni aliquid ex se sufficiat. Sed pergamus ad reliqua. Ps. 67.

Aqua extinguit ignem; & aqua illa cælestis, gratia videlicet Spiritus sancti, admirabili ratione & modo extinguit ignem carnalium concupiscentiarum. Multum quidem valent ad hoc incendium restinguendum jejunia, & corporis afflictationes, sed si addantur ut instrumenta gratiæ Spiritus sancti; alioqui per se sola non multum valent: amor enim princeps est affectionum & perturbationum animi; ille regit omnes, & omnes illi uni obtemperant. Amor cogi non vult, & si ab una parte via illi obstruatur, erumpit ab altera. Amor nihil timet, omnia audet, omnia vincit, nihil sibi diffi- CAP. II.

difficile aut impoſſibile arbitratur; deniq; nulli cedit amor minor, niſi amori majori & valentiori. Sic omnino carnalis amor, ſive divitias, ſive delicias mundi ſequatur, uni cedit amori Dei. Cum primum incipit aqua Spiritus ſancti in cor hominis inſtillari, continuo frigeſcere incipit amor carnalis. Teſtis nobis ſit beatus Auguſtinus, qui cũ aſſuetus eſſet indulgere libidini, & impoſſibile ſibi duceret conſortio feminæ poſſe carere: tamen ubi guſtare cœpit Spiritus ſancti gratiam, exclamavit in principio libri noni Confeſſionũ: *Quam ſuave mihi ſubito factũ eſt carerẽ ſuavitatibus nugarũ! & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. eiiciebas enim à me vera tu & ſumma ſuavitas: eiiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, ſed non carni & ſanguini: omni luce clarior, ſed omni ſecreto interior: omni honore ſublimior, ſed non ſublimibus in ſe.*

Lib. 9. Cõfeſſ. c. 1.

CAP. III. Aqua præterea ſitim ſedat; & aqua illa cæleſtis ſola poteſt deſideriis cordis humani variis, & moleſtiſſimis, ac propè infinitis finem imponere. Sic Veritas ad Samaritanam loquens manifeſtiſſime docuit: *Qui bibit*, inquit, *ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Omnino ſic res habet: *Non ſatu-*

Ioan. 4

ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. quidquid homini offeratur, non poteſt ejus deſiderium ſatiare, cùm ille capax ſit infiniti boni, & res omnes creatæ certis terminis circumſcribantur. Sed qui bibere incipit aquam cæleſtē, in qua ſunt omnia, nihil expetit, nihil requirit amplius. Sed de hac re diximus ſupra, cum de quiete animi in ſolo Deo, ut in proprio centro, loqueremur. Eccl. 1.

Aqua ſimul conjungit & in unū redigit quę vix uniri poſſe videbantur. ſic multa grana farinæ per aquę admixtionem unus panis efficiuntur, & ex multis partibus terræ per aquæ adjunctionem lateres fiunt. Sed multo facilius & inſolubilius aqua Spiritus ſancti facit, ut multi homines ſint *cor unū, & anima una.* id quod in Actis Apoſtolorum dicitur de primis Chriſtianis, in quos proximè deſcenderat Spiritus ſanctus. Sed & Dominus hanc unitatem, quam efficit aqua Spiritus ſancti, iturus ad Patrem commendat, & prædicit, cum ait: *Non pro eis rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me; ut omnes unū ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint.* Et paulo poſt: *Vt ſint unum, ſicut & nos unū ſumus. Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.* Ad quam unitatē hor- CAP. IV. Act. 4. Ioa. 17

hortatur etiam Apostolus in Epi-
Eph.4. stola ad Ephesios: *Solliciti*, inquit, *servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.*
O felix unio, quæ multos homines
1 Cor. 10. facit esse unum Christi corpus, quod ab uno capite regitur, & de uno pane comedit, & de uno calice bibit, & de uno spiritu vivit, & adhærens Deo, unus spiritus fit cum
1 Cor. 6. eo. Quid amplius desiderare potest servus, quam ut non solùm particeps fiat omnium bonorum domini sui, sed etiam vinculo amoris indissolubilis unũ fiat cum ipso omnipotenti, & sapientissimo, & pulcherrimo Domino suo? Atqui hoc totum facit Spiritus sancti gratia, ut aqua vivens & vivificans quando in corde recipitur devote, & tota diligentia ac sollicitudine custoditur.

CAP. V. Aqua deniq; tam alte ascendit, quàm e alto descendit. Et quoniam Spiritus sanctus de summo cælo venit in terras, ideo in homine, in cujus corde recipitur, *fit fons*
Io.5. *aquæ salientis in vitam æternam*, ut Dominus ait ad mulierem Samaritanam; id est, homo renatus ex aqua & Spiritu sancto, & qui eumdem inhabitantem Spiritum in corde suo gerit, illuc erigit merita, unde descendit gratia.

Ergo, anima mea, his vocibus
Scri-

Scripturarũ edocta & excitata, iterum atq; iterum gemitibus inenarrabilibus dicas Patri tuo: Da mihi hanc aquam, quæ maculas omnes detergat, quæ concupiscentiæ calorem extinguat, quæ sitim omnẽ & omnia desideria sedet: quæ unum spiritum cum Deo tuo te faciat, quę fiat in te fons aquæ salientis in vitã æternam, ut illuc merita pręmittas, ubi te speras sine fine mansuram. Non sine caussa Filius Dei dixit: *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* Luc. 11 Et non dixit, Dabit panẽ, aut vestem, aut sapientiam, aut charitatẽ, aut Regnum cęlorum, aut vitam æternã: sed dixit, Dabit spiritum bonum, quia in illo continentur omnia. Tu igitur non cesses quotidie Patrem admonere promissionis Filii sui, atq; dicere cum ingenti affectu, & certa spe obtinendi: Pater sancte, nõ in justificationibus meis fundo preces ad te, sed in promissione unigeniti Filii tui. Ille nobis dixit: Quanto magis Pater vester dabit spiritum bonum petentibus se? Certe Filius tuus veritas est, nõ nos decipit; ideo adimple promissionẽ Filii tui, qui te clarificavit super terram, ubique obediens fuit usq; ad Ioa. 17 mortem, mortem autem crucis: da Phil. 2 spiritum bonum petenti te, da spi-

 ritum

ritum timoris & amoris tui, ut servus tuus nihil timeat nisi offendere te, & nihil diligat præter te, &
Psal.50. proximũ suum in te: *Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne proiicias me à facie tua, & spiritũ sanctũ tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.*

CAP. VI. Venio nunc ad similitudinem, quam habent fontes aquæ cũ Deo. hinc enim erigi potest animus ad contemplanda planè mirabilia de excellentia Conditoris. Non enim sine caussa in Scripturis sanctis dicitur Deus *fons vitæ*, & *fons sapientiæ*,
Psal.35. Ecc.1. Ier.2. & *fons aquæ vivæ*. Et quod sit fons essendi, colligitur ex verbis ipsius
Exo.3. Dei ad Moysem: *Ego sum, qui sum. Qui est, misit me ad vos.* Quæ omnia simul comprehendisse videtur Apostolus, cum ait: *In ipso vivimus, &*
Act.17 *movemur, & sumus.* In ipso enim sumus, tamquã in fonte essendi, & in ipso vivimus, tamquam in fonte vitæ; & in ipso movemur, tamquã in
Sap.7. fonte sapientiæ; quia *omnibus mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem ubiq; propter suam munditiam*, ut dicitur in libro Sapientiæ.

Fons aquæ hîc apud nos id habet proprii, ut ab eo nascantur flumina; & si desinant à fonte fluere, continuo exarescant: fons autem ipse non pendet à fluminibus, quia non

non accepit ab illis aquas, ſed ipſe in ſe habet, & cum aliis communicat. Hoc eſt verum ſymbolum & veſtigium divinitatis. eſt enim Deus veriſſimus fons eſſendi: ſiquidem ipſe à nulla re accipit eſſe, & omnia ab ipſo accipiunt: à nulla re Deus accipit eſſe quia de Dei eſſentia eſt eſſe, & ipſa eſſentia eſt ejus exiſtentia ut nec fieri nec cogitari poſſit, Deum non ſemper extitiſſe, aut non ſemper exiſtere. Res ceteræ poſſunt ad tempus eſſe, & ad tempus non eſſe, quoniam ad eorum eſſentiam non neceſſario pertinet eſſe. Vt exempli cauſſa, de eſſentia hominis eſt, ut ſit animal rationale; atque ideo non poteſt homo eſſe, & non eſſe animal rationale: & ſi de eſſentia hominis eſſet etiam exiſtere, non poſſet non ſemper exiſtere: ſed quia de eſſentia ejus non eſt exiſtere, ideo poteſt exiſtere, & nō exiſtere. Deus ergo eſt fons eſſendi, quia in ſua eſſentia includit actu ſemper exiſtere. Atq; hoc ſignificãt illa verba: *Ego ſum, qui ſum.* id eſt, Exo. 3.
Ego ſum ipſum eſſe, & non aliunde accipio eſſe, ſed in me habeo; mihi ſoli convenit, ut eſſentia mihi ſit eſſe. Atq; hinc etiam propria Deo eſt æternitas, & immortalitas, ut Apoſtolus dicit: *Regi ſæculorū immortali,* 1 Tim. 1.
ſoli Deo. &: *Qui ſolus habet immortalitatē.* Ita vero ceteræ res omnes à Deo 1 Tim. 6.

 ac-

accipiunt esse, ut nisi semper ab ipso dependeant, & ejus quodam influxu conserventur, continuo desinant esse. Hinc idem Apostolus dicit: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Quia nisi à Deo sustentarentur res creatæ, utique non subsisterent.

Heb. 1.

Ergo, anima mea, suspice & mirare bonitatem infinitam Conditoris, qui res omnes tam amãter portat & conservat, cum earum opera non indigeat; nec minus admirare & imitare patientiã ejusdem Conditoris tui, qui tam *benignus est super ingratos & malos*, ut sustentet qui eum blasphemant, & conservet qui ad nihilum redigi digni essent: nec tibi grave videatur, siquando infirmitates fratrum portare, & iis qui te oderunt benefacere jubearis.

Luc. 6.

Sed nõ in hoc solum posita est eminẽtia fontis essendi, quod à nullo alio fonte accipit esse, & rebus ceteris ipse communicat esse. Nam aquæ fontium & aquæ fluminũ apud nos ejusdem generis sunt: & quamvis aquæ fontium nõ ab aliis fontibus aquas accipiant, habẽt tamen caussam sui esse, vapores videlicet, & illi alias & alias caussas, donec ad primam caussam, quæ Deus est, perveniatur. Deus autẽ cõditor tuus, ô anima, non est ejusdem generis cum rebus creatis, sed infinito intervallo dignitatis, & nobilitatis, & ex-

& excellentiæ ab eis distat; & vere ac proprie fons est essendi, quia nõ solum non accipit esse suum ab alio fonte essendi, sed omnẽ omnino caussam nescit. Fons aquæ creatæ, ut dictum est, non ab alia aqua, sed ab alia caussa derivatur: fons essendi increatus nihil ante se habet, à nulla re dependet, nulla re indiget, nihil ei nocere potest; sed omnia pendent ab illo, & ille potest res omnes creatas uno nutu delere, ut fortissimus loquitur Machabæus. 2 Machab.
Hanc eminentiã admirare, anima, hoc principiũ sine principio, caussã sine caussa, esse infinitum, illimitatum, immensum, absolute necessarium; cum reliqua omnia, hujus cõparatione, contingentia sint. Ac fortasse de hoc Veritas dixit: *Porro unũ est necessarium*. proinde huic uni adhæreas, illi soli servias, in illius solius amore & desiderio delecteris: cetera omnia illius comparatione despicias: aut certe non nimia sollicitudine turberis circa multa, quãdo unum est necessarium, & solum tibi & omnibus sufficit: sed una tibi sollicitudo sit, ut ab illius gratia nũquam excidas, & illi uni semper & ubique studeas complacere.

CAP. VII.

Iam vero Deus fons etiã vitæ rectissime dicitur, quia vivit, & vitã in semetipso habet, imo ipse vita eterna est: *His est verus Deus, & vita æter-*

na, inquit sanctus Ioannes; & res omnes quę vivunt, ab illo fonte accipiunt vitam, & illo cessante vitã
Ps.103 subministrare, deficiunt, & in pulverem suum revertuntur, ut canit sanctus Propheta David. Gignere sibi simile, est viventium propriũ: gignit autẽ Deus Filium sibi simillimum, Deus Deum, & vivens vivẽtem. *Sicut enim Pater habet vitam in*
Ioan. 5 *semetipso, sic dedit & Filio habere vitã in semetipso*; ut testatur sanctus Ioannes in Euangelio: habet autem Pater vitã in semetipso, quia est fõs vitæ, & non aliunde accipit vitã: & dedit Filio habere vitam in semetipso, quia dedit eamdem vitã, quã ipse habet; ac per hoc etiam Filius est fons vitæ, sed fons vitæ de fonte vitæ, sicut Deus de Deo, & lumen de lumine. Quis explicet, imo quis capiat, qualis sit vita Dei, & qualis iste fons vitæ, unde guttulas hauriunt omnia quę vivunt, sive in terra, sive in cælis? Vita nobis in hoc exilio nota, nihil est aliud nisi principiũ motus internũ: illa enim dicuntur à nobis vivere, quæ aliquo modo seipsa movent. Vnde etiã per similitudinẽ dicũtur vulgo aquæ vivæ, quæ sunt in fluminibus; & mortuæ, quæ sunt in stagnis: quod illæ videantur per se moveri, istę moveri nequeant, nisi à ventis aut externa vi alia impellan-
Deus

Deus tuus, ô anima, verissime vivit & auctor ac fons est vitæ. Ipse enim in Scripturis sanctis passim illud inculcat: *Vivo ego, ait Dominus.* Et Prophetæ, *Vivit Dominus, vivit Dominus*, sæpe repetunt. & apud Ieremiã conqueritur de populo Deus, dicens: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ.* Et tamen neq; à se, neque ab alio movetur: *Ego Dominus*, inquit, *& non mutor.* & alibi: *Non est Deus, ut filius hominis, ut mutetur.* In hymno quoque Ecclesiastico canimus quotidie:

Nu. 14
Ier. 16.
Mala 3
Nu. 23.

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Succeßibus determinans.

Etsi Deus gignit Filium, sine mutatione gignit: etsi videt, audit, loquitur, amat, miseretur, judicat, sine mutatione hæc omnia facit: etsi res creat & conservat, vel contra destruit & dissipat, & rursum renovat & mutat, ipse tamen quiescẽs operatur, & immotus mutat. Quomodo ergo vivit, si non se movet? & quomodo nõ vivit, si fons est & auctor vitę? Hic nodus facile dissolvitur. ad vitã enim illud absolute satis est, si res viva ex se agat, & non ab alio mota. Sed vita ut plurimum in rebus creatis est principium internum motus: quia res creatæ imperfectæ sunt, & multis indigent, ut

actiones vitæ possint implere: Deus autē infinita perfectio est, & nulla re indiget extra se; propterea ex se quidē agit, & nō motus ab alio, sed motu vel mutatione opus non habet. Indigent res creatę mutationę, ut generent & generentur; quia generant extra se, & res quæ generatur, mutari debet à non esse ad esse: Deus autē intra se gignit Filium, & intra se producit Spiritum sanctū, neq; mutari debet Filius aut Spiritus sanctus de non esse ad esse, quia illud esse recipiunt, quod semper fuit; & illud non in tempore, sed in æternitate recipiunt. Indigent res creatæ motu augmentationis, quoniam imperfectæ nascuntur: Deus autem Filius perfectissimus nascitur, & Deus spiritus perfectissimus spiratur atque producitur. Indigent res creatæ motu alterationis, ut qualitates varias, quibus opus habent, adipiscantur: Deus autē nulla re indiget, cū infinitæ perfectionis essentiā habeat. Indigent res creatę motu ad locum, quia non sunt ubique: Deus autem ubique totus est. Præterea res creatæ, ut videant, ut audiant, ut loquantur, ut operētur, multis rebus indigent, quia vitam quidem habent, sed imperfectā & egenam: Deus autē nulla re indiget extra se, ut omnia videat, omnia exaudiat, omnibus loquatur, omnia

& in

& in omnibus operetur; quia non ſolum vitam habet, ſed vitam opulentiſſimam & feliciſſimã habet, & ipſe vita eſt, & fons vitæ. Ac ut in actione vidẽdi ponamus exemplũ: Homo ut videat, eget potentia viſiva, quæ diſtincta eſt ab anima, quæ propriè vivit; eget objecto, id eſt, corpore colorato extra ſe poſito; eget lumine ſolis, aut alicujus alterius corporis luminoſi; eget medio, id eſt, corpore perſpicuo; eget ſpecie ſenſibili, quę ab objecto ad oculos deferatur; eget organo corporali, id eſt, oculo variis humoribus & tunicis carneis inſtructo; eget ſpiritibus ſenſitivis, & nervis opticis, per quos ſpiritus illi tranſeant; eget diſtantia proportionata, eget applicatione potentiæ. Ecce quantis adminiculis indigent homines & animãtia cetera, ut actionẽ unam vitę poſſint implere: Deus autẽ, qui vere vitam totã habet in ſemetipſo, nulla re indiget. Ipſa eſſentia infinita eſt illi potentia, objectũ, ſpecies, lumẽ, & cetera omnia. Ex ſe, & per ſe, & in ſe Deus videt omnia quæ ſunt, quæ fuerunt, quę erunt; & quæ poſſent eſſe aperte cognoſcit. Et antequam mundus fieret, videbat Deus res omnes, neq; aliquid novi ex rerũ creatione ſcientiæ aut viſioni illius acceſſit. Quid ergo eris, anima, quando illius vitæ particeps eris? quid

quid magni imperat tibi Deus, cum vitam istam corporalem & animalem, imperfectam utiq; & egenam, imperat exponi pro fratribus, & pro ipso Deo, ut vitæ æternæ ditissimæ & felicissimæ particeps fias? Et si nihil magni jubet, cum vitam jubet contemni: quam leve & modicum videri debet, cum imperat divitias mortuas liberaliter pauperibus erogare, & à carnalibus concupiscẽtiis abstinere, & diabolo ac pompis ejus vere renuntiare, & ad vitam illam, quæ sola vera vita est, toto cordis affectu suspirare?

CAP. VIII. Sed jam tempus est, ut ad fontẽ sapientiæ, quo modo possumus, ascendamus. Ecc. 1. *Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis*, inquit Ecclesiasticus. & recte dixit, *in excelsis*; quoniã fons sapientiæ in Angelos sanctos, & animas Beatorum, qui in cælestibus habitãt, abundanter & copiose defluit. nobis autem, qui in deserto & peregrinatione versamur, non tam sapientia, quam sapientiæ quidam vapor vel odor contingit.

Quare, anima mea, noli nunc altiora, quam te deceat, quærere. Pro. 25 Noli scrutari majestatem, ne opprimaris à gloria. admirare sapientiam illius, de qua dicit Apostolus: Ro. 16 *Soli sapienti Deo*. gratulare beatis illis mentibus, quæ de fonte sapientiæ bibunt: & quamvis Deum non cõ-

pre

prehendant, quod ipsi fonti sapientiæ proprium est; tamen faciē Dei, id est, primæ caussæ, sine ullo velamine speculantur, & fulgoribus ejus irradiatæ de omnibus rectissimè judicant, neque in illa meridiana luce sapientiæ timent errorum tenebras, neque ignorantiæ obscuritatem, neque opinionum caliginem. Aspira ad illam felicitatem, & ut ad eam secure pervenias, ama ex toto corde Dominum Iesum Christum, *in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ* Dei. Ipse enim dixit in Euangelio suo: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Et quid est *manifestabo ei meipsum*, nisi, manifestabo omnes thesauros scientiæ & sapientiæ Dei, quæ in me latent? Certe omnis homo naturaliter scire desiderat: & quamvis carnales concupiscentiæ nunc in multis hoc desiderium quodammodo sopiant; tamen cum corpus, quod corrumpitur, & quod nunc aggravat animam, deposuerimus, tunc ignis desiderii hujus super omnia desideria effervescet. Quanta ergo felicitas tua erit, ô anima, cū amatus, & amator tuus Christus ostendet tibi omnes thesauros sciētiæ & sapientiæ Dei! Sed ut spe tanta non frustreris, Christi pręcepta custodire stude. Ipse enim dixit: *Si quis diligit me,*

Cor. 2.
Ioa. 14
Ioa.

me, sermonem meum servabit. & : *Qui non diligit me, sermones meos non servat.* Atque interim sapientia tua sit illa, Iob 28 quā describit sanctus Iob, cū dicit: *Timor Domini, ipsa est sapientia; & recedere à malo, intelligētia.* Et quidquid boni in creaturis videris, scito illud à Deo fōte totius bonitatis defluere, ut sic cum beato Francisco discas fontalē bonitatem in singulis creaturis tamquam in rivulis degustare. De qua re lege sanctū Bonaventurā in Vita sancti Francisci cap. nono.

GRADVS QVINTVS

Ex consideratione aëris.

CAP. I AEris elementum insignis magister morum esse potest hominibus, si ejus natura consideretur. Nec solum ad moralem philosophiam docendam, sed etiam ad sacræ Theologiæ aperienda mysteria, animosq; ad Deum levandos, aptissimus invenitur, si quis attendere voluerit ad varia commoda, quæ aër humano generi ex divina ordinatione præstare non cessat.

Aër in primis, dum respirationi deservit, terrestium animantium & ipsius hominis vitā conservat. Deinde oculorum, aurium, & linguæ usui usque adeo necessarius est, ut si is forte subtrahatur, etiamsi cete-

ta adsint omnia, continuo cæci, surdi, ac muti omnes efficiamur. Denique tanta est necessitas aeris ad motum hominum, & animalium ceterorum, ut eo remoto, motus omnis impediri, atq; omnes artes, & omnia fere hominũ opera cessare necesse sit. Incipiamus à primo.

Si intelligerent homines, nõ minus egere animas respiratione sua, quã egeant corpora suâ, multi salvarẽtur, qui nunc pereũt. Eget corpus continua respiratione, quoniã calor naturalis, quo cor exæstuat, ministerio pulmonis aërẽ frigidum attrahentis, & calidũ ejicientis, ita temperatur, ut vitam cõservet; sine qua respiratione conservari nõ potest. Ex quo usu receptũ est, ut pro eodẽ accipiantur vivere & spirare: omnis enim, qui spirat, vivit; & qui spirare desinit, vivere etiam desinit. Et tu, anima, ut vivas vita spirituali, quæ est gratia Dei, indiges continua respiratione, quę fit emittendo ad Deũ per orationẽ calida suspiria; & recipiendo à Deo novã Spiritus sancti gratiam. Et quid aliud significant verba illa Domini tui: *Oportet semper orare, & nõ deficere:* nisi, oportet semper suspirare, & spiritum novũ recipere, ut spiritualis vita in te non extinguatur? Quod idem repetit, cum ait: *Vigilate itaque, omni tempore orantes.* Et Apostolus idem confir- Luc. 18 Luc. 21

mat in priore ad Thessalonicenses, dicens: *Sine intermissione orate.* Cui consonat Apostolus Petrus in priore sua Epistola, cum scribit: *Estote itaq; prudentes, & vigilate in orationibus.* Siquidem hæc est vera prudentia, ut qui omni tempore egemus adjutorio Dei, omni tempore illud petamus. Scit quidem Pater noster, quibus rebus indigemus, & paratus est liberaliter ea suppeditare, ac præsertim quæ ad salutem æternã pertinent: sed vult per orationis instrumentũ ea largiri, quoniã hoc est illi honorificentius, & nobis utilius quam si dormientibus & nihil agẽtibus cuncta donaret. Itaque liberalissimus Dominus ad petendum nos hortatur & urget, cum dicit: *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulsanti aperietur.* Et quid sit illud, quod petendum est præcipue, & quod sine dubitatione donabitur, explicat paulo post dicens: *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* Hoc igitur est in primis assidueque petendum, & hoc nobis sine dubitatione donabitur, si bene petatur, spiritus bonus videlicet, per quẽ respiremus in Deo, & spiritualem vitã

1 Thes. 5.

1 Pet. 4

Luc. 11

respirando servemus. quod sanctus David faciebat, qui in Psalmo dixit: *Os meum aperui, & attraxi spiritum*. id Ps. 118
est, os meũ aperui desiderando, suspirando, postulando gemitibus inenarrabilibus; & attraxi auram suavissimam spiritus Dei, quæ æstum cõcupiscentiæ refrigeravit, meq; in omni bono opere confirmavit. Quę cũ ita sint, quis dicet, eos vivere secundum Deũ, qui dies integros, vel etiam menses & annos non suspirãt ad Deum, nec respirant in Deum? signum enim mortis evidens est, nõ spirare. & si spirare est orare, signum mortis erit, non orare. Vita spiritualis, per quam filii Dei sumus, in charitate sita est: *Videte*, inquit S. Ioan- 1 Ioa. 3
nes in Epistola sua, *qualem charitatẽ dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus*. At quis amat, & non desiderat videre quẽ amat? quis desiderat, & non petit quod cupit, ab eo quem scit daturum, si petatur? Ergo qui non orat assidue, ut videat faciẽ Dei sui; non desiderat eum videre: qui non desiderat, non amat; qui non amat, non vivit. Quid ergo sequitur, nisi ut judicemus mortuos esse Deo, quãvis mundo vivant, qui serio in studio orationis non incũbunt? Neque vero orare, ac per hoc spirare & vivere dicẽdus est, qui sola voce corporis preces fundit. Oratio enim definitur à sapientibus, nõ
cle-

elevatio vocis in aërem, sed elevatio mentis in Deum.

Ergo, anima mea, noli te fallere, ut putes te vivere Deo, si non serio Deum ex toto corde quæris, eique suspiras diebus ac noctibus. Noli dicere, per alias occupationes tibi non licere colloquiis divinis & orationi vacare: sancti enim Apostoli occupatissimi erant, & quidem in opere Dei & salute animarum, ita ut unus eorum diceret: *Præter illa*
2 Cor. 11. *quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* & tamen hic ipse, præter frequētissimam orationū suarum cōmemorationem, scribit ad Philippen-
Phil. 3 ses: *Nostra conversatio in cælis est.* quia videlicet, in mediis etiā occupationibus, in cælo per desideriū versabatur, neq; umquam dilecti sui obliviscebatur, alioqui non diceret:
Gal. 2. *Christo confixus sum cruci. Vivo autem jam non ego: vivit vero in me Christus.*

CAP. II. Altera proprietas aëris est, ut sit medium, per quod ad oculos nostros perveniant species colorum, & ad aures species sonituum, sine quibus nec videre, nec audire, nec etiam loqui possemus. In qua re
1. primum Deo gratias agere debemus, quod tam insigni beneficio naturam nostram ornare voluerit.

Deinde

Deinde admirari nos decet Conditoris nostri sapientiã in opere tantæ subtilitatis & tenuitatis : ut cum sit aër verum corpus, & tantum, ut repleat spatium pænè immensum; tamen nec videatur, nec sentiatur ob incredibilem tenuitatem. Mirata est antiquitas subtilitatem unius lineę, quam penicillo duxerat Apelles; sed ea linea & videbatur, & tangebatur, ac per hoc nullo modo comparari poterat cũ tenuitate hujus subtilissimi veli, quod omnes ambit, & contingit, & à nullo cernitur propter subtilitatẽ eximiam. Sed admirationẽ auget, quod cum sit aër subtilissimum & tenuissimum corpus; tamẽ cum scinditur, summa facilitate iterum conjungitur, & continuatur, ac si scissum numquã fuisset. Certe disruptam telã aranearũ, vel scissum subtilissimum vęlũ nullus artifex ita resarcire potest, ut prior scissura non appareat. Adde quod est omni admiratione dignissimum, & solius Dei sapientiæ propriũ, quod per eamdẽ partem aëris impermixtæ & simul transeunt innumerabiles colorum species. Qui sub noctem, lucente luna, in loco aperto & edito positus, stellas in cælo, & campos in terris, floribus plenos, & simul domos, arbores, animantia, & alia id genus multa conspiciat, negare non poterit, rerum

illarum omnium species in aëre illo sibi propinquo simul contineri, & impermixtas contineri. At quis hoc intelligat? quis capiat? quomodo enim fieri potest, ut res tenuissima tantam formarum varietatē simul contineat? Et quid si eodem tēpore & loco resonent cantus avium ab una parte, & ab alia varia musica instrumenta, & ab alia quoq; murmur cadentium aquarum; nonne simul in eodem aëre necesse erit recipi cum tot formis colorum, etiam illos omnes sonos, aut omnes eorum sonorum species? Quis hæc facit, anima mea, nisi Conditor tuus, qui facit mirabilia magna solus? Et si tam mirabilia sunt opera ejus, quanto admirabilior erit ipse? Sed est & alia utilitas hujus admirandæ tenuitatis in aëre, quod non impedit, sed juvat motum omnium rerū, quæ de loco ad locum transeunt. Novimus omnes quāto labore trahantur naves per aquas, quamvis & ipsæ liquidæ sint, & facilè scindantur. Nā nec venti nec remi aliquando sufficiunt, sed oportet vires equorum & bubalorū sæpenumero adhibere. Et si forte per montes aut colles aperienda via sit; quantis sudoribus, & quā longo tempore, via quamvis brevissima aperitur? At per aërem nullo labore, summa facilitate, & maxima celeritate currunt

equi,

equi, volant aves, tela & missilia jaciuntur: homines vero ad varia exercenda ministeria ascendũt, descẽdunt, deambulant, discurrunt, movent pedes, brachia, manus, sursum, deorsum, à dextris & sinistris: nec magis impedit eos aër ubiq; diffusus, quam si nõ corporalis, sed spiritualis naturæ, aut penit⁹ nihil esset.

Accedit postremo, quod aëris natura ita cedit omnibus, & in omnem formam se mutat, & scindi ac disrumpi se patitur, ut hominum utilitati deserviat, ut videatur datus hominibus in magistrum humilitatis, & patientiæ, & charitatis. Sed quod in te, anima mea, amorẽ Creatoris tui excitare & accendere vehementer deberet, illud est, quod hic idem ipse aër suavitatem incredibilem, & benignitatem maximã Conditoris sui hominibus repræsentat. Collige quæso te, anima, & attentissime cogita, Dominum tuũ omnibus creaturis suis semper adesse, cum omnibus semper operari; &, quod est infinitæ suavitatis, ad singularum naturam cooperationẽ suam accommodare: quasi cum Apostolo suo dicat: *Omnibus omnia factus sum*, ut omnes adjuvem, & perficiam: cum agentibus necessariis cooperatur, ut necessariũ agant; cum voluntariis, ut voluntariè; cum liberis, ut liberè. Ignem ita

CAP. III.

1 Cor. 9.

movet & juvat, ut ascendat sursum; terrã, ut tendat deorsum; aquam, ut labatur per loca declivia; aërem, ut transeat quocumq; pellitur; stellas, ut in circulum versentur perpetuo; herbas, frutices, plantas, ut fructus secundũ naturã suam proferant; animantia terrestria, aquatilia, volatilia, ut ea faciant quæ natura eorũ postulat. Et si suavitas Dei sic eminet in cooperatione cùm creaturis suis in operibus naturæ, quid fieri putamus in operibus gratiæ? Attribuit quidẽ Deus homini liberũ voluntatis arbitriũ, sic tamẽ ut eum regeret imperio, terreret exitio, allice-
1. Tim. 3. ret beneficio. Vult Deus omnes homines salvos fieri, sed ita vult, ut velit etiam eos velle; & ideo ita suaviter eos prævenit, & excitat, & ducit, & perducit, ut prorsus admirabile sit. Istæ sunt adinventiones sapien-
Isa. 12. tiæ Dei, de quibus dicit Isaias: *Notas facite in populis adinventiones ejus.* Et quidẽ homines impios nunc vehementer exterret; nunc amanter exhortatur, nũc clementer admonet, nunc misericorditer corripit, prout eorũ ingenio & moribus judicat expedire. Audi quã mansuete cum pri-
Gen. 3. mo peccatore Dominus egerit: *Adã*, inquit, *ubi es?* & respondenti illi, *Vocem tuam audivi in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me*; adjecit Dominus pari mansuetudine

Quis

Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? & hac pia correptione admonitus Adam, sine dubitatione resipuit, dicente Scriptura: *Hæc* (sapientia Dei videlicet) *illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, custodivit, & eduxit illum à delicto suo.* Audi rursus, quam mansuete & suaviter per Angelum suum corripuerit, atque ad pœnitentiam provocaverit omnes filios Israël: *Ascendit,* inquit Scriptura, *Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentiũ, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris; & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscũ, in sempiternũ: ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? Cumq; loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israël, elevaverunt ipsi vocem suã, & fleverunt. Et vocatum est nomen loci illius, Locus flentium, sive lacrymarum; immolaveruntque ibi hostias Domino.* Fuisse autẽ illum fletum maximum, & universalem, ac veræ pœnitentiæ signum, testatur novum nomen ei loco impositum, ad memoriam posteritatis æternam, ut videlicet diceretur locus ille, *locus flentium, sive lacrymarum.* Quid

Sap. 10

Iudic. 2

jam de Prophetis dicam? illi certè in omnibus sermonibus suis hoc
Ezech. 18. docent, hoc clamant, Deum non velle mortem peccatorum, sed ut
Iere. 3. convertantur & vivant. *Vulgo dicitur*, ait Dominus per Ieremiam, *Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eam ultra? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.*
Ezech. 33. Et per Ezechielem: *Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus, quomodo ergo vivere poterimus? Dic ad eos, Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël?* Sed omissis impiis, quāta sit benignitas & suavitas plus quam paterna & materna Domini Dei nostri in eos qui timent eum & sperant in eo, explicari nullo
Psal. 102 modo potest. David in Psalmis, *Secundum altitudinem*, inquit, *cæli à terra, corroboravit misericordiam suam super timentes se.* & infra: *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.* & infra: *Misericordia Domini ab æterno, & usque in*
Psal. 33. *æternum super timentes se.* & alibi: *Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo.* & rur-

rursum: *Quam bonus Israël Deus, his* Ps. 72.
qui recto sunt corde! id est, quis explicet, quanta sit bonitas, suavitas, dulcedo Domini erga animas pias & justas? Per Isaiam quoque ait Dominus: *Numquid oblivisci potest* Isa. 49
mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Et Ieremias in Threnis: *Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.* Thr. 3.

Quod si jam addere vellem, quæ prædicant Apostoli in Epistolis suis de paternis visceribus Domini Dei nostri in homines pios, nullus finis inveniretur. Sit omnium loco, quod scripsit Apostolus Paulus initio posterioris Epistolæ ad Corinthios: *Benedictus Deus & Pater Domini nostri* 2. Cor. 1.
Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Non dicit Deum esse consolatorem, sed totius consolationis plenissimum: nec dicit, qui consolatur nos in aliqua tribulatione, sed in omni: nec, ut possimus consolari eos qui in aliqua, sed qui in omni tribulatione sunt. Itaque nō potuit magis amplificare, quam

suavis & dulcis sit Deus erga eos quos diligit, & à quibus diligitur.

Sed præstat ad finem adscribere verba sancti Prosperi, quibus explicat benignitatem Dei, non solum erga bonos, sed etiam erga malos, ut eos efficiat bonos: *Gratia*, inquit, *omnibus justificationibus principaliter praeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas humana subjungitur ei, atque conjungitur. quæ ad hoc prædictis est excitata præsidiis, ut divino in se cooperetur operi; & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratia opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia; quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est divinæ, & voluntatis humanæ.* Hæc ille.

Lib. 2. de vocat. gentiũ. cap. 26.

CAP. IV.

Eja nunc, anima mea, si Conditor tuus erga servos suos tam est suavis & mitis, tam incredibili benignitate peccatores tolerat, ut convertat; & justos consolatur, ut magis in justitia & sanctitate proficiant: an non deberes & tu proximos tuos benigne tolerare, & omnibus

nibus omnia fieri, ut omnes Deo ac Domino tuo lucrifaceres? cogita tecum, ad quam sublimem excellentiam Apostolus te hortatur, cum dicit: *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiā Deo in odorem suavitatis.* Imitare Deum Patrem, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Imitare Deum Filium, qui natura humana pro nobis assumpta, vitæ propriæ non pepercit, ut nos eriperet de potestate tenebrarum, & de interitu sempiterno: Imitare Deum Spiritum sanctum, qui dona illa sua pretiosissima copiose diffundit, ut spirituales nos de carnalibus efficiat.

Eph. 5.

Matt. 5.

GRADVS SEXTVS

Ex consideratione ignis.

CAP. I.

IGnis elementum est usque adeo purum & nobile, ut Deus ipse ignis appellari voluerit, dicente Moyse, & Paulo: *Deus noster ignis consumens est.* Et cum primum apparuit Moysi Deus, in igne rubum occupante & non consumente conspici voluit: *Apparuit Dominus*, inquit Moyses, *in flamma ignis de medio rubi: & videbat, quod rubus arderet,*

Deut. 4. Heb. 12

Exod. 3

& non combureretur. Et cum legem populo daturus idem Deus advenit, in ignis forma advenit. ſic enim lo-
Exo. 19. quitur idē Moyſes: *Totus mons Sinai fumabat, eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eū in igne.* Ad cujus myſterii ſimilitudinem, cum lex noua promulganda eſſet, apparuit Spiritus ſanctus Apoſtolis in linguis igneis.
Act. 2. Deniq, qui Deo proximi ſunt in cęlo, Seraphim, hoc eſt igniti dicūtur, quoniā ab igne illo divino & ardentiſſimo, præter ceteros Angelos, fervorem ardoremq; concipiunt. Quæ cum ita ſint, non eſt difficile, ex elemento ignis, ſive natura & proprietatibus, gradum nobis conficere, per quem ad Deum meditando & orando conſcendamus. minus certe difficile erit cum Elia in curru igneo ſurſum aſcendere, quam ex terra, vel aqua, vel aëre ſcalam conficere.

Accedamus ergo ad proprietates ignis conſiderandas. Ignis ejus eſt naturæ, ut in rebus diverſis diverſo ac ſæpe contrario modo operetur. Ligna, fœnum, ſtipulas cōtinuo abſumit: aurum, argentum, lapides pretioſos, puriora & pulchriora reddit. Ferrum, quod natura ſua nigrū, frigidum, durū, & grave eſt, ignis in cōtrarias qualitates ita transmutat, ut continuo lucidum, calidū, molle, & leve reddatur; imo ut ſtella fulgeat, ut ignis comburat, ut aqua liqueſ-

quescat, ut res levis à fabro ferrario moveri attollique facillime possit.

Hæc omnia satis aperte in Deum conveniunt. Ac primum ligna, fœnum, stipulæ ex Apostolo in priore ad Corinthios opera mala significant, quæ ignem divini judicii ferre non possunt. & sane incredibile est, quam vehementer Deo, qui ignis purissimus est; omnia peccata displiceant; & quãto zelo illa cõsumat & destruat, si per pœnitentiã destrui possunt, id est, si is qui peccavit, in eo statu est, ut pœnitentiam agere possit; per pœnitentiã enim omnia peccata solvuntur: sed si peccator pœnitentiæ capax nõ sit, ut sunt dæmones & homines post hanc vitam, in ipsos impios divina ira convertitur; *Odio sunt* enim *Deo impius & impietas eius*, ait Sapiens. Quantum vero, & quã vehemens hoc odium sit, testis est diabolus, qui semel peccavit, & cum esset Angelus nobilissim⁹, & (teste sancto Gregorio) princeps primi ordinis Angelorum, ac præstantissima creaturarũ Dei; tamẽ continuo fuit de cælo dejectus, atque omni decore & gratia supernaturali spoliatus, & in monstrum deformissimum commutatus, & sempiterno exitio mancipatus. Testis est Christus, qui de cælo descendit, ut dissolveret opera diaboli, id est, peccata; & ideo Agnus Dei dictus est

1. Cor. 3.
Sap. 14
Greg. lib 32. Mora. cap. 24 alias 18.
1. Ioa. 3.
Io-

est, qui tollit peccata mundi. Christus autẽ, ut opera diaboli destrueret, & justitiæ Dei perfecte satisfaceret, quis explicare, vel quis cogitare
Phil. 2. re sufficiat, quanta pertulerit? *Cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit formam servi accipiens: propter nos e-*
2. Cor. 8. *genus factus est cum esset dives:* non ha-
Luc. 9. buit ubi caput reclinaret, cum cælum & terrã ipse fecisset: *in propria*
Joan 1 *venit, & sui eum non receperunt: cum*
1. Pet. 2. *malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super*
Phil. 2. *lignum: humiliavit semetipsum factus*
1. Pet. 2. *obediens usque ad mortem, mortem autẽ crucis: cujus livore sanati sumus:* denique illusus, consputus, flagellatus, spinis coronatus, crucifixus cum ignominia maxima, & dolore gravissimo, sanguinem totum vitamq; profudit. Atque hæc omnia pertulit, ut dissolveret opera diaboli, & peccata nostra deleret. Testis lex Dei, quæ omne peccatũ prohibet, &
Matt. 12. punit; & ipsum etiam verbum otiosum impunitum non relinquit. Et quantũ odit flagitia & facinora, qui verbum otiosum ferre non potest?
Ps. 18. Lex Domini immaculata, & præceptum Domini lucidũ, maculas & tenebras aversantur; neq; esse potest communio luci ad tenebras, neque
1. Cor. justitiæ ad iniquitatẽ. Testis est denique

nique ipsa gehenna, quam Deus paravit impiis & peccatoribus, qui sanguine Agni immaculati cum potuerunt lavari, noluerunt, aut neglexerunt. justũ est enim, ut in quibus peccatum æternum erit, sit etiã supplicium sempiternum. Qualis autem, & quanta sit pœna gehennæ, horror est vel cogitare. de qua re plura dicemus in ultimo gradu.

Ergo, anima mea, cum tam ingens odium Dei sit contra peccatum, si amas Deum super omnia, debes etiam super omnia odisse peccatum. Cave ne te fallant, qui peccata extenuant, vel excusant: vide ne te ipse rationibus falsis decipias. Si peccatum tibi in te, vel in aliis non displicet, Deum non amas; si Deum non amas, periisti. Iterum, si Christo non es ingrata, quantum debere te putas charitati ejus? laboribus ejus? sanguini & morti ejus? qui à peccato te lavit; & Patri reconciliavit. & grave tibi erit deinceps pro Christo aliquid pati, vel in ejus gratiam, & cum ejus gratia usque ad sanguinem peccato resistere? Denique si gehennam ignis æterni patienter ferre non potes, certe debes omnino nec patienter ferre peccatum, sed sicut à facie colubri, sic ab illo, & Eccl. 21 ejus occursu, ac suspicione etiam levissima declinare. Sit igitur apud te firmum & ratum, peccati odium

maximum

maximum cum maximo Dei amore con,ungere.

CAP. II. Iam vero idem ignis nõ destruit, sed perficit, & magis rutilare facit aurum, argentũ, lapides pretiosos: quoniam (ut idem Apostolus ibidẽ explicat) ista metalla significant opera bona & perfecta, quæ igne divini judicii approbantur, & mercedem magnam accipient. Ista opera Deus probat, quia sunt munera sua, & *cum coronat merita nostra*, inquit sanctus Augustinus, *coronat munera sua*. Facta sunt enim ipso mandante, ipso juvante, ipso virtutem faciendi largiente, & ipso per legem quam dedit, & per regulas quas constituit, dirigente. Et quidem aurum opera charitatis designat: quomodo autem possunt charitatis opera Deo non valde placere, cum ipse Deus charitas sit? Argentum designat opera sapientiæ, eorum videlicet, *qui ad justitiam erudiunt multos*: & ipsa quoq; Deo valde probantur & placent; dicente Sapientia Dei: *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Lapides pretiosi, sunt opera continentis animæ, de quibus dicit Ecclesiasticus: *Omnis ponderatio, non est digna continentis animæ.* Atque ea caussa est, cur in officio Ecclesiastico in laudẽ sanctarũ Virginum legatur Euangeliũ de inventa una pretiosa margarita. Quã autem

1 Cor. 3. | Cõcione 2. in Psa. 70 | 1 Ioa. 4 | Dan. 12 | Mat. 5. | Ecc. 26

autem placeat Deo puritas virginalis, intelligi potest ex Isaia Propheta, qui nomine Dei prædicit eunuchis, illis videlicet qui se castraverunt propter regnum cælorum: *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Quem locum sanctus Augustinus in libro de sancta Virginitate, de sanctis virginibus, tam masculis quam feminis, intelligendum esse, magnifica oratione demonstrat. Atque ista tria sunt opera, quibus ex consensu Doctorum debentur aureolæ in regno cælorum. dantur enim aureolæ, id est certa præmia, præter vitam æternam, Martyribus, Doctoribus, & Virginibus. Martyribus quidem ob excellentiam charitatis, quia *maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Doctoribus ob eminentiam sapientiæ, de quibus dicit Daniel: *Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Virginibus ob pretium incomparabile puritatis, cujus gratia visi sunt Virgines in Apocalypsi cantare canticum novum, quod nemo alius dicere poterat: *Hi sunt,* inquit Ioannes, *qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit.*

Isa. 56. Matt. 19.

De sancta Virginitate c. 24 & 25.

Ioa. 15

Dan. 12

Apoc. 14.

Neque

Neque tamen sola charitas Martyrum, vel sapientia Doctorum, vel puritas Virginum probabitur igne divini judicii, & mercedem plenã accipiet: sed etiam alia quæcumque opera bona, modo in charitate sint facta, inter aurea vasa computabuntur, & ignem illum divinum sustinebunt, & præmium suum accipient; illis enim in judicio extremo Dominus dicet: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*; qui panem esurienti, & potum sitienti, & hospitium peregrino, & vestem nudo, & consolationẽ ægroto, vel in carcere constituto præbuerunt. Et idem etiam Dominus promisit, non privandum esse mercede sua, qui calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli ex charitate donaverit.

Matt. 25.

Matt. 10.

Intelligisne, anima, quantum intersit inter opera & opera? & quid stultius & miserius, quã in eo loco & tempore, in quo potes, si sapis, facili negotio aurum, & argentum, & lapides pretiosos comparare, tu malis non parvo labore ligna arida, & fœnum, stipulasque colligere? Vtinam saperes, & intelligeres, ac novissima provideres, cũ in novissimo tempore omnia hæc divini judicii igne examinanda & probanda sint, & illa priora laudanda & coronanda, hæc posteriora cremanda, & in favillas

Deut. 32.

favillas & fumum redigenda! Cur nunc eligis, quod te elegisse certissime pœnitebit? & cur non damnas nunc, quãdo utiliter potes, id quod paulo post sine ulla utilitate dãnabis? Et si forte nunc ista nõ vides, & velamẽ rerũ præsentiũ oculos tuos impedit, ne puram & liquidã aspiciant veritatem; ora Deum, & non parvo affectu, cum cæco illo de Evangelio dicas Domino: *Domine da, ut videã.* vel cum Propheta: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* nã certe mirabile omnino est, quod opera quæ in charitate fiunt, aurum, argentum, & lapides pretiosi efficiantur; quę vero in charitate non fiunt, in ligna arida, & fœnum, & stipulas convertantur. Luc. 18 Ps. 118

Veniamus nunc ad considerandam alteram ignis proprietatem. Hactenus enim ab igne didicimus, quid operetur Deus in iis qui cum operibus malis de hac vita decedunt, vel cum operibus bonis ad finem vitæ perveniunt. Nunc per aliam similitudinem ab eodem igne petitam, intelligere nobis licebit, quid operetur Deus cum iis quos à peccatis ad pœnitentiam vocat. CAP. III.

Homo peccator similis est ferro, quod dũ procul abest ab igne, nigrũ, frigidum, durum, & grave est: sed si forte in ignẽ mittatur, efficitur lucidũ, calidum, molle, & leve. Omnis

peccator lumine interiore caret, & in tenebris ambulat, ac per hoc ferri nigredinem imitatur. Quamvis enim in ſcientiis & commerciis humanis non ſolum ingenio, ſed etiã judicio pollere videatur: tamen in vero bono & malo dijudicando cæcus eſt, & omni cæco miſerior. Cæcus enim nihil videt, & ideo ſine duce nõ movetur: at peccator putat ſe videre, quod non videt, vel unum pro altero videt, & judicat bonum malum, & malum bonum; magnũ parvum, & parvum magnum; longũ breve, & breve longum: & ea de cauſſa in eligendo perpetuo fallitur. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit de
Eph. 4. Gentilibus idololatris: *Tenebris obſcuratum habentes intellectum per ignorantiam, quæ eſt in illis; propter cæcitatẽ cordis ipſorum.* Hoc eſt, quod ipſe Do-
Matt. 15. 23. minus in Euangelio tam ſæpe Scribis & Phariſæis exprobrat, quod cæci eſſent, & duces cęcorum. Hoc eſt, quod Propheta Iſaias Iudæis ſui
Iſa. 42. temporis dicit: *Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.* & quibus prædicit Chriſtum venturum, qui aperiret oculos cæcorum: & loquens de Teſtamento novo in perſona Dei, adjungit: *Et ducam cæcos in viam, quam neſciunt; & in ſemitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem & prava in recta.* Denique, nonne hoc fatebuntur

buntur impii post hanc vitam, quādo cœperit pœna oculos mentis aperire, quos culpa clauserat? *Ergo*, inquiunt, *erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Neque mirum est, quod cæci sint, qui à Deo voluntate & animo sunt aversi. *Deus* enim *lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.* Ex quo concludit idem Apostolus: *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.* & paulo post: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ obcæcaverunt oculos eius.* Sap. 5. 1 Ioa. 1 1 Ioa. 2

Neq; sola caussa cæcitatis in peccatoribus est, quod à Deo, qui lux est, aversi sunt, sed etiam, quia *excæcavit eos malitia eorum*, ut Sapiens loquitur: passiones enim animi amor & odium, ira, invidentia, & alia quę sub nomine malitiæ cōprehenduntur, ita excæcant animū, ut verū cerni nō patiantur; sed sunt veluti perspicilla colorata, quę alba repræsentant ut rubra; vel perspicilla ita cōposita, ut ex rebus parvis res magnas efficiant, vel contra ex magnis parvas; aut ex valde distantib⁹ propinquas, vel distantes ex propinquis. Qui vehementer amat, rē quā amat, pulcherrimā, utilissimam, optimam, imo etiā necessariā sibi esse judicat; ac per hoc, omnibus aliis neglectis Sap. 2.

& perditis comparandam. Contrà, qui rem eamdē vehementer odit, deformem, inutilē, malam, imo etiam perniciosam sibi rem illā esse censet; ac per hoc, etiam cum jactura omnium rerū penitus repellendā. Sed si ferrum istud nigrū & tetrū admoveatur ad ignem, id est, si peccator à peccato averti, & ad Deū converti incipiat, juxta illud Pro-
Ps. 33. phetæ, *Accedite ad eum, & illuminamini*; paulatim incipit illustrari, & rei veritatem perspicuam in lumine illo videre, juxta illud ejusdem Pro-
Ps. 35. phetæ: *In lumine tuo videbimus lumē.* Et nunc demum fracto perspicillo colorato passionum, & assumpto crystallino, quod est charitas pura, res æternas judicat magnas, & temporales exiguas, ac pæne nullas, ut re vera sunt: & omnem speciem ac pulchritudinem creatam cum luce sapientiæ & veritatis, quæ in Deo & Deus est, nullo modo comparandā esse clarissime perspicit. Itaque cum
Lib. 10 Conf. ca. 27. sancto Augustino exclamat: *Sero te amavi pulchritudo tam antiqua, & tā nova, sero te amavi.* Et quoniam
Ioan. 8. Christus dicit: *Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos:* iste illuminatus, & lumine veritatis liberatus à compedibus concupiscentiæ, avaritiæ, ambitionis, & passionum reliquarum, exultat cum Propheta, & dicit: *Dirupisti* Domine *vincula mea; tibi*

tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

Iam vero ignis ferrum, non solũ efficit lucidum ex obscuro, sed etiam calidum ex frigido; nec tantum calidum sed ita fervens & ardens, ut ignis ipse esse videatur. Magnus Dominus, & magna virtus ejus, qui hominem natura frigidum, atque omnia timentem & paventem, qui nec loqui, nec se prodere, nec rem ullam paulò difficiliorem tentare audet; statim ac igne charitatis accendit, efficit audaciorem leone, qui & rugitu omnes terreat, & bellando omnes vincat, cui nihil difficile, nihil arduum videatur; & cum Apostolo Paulo, isto igne vehementer accenso, dicat: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* CAP. IV. Phil. 4.

Sed per partes de ista efficacitate ignis dicamus; ac primum de efficacia verborum, deinde de efficacia factorum breviter disseramus. Multi sunt hodie, ac semper fuerunt in Ecclesia verbi Dei prædicatores: quæ caussa est cur ad tot virorum exhortationes & clamores, tã pauci convertantur? Certe in magnis urbibus quotidie per Quadragesimam viginti, aut triginta, aut etiam quadraginta oratores declamant; & tamen exacta Quadragesima, nulla ferè mutatio in moribus civitatis apparet, eadẽ vitia, eadem peccata, ea-

dem frigiditas, eadẽ dissolutio cernitur. Ego nullam invenio caussam, nisi quia ut plurimũ conciones eruditæ, & elegantes, & floridæ fundãtur, sed deest anima, deest vita, deest ignis: breviter, magna illa charitas deest, quæ sola potest verba dicentium animare & accẽdere, & corda audientium inflammare & commutare. Neque hoc dico, quasi desit multis prædicatoribus contẽtio vocis, & motus totius corporis: nam etiam bombardę sine pila ferrea vel lapidea magnum sonitũ edũnt, sed absq; fructu: quod desideratur, hoc est, ut præ se ferant magnum affectũ erga Deum, & animarum salutem, eumq; non simulatum, sed verum; non extortum, sed quasi naturaliter ex fonte cordis manantem. Sanctus Petrus artem dicendi non noverat, solius naviculæ regendę, retiumque reficiendarum & jaciendarum peritus erat: sed ubi Spiritus sanctus in linguis igneis super eum descendit, & charitate ardentissima illum replevit, cœpit continuo in media urbe Ierosolyma ita potenter, ita ardenter, ita efficaciter loqui, ut uno sermone multa hominum millia ad pœnitentiam fidęmq; converteret.
Act. 2. Neque tamen legitur in concionibus suis magna vociferatione usus, aut totius corporis commotione fatigatus. De sancto Francisco refert san-

ſanctus Bonaventura, eum nec valde eruditum fuiſſe, neque Rhetoricæ operam dediſſe; & tamen cum ad populum conciones haberet, audiri ſolitum ut Angelum de cælo. Erat enim, inquit cap. 2. Vitæ ſancti Franciſci, verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordis. & ut narratur in Chronicis Ord. Minorum cap. 30. cum aliquando poſt prandium ex improviſo paucis verbis ad populum locutus eſſet, tanta facta eſt in toto populo commotio ad pœnitentiam, ut videretur illa dies ipſa feria ſexta Paraſceves Domini fuiſſe. Vnde ex paucis verbis tanta commotio? tantus fructus? ex eo videlicet, quod ſanctus ille concionator eſſet quaſi carbo ignitus, & verbum ejus ut facula ardens, ut de Elia ſcriptum reliquit Eccleſiaſticus. Habemus ſcriptos ſermones Ecc.48 ſancti Vincentii, ſancti Bernardini, & aliorum quorundam Sanctorũ, quos vix dignantur aliqui legere, ob nimiã, quæ in ipſis cernitur, verborum ſimplicitatem: & ſcimus tamen ab illorum concionibus multa hominum millia ad Deum fuiſſe converſa, & ipſos incredibili concurſu & attẽtione fuiſſe ſemper auditos, quia videlicet verba illa ſimplicia à pectorib⁹ ignitis & ſcintillãtib⁹ prodibant. Porro ignis iſte divinus efficacitatẽ ſuã nõ min⁹ in factis

quàm in verbis ostendit. Decrevit Deus per Apostolum Petrum Romanam urbē, caput imperii, & dominam gentium, sibi subjicere: decrevit quoque Apostolos ceteros, alios ad Æthiopas, alios ad Indos, alios ad Scythas, alios ad ultimos Britannos mittere, ac per eos idola mundi destruere, trophæum Crucis erigere, leges & ritus mutare, diaboli tyrannidē evertere. Si quis ista prædixisset Apostolis quando piscabantur in lacu Genezareth, aut quando in passione Domini latibula quæritabāt, visa fuissent veluti somnia vel aniles fabulæ: & tamen paulo post facta sunt omnia, & non aliis viribus, quam viribus ardentissimæ charitatis, quam in eorum cordibus Spiritus sanctus accendit: *Charitas* e-
1. Io. 4. nim *foras mittit timorem; omnia suffert,*
1. Cor. 13. *omnia sperat.* Omnia sibi possibilia
Phil. 4. ducit, & cum Apostolo clamat: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Ita videmus horum hominum, sola charitate armatorum, opera & labore brevi eversam fuisse in toto orbe terrarum idololatriam, fundatas ubique Christi Ecclesias, & erectum Crucis trophæum in universis regnis, idque sine exercitu militum, & sine ullo bellico apparatu.

CAP. V. Porro ignis etiam illud proprium habet, ut ferrū ex duro efficiat molle, ut facile attenuari atq; extendi in laminas,

laminas, & ad omnes figuras ab artifice accommodari possit. Magna est efficacitas ignis in ferrũ, sed longe major est virtus Dei nostri in pectora obstinata & obdurata mortaliũ. Audi sanctum Bernardũ in libro De consideratione: *Solum*, inquit, *est cor durum, quod semetipsum nõ exhorret, quia nec sentit. Quid ergo cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum est ad beneficia, ad consilia infidum.* & infra: *Ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur.* Quæ omnia esse verissima, testis est Pharao: qui quo magis à Deo flagellabatur, tanto magis indurabatur; & quo major elucebat Dei clementia in amovendo flagello, eo magis ipse ad Deum spernendum & contemnendũ animabatur. Sed si quando placuerit Domino scintillam ignis veri sui amoris in corde quamtumvis duro succendere, continuo mollescet, & instar ceræ liquescet, neque illius virtuti ulla obstinatio diuturna vel dura resistet: sed fiet continuo cor carneum, quod fuerat lapideũ; & ex congelatis nivibus, flante spiritu Domini, fluent aquæ. Exemplum habemus in Euangelio de muliere illa, quæ erat in civitate peccatrix, quam nec monita fratris, nec sororis objurgatio, nec honor fami-

Lib. 1. cap. 2.

Luc. 7.

liæ, nec proprium dedecus movere potuerant, ut à peccando desisteret; & unus tamen Christi radius in cor ejus penetrans, ibiq; scintillam divini amoris accẽdens, ita subito eã transformavit in aliam, ut non erubuerit femina nobilis in loco publici convivii ad Christi pedes accedere, & tota versa in lacrymas, ex ipsis lacrymis balneũ Christi pedibus facere, & propriis capillis, vice lintei, pedes eosdem abstergere, & illos pedes ex amoris vehementia identidem osculari, & unguento pretiosissimo & odorato perungere, ut se & sua omnia Christi obsequio dedicare velle deinceps significaret. Itaq; meruit vocem illam Domini audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multũ.* Sed libet aliud quoq; exemplum multo recentius in medium adferre. Gulielmus Dux Aquitaniæ temporib⁹ sancti Bernardi fuit, si quis alius, in tuendo Anacleto schismatico Põtifice, & Innocentio legitimo oppugnando, obstinatus & pertinax. Exturbaverat ex ditione sua Episcopos Catholicos omnes, & jurejurãdo sese obstrin[x]erat, numquam pacẽ cum illis se habiturum: & quia noverant omnes obduratum cor ejus ad malum, & ferociam ac superbiam hominis verebantur, nemo erat, qui eũ admonere auderet. Placuit Domino per

servum

ſervum ſuum Bernardum cor hujus obdurati hominis viſitare, & ſcintillam non parvam divini amoris in pectore ipſius accendere; continuò ex leone agnus, ex ſuperbo humilis, ex pertinace obediētiſſimus factus eſt: ad unum ſancti Bernardi verbum, Epiſcopū Pictavienſem amice complexus, in ſedē ſuam manu ſua repoſuit: &, quod omnem admirationem ſuperare videtur, cum quæſiviſſet à quodam Eremita remediū animæ ſuæ ob admiſſa peccata, & ille juſſiſſet ut loricam æream ſuper nudam carnem indueret, & clavis ita claudi ſineret, ut numquam illā exuere poſſet; continuò paruit: & miſſus ab eremita ad ſummum Pōtificem pro abſolutione recipienda, dicto obedivit: & cum ſummus Pōtifex ſuſpicaretur, eum non ex corde pœnituiſſe, vel patientiam ejus experiri vellet; juſſit eum uſque ad Ieroſolymam peregrinari & à Patriarcha ejus civitatis abſolutionem petere: Gulielmus mox iter arripuit, & mandatum Pontificis adimplevit. Deniq; cum ex potentiſſimo Principe humilis monachus eſſet effectus, vix ullus fuit ejus ætatis, qui eum demiſſione, patientia, paupertate, devotione, & pietate ſuperaret. *Hæc* videlicet eſt *mutatio dexteræ Excelſi*. hæc eſt vis ignis divini, cui nulla cordis obſtinatione reſiſtitur. Pſ. 76.

Reſtat

CAP. VI. Restat ultima proprietas ignis, quod res graves extenuet, & facili negotio sursum attollat. Quæ caussa est, cur homines, qui non ardent amore divino, graves corde sint, & dicat illis Propheta: *Vsquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendaciū?* Ea nimirum est caussa, quia *corpus, quod corrumpitur, aggravat animā*, ut dicit Sapiens. Et *jugum grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrem omnium*, inquit Ecclesiasticus. Quid sit autem hoc jugum grave, quod in corpore mortali aggravat animā, explicat idem auctor paulo post, cum addit, furor, zelus, fluctuatio, timor, iracundia, & cetera quæ passiones animi dici solent. Hæc hominem ita gravant, ut nihil aspiciat nisi terrā cui prostratus inhæret; & nec ad Deum quærendum assurgere, nec viam mandatorum Dei expedite currere possit. Sed cū incipit ignis divinus ex alto corda humana succendere, continuo passiones illæ diminui, & mortificari & onus grave levius fieri incipit; & si ardor crescat, non difficile est cor humanum ita exonerari, ut accipiat pennas sicut columbæ; & cum Apostolo dicere possit: *Nostra conversatio in cælis est*, & quasi corde dilatato per ignem, dicat cum Davide: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti* cor

Margin: Ps.4. — Sap.9. — Ecc.40. — Phil.3. — Ps.118.

cor meum. Certe postea quam Salvator dixit: *Ignem veni mittere in terram,* Luc. 12
& quid volo nisi ut accendatur? vidimus plurimos ita leves effectos, ut omnem honorum, & carnis, & divitiarum affectum deposuerint, & Christo in cælos abeunti dixerint; Trahe nos post te. Hinc tot mona- Cant. 1
steria erecta, tot deserta habitari cœpta, tot chori Virginum inventi, quibus non solum facile fuit viam mandatorum currere, sed etiam per viam consiliorum ascendere, & sequi Agnum quocumque ierit; O Apoc.
beatus ignis, qui non consumis, sed 14.
illuminas; & si consumis, humorem noxium consumis, ne vitam extinguat. Quis mihi dabit, ut isto igne corripiar? qui nigredinem ignorantiæ, & erroneæ conscientiæ obscuritatem, luce veræ sapientiæ purget & tollat: qui frigus pigritiæ, indevotionis & negligentiæ cum amoris ardore commutet: qui cor meum indurari numquam sinat, sed calore suo semper emolliat, & obediens atque devotum efficiat: qui deniq; jugum grave terrenarum curarum & terrenorum desideriorũ auferat, & pennis sanctæ contemplationis, quæ charitatem nutrit & auget, cor meum sursum attollat, ut cum Propheta dicere possim: *Lætifica Domi-* Ps. 85.
ne animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.

GRA-

GRADVS SEPTIMVS.

Ex consideratione cæli, id est, solis, lunæ, & stellarum.

CAP. I NOn laborabimus hoc loco, ut ex consideratione cæli gradum nobis ad Deum considerandum erigamus: habemus enim præeuntem Prophetam Regium, qui in Psalmis
Psa. 18 canit: *Cæli enarrant gloriã Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* & quoniam duo tempora sunt, quibus è cęlo ad Deum pennis contemplationis ascendimus, diurnũ videlicet & nocturnum; de priore scribit
Ps. 18. in illo Psalmo: *In sole posuit tabernaculũ suum: & ipse tamquã sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam; à summo cælo egressio eius, & occursus eius usq; ad summũ eius, nec est qui se abscondat à calore eius.* De posteriore scribit in alio Psalmo: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuo-*
Psal. 8. *rum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.*

Incipiamus à priore tempore. De sole, quem interdiu videmus, quatuor laudes canit Spiritus sanctus per os David: primam, quod sit tabernaculum Dei; secundum, quod sit pulcherrimus; tertiam, quod velocissime, & sine fatigatione semper currat; quartam, quod illuminando, & calefaciendo, virtutem suam maxi-

maxime manifestet. Propter hæc omnia scripsit Ecclesiasticus: *Vas admirable, opus Excelsi; magnus Dominus, qui fecit illum.* Ecc. 43

Primũ igitur, conditor omniũ rerum Deus in sole, tamquã in re nobilissima, posuit tabernaculum suũ; id est, inter omnes res corporales, elegit Deus solem, ut in ipso, tamquã in palatio regio, vel divino sanctuario habitaret. cælum quidem & terrã Deus implet, & cælum ac cæli cælorum eum non capiunt; tamen ibi magis habitare dicitur, ubi majora signa præsentiæ suæ, mirabilia operando manifestat. Sed quoniam in textu Hebraico dicitur: Soli tabernaculum posuit in eis, id est, in cælis: colligimus ex hoc loco Psalmi alteram solis excellentiam, quæ cũ priore nõ pugnat. Magna res est sol, cui palatium amplissimũ, pulcherrimum, & nobilissimũ Deus paravit. voluit enim ut cælum ipsum esset palatiũ solis, in quo libere perãbularet, & operaretur; & ipse sol esset palatium summi principis Dei. Quẽadmodum igitur cognoscim⁹ magnitudinem & eminentiã solis, ex eo quod tabernaculum ejus est cęlum: ita cognoscimus magnitudinem & eminentiam Dei, ex eo quod tabernaculum ejus est sol, vas videlicet admirabile, & quo nihil mirabilius in rebus corporalibus invenitur. Iere. 23. 2. Par. 2.

Dein

Deinde David, ut pulchritudinē eximiam solis ex rebus notis ostenderet, comparavit eum cum sponso egrediente ex thalamo suo: numquā enim se magis ornant homines, neque umquam magis speciē & pulchritudinē ostentare cupiunt, quam cum sponsi sunt, tunc enim sponsæ oculis, quam vehementissime diligunt, placere supra modū cupiunt. Sed si possemus in solem aciem oculorum figere, & si propinquiores illi essemus, & totū, quantus est, & qualis est, videremus, non indigeremus similitudine sponsi ad ejus incredibilē pulchritudinem capiendā. Certe omnis venustas oculorum à luce pendet, & absente luce omnis colorum pulchritudo evanescit. proinde nihil est pulchrius luce, & Deus ipse, qui est ipsa pulchritudo, lux appellari voluit. *Deus*, inquit
1.Io.1. sanctus Ioannes, *dux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.* Porro in rebus corporalibus nihil est sole lucidius, ac per hoc, nihil est sole formosius. Adde pulchritudinem rerum inferiorum; atque hominum præcipue, brevi marcescere; solis pulchritudinem numquam extingui, numquam minui, semper omnia æquali splendore lætificare. An non sentimus, in exortu solis quam videantur res omnes quodammodo exhilarari? nec solum homines lætari, sed etiam suaves

ſuaves venti ſpirare, flores aperiri, herbas exurgere, aviculas aërẽ cantu mulcere? Hinc ille cæcus ſenex Tobias dicenti ſibi Angelo, *Gaudium tibi ſit ſemper*: reſpondit: *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli non video?* Tob. 3.

Age igitur, anima mea, & tecum reputa, ſi ſol creatus exortu ſuo ita lætificat omnia, quid faciet ſol increatus, ſine ulla comparatione pulchrior & lucidior, quando puris cordibus, non ad breve tempus, ſed in æternũ videndus & contemplandus orietur? Et quam infelix & triſtis hora ſuccedet perditis hominibus, quando in tenebras ſempiternas ſepeliendi amandabuntur, ubi nec ſolis increati neque creati radii ullo umquam tempore penetrabunt? & quale gaudium erit animæ illi, cui à Patre luminum dicetur: *Intra in gaudium Domini tui.* Matt. 25.

Poſtea idem Propheta celebrat ſolis curſum prorſus admirabilem: *Exultavit*, inquit, *ut gigas ad currendam viam.* Gigas certe robuſtus, ſi pro magnitudine corporis paſſus extendat, & pro virium robore velociter currat, ingens omnino ſpatium brevi tempore conficiet. Et quidem Propheta, quoniam ſolem comparaverat homini ſponſo, ut explicaret, eo modo quo poterat, pulchritudinem ſolis; ſic poſtea comparavit ho-

CAP. II. Pſ. 18.

mini giganti, ut eo modo quo poterat, eadem similitudine utens, solis cursum velocissimum explicaret. Sed etiã si non homini, quantumvis magno & robusto, sed avibus volãtibus, sagittis, ventis, fulminibus comparasset, adhuc longissime à veritate abesset. Nã si verum est, quod oculis cernimus, solem vigintiquatuor horis percurrere totum ambitum sui orbis: & si ambitus orbis solis, infinitis fere partibus orbis terrę ambitum superat: & si ambitus orbis terræ circiter viginti millia milliariorum cõplectitur: quæ sunt omnino verissima: sine dubio sequitur, ut singulis horis multa milliariorũ millia sol currendo cõficiat. Et quid dico, singulis horis? imo singulis quadrantib⁹, ac fere singulis horarũ particulis. Nã si quis velit ortum vel occasum solis observare, præsertim in horizõte aperto, quale est in mari, vel in planitie campestri, intelliget totum corpus solare ascendere supra horizontẽ minori spatio tẽporis, quã sit octava pars horæ, & tamẽ diameter corporis solaris multo major est, quã diameter orbis terræ, qui tamẽ septẽ millia milliariorum continet. Ego ipse volens curiose aliquando cognoscere, quanto temporis spatio sol totus occumberet in mari: cœpi ad initium occasus ejus legere Psalmũ Miserere mei Deus, & vix

& vix totum bis legeram, cum jã sol totus occubuiſſet. Ergo neceſſe eſt, ſolem eo breviſſimo tempore, quo bis legitur Pſalmus Miſerere, curſu ſuo percurrere ſpatium multo majus, quam ſint ſeptem millia milliariorum. Quis hoc crederet, niſi certa ratio demonſtraret? Et ſi quis nunc addat, corpus, quod tam velociter movetur, eſſe molẽ toto orbe terrarum longe majorẽ & motum tanti corporis, & tam velocẽ, ſine ulla intermiſſione vel fatigatione peragi, &, ſi Deus jubeat, æterno tempore poſſe durare: certe niſi ſtipes aut trũcus fuerit, non poterit infinitã Conditoris potentiã non admirari. Vere igitur ſcribit Eccleſiaſticus, hoc eſſe vas admirabile, opus Excelſi, & vere magnum Dominum qui fecit illud.

Reſtat efficacitas luminis & caloris, de qua dicit David: *Nec eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.* Hoc unum corpus lucidum, in medio mundi poſitum, omnia ſidera, omnem aërem, omnia maria, omnem terram colluſtrat; & calore ſuo vivifico ubique terrarum omnia germina, omnes ſegetes, omnes arbores virere & frondere facit, omnes fructus ad maturitatem perducit; & infra terrã etiam virtutem ſuam diffundit, ac metalla omnis generis producit. Quare S. Iacobus initio Epiſtolę ſuę, Deum ipſum cum ſolę comparavit: CAP. III. Pſ. 18.

Iac. 1. *Omne datum optimum*, inquit, *& omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre lumium, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio.* Sol quidem eſt pater luminum corporalium, Deus autem eſt Pater luminum ſpiritualium: ſed in tribus rebus diſſimilitudo magna eſt inter Deum & ſolem. Primum enim ſol, ut totum orbem terrarum lumine & calore compleat, opus habet tranſmutatione perpetua; Deus autem, quia ubique totus eſt, tranſmutatione non indiget. Idcirco ſanctus Iacobus dicit: *Apud quem non eſt tranſmutatio.* Deinde, ſol propterea quod ſemper mutat loca, ideo per vices aliis diem facit, aliis noctem relinquit; aliis lucet, aliis obumbratur: Deus autem numquam movetur, & ſemper omnibus præſens eſt. ideo & ſanctus Iacobus addit: Nulla eſt apud eum viciſſitudinis obumbratio. Denique, quod eſt omnium maximum, à ſole patre luminum corporalium ſunt omnia data & dona quæ naſcuntur in terris: ſed hæc bona ſunt, ſed neque optima, neque perfecta, quin potius exigua, temporalia, caduca, & quæ nec hominem bonum faciunt, & quibus male uti poſſiunt qui volunt, quæque in ſuam perniciem plurimi convertunt. At à Deo Patre luminum ſpiritualium deſcendunt omnia data

optima

optima & dona perfecta, quæ habẽtẽ optimũ perfectumq; efficiunt, & quibus nemo malè uti poteſt, & quę in iis perſeverantẽ perducunt ad ſtatũ veræ felicitatis, qui eſt omnium bonorum aggregatione perfectus.

Quære igitur, anima mea, quę ſint iſta data optima, & dona perfecta, quæ de ſurſum ſunt, atque à luminum Patre deſcendunt; ut cum inveneris, de illis ſollicita ſis, atq; illa totis viribus obtinere nitaris. Sed non eſt quod longe diſcedas, ſatis hoc tibi ipſa ſolis natura mõſtrabit: ſol enim lumine & calore omnia peragit; atque hæc ſunt data & dona Patris luminum corporalium, lumẽ & calor. Sic igitur data optima, & dona perfecta, quæ de ſurſum ſunt, deſcenduntq; à vero patre luminũ Deo, ſunt lux ſapientiæ & ordinatio charitatis. Lux ſapientiæ, quæ vere ſapientem facit, & qua nemo poteſt uti malè, & quæ ad fontem ſapientiæ in cæleſti patria ſitum perducit, eſt illa, quæ docet contemnere temporalia, & magnifacere ſempiterna: docet *non ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo:* docet non facere de exilio patriam, nec amare peregrinationem, ſed tolerare: denique docet habere vitam hanc præſentẽ in patientia, cum ſit plena periculis & tentationibus; & mortem in deſiderio, quia *beati mortui qui in Domi-*

1. Ti. 6

Domino moriuntur. Ordinatio veræ charitatis quid est, nisi Deum, qui finis est omnium desideriorum, sine fine & sine mensura diligere; res ceteras, quæ sunt media ad finem, diligere cum mensura & modo, quantum videlicet necesse est ad finem, id est, ad beatitudinem consequendam? Certè nemo est inter filios hominum, qui circa corporis curã ordinem invertat, ut sanitatem amét cum mensura, & amaram potionē sine mensura, cum sciat illam esse finem, hanc medium. Vnde igitur fit, ut tam multi, qui sapientes videri volunt, in coacervandis divitiis, in quærendis voluptatibus carnis, & in adipiscendis honorum gradibus nullum modũ inveniant, quasi hæc bona finis sint cordis humani: & in amando Deo, & felicitate sempiterna quærenda, iis angustiis contenti sint, quasi hæc media sint ad finem, non finis omnium mediorum? Illa omnino caussa est, quia sapientiam hujus mundi habent, non sapientiã quæ de sursum est, descendens à Patre luminum: & quia ordinatã charitatem non habent, ac per hoc charitatem veram non habent, quæ nisi ordinata esse non potest; sed pleni sunt cupiditate, quæ ex Patre nõ est, sed ex mũdo. Tu igitur, anima mea, dũ peregrinaris à patria, & inter hostes versaris, qui verę sapientię verę-
que

que charitati insidiantur, & astutiã pro sapientia, & cupiditatẽ pro charitate supponunt, ingemisce toto corde ad Patrem luminum, ut data optima, & dona perfecta, veræ scilicet sapientiæ lucem, & ordinatæ charitatis ardorem ad cor tuum descendere faciat, ut iis repletus, per viã mandatorũ Dei inoffenso pede decurras, & ad patriã illã pervenias, ubi de ipso fonte sapiẽtię bibitur, & de puro lacte charitatis vivitur.

Venio nunc ad tempus nocturnum in quo cęlum nobis per lunam & stellas gradum facit ad ascendendum in Deum. Sic enim loquitur David: *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.* Si cælũ ipsum videre possemus, non diceret Propheta, quasi explicando quod ante posuerat, *lunam & stellas, quæ tu fundasti.* & sane si ad cælũ ipsum sensus nostri pertingerẽt, aut ejus naturã & qualitates certa ratione investigare possemus, sine dubitatione egregiã scalã haberemus ad Deum. Non ignoramus quidem, non defuisse, qui ex motu siderum naturã cæli definierint quintam essentiam, simplicem, incorruptibilem, & quæ perpetuo moveatur in orbem: sed scimus etiã, non defuisse alios, qui cælum esse voluerint elementum ignis, quod non moveatur in orbẽ, nec sit incorrupti-

CAP. IV.

Psal. 8.

ruptibile ſecundùm partes. nos autẽ non opiniones, ſed ſcientiam certá aut doctrinam fidei quęrimus; ut ex ea nobis ad Deũ cognoſcendum ſcalam ſolidam conſtruamus. Ergo cõtẽti erim⁹ ex luna & ſtellis, quas videmus, ſcalã erigere cum Propheta, ut paulo ante fecim⁹ ex ſole, qui eſt lux & princeps luminum reliquorũ.

Luna duas habet proprietates, quæ nobis utiles eſſe poſſunt ad aſcendendum, & promerendum Deum. Prior eſt, quod quo magis propinquat ad ſolem, eo magis illuſtratur in parte ſuperiore, qua reſpicit cælum; & obſcuratur in parte inferiore, qua reſpicit terrã: & quando eſt omnino ſubjecta ſoli, & cum eo omnino conjuncta, tum tota eſt lucida verſus cęlum, & obſcura verſus terram: & contra, cum eſt oppoſita ſoli, tota illuſtris cernitur ab iis qui terram incolunt, & nihil lucis habet in parte ſuperiore, quam intuentur qui incolunt cælum. Hæc lunæ proprietas magnum eſſe poteſt documentum, vel exemplum mortalibus, ut intelligant, quam ſolliciti eſſe debeant propinquitatis, & ſubjectionis, & conjunctionis ad verum Patrem luminum, Deum. Luna ſignificat hominem, ſol Deum. Quando luna eſt oppoſita ſoli, tunc lumine mutuato à ſole reſpicit ſolã terram, & terga quodammodo vertit

cælo:

cælo: unde etiam tunc pulcherrima apparet habitantibus in terra, ſed deformiſſima habitantibus in cælo. Sic omnino mortales homines, quando longiſſime receſſerunt à Deo, ut filius ille prodigus, quando receſſit à patre, & abiit in regionem longinquam, tunc abutuntur lumine rationis, quod à Patre luminum acceperunt, ad ſolam terram inſpiciendam, & obliti Deum, ſolam terram cogitant, ſolam terram amant, & in ejus bonis adipiſcendis toti occupantur, & tunc à filiis hujus ſæculi ſapientes & beati prædicantur: ſed ab iis qui degunt in cælo, pauperes, & nudi, & cæci, & deformes, & miſeri, & miſerabiles judicantur. Contra verò, luna cum ſoli conjuncta, illi perfecte ſubjicitur, tota lucet ex parte ſuperiore, & cælum ſolum reſpicit, terræ verò terga quodammodo vertit, & ab humanis oculis penitus evaneſcit. Sic omnino cum impius incipit ad pietatem reverti, & per converſionem perfectam Deo, vero animarum ſoli, ſubjicitur per humilitatem, & conjungitur per charitatem, tunc adimplet, quod Apoſtolus monet, ut quæ ſurſum ſunt quærat, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram; & tunc ab inſipientibus contemnatur, & quaſi mortuus re-

Apo. 3.

Col. 3.

putetur. Verè enim qui talis est, mundo mortuus est, & vita ejus abscondita est cum Christo in Deo: sed cum apparuerit Christus vita ejus, tunc & ipse apparebit cum
Col. 3. Christo in gloria, ut idem Apostolus eodem loco subjungit.

Epist. 19. ca. 4. 5. 6. Atque hæc est caussa (ut S. Augustinus in epistola ad Ianuarium annotavit) cur Pascha Domini tam in Lege veteri, quam in nova, non possit rite celebrari, nisi plenilunio peracto, id est, cum luna, quæ in plenilunio est opposita, incipit per conversionem redire ad conjunctionē cum sole. Voluit enim Deus hoc cęlesti signo demonstrare, per passionē & resurrectionem Domini factum esse, ut homo contrarius Deo per iniquitatem suam, inciperet converti ad Deum, atq; ad ejus gratiam & unionem properare per meritum Iesu Christi.

Sed tu, anima mea, si aspirante gratia Dei invenias te forte subjectā Patri luminum per veram humilitatem, eique feliciter conjunctam per ardentem charitatem, noli stultos imitari, qui sicut luna mutantur; sed sapientes æmulare, qui ut
Ecc. 27 sol permanent, Ecclesiastico teste. Luna enim quam velociter ad conjunctionem accedit, tam velociter à cōjunctione recedit: tu vero si sapis, adeptam semel gratiā noli deserere,
noli

noli abire, noli recedere. nihil enim melius ullo in loco reperies: neque scis an alias reverti dabitur, si spōte recesseris, qui enim promisit veniā pœnitentibus, & gratiam revertentibus, nec vitam longiorem, nec donum pœnitentię tibi promisit. Ergo secure terga vertas terræ, & solem tuum intuere, in illo conquiesce, in illo delectare, in illo permane. Dicas cum Apostolo Petro: *Bonum est nos hic esse.* & cum Martyre Ignatio: *Bonum mihi est cum Christo vivere, quā regnare in finibus terræ.* Et parum tibi sit, quid de te judicent qui terram sapiunt. Non enim ille probatus est, quem mundus commendat, sed quem Deus commendat.

Mat 17
Epist. ad Rom.

Est alia lunæ consuetudo, quam Deus quoq; cum electis suis servare solet. Luna siquidē præest nocti, sicut sol diei, ut dicit Moyses in Genesi, & David in Psalmis. sed sol diē totū continuo splendore collustrat; luna vero nunc magno lumine, nūc exiguo noctem illuminat; aliquādo etiam nullo lumine noctis tenebras consolatur. Sic Deus, ut sol, Angelos sanctos, & animas beatorū, quibus perpetuus dies est, (*nox enim non erit illic,* ait S. Ioan. in Apoc.) perpetua claritate illustrat. Nostræ autē hujus peregrinationis & exilii noctem, in qua *per fidē ambulamus, & non per speciem,* & Scripturę sanctę intendimus tam-

CAP. V.
Gen. 1.
Ps. 135
Ap. 21.
2. Cor. 5.

1. Pet. 1. tamquam *lucerna lucenti in caliginoso loco*, ut ait S. Petrus in Epistola posteriore, Deus, ut luna, per vices corda nostra illuminando visitat, & aliquando in tenebris desolationis relinquit. Nec tamen debes, anima, nimium contristari, si nullo consolationis lumine frueris; neque nimium exhilarari, si paulo post in luce consolationis & devotionis respiras. Deus enim non solem, sed lunā se gerit in hujus sæculi nocte, & non solum nobis pusillis & imperfectis Deus nunc apparet, ut luna plena lumine consolationis, nunc ut vacua omni lumine horrorem & tenebras noctis densissimas nobis relinquit: nam & Apostolus Paulus vas electionis, & qui ad tertium cælum raptus *audivit arcana verba,*
2. Cor. 12. *quæ non licet homini loqui,* aliquando
2. Cor. 7. dicit: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* aliquando vero ingemiscit, &
Ro. 7. lamentatur, dicens: *Video aliam legē in membris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis*
2. Cor. 1. *huius?* & in posteriore ad Corint. *Nō volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra quæ facta est in Asia, quoniā supra modū gravati sumus, supra virtu-*
Hom. 8 in Matt. *tem, ita ut tæderet nos etiam vivere.* Atque hoc est, quod monet S. Ioannes

Chry-

Chrysostomus, Deũ in sanctis omnibus hoc facere, ut neque tribulationes neque jucunditates eos sinat habere continuas; sed tum ex adversis, tum ex prosperis, justorum vitam quasi admirabili varietate contexere. Atque hæc de luna.

Reliquæ sunt stellæ inter ornamenta cælorum, de quibus Ecclesiasticus dicit: *Species cæli, gloria stellarum*. Sed addit continuo: *Mundum illuminans in excelsis Dominus.* Quidquid enim decoris habent stellæ, ut etiam sol & luna, totum à Patre luminum est; & non sol per diem, nec luna ac stellæ per noctem mundum illuminant, sed Dominus est, qui in excelsis habitans, per solem, & lunam, & stellas mundum illuminat. Ipse est enim, qui, ut loquitur Propheta Baruch, *emittit lumen, & vadit; & vocavit illud, & obedit illi cum tremore. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt: vocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus; & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.* Quibus verbis significatur infinita potentia Dei, quæ incredibili facilitate corpora tam vasta, & tam formosa momento producit, & ornat, & operari facit. Quod nobis est vocare, Deo est verbo creare. Vocat enim ea quæ non sunt, & vocando facit ut sint. Et stellis dicere, Adsumus, nihil est aliud, nisi conti-

CAP. VI.

Ecc. 43

Baruc. 3.

nuò ad vocem imperantis existere, & operari. Lucere autem cum jucũditate ei qui fecit illas, est ita prõpte & facile obedire Factori, ac si in obediendo, magna jucunditate & gaudio afficerentur. Sed illud est omnino admirabile in stellis, quod cum velocissime moveantur, & nũquam à cursu illo incitatissimo cessent, & aliæ tardius, aliæ celerius currant in orbẽ; tamen semper modum suum & proportionem cum aliis ita servent, ut inde concentus harmonicus, isq; suavissimus oriatur. De hoc concentu loquitur Deus
Iob. 38 in libro Iob, cum dicit: *Quis enarrabit cælorum rationẽ, & concentum cæli quis dormire faciet?* Non est iste concentus vocum aut sonorum, qui auribus corporis percipiatur; sed concentus proportionum in motibus siderum, qui cordis aure sentitur. Siquidem stellæ firmamenti, omnes simul eadem velocitate vigintiquatuor horis totum cæli ambitũ percurrunt; septem vero sidera, quæ planetæ, sive errantia sidera dicuntur, variis motibus, alia velocius, alia tardius incitantur, ut videãtur stellæ firmamenti Bassum imitari (ut vulgarib' nominibus utamur) & planetæ quasi contra-punctum perpetuũ & suavissimũ facere. Sed hęc supra nos sunt, & illis tantum iste concentus sonat, qui in cælo positi rationẽ motuum

tuum istorum intelligunt. Et quoniam stellæ, servata proportione, semper in orbem se convertendo non fatigantur, videntur instar virginum honestarum, & saltandi peritarum, in cælo semper choreas jucundissimas agere.

Sed tu, anima mea, paulo altius ascende si potes; & à splẽdore maximo solis, à pulchritudine lunæ, à multitudine & varietate luminum reliquorum, ab admirabili concentu cælorum, & à choreis jucundissimis stellarum, cogita quid erit supra cælum videre Deum, solem videlicet, qui lucem habitat inaccessibilẽ; intueri Virginem illam, cæli Reginam, quæ pulchra ut luna, totam lætificat civitatẽ Dei; aspicere choros & ordines multorum millium Angelorũ, qui stellis omnibus plures & lucidiores, cælum cæli exornant; cernere animas sanctorum hominum, choris Angelorum insertas, quasi planetas stellis firmamenti admixtos; & quid erit cantica laudum audire, & illud perenne alleluja consonis vocibus in plateis civitatis illius dulcissime resonare. Sic enim fiet, ut nec ipsa cæli pulchritudo tibi magna videatur; & quæ infra cælum sunt, omnino perexigua, ac pæne nulla, ac per hoc contemnenda & despicabilia judicentur.

GRA-

GRADVS OCTAVVS

Ex consideratione animæ rationalis.

CAP. I Pertransivimus hucusque res omnes corporales, dum mentis consideratione ex rebus creatis ad Creatorem ascendere nitimur. Iam vero supra omnium corporum dignitatem invenimus animas humanas, quæ ad infimum genus spiritualium substantiarũ pertinere noscuntur, inter quas & Deum nihil medium nobis occurrit, præter hierarchias & ordines Angelorum.

Porro humana anima tantam habet cum Deo conditore similitudinem, ut plane ignorem, an alia via quis possit facilius ad Deum cognoscendum ascendere, quam ex consideratione propriæ animæ. Itaque voluit Deus hominem esse inexcusabilem, si notitiam Dei non habeat, cum eam ipsius Dei auxilio comitante, ex animæ suæ cognitione non difficulter haurire possit.

Primum igitur, Anima hominis spiritus est: sic enim exponunt sancti Patres illa verba Genesis: *Formavit* Gen. 2. *Dominus Deus hominẽ de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculũ vitæ.* & illud Tobiæ: *Præcipe in pace recipi* Tob. 3. 12 *spiritum meũ*; & illud Ecclesiastæ: *Rever-*

vertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Quamvis autem vocabulum spiritus conveniat etiã vento, de quo dicitur in Psalmis: *Spiritus procellarum.* in Euangelio: *Spiritus ubi vult spirat & vocem eius audis.* tamen non dubium est, spiritum procellarum esse corpus tenuissimum, quod ob summam suam subtilitatẽ magis imitatur spiritualem naturam, quam aliud quodcumque corpus. Anima vero humana propriè spiritus est, non corpus; neque ex materia producitur, sed à Deo creatur. de qua re apud Catholicos nulla controversia est. Ps. 148 Ioan. 3.

Hîc igitur incipit excellentia animæ, & similitudo ad Deum. Deus enim spiritus est, ut Salvator aperte pronuntiat: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Sed quamquam & Deus spiritus est, & anima humana spiritus est; tamẽ Deus est spiritus increatus, & creator, anima spiritus creatus: ex quo sequitur infinita distantia inter spiritum qui est anima, & spiritum qui est Deus. proinde quãtum lætari potest anima, quod sit in genere substantiæ spiritualis, ac per hoc cælo & sideribus altior nobilitate naturæ; tantũ humiliari debet, ac Deo conditori subjici, quod ex nihilo facta sit, & ex se nihil sit. Ioan. 4.

CAP. II. Deinde, Anima humana, quia ſpiritus ſimplex eſt, immortalis etiam eſt: nõ enim habet in ſe aliquid, unde diſtrahi vel interire poſſit. Sed in hac re quoq; quantũ gloriari poteſt ſuper animas brutorũ animantium, quæ cum corpore intereunt; tantũ Conditoris ſui excellentiã ſuſpicere & admirari debet, qui non ſolũ immortalis, ſed ſempiternus etiam eſt. Anima enim humana aliquando nõ fuit, & ſolius Dei voluntate ad eſſe pervenit, & ejuſdem voluntate Dei poſſet ad nihilũ redigi, quãvis in ſe corruptionis principiũ non habeat. 1.Ti.6 Itaq; recte dixit Apoſtolus de Deo: *Qui ſolus habet immortalitatẽ.* ſolus enim nulla vi, nullo caſu, nulla ratione diſſolvi poteſt, cum ſit ipſum eſſe, ipſa vita, & fons eſſendi & vitæ.

CAP. III. Tertiò, Anima humana lumine intelligentiæ prædita eſt: cognoſcit enim non ſolum colores, & ſapores, & odores, & ſonos, & calorem, & frigus, & durum, & molle, & alia id genus, quæ ſenſibus corporis patent, ſed etiam de ſubſtantia judicat, & de rebus non ſolum ſingulis, ſed etiam univerſis: & non ſolum prȩſentia novit, ſed etiam futura conjectat, & diſcurrendo tranſcendit cælos, penetrat abyſſos, ex cauſis ſcrutatur effecta, & ex effectis recurrit ad cauſſas: deniq; Deũ ipſum, qui lucem habitat inacceſſibilem,

bilem, acie mentis attingit. atq; hoc est lumen, de quo dicit S. Ioannes in Euangelio: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ.* & David in Psalmis: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* & : *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Magna est hæc animæ dignitas, per quam homo similis est Deo, & dissimilis bestiis. atque hinc conjectare potest ac debet homo, quanta sit eminentia & sublimitas Domini conditoris sui. Anima enim lumine intelligendi prædita est; sed Deus est lux, & intelligentia. Anima discurrit à caussis ad effecta, & ab effectis ad caussas, atq; eo discursu non sine magno labore scientiam venatur: Deus intuitu uno ac simplici simul omnia perfecte cognoscit. Anima intelligit ea quæ sunt, ac per hoc scientia ejus pendet à rebus: Deus intelligendo facit ut res sint, ac per hoc rerum existentia à Dei scientia pendet. Anima de rebus futuris utcunque conjectat: Deus omnia futura non minus perspicue, quam præterita & præsentia semper intuetur. Anima multis indiget ut intelligentiæ munus exerceat, objecto, specie, phantasmate, & aliis: Deus nulla re eget, ipsa enim essentia sua est illi omnia; imo etiam ipsa sua essentia est illi intelligentia.

Ioan. 1

Psal. 4.

Psa. 31

Deniq; anima, dum est in corpore, non solum Deum non videt, sed neque Angelos videt, neque se ipsa videt, neq; substantiam ullam quamvis corporalem, proprie videt, & in multis fallitur, plurima ignorat, de pluribus opinionem, de paucissimis veram scientiam habet: Deus autẽ nihil ignorat, nihil opinatur, numquam fallitur, numquam errat, *omnia nuda & aperta sunt oculis eius*, ut Apostolus loquitur in Epistola ad Hebræos. Ergo si tanti facit homo sciẽtiam suam, ut Apostolus dicat, *Scientia inflat*; quantum admirari debet scientiam Conditoris, cui comparata omnis scientia nostra, non scientia, sed ignorantia est?

Heb. 4.

1. Cor. 8.

CAP. IV. Quartò, Viget in anima humana genus aliud scientiæ, quod non in speculatione, sed in actione versatur. Vnde sunt tot libri Philosophorum de vitiis & virtutibus, tot leges Principum, & consilia Iureconsultorum, tot institutiones & exercitationes ad artem bene vivendi comparandam. In quibus admirabile cernitur in homine lumen rationis, quo uno longe ac longe bestiis præstamus. Sed nihil hæc omnia sunt ad legem æternam, quæ in mente Conditoris viget, ex qua tamquam ex fonte uberrimo manarunt omnes leges & omnia jura, *unus est enim legislator & judex* Deus, inquit S. Iâ-

S. Iacobus in epiſtola ſua. Ipſe eſt veritas, & juſtitia, & ſapiētia *per* quē *reges regnant, & legum conditores juſta decernunt*. Proinde numquam artem bene beateq; vivendi reperies, donec ad ſcholam Chriſti, qui unus eſt Magiſter verus admiſſus, ejus verbo & exemplo didiceris juſtitiā illam, quæ abundat ſuper juſtitiā Scribarū & Phariſęorū, addo etiā Philoſophorū, cujus finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* Prov. Matt. 23. Mat. 5. 1. Ti. 1

Quinto, Poſſidet anima hominis tertium genus ſcientiæ, quod in rebus ingenioſe fabricandis poſitum eſt. Et quidem norunt etiam araneæ telas texere, & aviculæ nidos ædificare, & apes mella conficere, & vulpes foveas quaſi domos quærere: ſed iſta animantia naturæ quodam inſtinctu rem unam & eamdem & modo eodem faciunt; anima vero humana, ratione & judicio prędita, artes innumerabiles adinvenit, per quas omnibus animātibus, velint nolint, imperat & dominatur: nec proſunt avibus alę, nec piſcibus profunditas aquarum, nec leonibus aut urſis robur eximiū, nec equis & mulis ferocitas, nec cervis & capreis pernicitas; ſiquidē ipſi etjam pueri, laqueis & viſco & retibus aves capiunt, & hamo ac retibus piſcatores piſces apprehendunt: viri autē ingenio & arte leones & urſos CAP. V.

caveis ferreis includere & circumducere, apros & cervos vel funibus irretire, vel ferro confodere, equos & mulos fræno domare, & imperio suo subdere didicerunt. Quid dicam de arte navigandi? quanta lux ingenii in anima humana fulsit, quãdo per liquidum mare naves maximas, & ponderibus gravissimis onustas, non solum remis quasi pedibus currere, sed etiam velis quasi alis volare docuit? Quid de agricultura? quis non obstupescat ingeniũ hominis, si segetes, si vineas, si pomaria, si hortos, si piscinas, si varios aquarum rivulos, ad hortos irrigandos & arva humectanda ductos, inspiciat? Quid de architectura? quis non miretur palatia, templa, urbes, arces, turres, amphitheatra, pyramides, obeliscos? Omitto pingendi & sculpendi artes, quibus sic interdum ad vivum exprimuntur, vel colorib⁹ in tabula, vel scalpello in marmore, vultus hominum, vel res ceteræ; ut veræ, non pictæ vel sculptæ credantur. Omitto reliquas artes, humano ingenio, sive ad necessitatem vitæ, sive ad commoditatem, sive ad voluptatem excogitatas, quæ tot sunt, ut numerari vix possint.

Age igitur, anima mea, gratias *Deo*, quod tanto intervallo distare voluerit naturã tuam à natura animantium ceterorũ: sed simul attolle oculos

oculos mentis ad ipſum eumdem Conditorem tuum, in quo eſt verus fons ingenii, & ſapientiæ effectricis rerum. Ab illo fonte defluxit quidquid ingenii ad naturam tuam derivatum eſt. Et ſi miraris ingenium hominis, quod animantibus ratione carentibus induſtria & arte dominari didicerit; admirare potius Deum, cui omnia ſerviunt & obediunt, non ſolum animantia, ſed etjam inanima. Et ſi magnum tibi videtur, quod homo tot artes invenit navigandi maria, colendi agros, fabricandi domos; cur non majus videri debet, quod Deus ſapientia ſua fabricavit cælum, & terram, & maria, & omnia quæ in eis ſunt, & omnia moderatur & regit? Et ſi denique obſtupeſcis artem pingendi in tabulis, & quaſi vivos ducēdi de marmore vultus: cur non obſtupeſcis artē Conditoris tui; qui de luto formavit verum ac vivum hominem, & de coſta viri veram ac vivam mulierem ædificavit? præſertim ſi addas, quæ faciunt homines, ſine Deo cooperante non fieri; quæ autem facit Deus, ab ipſo ſolo, nullo alio cooperante, fieri.

Sextò, Donata eſt hominis anima libero voluntatis arbitrio, quod eſt illi cõmune cũ ipſo Deo & Angelis, & quo à rebus ceteris creatis maximè diſtat. Magna eſt hæc nobilitas, & ad- CAP. VI.

nuò ad vocem imperantis existere, & operari. Lucere autem cum jucũditate ei qui fecit illas, est ita prõpte & facile obedire Factori, ac si in obediendo, magna jucunditate & gaudio afficerentur. Sed illud est omnino admirabile in stellis, quod cum velocissime moveantur, & nũquam à cursu illo incitatissimo cessent, & aliæ tardius, aliæ celerius currant in orbẽ; tamen semper modum suum & proportionem cum aliis ita servent, ut inde concentus harmonicus, isq; suavissimus oriatur. De hoc concentu loquitur Deus

Iob. 38 in libro Iob, cum dicit: *Quis enarrabit cælorum rationẽ, & concentum cæli quis dormire faciet?* Non est iste concentus vocum aut sonorum, qui auribus corporis percipiatur; sed concentus proportionum in motibus siderum, qui cordis aure sentitur. Siquidem stellæ firmamenti, omnes simul eadem velocitate vigintiquatuor horis totum cæli ambitũ percurrunt; septem vero sidera, quæ planetæ, sive errantia sidera dicuntur, variis motibus, alia velocius, alia tardius incitantur, ut videãtur stellæ firmamenti Bassum imitari (ut vulgarib⁹ nominibus utamur) & planetæ quasi contra-punctum perpetuũ & suavissimũ facere. Sed hęc supra nos sunt, & illis tantum iste concentus sonat, qui in cælo positi rationẽ mo-

tuum

tuum istorum intelligunt. Et quoniam stellæ, servata proportione, semper in orbem se convertendo non fatigantur, videntur instar virginum honestarum, & saltandi peritarum, in cælo semper choreas jucundissimas agere.

Sed tu, anima mea, paulo altius ascende si potes; & à splẽdore maximo solis, à pulchritudine lunæ, à multitudine & varietate luminum reliquorum, ab admirabili concentu cælórum, & à choreis jucundissimis stellarum, cogita quid erit supra cælum videre Deum, solem videlicet, qui lucem habitat inaccessibilẽ; intueri Virginem illam, cæli Reginam, quæ pulchra ut luna, totam lætificat civitatẽ Dei; aspicere choros & ordines multorum millium Angelorũ, qui stellis omnibus plures & lucidiores, cælum cæli exornant; cernere animas sanctorum hominum, choris Angelorum insertas, quasi planetas stellis firmamenti admixtos; & quid erit cantica laudum audire, & illud perenne alleluja consonis vocibus in plateis civitatis illius dulcissime resonare. Sic enim fiet, ut nec ipsa cæli pulchritudo tibi magna videatur; & quæ infra cælum sunt, omnino perexigua, ac pæne nulla, ac per hoc contemnenda & despicabilia judicentur.

GRA-

GRADVS OCTAVVS

Ex consideratione animæ rationalis.

CAP. I PErtransivimus hucusque res omnes corporales, dum mentis consideratione ex rebus creatis ad Creatorem ascendere nitimur. Iam vero supra omnium corporum dignitatem invenimus animas humanas, quæ ad infimum genus spiritualium substantiarũ pertinere noscuntur, inter quas & Deum nihil medium nobis occurrit, præter hierarchias & ordines Angelorum.

Porro humana anima tantam habet cum Deo conditore similitudinem, ut plane ignorem, an alia via quis possit facilius ad Deum cognoscendum ascendere, quam ex consideratione propriæ animæ. Itaque voluit Deus hominem esse inexcusabilem, si notitiam Dei non habeat, cum eam ipsius Dei auxilio comitante, ex animæ suæ cognitione non difficulter haurire possit.

Primum igitur, Anima hominis spiritus est: sic enim exponunt sancti
Gen. 2. Patres illa verba Genesis: *Formavit Dominus Deus hominẽ de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculũ vitæ.*
Tob. 3. & illud Tobiæ: *Præcipe in pace recipi*
Ecc. 12 *spiritum meũ*, & illud Ecclesiastæ: *Rever-*

vertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Quamvis autem vocabulum spiritus conveniat etiã vento, de quo dicitur in Psalmis: *Spiritus procellarum.* in Euangelio: *Spiritus ubi vult spirat & vocem eius audis.* tamen non dubium est, spiritum procellarum esse corpus tenuissimum, quod ob summam suam subtilitatẽ magis imitatur spiritualem naturam, quam aliud quodcumque corpus. Anima vero humana propriè spiritus est, non corpus; neque ex materia producitur, sed à Deo creatur. de qua re apud Catholicos nulla controversia est.

Ps. 148

Ioan. 3.

Hîc igitur incipit excellentia animæ, & similitudo ad Deum. Deus enim spiritus est, ut Salvator aperte pronuntiat: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Sed quamquam & Deus spiritus est, & anima humana spiritus est; tamẽ Deus est spiritus increatus, & creator, anima spiritus creatus: ex quo sequitur infinita distantia inter spiritum qui est anima, & spiritum qui est Deus. proinde quãtum lætari potest anima, quod sit in genere substantiæ spiritualis, ac per hoc cælo & sideribus altior nobilitate naturæ; tantũ humiliari debet, ac Deo conditori subjici, quod ex nihilo facta sit, & ex se nihil sit.

Ioan. 4.

CAP. II. Deinde, Anima humana, quia ſpiritus ſimplex eſt, immortalis etiam eſt: nõ enim habet in ſe aliquid, unde diſtrahi vel interire poſſit. Sed in hac re quoq; quantũ gloriari poteſt ſuper animas brutorũ animantium, quæ cum corpore intereunt; tantũ Conditoris ſui excellentiã ſuſpicere & admirari debet, qui non ſolũ immortalis, ſed ſempiternus etiam eſt. Anima enim humana aliquando nõ fuit, & ſolius Dei voluntate ad eſſe pervenit, & ejuſdem voluntate Dei poſſet ad nihilũ redigi, quãvis in ſe corruptionis principiũ non habeat.
1. Ti. 6 Itaq; recte dixit Apoſtolus de Deo: *Qui ſolus habet immortalitatẽ.* ſolus enim nulla vi, nullo caſu, nulla ratione diſſolvi poteſt, cum ſit ipſum eſſe, ipſa vita, & fons eſſendi & vitæ.

CAP. III. Tertiò, Anima humana lumine intelligentiæ prædita eſt: cognoſcit enim non ſolum colores, & ſapores, & odores, & ſonos, & calorem, & frigus, & durum, & molle, & alia id genus, quæ ſenſibus corporis patent, ſed etiam de ſubſtantia judicat, & de rebus non ſolum ſingulis, ſed etiam univerſis: & non ſolum præſentia novit, ſed etiam futura conjectat, & diſcurrendo tranſcendit cælos, penetrat abyſſos, ex cauſſis ſcrutatur effecta, & ex effectis recurrit ad cauſſas: deniq; Deũ ipſum, qui lucem habitat inacceſſibilem,

bilem, acie mentis attingit. atq; hoc est lumen, de quo dicit S. Ioannes Ioan. 1
in Euangelio: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ.* & David in Psalmis: *Si-* Psal. 4.
gnatum est super nos lumen vultus tui Psa. 31
Domine. &: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Magna est hæc animæ dignitas, per quam homo similis est Deo, & dissimilis bestiis. atque hinc conjectare potest ac debet homo, quanta sit eminentia & sublimitas Domini conditoris sui. Anima enim lumine intelligendi prædita est; sed Deus est lux, & intelligentia. Anima discurrit à caussis ad effecta, & ab effectis ad caussas, atq; eo discursu non sine magno labore scientiam venatur: Deus intuitu uno ac simplici simul omnia perfecte cognoscit. Anima intelligit ea quæ sunt, ac per hoc scientia ejus pendet à rebus: Deus intelligendo facit ut res sint, ac per hoc rerum existentia à Dei scientia pendet. Anima de rebus futuris utcunque conjectat: Deus omnia futura non minus perspicue, quam præterita & præsentia semper intuetur. Anima multis indiget ut intelligentiæ munus exerceat, objecto, specie, phantasmate, & aliis: Deus nulla re eget, ipsa enim essentia sua est illi omnia; imo etiam ipsa sua essentia est illi intelligentia.

Deniq; anima, dum est in corpore, non solum Deum non videt, sed neque Angelos videt, neque se ipsa videt, neq; substantiam ullam quamvis corporalem, proprie videt, & in multis fallitur, plurima ignorat, de pluribus opinionem, de paucissimis veram scientiam habet: Deus autẽ nihil ignorat, nihil opinatur, numquam fallitur, numquam errat, *om-*
Heb. 4. *nia nuda & aperta sunt oculis eius*, ut Apostolus loquitur in Epistola ad Hebræos. Ergo si tanti facit homo sciẽ-
1. Cor. 8. tiam suam, ut Apostolus dicat, *Scientia inflat*; quantum admirari debet scientiam Conditoris, cui comparata omnis scientia nostra, non scientia, sed ignorantia est?

CAP. IV. Quartò, Viget in anima humana genus aliud scientiæ, quod non in speculatione, sed in actione versatur. Vnde sunt tot libri Philosophorum de vitiis & virtutibus, tot leges Principum, & consilia Iureconsultorum, tot institutiones & exercitationes ad artem bene vivendi comparandam. In quibus admirabile cernitur in homine lumen rationis, quo uno longe ac longe bestiis præstamus. Sed nihil hæc omnia sunt ad legem æternam, quæ in mente Conditoris viget, ex qua tamquam ex fonte uberrimo manarunt omnes leges & omnia jura, *unus est e-*
Iac. 4. *nim legislator & judex* Deus, inquit S. Ia-

S. Iacobus in epiſtola ſua. Ipſe eſt veritas, & juſtitia, & ſapiētia *per* quē *reges regnant, & legum conditores juſta decernunt*. Proinde numquam artem bene beateq; vivendi reperies, donec ad ſcholam Chriſti, qui unus eſt Magiſter verus admiſſus, ejus verbo & exemplo didiceris juſtitiā illam, quæ abundat ſuper juſtitiā Scribarū & Phariſęorū, addo etiā Philoſophorū, cujus finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.*

Prov. Matt. 23. Mat. 5. 1. Ti. 1

Quinto, Poſſidet anima hominis tertium genus ſcientiæ, quod in rebus ingenioſe fabricandis poſitum eſt. Et quidem norunt etiam araneæ telas texere, & aviculæ nidos ædificare, & apes mella conficere, & vulpes foveas quaſi domos quærere: ſed iſta animantia naturæ quodam inſtinctu rem unam & eamdem & modo eodem faciunt; anima vero humana, ratione & judicio prędita, artes innumerabiles adinvenit, per quas omnibus animātibus, velint nolint, imperat & dominatur: nec proſunt avibus alę, nec piſcibus profunditas aquarum, nec leonibus aut urſis robur eximiū, nec equis & mulis ferocitas, nec cervis & capreis pernicitas; ſiquidē ipſi etjam pueri, laqueis & viſco & retibus aves capiunt, & hamo ac retibus piſcatores piſces apprehendunt: viri autē ingenio & arte leones & urſos

CAP. V.

caveis ferreis includere & circumducere, apros & cervos vel funibus irretire, vel ferro confodere, equos & mulos fræno domare, & imperio suo subdere didicerunt. Quid dicam de arte navigandi? quanta lux ingenii in anima humana fulsit, quãdo per liquidum mare naves maximas, & ponderibus gravissimis onustas, non solum remis quasi pedibus currere, sed etiam velis quasi alis volare docuit? Quid de agricultura? quis non obstupescat ingeniũ hominis, si segetes, si vineas, si pomaria, si hortos, si piscinas, si varios aquarum rivulos, ad hortos irrigandos & arva humectanda ductos, inspiciat? Quid de architectura? quis non miretur palatia, templa, urbes, arces, turres, amphitheatra, pyramides, obeliscos? Omitto pingendi & sculpendi artes, quibus sic interdum ad vivum exprimuntur, vel colorib⁹ in tabula, vel scalpello in marmore, vultus hominum, vel res ceteræ; ut veræ, non pictæ vel sculptæ credantur. Omitto reliquas artes, humano ingenio, sive ad necessitatem vitæ, sive ad commoditatem, sive ad voluptatem excogitatas, quæ tot sunt, ut numerari vix possint.

Age igitur, anima mea, gratias Deo, quod tanto intervallo distare voluerit naturã tuam à natura animantium ceterorũ: sed simul attolle oculos

oculos mentis ad ipſum eumdem Conditorem tuum, in quo eſt verus fons ingenii, & ſapientiæ effectricis rerum. Ab illo fonte defluxit quidquid ingenii ad naturam tuam derivatum eſt. Et ſi miraris ingenium hominis, quod animantibus ratione carentibus induſtria & arte dominari didicerit; admirare potius Deum, cui omnia ſerviunt & obediunt, non ſolum animantia, ſed etjam inanima. Et ſi magnum tibi videtur, quod homo tot artes invenit navigandi maria, colendi agros, fabricandi domos; cur non majus videri debet, quod Deus ſapientia ſua fabricavit cælum, & terram, & maria, & omnia quæ in eis ſunt, & omnia moderatur & regit? Et ſi denique obſtupeſcis artem pingendi in tabulis, & quaſi vivos ducēdi de marmore vultus: cur non obſtupeſcis artē Conditoris tui; qui de luto formavit verum ac vivum hominem, & de coſta viri veram ac vivam mulierem ædificavit? præſertim ſi addas, quæ faciunt homines, ſine Deo cooperante non fieri; quæ autem facit Deus, ab ipſo ſolo, nullo alio cooperante, fieri.

Sextò, Donata eſt hominis anima libero voluntatis arbitrio, quod eſt illi cōmune cū ipſo Deo & Angelis, & quo à rebus ceteris creatis maximè diſtat. Magna eſt hæc nobilitas, CAP. VI.

 & ad-

& admirabilis excellentia. Sed tãto majora est libertas in cõditore rerũ omnium Deo, ut animæ libertas cũ illa comparata, vix umbra illius esse videatur. Primùm, libertas voluntatis humanæ infirma est, & ad mala ac noxia sibi eligenda facilis & prona: libertas voluntatis divinæ robustissima est, ut deficere vel inclinari ad malũ nullo modo possit. quomodo enim posse mori, infirmitas est corporis mortalis; non posse mori, sanitas est corporis glorificati: sic etjam posse peccare, infirmitas est liberi arbitrii; non posse peccare, sanitas erit ejusdẽ arbitrii, quando Deus in cælesti patria hoc nobis conferet per gratiã, quod ipse semper possidet per naturã. Deinde, liberum arbitriũ nostrum liberum quidẽ est, ut possit velle & non velle, vel etiam velle & nolle; sed non est potens efficere quod vult, vel ut non fiat quod non vult, etiam in se ipso, quanto magis in ceteris? Audi Apostolũ lamentantẽ in Epistola ad Romanos: *Nõ quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.* Et quis nostrum hoc nõ experitur? Volo attente orare Deũ, & jubeo imaginationi meę, dum ad orandum assisto, ut nusquã evagetur, nec me trahat ad alia cogitãda: & eã retinere non possum in officio, ac dum minus de hac re sollicitus sum, invenio me ab imaginatione delu-

Rom. 7

delusum, oratione intermissa ad alia cogitanda delapsum. Volo non concupiscere, & nō irasci præter ordinem rationis, & impero per liberū arbitrium irascibili cōcupiscibili facultati, quæ in me sunt, ac rationi jure subditæ esse debent, ut rationis imperio omnino subjaceant, nec se sinãt à sensibus corporis ullo modo seduci: & sæpe non obeditur, nec fit quod volo, sed quod nolo. Sed quod prorsus admirabile & miserabile est, imperat animus corpori, & paretur statim; imperat animus sibi, & resistitur: *Vnde hoc monstrum?* inquit S. Augustinus. *Imperat animus ut moveatur manus, & tanta est facilitas, ut vix à servitio discernatur imperium; & animus est, & manus corpus est: imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen. sed non ex toto vult; non ergo ex toto imperat. Non igitur monstrū, sed ægritudo animi est; quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus.* At libertas arbitrii Domini Dei cum plena & absoluta potestate ita conjuncta est, ut de ea scriptum sit: *Omnia quæcunque voluit, fecit. Et non est qui tuæ possit resistere voluntati.* Quare, anima mea, si sapis, noli de viribus liberi arbitrii gloriari, donec pervenias ad libertatem gloriæ filiorum Dei, quando cęlestis medicus sanaverit omnes lãguores tuos, & repleverit in bonis desideriū

Lib. 8. confes. cap. 9.

Ps. 113

Esther. 13.

Rom. 8

Ps. 102

Ps. 102 tuũ. Interim vero ingemiſce aſſidue,
Ps. 26. ac dicito Deo cũ Propheta: *Adjutor meus eſto, ne derelinquas me.* Et non cũ torpore, & ex ſola conſuetudine, ſed vigilanter, & ex toto corde repete, quod pluſquam ſepties in die repetis:
Ps. 69. *Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina.*

CAP. VII.

Septimò, Habet hominis anima voluntatem rationalem, quæ non ſolum appetere poteſt bona præſentia, & particularia, & corporalia, qualia appetunt etiam beſtiæ; ſed etiam bona abſentia, generalia, & ſpiritualia, quæ per fidem aut rationem oſtenduntur, atq; adeo ipſum ſummum & infinitum bonũ, quod eſt Deus. Atque hoc eſt quod facit hominem magnarum virtutum capacem, ac pręcipuè reginæ omnium virtutum charitatis. Amant animãtia bruta, ſed amore concupiſcentiæ; amorem vero amicitiæ omnino ignorant. Tu vero, anima, capax à Deo facta es illius doni, quod eſt fons omnium donorum, & quod cũ Deo ſummo bono ita conjungit, ut ille in te maneat, & tu in eo, luminoſæ videlicet & ſpecioſiſſimæ charitatis.
1. Ioa. 4. *Deus* enim *charitas eſt; & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Sed ſi hoc tantum eſt bonum voluntatis creatæ, quantum erit illud bonum, quo plena eſt voluntas increata? Sola voluntas Dei capax

capax est infiniti amoris, quo digna est amari infinita bonitas Dei. Neque indiget virtutibus ista voluntas, neque opus habet ab intellectu dirigi: ipsa enim & intellectus idem sunt, sicut sapientia & charitas in Deo una res sunt.

Octavò, Anima humana est in corpore humano, sed longe aliter quam animæ brutorum in corporibus eorum. Animæ brutorum materiales sunt, & extensæ ad corporis extensionem, ut pars sit in parte, & tota in toto. Anima vero humana, quia spiritus indivisibilis est, admirabili modo tota in toto, & tota in singulis partibus est: & cum totum corpus repleat, nullum tamē in corpore locum occupat: & quando corpus crescit, anima nō crescit, sed incipit esse ubi antea non erat: & si membrum abscinditur, vel arescit, anima non minuitur neq; siccatur, sed desinit in eo membro esse ubi antea erat, absque omni læsione vel mutilatione sua. Hoc est verū speculum existentiæ Dei in rebus creatis. Deus enim spiritus indivisibilis est, & tamen mundum totum, & partes ejus omnes replet, nec locum ullū occupat, & totus est in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi: & cū nova creatura producitur, Deus in ea incipit esse; nec movetur tamen: & cum creatura aliqua fortè destrui-

CAP. VIII.

destruitur, aut moritur, Deus nõ destruitur, nec moritur, ſed deſinit ibi eſſe, nec tamen locũ mutat. itaq; in his conveniunt Deus & anima. Sed in multis tamen, ut par eſt, longe eminet Deus: anima ſiquidem, ut in corpore ſit, & corpus regat ac moveat, neceſſe habet formã corporis fieri, atq; ita cum eo conjungi, ut ex anima & corpore unus homo fiat. Deus non eget, ut fiat forma vel anima mundi, neq; ut ex ipſo & mundo una ſubſtantia cõpoſita fiat. Sed ex immenſitate ſua hoc habet, ut ubique ſit; ex indiviſibili unitate, ut totus ubique ſit; ex omnipotentia, ut omnia regat, omnia portet, omnia moveat. Deinde, anima, quãvis in toto corpore eſſe dicatur, tamen proprie non eſt niſi in partibus viventibus, ſive animatis; proinde nõ eſt in humoribus, in capillis, in unguibus, in membris aridis vel emortuis. Deus abſolute in rebus omnib' eſt, nec ſolum in corporalibus; ſed etiam in ſpiritualibus; neq; fieri poteſt, ut aliquid ſit, in quo Deus non ſit. Præterea nõ eſt anima niſi in corpore ſuo, eoq; ſatis anguſto & brevi, & in quo partes omnes ſimul colligatæ ſint; ſi qua enim pars ſepararetur ab aliis, in illa eſſe non poſſet anima: Deus autẽ in hac rerum univerſitate totus eſt, quamvis & ipſa univerſitas maxima ſit, & partes ej' colli-

colligatæ non ſint, quamvis contiguæ ſint: & ſi mundus alius, & alius conderetur, in omnibus Deus eſſet. Ideo enim ſcriptum eſt: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt.* Quoniam ſi alii cæli, & alia terra fieret, in illis quoque eſſet: & ſi rurſus novi cæli, & novæ terræ ſine fine multiplicarentur, omnia repleret; & ubi non eſſet, nihil omnino eſſet. 2. Par. 6.

Nono, Anima hominis, præter ea quæ dicta ſunt, habet etiam imaginem in ſe, quamvis obſcuram, diviniſſimæ Trinitatis: tum quia habet memoriam ſecundam, vim intelligendi, & vim amandi: tum etiã quoniã mens ejus intelligendo format verbum quoddã ſuum, & à mẽte & à verbo procedit amor; quia id quod cognoſcitur à mẽte, & repræſẽtatur à verbo ut bonũ, continuo à voluntate diligitur & deſideratur. Sed tamen lõge altiore & diviniore modo Pater Deus generat Verbum Deum, & Pater & Verbum ſpirãt Spiritum S. Deum, qui eſt amor vivens, & fõs vivus omnis amoris caſti. Et ea de cauſſa myſterium Trinitatis ſuperat naturalem ſciendi modum, nec poteſt ſine ſupernaturali lumine ad ipſius notitiam, quantumvis doctus Philoſophus, pervenire. Siquidem anima hominis producit verbum & amorem, quæ non ſubſtantiæ, ſed accidentia ſunt, ac per hoc perſonæ CAP. IX.

non

non ſunt: Deus autem Pater Verbũ gignit ſibi conſubſtantiale, & Pater ac Verbum ſpirant Spiritum ſanctũ, utrique ſimiliter conſubſtantialem; unde tres perſonæ meritò dicuntur Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Deinde, anima hominis producit verbum, quod ñon diu permanet; & voluntas producit amorem, qui nõ diu durat: Deus autẽ Pater generat Verbum æternum, & Pater & Verbum ſpirant Spiritum ſanctum ęternum: neque enim Deus eſſe poteſt ſine Verbo, & ſine Spiritu ſuo. Denique anima hominis per unum verbum rem unam repræſentat, ideo multiplicat verba, non ſolum mentis, ſed etiam oris; & voluntas humana multos actus amoris producere debet, ſi multas res velit amare: Deus autem unico verbo omnia vera dicit, & unico actu amoris omnia bona diligit.

CAP. X. Deniq; hoc habet anima humana, ut dum eſt in corpore, quamvis non videatur, nec audiatur, nec moveatur, ac vix in eo eſſe intelligatur, & ea recedente nihil corpori deeſſe videatur; tamen ipſa omnia bona corpori tribuat, ſenſum, motum, loquelam, ſubſiſtentiam, pulchritudinem, robur. Cur enim homo dum vivit, videt, audit, loquitur, ambulat, ſubſiſtit, robuſtus, formoſus, & amabilis eſt, niſi quoniam anima

in

in eo eſt? & cur poſt mortem nec videt, nec audit, nec loquitur, nec movetur, ſed jacet deformis, inutilis & inviſus, niſi quoniam anima receſſit, unde bona illa derivabantur? Sic Deus tuus, ô anima, dum per gratiã ſuam in te vivit, ipſe facit ut videas quæ tibi fides oſtendit, & audias quid loquatur in te Dominus, & ambules per viam mandatorum ad cæleſtem Ieruſalem, & loquaris in oratione ad Deum, & in ſancta exhortatione ad proximum, & ſubſiſtas perſeverando in operibus bonis, & robuſtus ſis in acie adverſus hoſtes inviſibiles, & formoſus in oculis inviſibilis Dei, & Angelorum ejus. Cave autẽ, ne recedente gratia Dei, quæ eſt vita animę tuę, experiaris damna, quæ ſecum adfert mors prima, unde rapiaris ad mortẽ ſecũdam, ex qua reſurrectio nulla cõceditur. O ſi mentis oculos tibi Dominus aperiret, & ſpeciem eximiam ac ſplendorem nimium intueri poſſes, quo prædita eſt anima grata Deo, & per verã charitatem ei conjuncta, & quibus oculis eam Deus aſpicit, quẽ locum illi præparat, quæ gaudia illi promittit, & quanto ipſa deſiderio exſpectatur ab Angelis & aliis ſpiritibus beatis: certe ferre non poſſes, ut tanta pulchritudo, vel aliqua levi macula fœdaretur: & ſi id forte contingeret, enitereris ſaltem,

tem, ut maculas illas, quantumvis parvas, lacrymarum fluminibus dilueres. Hoc certè de S.Francisco refert S.Bonaventura, quoniã videbat se Agnum immaculatum sine macula aliqua sequi nõ posse, dedisse saltem operam, ut quotidianis & copiosis imbribus lacrymarũ animam purgaret, & maculas omnes, quantumvis levissimas, tergeret. Sed si per eamdẽ gratiam Dei aperirentur oculi interiores, & intueri posses, quanta sit fœditas animæ peccatricis; quam tetrum odorẽ spiret quasi putrefactum cadaver, & quam refugiant Deus & Angeli sancti eam respicere, quamvis fortasse in corpore habitet specioso, & ornato, & oculis hominum valde amabili: sine dubitatione ulla ita horreres, ut nulla ratione patereris te talẽ fieri, aut in eo statu diutius permanere.

GRADVS NONVS

Ex consideratione Angelorum.

CAP. I PErvenimus ad supremum gradum ascensionis in Deum ex iis qui sumi possunt à substantiis creatis: nulla enim est creata substantia sublimior Angelicâ, si de naturali tantum perfectione loquamur. Angelos igitur considerabimus primum, quoad excellentiam naturæ; deinde

deinde quo ad sublimitatem gratiæ; prostremo quo ad officia, quib' funguntur: neq; propositum nobis est, integram disputationem de Angelis instituere, sed ea solum attingere, quæ nos juvare possunt ad elevandam mentem in Deum. Angelus igitur si cum anima rationali & humana comparetur, satis aptè dici potest anima perfecta, quemadmodum & anima dici potest Angelus imperfectus. Sic enim de homine ratione animæ loquitur Propheta, cum dicit: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Psa. 8. Angelus enim est integra perfectaq; substantia spiritualis; anima humana dimidiata & imperfecta, quia est forma corporis, ac per hoc est pars hominis. Itaque Angelus, totus est spiritus: homo partim spiritus, partim caro; vel partim Angelus, partim bestia. quo modo si quis diceret, Angelũ esse totum aureum; hominem partim aureum, partim luteũ. Quare verum est quod Propheta dicit, hominem esse paulo minoratum ab Angelis; & verum etiam est, animam humanam, quia est pars hominis, esse paulo minorem Angelo. Ex quo sequitur, ut Angelus similior Deo sit quàm homo vel anima ejus; quia Deus spiritus est, nõ corpus, neq; corporis forma. Nec tamen hæc major similitudo Angeli ad Deum facit, ut Deus

non ſit ſpiritus infinito intervallo dignitatis elevatus ſuper Angelicã ſublimitatem; eſt enim Deus ſpiritus increatus, æternus, immenſus, ſolus potens, ſolus ſapiens, ſolus bonus, ſolus altiſſimus. Quare ſi confiteris, anima mea, ſuſpiciendam meritò à te eſſe naturam Angelicam; quanto magis ſuſpicere debes & admirari naturam divinam, quæ ſupra modum & ſupra omnem menſurã ſupereminet Angelicæ dignitati?

CAP. II. Sed neque ſolum in natura ſive ſubſtantia dici poteſt Angelus homo perfectus, & homo Angelus imperfectus; ſed etiam in intelligentia & ſcientia. Siquidem homo, ſive anima humana, multum laborat in rebus intelligendis, cum oporteat eam uti miniſterio ſenſuum, & diſcurrendo ab effectis ad cauſſas, & à cauſſis ad effecta, paulatim ſcientiam ſibi comparare: unde etiam ſæpe dubius hæret, ſæpe miſere fallitur, & raro ad certam intelligentiam pervenit: Angelus vero unico intuitu rem intuetur, & ſimul cauſſas & effecta ipſius cernit, nec ſolum ad accidentia, ſed ad ipſam etiam rei ſubſtantiam penetrat: neque res tantum corporales, ſed etiam ſpirituales videt. Itaque homo, dum in hac terra peregrinatur, quod ad intelligentiam pertinet, non paulo minus eſt minoratus ab Angelis,

ſed tam multum eſt minoratus, ut homo quantumvis ingenio polleat, & ſtudio ſapientiæ operam dederit, ſi cum Angelo comparetur, puer, aut infans, & lactens merito dici poſſit. Non enim falſo de nobis mortalibus Propheta cecinit: *Ex* Pſ. 8.
ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Audi ſapientiſſimum Salomonem, quid de noſtra ſcientia, qua ſic inflamur, judicet: *Cuncta res* Ecc. 1.
difficiles; non poteſt eas homo explicare Ibid. 3
ſermone. & rurſus: *Mundum tradidit* (Deus) *diſputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio uſque ad finem.* Si cuncta ſunt difficilia, & inexplicabilia ab homine, & ſi de mundo hoc viſibili nihil intelligit homo à prima re creata uſque ad ultimam; nihil, inquam, perfecte intelligit, ut naturam ejus proprietates, accidentia, vires, & cetera quæ in ea latent, explicare queat: quantis erroribus ſe implicabit, ſi ea quæ ſupra cælum ſunt, inveſtigare tentaverit? Quare ſi ſapis, anima, ſectare ſcientiã ſalutis, & ſapientiam Sanctorum, quæ in eo poſita eſt, ut Deum timeas, & mandata ejus obſerves: delectet te magis oratio, quam diſputatio; & charitas ædificans, quam ſcientia inflans: hæc enim eſt via, quæ ducit ad vitam & regnum cælorum, ubi dabitur nobis parvulis æqualitas

Luc.20 Mat.18 Angelorum, qui ſemper vident faciem Patris qui in cælis eſt.

CAP. III. Eſt vero etiam tertium quiddam, in quo humana anima non paulo minus, ſed multum valde minoratur ab Angelo. Eſt autem potentia & imperium ſuper corpora. Anima enim humana corpus ſuum tantum voluntatis imperio movere poteſt, alia corpora hoc modo non poteſt: & corpus ſuũ movet motu progreſſivo ſuper terram, non autem poteſt illud ſuper aquam ſuſpendere, vel ſuper aërem evehere, & quo voluerit aſportare: Angeli vero ſolo impetu ſpiritus, id eſt, imperio voluntatis, corpora gravia ſurſum evehunt, & ferunt quocumque libuerit. Sic
Dã.14. Angelus unus rapuit Habacuc, & breviſſimo tempore tulit in Babylonem, ut prandium ferret Danieli, & reportavit in Palæſtinam. Deinde non poteſt homo ſolo ſpiritu pugnare cum hoſtibus, ſed manibus & armis indiget: ſed Angelus ſine manibus, ſine armis, contra integrum exercitum armatorum hominum, ſolo impetu ſpiritus ſui præliari po-
4.Reg. 19. teſt, & vincere. Sic Angelus unus occidit aliquando centum octoginta quinque millia Aſſyriorum. Et ſi hæc poteſt Angelus, quid poterit Conditor & Dominus Angelorum? Vtiq; poterit, qui ex nihilo fecit omnia, in nihilum omnia redigere. Poteſt

test quoq; animus humanus, per artem pingendi & sculpendi, non sine industria & labore conficere imagines hominũ, quæ viventes homines repræsentent, & spirare ac vivere videantur: possunt Angeli sine labore, & sine manibus & instrumentis, ac fere momento temporis corpus ex elementis ita sibi aptare, ut corpus humanum ab hominibus prudentibus judicetur, quod videlicet ambulet, loquatur, comedat, bibat, & tangi, palpari, atq; etiam lavari, queat. Sic Abraham Angelis cibũ præparavit, & pedes lavit: quoniã, ut explicat Apostolus, Angelos hospitio recepit, homines se recepisse credens. Quod idem accidit nepoti ejus Lot, dum Angelos duos, tamquam homines peregrinos, in domum suã admisit. Sed & Raphael Angelus per multos dies versatus est cum Tobia juniore, ambulans, loquens, comedens, bibens, ac si vere ac proprie homo esset: & tamen ipse postea discessurus, ait: *Videbar quidem vobiscum manducare & bibere; sed ego cibo invisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, utor.* ac repente ab oculis eorum evanuit. Magna profecto & admirabilis potentia, corpus repẽte formare, quod nulla in re ab humano & vivo corpore differre videatur, & illud ipsum, quãdo libuerit, repente dissol-

Ge.12. Heb.13 Ge.19. Tob. 10.

vere, ut vestigiū ejus nullum appareat. Quod si tanta & tam admiranda Angelorum potentia est, quanta erit potentia Conditoris Angelorum, qui & illos creavit, & potentiam, quantā voluit, attribuit? Omnino sicut scientia Angelorum & nostra cum scientia Dei comparata, ignorantia est; & sicut justitia Angelorum & nostra justitiæ Dei comparata, injustitia est: sic omnis potentia Angelorum & nostra potentiæ
Ro. 16. Dei comparata infirmitas est. ideò
Luc. 18 vere dicitur Deus noster solus sa-
1 Tim. 6. piens, solus bonus, & solus potens.

CAP. IV. Denique, si locum Angelorum & hominum consideremus, inveniemus ex hac etiam parte, hominem, sive ejus animam, non paulo minus, sed multum omnino ab Angelo minoratam (utor enim liben-
Heb. 2. ter verbo, quo utitur Apostolus.) Nam animæ humanæ locum Deus attribuit in terra, Angelis in cælo,
Ps. 113 id est, in palatio suo: *Cælum enim cæli Domino, terram autem dedit filiis*
Matt. 24. *hominum.* Hinc Dominus apud Matthæum vocat Angelos cælorum, &
Luc. 15 apud Lucam dicit: *Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente.* & paulo post: *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Et præterea, sic alligavit Deus animam corpori, ut sine illo locum mutare non possit:
Ange-

Angelos autem *Deus* nulli corpori alligavit, atque eis potestatem attribuit, ut de cælo ad terram, & de terra ad cælum, vel quocumque voluerint, velocissimè transeant. Sic Angelus naturæ dignitate proximus *Deo*, etiam subtilitate utcumque imitatur omnipræsentiam *Dei*. *Deus* enim semper ubique est per naturę immensitatem, neque eget loci mutatione, cum sit ubique: Angelus per motus velocitatem tam facile de loco ad locum transit, & præsentiam suam locis omnibus exhibet, ut ubique quodammodo esse videatur.

Tu vero, anima mea, si *Dominum* Angelorum audire volueris, nõ erit cur Angelis vel locum illum sublimem, vel motũ sine fatigatione velocissimum invideas. Nam non solum tu, anima corpore soluta æqualis Angelis eris, sed cum ad corpus redieris, quod Christus conformabit corpori claritatis suæ, cum ipso corpore cælum tamquam domum propriam possidebis; & ipsum corpus spirituale effectum, sine labore vel fatigatione, illic erit continuo, ubi tu ejus anima volueris atque jusseris. Nõ te fallit *Dominus* tuus, qui ait in Euangelio: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* &: *Vado parare vobis locum. Et si abiero, & præparavero vobis locum, iterum venio, &*

Phil. 3

2. Cor. 15.

Ioa. 14

accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum
Ioa. 17 *ego, & vos sitis.* &: *Pater, quos dedisti mihi, volo ubi sum ego, & illi sint mecũ: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Vbi sit autem Christus, & quale corpus habeat, non ignoras. confiteris enim quotidie, ac dicis: *Tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælos.* & scis corpus ejus post
Ioa. 20 Resurrectionem intrare solitum ad
Luc. 24. discipulos januis clausis; & cum recederet, non ambulando, sed evanescendo recedere consuevisse, id est, tam celeri motu corpus suũ transferre solitum de loco ad locum, ac si spiritus, non corpus fuisset. Sed si ad gloriam istam aspiras, oportet hîc primum, ut conformes corpus tuũ corpori humilitatis Christi: sic enim fiet ut Christus corpus tuum conformet corpori claritatis suæ. Deinde oportet ut vestigia ejus se-
1 Pet. 2 quaris, *Christus* enim *passus est pro nobis,* nobis *relinquens exemplum, ut* sequamur *vestigia eius,* inquit Apostolus Petrus. Et quæ sunt vestigia ejus? *Qui peccatum,* inquit, *non fecit, nec inventus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur.* Duo sunt Christi vestigia, à quibus si aberras, viam perdidisti, & ad patriam numquam pervenies. oportet mala non facere, sed pati; &, quod inde sequitur, bona facere, & bona hîc non

non expectare: &, quæ horum omnium summa est, oportet diligere proximum propter Deum, dilectione vera & pura amicitiæ non concupiscentiæ, gratis non propter retributionem hominis, contentum retributione Dei, quæ omnem mensuram superat.

Veniamus nunc ad dignitatem Angelorum secundùm gratiam. Vere in hoc etiam minoratus est homo plusquam paulo minus ab Angelis. Siquidem initio Deus Angelos singulos ita creavit, ut simul in eis conderet naturam, & infunderet gratiam, ut sanctus Augustinus testatur in libris de Civitate Dei. Deinde, mox ut prima conversione mentis in Deum illi per charitatem adhæserunt, cadentibus reprobis, beatitudine & gloria coronati sunt. Itaque peregrinatio ipsorum brevissima, & mansio in patria sempiterna fuit; si tamen peregrinatio dici debet brevissima illa mora, quæ inter creationem & beatitudinem intercessit. Nos autem homines gratiam quidem cum natura in creatione accepimus, sed in parente primo, non in nobis: & ideo illo cadẽte, omnes cecidimus; *in quo*, ut Apostolus loquitur, *omnes peccaverunt*. Quamvis autem per mediatorẽ Dei & hominum Christum Iesum reconciliati simus Deo: tamen exilio

CAP. V.

De Civi. Dei lib. 12. cap. 9.

Ro. 5.

diuturno damnati sumus, & dū sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem: & quod pios homines & patriam desiderantes multū contristat, illud est, quod inter hostes sævissimos interim versamur, & periculum est, ne ab illis circumventi & capti, à dulcissimæ patriæ possessione tandem excidamus.

Ps.119 Hinc sunt illæ voces: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea.* Sed quamvis in hac re minores Angelis simus: Dei tamen benignitas mirifice nos homines consolatur, tum quod ex genere nostro unum & unam, Christum & Mariam, in Regno cælorum omnibus Angelis anteposuit; tum quod non paucos ex hominibus, quamvis Angelis omnibus naturæ muneribus inferiores, dono gratiæ superiores multis Angelis esse voluerit, & aliquos etiam summis æquaverit. Certè sanctus Ioannes

Hō.32. inEpi. ad Ro. Chrysostomus exponens Epistolam ad Romanos, Apostolorum Principes Petrum & Paulum in eo loco collocare non dubitavit, ubi Seraphim volant, ac Deum glorificant. quod idē de sancto Ioanne Baptista, & aliis nonnullis, pium est credere. Adde, quod Angeli boni post primum meritum ad gloriam pervenerunt,

nerunt, quoniam etiam angeli mali post primum peccatum fuerunt æterno supplicio mancipati. Proinde homines queri non debent de longiore via, cùm in ea possint sæpe ac sæpius lapsus suos corrigere, & per pœnitentiam ad veniam pervenire.

Restat nunc, ut de officiis Angelorum pauca dicamus. Quinque sunt Angelorum officia. Primum est, laudes & hymnos perpetuo canere Conditori. Ac ut intelligamus quanti faciat Deus hoc ministerium, considerandum est, supremos Angelos ad hoc officium esse destinatos, quos quasi præcinentes, omnes Angelorum chori consonis vocibus cum incredibili jubilo prosequuntur. Audi Isaiam: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum; & ea quæ sub ipso erant, replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant: & clamabant alter ad alterum, & dicebant; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloriâ eius.* Hîc audis nomen Seraphim, qui sunt Principes supremi ordinis: vides illos velare faciẽ & pedes, quod est signum reverentiæ, quasi non auderent intueri faciem, vel tangere nudos pedes: vides eosdem assiduè volare dum canunt,

CAP. VI.

Isa. 6.

canunt, quod ſignificat affectum & deſiderium ſemper magis ac magis propinquandi Deo. quæ duo ſunt neceſſaria iis qui placere Deo volunt dum laudes ejus decantant, ut videlicet amorem cum reverentia, & reverentiam cum amore conjungant. quod etiam David Propheta

Pſ.2. expreſſit, cum ait: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.*

Hinc diſcas, anima mea, quanta veneratione dignus ſit Deus, cum ſupremi illi Principes cæli, qui ſemper aſſiſtunt ei, & ſemper faciem ejus vident, neque ex tam excelſo gradu ſuo, neq; ex tam longa familiaritate timorem ac reverentiam negligere umquam audeant, dum laudes ejus dicunt. Et quid reſpondebis tu pulvis & cinis, cum in judicio arguêris de ſomnolentia, vel evagationibus in tam divino opere, ad quod digna non eras ut aſſumereris? diſce ſaltem deinceps, tam magno exemplo edocta, cum timore & tremore, cum attentione & vigilantia, cum amore & deſiderio, Deo tuo debitas laudes hymnoſq; perſolvere.

Alterum officium Angelorum eſt, orationes mortalium offerre Deo, eaſque ſuo etiam ſuffragio commendare. Sic enim loquitur

Tob. 12. Angelus Raphaël in libro Tobiæ: *Quando orabas cum lacrymis, & ſepelie-* bas

bas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino. & in Apocalypsi vidit Ioannes Angelum ſtantem ante altare cum aureo thuribulo: *Et data ſunt,* inquit, *illi incenſa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei.* Hic vero incredibilis prorſus cernitur clementia & miſericordia Dei noſtri. non enim contentus fuit per Prophetas ſuos primum, deinde per Filium ſuum, & ejus Apoſtolos, hortari nos ad orandum & petendum: ſed etiam addidit promiſſionem dandi, quidquid petierimus: *Petite,* inquit, *& dabitur vobis,* & alibi: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Neque hac promiſſione contentus, adjecit etiam præmium ſe daturum petentibus: *Tu autem,* inquit, *cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* mercedem videlicet, præter ea quæ petiviſti. Sic enim de eleemoſyna & jejunio, eodem in loco Dominus dicit: *Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Sed neque hoc argumento pietatis paternæ contentus Deus, conſtituit Angelos, quaſi cubicularios ſuos intimos, qui orationum, quaſi memorialium pauperum curam haberent, eaque in

Apo. 8.
Luc. 11
Ioa. 16
Mat. 6.
Ibid.

in conspectu suo offerrent, ac legerent, ne ulla omnino pauperum petitio oblivioni mandetur. Quis umquam Principum terrenorum præmium promisit venientibus ad se, gratiam vel justitiam petituris? & tamẽ, qui veniunt ad Principes terræ, homines sunt, ut ipsi etiam Principes homines sunt ex eodem luto formati, & eidem summo Principi Deo subjecti. Sed si grave est præmium dare petentibus: certe tamen grave esse non deberet libenter eos admittere, & fidelem cubicularium deputare, qui supplices libellos subditorum diligenter custodiret, & offerret, & pro celeri expeditione sollicitus esset.

Tertium officium Angelorum in eo positum est, ut Legati mittantur ad ea significanda quæ Deus significari voluerit, ac præsertim ad negotia redemptionis & salutis æternæ. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Nonne omnes* (Angeli) *sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis?* Sic videmus in vetere Testamento passim Angelos apparuisse Patriarchis & Prophetis, eisque patefecisse quæ Deus patefacienda mandaverat. sic etiam in Testamento novo legimus, Archangelum Gabrielem missum fuisse nuntium ad Zachariam, & ad Virginem Deiparam:

Heb. 1. Gẽ. 18. Dan. 9. Luc. 2. Luc. 2.

ram:

ram: deinde Angelos quoque missos ad pastores, ad sanctum Ioseph, & post Resurrectionem Domini ad mulieres sepulchro inhærentes, & post Ascensionem ad discipulos omnes. Cur autem Deus, qui ubiq; est, & facile potest per se in cordibus hominum loqui, velit tamen Angelos mittere, illa ratio esse videtur, ut homines intelligant, Deo curæ esse res humanas, & ab illo regi & dirigi universa. Possent etiam homines facile sibi persuadere inspirationes divinas esse ratiocinationes suas, vel consilia sua: sed cum videant vel audiant Angelos à Deo mitti, & quæ ab Angelis prædicuntur, ita fieri ut illi præmonuerunt, dubitare non possunt, quin Deus providentiam gerat rerum humanarum, atque ea præsertim ab illo dirigi & disponi, quæ ad salutem æternam electorum pertinent.

Matt. 1.2. Ioa. 20. Matt. 28. Act. 1.

Quartum officium Angelorum est protectio hominum, sive singulorum, sive multitudinis. Placuit enim pietati Patris nostri Dei commendare potentissimis servis suis infirmitates mortalium, eosque præficere vel quasi pædagogos pueris, vel quasi tutores parvulis, vel quasi patronos clientibus, vel quasi pastores ovibus, vel quasi medicos ægrotis, vel quasi defensores pupillis, vel quasi protectores iis qui

qui se defendere nequeunt, nisi sub alas confugiant potentiorum. De protectione & custodia singulorum
Ps. 90. hominum testis est David: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* testis etiam, & quidem
Matt. 18. fidelissimus, Christus ipse: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei qui in cælis est.* De protectoribus vero provinciarum & Regnorum, testis est Daniel, qui Angelum protectorem Regni Persarum, vocat Re-
Dã. 10. gem Persarum; & protectorem Regni Græcorum, nominat Regem Græcorum; & protectorem filiorum Israël, suo nomine Michaëlem vocat. Denique de protectoribus Ecclesiarum scribit Ioannes in Apoca-
Apo. 2. & 3. lypsi, ubi mentionem facit Angeli Ecclesiæ Ephesi, & Angeli Ecclesiæ Smyrnæ, & sic de aliis. Itaque in Regnis singulis duo sunt Reges; unus visibilis, homo; & unus invisibilis, Angelus: & in Ecclesiis singulis duo sunt Episcopi; unus visibilis, homo; & unus invisibilis, Angelus: & in Ecclesia Catholica universa, duo sunt Pontifices maximi, sub Christo Domino constituti; unus visibilis, homo; & unus invisibilis, Angelus, quem Michaëlem Archangelum esse credimus. eum enim ut olim Synagoga Iudæorum, ita nunc Patro-

Patronum veneratur Ecclesia Christianorum.

Videsne, anima, quam sit sollicita illa Majestas, quæ bonorum nostrorum nõ eget, de nobis servulis suis? Quid potuit facere ut charitatem suam magnam ostenderet, & non fecit? Obruit nos beneficiis, ut apud eum libenter maneremus; valiavit custodiis, ne aufugeremus: circumdedit protectoribus, ne abriperemur. Quid faceret si thesaurus illius essemus, ut re vera ille magnus & solus thesaurus noster est?

Ergo anima mea, tandem aliquãdo cede charitati; & charitate tanti amatoris superata, totam te, nulla tui parte relicta, ejus obsequio & voluntati mancipa, trade, dona irrevocabili juramento & voto: nihil te moveat eorum quæ videntur, sed invisibilia cogita, & ad illa suspira. *Quæ enim videntur, temporalia sunt;* 2 Cor. 4. *quæ autem non videntur, æterna.*

Postremum officium Angelorum est, ut sint etiam milites vel duces armati, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Angeli sunt, qui civitates infames igne & sulphure concremarunt; Ge. 19. qui primogenita totius Ægypti occiderunt; qui multa millia Assyriorum uno impetu prostraverunt: Exo. 12 4 Reg. 19. Angeli erunt, qui in die novissimo segregabũt malos de medio justo-

Matt. 13. justorum, *& mittent eos in caminum ignis.*

Ergo diligant viri pii cives suos, Angelos sanctos: horreant impii potentiam Angelorum ministrorum iræ Dei omnipotentis, à quorum manibus nullus eos eripere poterit.

GRADVS DECIMVS.

Ex consideratione essentiæ Dei, per similitudinem magnitudinis corporalis.

CAP. I Ascendimus per substantias creatas, quantum potuimus; nec tamen ad eam notitiam Dei pervenimus, ad quam speculando in hac etiam lacrymarum valle perveniri potest. Superest igitur, ut videamus, an per dimensiones quantitatis corporalis, quas novimus, ascendere possimus ad latitudinem & longitudinem, altitudinem & profundũ invisibilis essentiæ Dei. Illa enim in creaturis dicuntur magna, quæ magnas habent quatuor dimensiones: Deus autem in Psalmis & alibi

Ps. 47. passim dicitur magnus, & quod ejus magnitudinis nullus sit finis. Certè S. Bernardus eximius contemplator, ex his dimensionibus gradus sibi fecit ad cognoscendum Deum, in libris quos scripsit De consideratione ad Eugenium Papam. Neque ille primus inventor fuit scalarum hujus

hujus generis: ſed ab Apoſtolo, qui in tertium cælum ac Paradiſum penetravit, hunc modum aſcenſionis didicit. ſic enim loquitur Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios: *Vt poßitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum.* Eph. 3. Si quis enim attente conſideret, inveniet profecto, nihil eſſe plenum & ſolidum extra Deum, ſed omnia anguſta, brevia, humilia, & inania, vel ſuperficialia: in Deo autem eſſe veram latitudinem, immenſitatem; veram longitudinem, æternitatem; veram altitudinem, naturæ ſublimitatem; verum profundum ſine fundo, incomprehenſibilitatem: & rurſus veram altitudinem, omnipotentiam; verum profundum, infinitam ſapientiam; veram latitudinem, pleniſſima viſcera miſericordiæ; veram longitudinem, diſtrictionem judicii, id eſt, plenam perfectamque juſtitiam. Sed non ſatis eſt has conſiderationes leviter attingere, ſi quis aſcendere velit, & invenire quod quærit; ſed plane comprehendere oportet. *Vt poßitis*, inquit Apoſtolus, *comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum.* Is vero comprehendit, qui attentiſſime cogitans omnino perſuadetur, rem ita ſe habere;

& ita persuadetur, ut thesaurum inventum venditis omnibus comparare festinet. ideo enim adjunxit Apostolus, *cum omnibus Sanctis*. Soli siquidem Sancti ista plane comprehendunt, vel nemo comprehendit, ut oportet, quin efficiatur sanctus. Neque repugnat iis quæ diximus sanctus Augustinus in epistola ad Honoratum, qui scribit, ab Apostolo depingi crucem Christi, cum describitur latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Pertinet enim (ut ipse docet) ad latitudinem lignũ transversum, in quo figebantur manus crucifixi; ad longitudinem lignum oblongum, cui adhærebat corpus crucifixi; ad sublimitatẽ lignũ supra crucem positum, in quo erat titulus: ad profundum ea pars ligni, quæ humi fixa latebat. Non, inquã, repugnat intentioni nostræ S. Augustinus, quin potius eam mirifice adjuvat: nam & crux Christi via est ad veram latitudinem, longitudinem, sublimitatem, & profundum obtinendum. Quamvis enim oculis hominum angusta, & brevis, & demissa, & parũ profunda crux videatur; re vera tamen extendit brachia sua ab Ortu usque ad Occasum, & ab Aquilone usq; ad Austrum, id est, longe lateque gloriam suam diffudit per Apostolicam prædicationem; & erexit verticem suum usq; ad summum

Epist. 120. c. 26.

mum

mum cælũ, quod instar clavis aperuit electis; & penetravit usque ad profundum inferni, quod eisdem electis in sempiternum clausit.

CAP. II. Incipiamus ab essentia, deinde ad attributa progrediemur. Essentia Dei latissima merito dici potest, multis modis. Primo, latissima est in se, & prorsus immensa, quoniam cõplectitur omnes perfectiones rerum creatarum, & etiam earum quę creari possent, & adhuc sine ullo numero plures. Quidquid enim factum est, & fiet, vel fieri posset, sine ulla dubitatione, eminẽtiore ratione & modo continetur in Deo. Itaq; res ceteræ sunt bonæ cum additamento, id est, bonus homo, bonus equus, bona domus, bona vestis, & sic de ceteris omnibus: Deus autem est omne bonum. nã dicenti Moysi, *Ostende mihi gloriam tuam*; respondit Deus: *Ego ostendam omne bonum tibi.* Exo.3 Si quis habere rem unam apud se, quæ complecteretur omnia objecta sensuum in summa perfectione, ita ut non liberet umquam egredi domum ad aliquid videndum, vel audiendum, vel olfaciendum, vel gustandum, vel tangendũ, cum haberet domi tantas delicias in una illa re, quantas optare potest homo maxime voluptarius; nonne esset res illa valde pretiosa? Quod si res illa præterea contineret in se tantum

 divi-

divitiarum omnis generis copiam, quantam desiderare potest homo supra modum avarus, ita ut non vellet egredi domum ad aliquid amplius acquirendum; nonne esset res illa pretiosior & charior? Et si rursum illa res præbere posset possidentibus se honores & dignitates, quantas animo cōcipere posset homo ambitiosissimus; nonne jā omne pretium superare videretur? Et si res illa non solum hominis, sed etjam Angeli desiderium explere posset, quod tanto est majus & capacius, quanto Angeli plura & meliora norunt quā homines; quid dicturus esses? Et tamen bonitas ejus rei adhuc longe esset inferior bonitate Dei: quæ tanta est, ut infinitum desiderium, sive potius capacitatē infinitam Dei satiare & explere queat. O admirabilis latitudo perfectionis essentiæ Dei, quæ talem immensitatem bonorum complectitur, ut infinitæ capacitati, quæ in Deo est, omnino sufficiat! Ipse enim Deus numquam egreditur extra se, quoniam omnia bona habet in se: & antequā mundus fieret, ita dives & beatus erat, ac postea fuerit; quia nihil factum est à Deo, quod non semper altiore modo esset in Deo. Intelligisne, anima, quali bono fruêris in patria, si dilexeris Deum in via? & quali bono privaberis, si id non feceris?

feceris? Deus enim seipsum, id est, omne bonum fruendum exhibebit diligentibus se, cum dicet servo bono & fideli: *Intra in gaudium Domini tui.* Matt. 25.

Deinde alio modo est immensus Deus, quia replet omnia omnino, quæ sunt in rebus creatis. *Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus.* Et si essent plures mundi, omnes impleret. *Si ascendero in cælũ,* inquit David, *tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Addo etiam, si supra cælum, vel infra cælum, vel extra cælum iero, solus non ero, quoniam & tu illic eris: neque enim esse possum nisi in te sim, & tu portes me, qui portas omnia verbo virtutis tuæ. nec solum corpora omnia Deus immensitate sua replet, sed etiam spiritus, corda, mentes. Quomodo enim scrutaretur corda? nisi esset in cordibus? & quomodo audiret preces cordium, nisi ad corda nostra aures suas haberet? & quomodo diceret Propheta: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus:* si ad aures cordis nostri os suum Deus non admoveret? Felix anima quæ Deum diligit, quoniam dilectum suum semper apud se habet, & in sinu suo fovet, & in sinu ejus fovetur: *Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

CAP. III. Ierem. 23. Ps. 138 Heb. 1. Ps. 84. 1 Ioa. 4

Nec solũ Deus replet omnia præ-

 sentia

sentia sua, sed etiam gloria sua. Nã
Isa. 6. & Seraphim clamant: *Plena est omnis terra gloria eius.* & David addit: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.* ac si diceret: Non solum nomen tuum, fama, & gloria tua terram universam admiratione replevit, sed etiam ad cælum ascendit, & super cælos elevata est. Denique Ecclesiasticus adjungit: *Gloria Domini plenum est opus eius.* Nulla enim creatura est in cælo, vel in terra, quę non assidue laudet Deum. Atq; hæc est caussa, cur & David in Psalmis, & tres pueri apud Danielem omnes creaturas hortentur ad benedicendum & laudibus celebrandũ Creatorem. Non enim ignorabant, creaturas plurimas nõ ejus esse naturæ, ut vocem exhortantis exaudire possent; sed quia intelligebant, omnia opera Dei bona esse, ac per hoc ipsa sua specie laudare Opificem, congratulabantur eis, & hortabantur, ut agerent quod agebant.

Ps. 8.

Ecc. 42

Ps. 148

Dan. 3.

Et certe, si quis oculos interiores haberet, videret omnia opera Domini esse quasi thuribula sursum emittentia odorem suavitatis gloriæ Dei: & si aures interiores haberet, audiret quasi concentum varium omnis generis musicorum instrumentorum laudantium Deum, & dicen-

dicentium: *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Quamvis enim non desint impii, qui Deo maledicant, & nomen ejus blasphement: tamen ipsi quoque vel inviti coguntur eo modo, quo opus laudat opificem, laudare Dominum. Nam in ipsis etiam mirabiliter lucet potentia Dei, qua eos fecit; & sapientia, qua eos gubernat; & bonitas, qua ipsis licet ingratis & malis vitam conservat; & misericordia, ac justitia, qua eos vel ordinat juste ad pœnam, vel expectat misericorditer ad pœnitentiam. Ps. 99.

Multi quidem in terris surdi sunt ad has voces creaturarum exaudiẽdas, sed tamen ipsæ clamare non cessant: nec desunt innumerabiles Angelorum & sanctorum hominũ aures, qui eas laudes attendunt, iisque delectantur, & ipsi quoque Deum conditorem hymnis & canticis assidue celebrant.

Iam vero longitudo essentiæ divinæ est æternitas ejus, quæ non habet initium durationis, nec finem umquam habebit, & semper eadem sine ulla mutatione consistet: *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*, inquit David. & Tobias, & post eum Apostolus, Deum Regem sæculorum appellant, quia solus ipse non subjacet sæculis, sed præest sæculis, & regit sæcula, quippe qui omnia sæcula solus præcessit. CAP. IV. Ps. 101 Tob. 13. 1 Tim. 1.

Res ceteræ vel habent initium & finem, & numquam in eodem ſtatu permanent; vel habent initium ſine fine, & ſine mutatione ſubſtantiæ: ſed poſſent, ſi Creatori placeret, etiã eſſe deſinere. Itaque ſoli Deo æternitas ita eſt propria, ut nulli rei creatæ conveniat; neque ullus Princeps umquam tam fuit arrogans, ut inter titulos, quos plurimos uſurparunt, æternitatis titulum ſibi arrogare præſumpſerit, niſi forte in alio ſenſu: quomodo Conſtantius dictꝰ eſt Imperator æternus, quoniam nõ erat Imperator ad tempus certum, ſed ad vitam. Tu vero, anima mea, in utroque genere creaturarum numerari potes. Nam corpus habes, quod incepit eſſe cum conciperetur, & naſceretur; & paulatim crevit uſque ad menſuram ſibi à Deo præfixam, inde vero minui cœpit, & paulo poſt per mortem eſſe deſinet: ac per hoc numquam in eodẽ ſtatu permanet, ab omni parte, & omni hora mutationi ſubjectum. De corpore tuo ſententiã protulit Propheta per ſimilitudinem fœni: *Mane ſicut herba tranſeat, mane floreat & tranſeat: veſpere decidat, induret, & areſcat.* (Pſ. 89.) Siquidem mane, id eſt, in pueritia, ſicut herba viret corpus humanum, ſed mox tranſit ad juventutem: in meridie juventutis floret, & ſtatim tranſit ad ſenectutem: in veſpera ſene-

ſenectutis decidit, in morte duratur, in ſepulchro areſcit & in pulverem ſuum revertitur. Ecce igitur, anima, quam longe diſtat ab æternitate corpus tuum: tu autem creata es in tempore, cum antea nihil eſſes; & in hoc multum es diſſimilis æterno Creatori: ſed creata finem durationis non videbis, quod tibi cum Creatore cõmune eſt. Sed quia mutabilis es, dum in corpore vivis, de vitio ad virtutẽ, & de virtute ad vitium: & in quo ſtatu invenieris in exitu de corpore, in eo judicaberis, vel ad regnandum ſemper cũ Deo, vel ad tormenta patienda ſemper cum diabolo: ideo nihil magis tibi providendum eſt, quam ut vitium fugias, & virtutem ſecteris. Cave igitur, ne à carnis illecebris ſeducaris in detrimentum perpetuum illius, & tuum: ſed crucifige carnem tuam cum vitiis & concupiſcentiis, ut paulo poſt non ſolum tu vivas in æternum beata, ſed & caro tua reſurgat in gloria; & ipſa quoque ſine fine ęternitati Dei tui tecum ſociata permaneat. Ceterum quamvis animæ Beatorum, ut etiã Angeli ſancti, æternitatis Dei participes erunt in ſublimiſſima & feliciſſima illa unione cum Deo per beatificam viſionẽ & amorem, quæ unio non ſolum finem non habebit, ſed etiam eadem ſemper erit ſtabilis & immota; tamẽ mul-

Gal. 5.

Res ceteræ vel habent initium & finem, & numquam in eodem statu permanent; vel habent initium sine fine, & sine mutatione substantiæ: sed possent, si Creatori placeret, etiã esse desinere. Itaque soli *D*eo æternitas ita est propria, ut nulli rei creatæ conveniat; neque ullus Princeps umquam tam fuit arrogans, ut inter titulos, quos plurimos usurparunt, æternitatis titulum sibi arrogare præsumpserit, nisi forte in alio sensu: quomodo Constantius dictᵒ est Imperator æternus, quoniam nõ erat Imperator ad tempus certum, sed ad vitam. Tu vero, anima mea, in utroque genere creaturarum numerari potes. Nam corpus habes, quod incepit esse cum conciperetur, & nasceretur; & paulatim crevit usque ad mensuram sibi à *D*eo præfixam, inde vero minui cœpit, & paulo post per mortem esse desinet: ac per hoc numquam in eodẽ statu permanet, ab omni parte, & omni hora mutationi subjectum. *D*e corpore tuo sententiã protulit Propheta per similitudinem fœni: *Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.*
Ps. 89.
Siquidem mane, id est, in pueritia, sicut herba viret corpus humanum, sed mox transit ad juventutem: in meridie juventutis floret, & statim transit ad senectutem: in vespera sene-

ſenectutis decidit, in morte duratur, in ſepulchro areſcit & in pulverem ſuum revertitur. Ecce igitur, anima, quam longe diſtat ab æternitate corpus tuum: tu autem creata es in tempore, cum antea nihil eſſes; & in hoc multum es diſſimilis æterno Creatori: ſed creata finem durationis non videbis, quod tibi cum Creatore cõmune eſt. Sed quia mutabilis es, dum in corpore vivis, de vitio ad virtutẽ, & de virtute ad vitium: & in quo ſtatu invenieris in exitu de corpore, in eo judicaberis, vel ad regnandum ſemper cũ Deo, vel ad tormenta patienda ſemper cum diabolo: ideo nihil magis tibi providendum eſt, quam ut vitium fugias, & virtutem ſecteris. Cave igitur, ne à carnis illecebris ſeducaris in detrimentum perpetuum illius, & tuum: ſed crucifige carnem tuam cum vitiis & concupiſcentiis, ut paulo poſt non ſolum tu vivas in æternum beata, ſed & caro tua reſurgat in gloria; & ipſa quoque ſine fine ęternitati Dei tui tecum ſociata permaneat. Ceterum quamvis animæ Beatorum, ut etiã Angeli ſancti, æternitatis Dei participes erunt in ſublimiſſima & feliciſſima illa unione cum Deo per beatificam viſionẽ & amorem, quæ unio non ſolum finem non habebit, ſed etiam eadem ſemper erit ſtabilis & immota; tamẽ mul-

Gal. 5.

multis aliis modis mutare & variare poterunt cogitationes, & affectiones, & loca: ideo semper admirabuntur & suspicient supra se æternitatem Dei, in qua nulla mutatio mentis, aut voluntatis, aut loci esse poterit, & tamen nihil ei deerit, quin etiam omnia semper habebit, quæ variis mutationibus æterno tēpore sibi comparare potuisset. Quare longitudo æternitatis res est infinita, & propria Deo, non minus quam latitudo immensitatis.

CAP. V. Sequitur cōsideranda sublimitas Ps. 82. Dei, secundum quam dicitur Deo: *Tu solus altißimus.* Est autem solus Deus altissimus nobilitate naturæ: res enim tanto sunt nobiliores & altiores, quanto sunt puriores, & à materia magis abstractæ. Id cernim⁹ primū in rebus corporalibus: aqua enim est altior quam terra, quia purior; & eadem ratione aër, altior est quam aqua, & ignis quā aër, & cælum quā ignis. Deinde idem videm⁹ in rebus spiritualibus: altior enim est intellectus, quam sensus; quia sensus habet organū corporale, quo non indiget intellectus: & Angelicus altior est, quam humanus, quoniam iste eget ministerio imaginationis & phantasmatum, quo ille non indiget; & inter Angelos illi sunt altiores, qui per species pauciores intelligunt plura. Deus igitur, qui solus est

est purus actus, & nulla re indiget extra se, neque organo, neque imaginatione, neque specie; ac ne præsentia quidem objecti alicujus extra se, sed ipsa sua essentia illi est omnia, & nihil potest habere, quod non semper habeat actu, & ipsum habere actu, est esse semper actum purum & simplicem; ideo natura ejus altissima & sublimissima est, neque potest ullo modo habere parem. propterea ille qui dixit, *Similis ero Altissimo*, repente deturbatus è cælo descendit in profundissimam gehennam, ut Isaias describit, & Christus Dominus de eodem, *Videbam*, inquit, *satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Isa. 14. Luc. 10.

Est etiam alio modo Deus altissimus, quia est prima & altissima caussa omnium rerum, efficiens, exemplaris & finalis. Est altissima caussa efficiens, quia nulla res est creata quoquomodo vim habēs efficiendi, quæ vim illā non habeat à Deo, Deus autē à nullo habet. Rursus nulla caussa est, quæ vim suā exercere possit, nisi moveatur à Deo: Deus autē à nullo movetur. Deniq; caussæ ceteræ altiores in rebus creatis dicuntur illæ, quæ sunt universales, à quib⁹ particulares dependent, ut cæli, & Angeli qui cælos movēt: Deus autem & cælos & Angelos fecit; ipse igitur solus est prima &

altissima

altissima caussa efficiens. Est itē prima caussa exemplaris, quoniam res omnes Deus fecit secundū formas, sive ideas, quas in se habet. Est denique prima caussa finalis, quia propter se, id est, ad patefaciendā gloriā suam omnia creavit, ut dicit Sa-
Pro.16 piens in Proverbiis. Sed valde proprie dicitur, & est altissimus Deus
Isa. 6. quia sedet in altissimo throno. *Vid Dominum*, inquit Isaias, *sedentem super solium excelsum & elevatum.* Et quoniam sedes duos habet usus, unum ad judicandum, alterum ad quiescendum, utrumque seorsum consideremus.

CAP. VI. Primùm igitur Deus habet altissimam sedē, quia est summus Iudex.
Ps. 81. Gē. 18. Dicit enim Abraham Deo: *Tu judicas omnem terram.* & David: *Deus di judicat.* id est, Deus judicat ipsos judices, qui dii in Scripturis dicuntur.
Iac. 4. Sed apertissime sanctus Iacobus ait: *Vnus est legislator & Iudex.* id est, Deus solus est proprie legislator & Iudex, quia ipse solus dat leges omnibus, & à nullo accipit, judicat omnes, & à nemine judicatur. Deinde Deus non solum est Iudex, sed est etiam & Rex, ac per hoc non judicat ut Iudex cōstitutus à Rege, sed ut Rex & Princeps supremus. unde dicitur
Apoc. 19. *Rex regum*, & *Rex magnus super omnes*
Ps. 94. *deos*, & *terribilis apud reges terræ*: qui
Ps. 75. videlicet, quando vult transfert
regna

regna & imperia de gente in gentem, & quando vult aufert ſpiritum Principum. Denique non ſolum Deus ſupremus eſt Iudex & Rex, ſed etiam Dominus abſolutus, qui eſt titulus omnium maximus. Reges enim non ita ſunt domini ſubditorum, ut poſſint pro arbitrio eos bonis vel vita ſpoliare. cujus rei teſtis eſſe poteſt rex Achab, qui vi- 3 Reg.
neam Naboth habere voluit, nec 22.
potuit, niſi per dolum & calumniam uxoris, unde uterque miſerrime periit. Deus autem vere & proprie Dominus eſt, & omnia ſerviunt illi, & ipſe nemini ſervit, & poſſet, ſi vellet, omnia ad nihilum redigere, cum ex nihilo omnia fecerit. Cogita igitur, anima, quantus timor & tremor debeatur à nobis vermiculis terræ, illi qui ſedet ſuper tam altam ſedem, ut nihil omnino ſupra ſe habeat. *Si Dominus ego* Mala. 1
ſum, ait per Malachiam, *ubi eſt timor meus?* & ſi ſupremi illi Principes cæli cum timore & tremore illi aſſiſtunt, quid nos facere par eſt, qui mortales & fragiles cum beſtiis terram incolimus? Sed illud mirabile videtur, quod altiſſimus Deus non amet ſibi ſimiles creaturas, id eſt, altas & ſublimes, ſed humiles & pauperculas. ſic enim loquitur Deus per Iſaiam: *Ad quem* Iſa. 66.
reſpiciam, niſi ad pauperculum, & cõtri-
tum

tum spiritu, & trementē sermones meos?
Ps.112 & David; *Excelsus Dominus, & humilia respicit.* Imo vero diligit Deus res altas & sublimes, ac per hoc sibi similes: sed vere sublimes, nō quæ videntur, & non sunt. Itaq; non amat Deus superbos, qui elati & inflati, nō alti & sublimes dici debēt: amat vero humiles & tremētes sermones suos, quoniam illi, quo magis se dejiciunt, eo magis ab ipso Domino exaltantur. Et qui à Domino exaltantur, illi vere sunt alti. Itaq; iidem sunt humiles, & sublimes; humiles in oculis suis, sublimes in oculis Dei. Si quis vidisset non solū oculis corporis, sed etiam oculis cordis, iisque à Deo illuminatis, divitem Epulonem ornatum bysso & purpura, accumbentem mensæ omnibus generibus ciborum pretiosorum instructæ, circumstantibus ministris multis, & sollicite officio suo fungētibus; & simul vidisset pauperē Lazarum seminudū, & ulceribus plenum ad januam Divitis sedentem, & cupientē satiari de micis, quæ de mensa divitis cadebant: is profecto vidisset, Divitem, quem mundus beatissimum esse credebat, in oculis Dei & Angelorum omnino abominabilem & vilissimum, plane ut lutum vel stercus terrę. Quod enim altum est apud homines, abomina-
Luc. 16 tio est apud Deum, ait Dominus in

in eodem loco, ubi Epulonem describit. Contra vero vidisset, pauperem & humilem Lazarum, in oculis Dei & Angelorum nobilem & honoratum, ut pretiosam margaritam, quod exitus demonstravit. Lazarũ enim ut Deo charum, Angelicæ manus in sinum Abrahæ portaverunt: Divitem, ut exosum Deo, ad gehennam ignis dæmones rapuerunt. Sed quid ego de Lazaro loquor? nemo altior apud Deum Domino Iesu Christo, etiam secundum humanitatem est; & ipso tamen nemo humilior in cælo vel in terra reperitur, ut verissimè dixerit: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Mat. 11. Quanto enim anima illa sanctissima clarius præ ceteris omnibus cognoscit infinitam altitudinem divinitatis, tanto magis cognoscit vilitatem creaturæ, quæ ex nihilo facta est; & ideò cum & ipsa creatura sit, præ ceteris omnibus subjicit se Deo, seque humiliat, & Deum exaltat: & vicissim à Deo super omnes creaturas, etiam Angelicas, exaltatur. Quod idem de Angelis beatis, & sanctis hominibus, dicere possumus. Nulli sunt enim humiliores, quàm qui in cælo altius sedent: quoniam ii qui sunt Deo propinquiores, eo clarius intuentur, quanto intervallo distet magnitudo Creatoris à parvitate creaturæ.

Quare, anima mea, dilige humilitatem, si veram cupis exaltationẽ: imitare Agnum sine macula, imitare Virginem matrem, imitare Cherubim & Seraphim, qui omnes quo sunt altiores, eo sũt etiã humiliores.

CAP. VII. Nec solum Deus sedem altissimã habet, quia judicat omnes, sed etiã quia præ omnibus quiescit, & quiescere facit eos in quibus sedet. Altissima sedes Dei, est altissima ejus requies. Quamvis enim mundum universum regat, in quo sunt assidua bella & conflictationes elementorum, bestiarum, hominum; ipse tamen cum tranquillitate judi-
Sap. 12 cat, ut dicitur in libro Sapientiæ, & altissima pace semper gaudet, neq; est aliquid, quod ejus otium, & contemplationẽ sui ipsius, in qua sunt ejus deliciæ sempiternæ, perturbare possit. Ideo enim & Rex Ierusalem, quæ est visio pacis, appellatur. Sedes autem ejus propria sunt spiritus
Ps. 79. & 95. beati. unde dicitur, *qui sedet super Cherubim*. Dicitur autem Deus super Cherubim potius quam super Seraphim sedere, quoniã Cherubim scientię multitudinem significat, Seraphim vero ardorem charitatis: quies vero sapientiam sequitur, sollicitudo & anxietas charitatem, nisi cum sapientia conjuncta sit. Ideo & anima justi, sedes dicitur sapientiæ. Denique cum Isaias dicit,

dicit, *Cælum sedes mea*; & cum David Isa.66.
dicit, *Cælum cæli Domino*; per cælum Ps.113
cæli intelliguntur cæli spirituales, qui habitant super cælos corporales, id est, spiritus beati, ut explicavit sanctus Augustinus in expositione Psalmi centesimi decimi tertii. Hos autem cælos Deus quiescere facit quiete tam admirabili, ut hæc sit pax illa, quæ exuperat omnem sensum. Scribit sanctus Bernardus in Sermonibus super Cantica simili- Ser.23.
tudinem aptissimam ad hanc explicandam quietem, his verbis: *Tranquillus Deus tranquillat omnia, & quietum aspicere, quiescere est. Cernere est Regem post diurnas forensium quasi lites caussarum, dimissis à se turbis, curarum molestias declinantem, petentem de nocte diversorium, cubiculum introëuntem cum paucis, quos hoc secreto & hac familiaritate dignatur, eo certe securius, quo secretius quiescentem, eo serenius se habentem, quo placidius solos intuentem quos diligit*. Hæc ille, qui satis aperte demonstrat, Deum spiritibus beatorum non se Iudicem aut Dominum præbere, sed amicum & familiarem. Et sane incredibilis est familiaritas, quam etiam in hac vita puris mentibus exhibet Deus; ut illud omnino impleri videatur:
Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Prov.8
& illud: *Cum simplicibus sermocinatio* Ibid.3
eius.

Hinc videlicet omnes Sancti, quãvis pressuras paterentur in mundo, tamen in corde, ubi Deus erat, pacẽ habebãt; & ideò semper lęti, semper sereni videbantur, & erãt. illis enim
Ioa. 16 Veritas dixit: *Gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.*

CAP. IIX.

Restat pars quarta magnitudinis, quæ dicitur profunditas. Porrò profunditas in essentia Dei multiplex invenitur. Primùm, ipsa in se divinitas profundissima est, quia non superficialis & tenuis, sed plenissima & solidissima est. Non est Deitas quasi massa deaurata, quæ solum in exteriore superficie aurum habet, intus vero ærea, vel lignea est: sed quasi massa aurea tota, & massa ingens & immensa; vel potius quasi fodina auri, usque adeo profunda, ut numquam fodiendo exhauriri possit: sic omnino incomprehensibilis Deus est: quoniam sicut fodina auri, cujus fundum non invenitur, numquam fodiendo exhauritur; sic etiam Deus, cujus magnitudinis nõ est finis, numquã sic perfecte à creata mente cognoscitur, quin semper magis ac magis cognosci queat: & solus Deus profundum illud infinitum comprehendit, qui solus vim intelligendi infinitã habet. Deinde profundus est Deus ratione loci. Sicut enim altissimus est, quia rebus omnibus præsidet, & est super omnia;

nia; sic idem Deus profundissimus est, quia rebus omnibus subjicitur, ut eas sustentet; & est infra omnia, ut omnia portet: ipse enim, ut Apostolus ait, portat omnia verbo virtutis suæ. Heb. 1. Itaque Deus est quasi fundamentum & tectum ædificii, in quo nos omnes *vivimus, & movemur, & sumus*. Act. 17 proinde rectissime dixit Salomon: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt*. 2 Paral. 6. quia Deus potius capit cælos, & quæ sub cælo sunt; quippe qui supra cælos, & infra terram est. Denique profunditas Dei, est invisibilitas ejus. Deus enim lux est, sed inaccessibilis: veritas est, sed intima valde, & omni interiore interior: *Posuit tenebras latibulum suum*, inquit David; Ps. 17. & *vere est Deus absconditus*, ut loquitur Isaias. Isa. 45. Sanctus Augustinus quęrens aliquando Deum, misit nuntios oculos suos à terra usque ad cælos; & responderunt omnia, Non sumus quod quęris, sed ipse fecit nos. Lib. 9. Conf. ca. 10. Itaque non inveniens Deum ascendendo per exteriora, Li. 10. cap. 6. cœpit iter facere per interiora, & intellixit vere, per illa facilius propinquari ad Deum. & in Ps. 26. & 48. cognovit enim animam esse corpore meliorem; & sensum internum esse meliorem sensu externo; & intellectum, qui adhuc est interior, esse meliorem sensu interno. Inde effecit, Deum, qui interior est quam intellectus, esse meliorem

liorem intellectu; ac per hoc quidquid intelligimus vel cogitamus, non esse Deum, sed aliquid minus Deo, cum Deus sit melior, quam nos intelligere vel cogitare possimus. Age ergo, anima mea, si tu es melior corpore tuo, cui das vitam, quia illud corpus est, tu spiritus es; & oculus corporis tui non videt te, quia ille foris est, tu intus: sic omnino cogita, Deum tuum meliorem esse, quam tu sis, quia dat tibi intellectum, & est quasi anima tua; & ideo tu eum videre non potes, quia spiritus altior & interior est quam tu sis, & tu quodammodo foris manes, ille intus in suo secretissimo profundissimoque recessu. Sed numquamne ad secretum illud admitteris? Absit. non mentitur Dominus tuus, qui dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* neque Apostolus ejus, qui ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Neque sanctus Euangelista Ioannes, qui scripsit: *Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est.* Et quod erit gaudium illud, cum admissa ad secretũ sacrarium illud, videbis & possidebis ipsam lucem, ipsam speciem, ipsam pulchritudinem, ipsam bonitatem? tunc plane apparebit, quam inania & fugacia, & quasi nulla fuerint

Mat. 5.

1 Cor. 13.

1 Ioa 3

rint hujus terræ temporalia bona, quibus inebriati homines, obliviſcuntur vera & ſempiterna. Sed ſi Pſ.41. vere ſitis ad Deum vivũ, & ſi lacrymæ tuę ſunt panes tibi die ac nocte, dum dicitur, Vbi eſt Deus tuus? non ſis pigra ad mundandum cor, quo Pſ.83. Deus videndus eſt: neque fatigeris aſcenſiones diſponere in corde, donec videatur Deus deorum in Sion: neque frigeſcas in dilectione Dei & 1 Ioa. 3 proximi, nec diligas verbo & lingua, ſed opere & veritate: iſta eſt enim via quæ ducit ad vitam.

GRADVS VNDECIMVS.

Ex conſideratione magnitudinis potentiæ Dei per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

MAgnus eſt Dominus, & magni- CAP. I tudinis ejus nõ eſt menſura nec finis. nec ſolum eſt magnus, quoniam altitudo ejus omnipotentia eſt, profundum ſapientia inveſtigabilis, latitudo miſericordia ubique diffuſa, longitudo juſtitia inſtar virgæ ferreæ: ſed etiam quoniam ſingula hæc attributa magna ſunt magnitudine infinitæ latitudinis, longitudinis, altitudinis, & profundi.

Ac ut à potẽtia, ſive poti⁹ omnipotentia ordiamur, Potẽtia Dei ſuã habet latitudinẽ, quæ in eo poſita eſt, ut ſe

ut se extēdat ad res planè infinitas. Primum enim extendit ad omnia quæ facta sunt. nihil enim est in tota hac rerum universitate à primo Angelo usq; ad ultimum vermiculū, & à summo cælo usque ad profundissimam abyssum, quod non sit fa-
Ioan. 1 ctum à potentia Dei: *Omnia*, inquit S. Ioannes, *per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* & infrà: *Et mundus per ipsum factus est.* Deinde extendit se ad omnia quæ fient usque in æternum. Sicut enim nisi per ipsum fieri nihil potuit, sic etiam nisi per ipsum fieri nihil poterit. Nam sic lo-
Ro. 11 quitur Apostolus: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Tertiò extēdit se ad omnia quæ fieri possunt, quamvis numquam futura sint. Sic
Luc. 1. enim loquitur Angelus: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Et
Mat. 16 ipse Dominus: *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Quartò extendit se ad omnem destructionē rerum factarum. Sicut enim potuit Deus per aquas diluvii simul interficere omnes homines, & omnia animantia quæ erant in terra, exceptis paucis quæ ipse in arca Noë servari voluit: sic poterit per diluvium ignis uno tempore destruere nō solū homines omnes, & animātia omnia quę viva invenientur in novissimo die, sed etiā omnes arbores, & omnes urbes, & cetera quæ sunt in terra. *Adveniet*, inquit

inquit Apostolus Petrus in Epistola 2. Pet.
posteriore, *dies Domini, ut fur; in quo* 3.
cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autẽ, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Magna profecto est hæc latitudo potentiæ Dei, quam nemo satis admirari poterit, nisi multitudinẽ rerum, quas Deus partim fecit, partim faciet, partim facere potest, in numero habeat. Quis autem tantam multitudinem numeret, nisi ille, cujus sciẽtia infinita est? Et rursum ejusdem potentię magnitudo valde crescit, si quis cogitet quam magnum sit res effectas tam ingenti potentia, & tot sæculis, uno pęne momento summa facilitate dissolvere; vel, ut loquitur Iudas Machabæus, *uno nutu delere.* 2 Mac.
Dicamus ergo cum Moyse: *Quis si-* 8.
milis tui in fortibus Domine? Ex. 15

Iam verò longitudo potentiæ di- CAP.
vinæ cernitur in eo, quod cum om- II.
nibus quæ Deus fecit, ipse assiduè cooperatur, nec fatigatur cooperando, nec fatigabitur in æternum, siquidem potentia ista Dei minui, nec debilitari, nec frangi ullo modo potest, cùm sit cum vera æternitate conjuncta, vel potius ipsa sit veræ divinitatis æternitas. Mirantur multi, quomodo possint sol & luna & stellæ tanto tempore & tanta celeritate moveri ab ortu ad occasum, & in circulos suos sine ulla

intermissione reverti: & sane res esset omni admiratione dignissima, Heb. 1. nisi sciremus, ea deferri ab omnipotente Deo, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Mirātur alii, quomodo fieri possit, ut in gehenna, vel ignis non consumatur æterno tempore comburendo, vel corpora infeliciũ illorum æterno tempore ardentia non dissolvantur. Sed & hoc nō mirabile solum, sed etiam impossibile judicari posset, nisi qui ignem illum sic ardere semper facit, ut numquā extinguatur; & qui corpora miserorũ in igne illo ita conservat, ut semper crucientur, & numquam consumantur, Deus esset omnipotens & æternus. Mirantur alii deniq;, quod Deus omnia portet ac sustentet, nec fatigetur portando & sustentando tam ingentem molē ponderis propemodum infiniti potest enim robustus homo, aut equus, aut bos, aut elephantus magnum pondus ad modicum tempus gerere, vel ad tēpus breve onus gravissimum ferre: sed pondus maximum æterno tempore sine fatigatione portare, superat vires omnium rerum creatarũ. Sed ii jure mirarentur, si Deus vires haberet in pondere & mensura, ut omnes creatæ res habent; sed cum vires Dei plane mensuram omnem excedant, & sit ipse omni ex parte infinitus, mirum non est, si robur infi-

infinitum molem quantumvis gravem infinito tempore ſine fatigatione perferat. Dicamus ergo cum ſancto Propheta Moyſe: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

Sequitur altitudo potentiæ Dei, quæ in duabus rebus præcipue locum habet. Primum enim altiſſima dici poteſt omnipotentia, quia ſolus ipſe res altiſſimas fecit. Ea quæ ſub luna ſunt, ſolus Deus in prima rerum creatione fecit, ſed poſſunt per actionem creaturarum generari, tranſmutari, corrumpi: nam & elementa invicem tranſmutantur ſecundum partes, & ex terra gignuntur herbæ & arbores, & ex animantibus animantia propagantur; in aqua naſcuntur piſces, in aëre nubes & pluviæ, in igni cometæ. At cælum & ſidera, quæ ſunt altiſſima corpora, ſolus Deus creavit, ſolus conſervat; neque ad ea vel efficienda, vel tranſmutanda, vel diſſolvenda, vel etiam conſervanda, ullam actionem creatura poteſt habere: *Videbo*, inquit Propheta, *cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Opera enim altiſſima ſibi ſoli ſervavit Altiſſimus, ipſe à fundamentis fabricare cœpit, ipſe ad faſtigium uſque perduxit. Res quoque ſpirituales, Angelos, & animas hominum, quæ ſunt

CAP. III.

Pſ. 8.

sunt opera omnium nobilissima & sublimissima, solus Altissim⁹ virtute sua infinita condidit, & conservat, & in æternum usque sine interitu conservabit. Neque in his rebus faciendis ullam partem habent creaturæ: & quamvis omnes in unum convenirent, numquam possent Angelum unum vel animam unā producere, vel destruere. Deinde altitudo potentiæ divinæ clarissime perspicitur in miraculis, quę, ut sanctus Augustinus docet, sunt opera præter usitatum cursum ordinemq; naturæ, quæ toti naturæ, ipsis etiā Angelis admiranda & stupenda contingunt. Quis Angelorū non obstupuit, cum ad imperium Iosue sol & luna, quæ cursu incitatissimo ferebantur, steterunt immobiles? Ac ne putaremus id casu aliquo accidisse (neque enim ullus suspicari poterat, rem tā inusitatam ab homine mortali & in terris posito fieri potuisse) loquitur Spiritus sanctus, & dicit: *Obediente Domino voci hominis.* Neq; enim Iosue ipsi soli & lunæ propriè locutus est, quos sciebat audire non posse mandatum; sed precatus est Dominum, quasi diceret: Ex mandato Domini sol contra Gabaon ne movearis, & luna contra vallem Aialō. Obedivit autem Dominus voci hominis, id est, fecit, ut obedirēt luminaria illa voci hominis. Sæpe enim

Tract. 24. in Ioan.

Iosue 10.

Ibid.

in

in ſacro eloquio dicitur Dominus facere ea, quorum cauſſa eſt, ut fiāt. quomodo cum in Geneſi Dominus dicit ad Abraham: *Nunc cognovi quod times Deum*: ſententia eorum verborum eſt; Nunc feci, ut cognoſceretur à te, & ab aliis, quod vere timeas Deum. Tale etiam fuit opus altitudinem potentiæ divinæ ſignificans, cum in paſſione Domini luna, quæ erat à ſole maximè diſtans, rapidiſſimo curſu acceſſit ad ſolem, eique ſubjecta tribus horis tenebras fecit in terra, & poſt illas tres horas, ejuſdem curſus incredibili velocitate rediit ad locum unde diſceſſerat. Quæ omnia ſe vidiſſe atq; obſervaſſe teſtatur ſanctus Dionyſius Areopagita in Epiſtola ad ſanctum Polycarpum. Atque hoc quidem contrarium ſignum eſt priori, ſed non minus admirandum, cum æque novum & inſolitum ſit, ac totius naturæ vires exuperet lunam ſiſtere, vel eam præter ſolitum incitare. Omitto illuminationes cæcorum, excitationes mortuorum, & alia id genus plurima quæ Deus per Prophetas, & Apoſtolos, & alios ſervos ſuos fideles miracula fecit, & facit. quæ omnia clamant: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* ſed omittere non poſſum ſupremum & maximum illud miraculū, quod Deus oſtendet in die noviſſi-

Gē. 22.

mo.

mo, quando omnes mortui ſimul reſurgent, cum plurimorum corpora in cineres redacta & diſperſa, vel à beſtiis abſumpta, & in alia atque alia corpora converſa fuerint, vel etiam in hortis campiſque ſepulta, in herbas varias transformata tranſierint. Quis Angelorum non obſtupeſcet, cùm viderit in ictu oculi ad Omnipotentis imperium tot millia millium hominum corpora ſua reſumere, etiamſi per multa ſæcula, & modis diverſiſſimis diſperſa, vel conſumpta latuerint? Hæc eſt igitur altitudo potentiæ Dei, ob quam pariter dici poteſt, *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

CAP. IV. Reſtat profunditas, quæ in modo, quo Deus utitur in rebus efficiendis, poſita mihi eſſe videtur. Quis enim penetret modum faciendi aliquid ex nihilo? Ad hoc profundum oculos intendere non potuerunt, qui tamquam principium exploratum & certum ſtatuerunt, ex nihilo nihil fieri. Ac nos quoque in hac re credimus, quod non videm᷒; ſed credimus ſecuri Deo qui mentiri non poteſt: credimus, inquam, cælum & terram, & ea quæ in eis ſunt, ab ipſo Deo creata fuiſſe, cùm antea nihil omnino præceſſiſſet unde fierent. Neque vere Deus feciſſet omnia quæ facta ſunt, ſi aliquid, unde fierent, præceſsiſſet. Sed quo modo

modo fieri potuerit, cujus nihil ante præcesſit, abyſſus profundiſsima eſt, quam ſcrutari & inveſtigare non poſſumus. Deinde non ſolum ex nihilo fecit Deus omnia: ſed fecit in nihilo; id eſt ſine ſpatio præcedente, ſive loco, in quo locaretur quod fiebat, quod præſertim in rebus corporalibus intelligi vix poteſt. proinde eſt etiam hæc abyſſus impenetrabilis. *Spatia locorum*, inquit S. Auguſtinus in epiſtola ad Dardanum, *tolle à corporibus, & nuſquam erunt; & quia nuſquam erunt, nec erunt*. Iam igitur ſi nihil erat, antequam Deus crearet cælum & terram, ubi poſuit Deus cælum & terram? in nihilo certe poni non potuerunt, & tamen creata ſunt, & ipſa ſibi ſunt, locus, quia ſic voluit, & potuit, qui omnia poteſt; etiamſi nos, quomodo iſta fiant, intelligere nequeamus. Ep. 57.

Huc Deus ipſe reſpexit cũ ſancto Iob omnipotentiã ſuã indicare volens, ait: *Vbi eras, quando ponebã fundamenta terræ? indica mihi ſi habes intelligentiam. quis poſuit menſuras eius, ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularẽ eius?* Ac ut intelligamus, hęc opera omnipotentiæ Dei omni laude eſſe digniſsima, ſubjungit ſtatim idem Dominus: *Cũ me laudarent ſimul aſtra matutina* Iob. 38

matutina, & jubilarent omnes filii Dei. nimirum Angeli sancti, qui simul creati sunt cum cælo & terra, & sunt quasi quædam astra spiritualia & lucidissima, ut etiam filii Dei nominari possint, ubi viderunt cælum & terram ex nihilo prodiisse, & in nihilo posita, & tamen firmissime fundata super stabilitate sua, cum ingenti stupore & jubilo laudaverunt Opificis omnipotentiam.

Nec minus profundum est ad intelligendũ, quod Deus solo voluntatis imperio tam immensas moles erexerit. novimus enim in ædificiis sine comparatione minoribus, quot instrumentis, quot machinis, quot administris architecti indigeant. Quis igitur cogitando assequatur, quomodo fieri possit, ut sola interna voluntate, quæ extra volentem non egreditur, opera tam immensa & tã

Gen. 1. varia fiant? Dixit Deus, utique apud

Ioan. 1 se ipsum, nam verbũ Dei est in Deo, & est ipse Deus: dixit, inquam, jubendo, & exprimendo imperiũ voluntatis, Fiat cælum, & factum est cælum: fiat terra, & facta est terra: fiat lux, fiat sol, fiant stellæ, fiant arbores, fiant animantia, fiant homines, fiant Angeli; & facta sunt omnia. Adde, quod idem Deus posset, si vellet, ista omnia & mundum universum uno nutu delere, ut legimus

in

in libris Machabęorum. Sed & illud accedit profundũ, quod iſta omnia tam multa, & tam magna, & ex tantis membris vel partibus compoſita Deus momento fecerit. Apud nos ars & natura longo temporis ſpatio egent, ut opera ſua perficiant. Videmus herbas multo ante ſeminari, quam naſci: arbores multis ſæpe annis egere, ut radices figant, ut ramos extendant, ut fructus producant: animantia fœtus longo tempore in utero gerere, ac poſtea longo etiam tempore alere, antequam adoleſcant. De arte nihil dico, quoniam notiſſimum eſt, opifices noſtros nihil niſi in tempore, eoque ſatis longo, perficere. 2 Mac. 8.

Quanta ergo in Deo potentia eſt, quæ dicto citius res maximas perficit? Nec diſputo, an Deus uno momento cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, abſolverit: an integros ſex dies in rerum prima creatione conſumpſerit. Nõ enim quæſtiones explicandas, ſed aſcenſiones in Deum ex rerũ conſideratione fabricandas ſuſcepi. Illud igitur eſt quod aſtruo & admiror, res ſingulas ab omnipotente Creatore momẽto fuiſſe perfectas. Ac de terra, & aqua, & aëre, & igne nemo ambigit, quin ſimul, & in momento, ut etiam omnes Angeli eodem momento, cõdita ſint. De firmamento, & diviſione

aquarum, notum est omnia illa facta esse per solam Verbi virtutem, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, & quidem in momento. Sequitur enim: *Et factum est ita.* quo loco S. Ioannes Chrysostomus, Dixit, inquit, solum, & opus secutũ est. sicut etiam idem auctor ad illa verba, *Germinet terra herbam virentem, & factum est ita:* Quis, inquit, non obstupescat, cogitans, quomodo verbũ Domini, *Germinet terra,* quasi admirabili peplo terræ faciem variis floribus adornet? vidisses subito terrã, quæ antea deformis & inculta erat, decore suo & ornatu quasi cum cælo contendere. Et post, ad illa verba, *Fiant luminaria*, sic loquitur: Dixit solum, & productum est hoc admirabile elementum, solẽ dico. Quid si addas, quod eodẽ momento & eodem verbo lunam & stellas omnes idem Conditor fecit? Et ad illa verba, *Producant aquæ*, &c. sic ait: Quæ lingua ad Opificis præconia sufficiet? nam sicut de terra dixit solum, *Germinet*, & varia mox ac multiplex florum herbarumque apparuit copia; sic & hic dixit, *Producant aquæ*, & continuo tot reptilium volatiliumque genera condita sunt, quot neq; sermone recenseri possunt. *Quis igitur similis tui in fortibus Domine?*

Hom. 4. in Genesim. Hom. 5. in Genesim. Ro. 6. Ro. 7.

CAP. VI.

Tu verò, anima mea, quãta sit potentia Conditoris tui, jam plane intelli-

telligis, quę per latitudinem ad omnia se extendit, per longitudinem semper durat, & sine fatigatione omnia portat & regit: per altitudinē attingit etiam ad ea facienda quæ impossibilia vidētur, & re vera sunt impossibilia omnibus aliis, ipso solo excepto: per profunditatem ita res facit, ut modus faciendi omnem intelligentiam creatam superet, cũ ex nihilo, & in nihilo, & sine instrumentis, & sine tempore, solo verbo & imperio faciat: *Ipse dixit*, inquit Propheta, *& facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt.* Ex quibus, si quid sapis, colliges, quanti referat, utrum eum iratum vel placatum, hostē vel amicum habeas. Nam si hostem & iratum habeas, potest te subito omnibus bonis spoliare, & omnibus replere miseriis; neque ullus est, qui de manibus ejus te liberare possit: quis enim cum Omnipotente contendere audeat? Si solus & nudus occurreres inimico tuo implacabili, ferro acutissimo te petenti, quid ageres? quam sudares, & palleres, & tremeres, & in genua provolutus, misericordiam implorares? & tamē ille homo est, & forte posses vel fugiendo, vel repugnando, & ferrũ de manib⁹ extorquēdo te ipse ab interitu liberare. Sed cũ irato Deo quid ages, à quo nec fugere potes, cum sit ubique, nec illi resistere, cum

Ps. 149.

ſit omnipotens; nec moras nectere, sum momento, & ſolo imperio agat? Non ſine cauſſa dixit Apoſtolus:
Heb.10 *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis.* Contrà vero ſi placatũ & amicum habeas Deum, quis te felicior? poteſt enim, ſi vult; & vult, ſi amicus eſt, bonis omnibus te replere, & à malis omnibus liberare. Vtrum autem iratum & hoſtem, an placatum & amicum habeas Deum, in manu tua eſt, dum vitam hanc ducis. Deus enim & per Prophetas, & deinde per Filium ſuum, ac per Apoſtolos ejus in Scripturis ſanctis perpetuo clamat, invitans peccatores ad pœnitentiam, & juſtos ad obſervantiã mandatorum, ut ſic utroſq; habeat amicos, vel potius filios chariſſimos, & heredes æterni regni ſui.
Eze.33 Audi Ezechielem: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius à via ſua, & vivat. Convertimini, convertimini à viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſrael?* & infrà: *Impietas impii non nocebit ei, in quacunque die converſus fuerit ab impietate ſua.* atque hoc quod Ezechiel clamat, Iſaias quoque & Ieremias, & Prophetæ ceteri clamant: unus enim erat ſpiritus in omnibus, & idem per omnes clamabat. Audi Filium Dei, exordientem prædicationem ſuam: *Cœpit Ie-*
Mat.4 *ſus*, inquit Matthæus, *prædicare, &*
dice-

dicere, Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum. Audi Apostolum Paulum de se, & de coapostolis suis loquentem in posteriore ad Corinthios: *Pro Christo*, inquit, *legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Quid clarius? quid dulcius? Apostolus nomine Christi nos obsecrat, ut velimus reconciliari cum Deo, & placatum habere, nõ iratũ. Quis ambigere potest de misericordia Dei, si serio revertatur ad eum? excipiet omnino revertentes, quomodo excepit filium prodigum amantissimus Pater. Vbi vero reversi fuerimus, & indulgentiam perceperimus, quid à nobis postulat, ut amici & filii esse perseverem⁹, nisi ut mandata ejus custodiamus? *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, inquit Dominus. Ac ne forte dicas, Sine auxilio Dei non possunt mandata servari: audi S. Augustinum in explicatione Psalmorum, qui loquens de præcepto omnium difficillimo, id est, de vita ponenda pro fratribus, sic loquitur: *Non imperaret hoc Deus, ut faceremus, si impoßibile judicaret, ut hoc ab homine fieret. & si considerans infirmitatem tuam deficis sub præcepto, confortare in exemplo. Sed etiam exemplum multum est ad te: adest ille qui præbuit exemplum, ut præbeat & auxilium.* Ac ut in ore duorũ stet

2 Cor. 5.

Luc. 15

Matth. 19.

Aug. in Ps. 56.

omne verbum, audi sanctum Leonem: *Iuste*, inquit, *Deus instat praecepto, qui praecurrit auxilio.* Quid ergo times, anima, viam mandatorum securè ingredi, cùm ille praecurrat, qui potenti auxilio gratiae suae facit *prava in directa, & aspera in vias planas?* Hoc videlicet auxilio praecurrente, jugum Domini efficitur suave, & onus leve. & Apostolus Ioannes clamat: *Et mandata eius gravia non sunt.* Sed & si gravia tibi videantur, cogita quanto graviora erunt tormenta gehennae: nec audeas, nisi insanis, ista velle experiri. sed illud cogita, & recogita, & numquam obliviscaris, nunc tempus esse misericordiae, postea justitiae: nunc liberum esse peccare, postea necessariũ poenas gravissimas luere: nunc posse hominem cum Deo facile transigere, & exiguo labore poenitentiae magnam indulgentiam obtinere, & brevi luctu sempiternum fletum redimere: & contra, nunc quolibet opere bono ex charitatis virtute prodeunte posse regnum caelorum comparari, posteà non posse totius mundi opibus unam guttam aquae frigidae impetrari.

Serm. de Passione Domini.

Isa. 40.

Mat. 19 & Ioa. 5.

GRA-

GRADVS DVODECIMVS.

Ex consideratione magnitudinis sapientiæ Dei per similitudinem magnitudinis corporalis.

QVam verè scripserit Apostolus in extrema Epistola ad Romanos, solum Deum esse sapientem, facilè intelliget, qui attentè considerare voluerit latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profundum sapientiæ Dei. Ac ut incipiamus à latitudine, latissima esse dignoscitur sapientia Dei; quoniā Deus omnia quæ sunt in rerum natura, à primo Angelo usq; ad ultimum vermiculum, distinctè perfecteque cognoscit: nec solum novit integras substantias, sed etiam partes, proprietates, virtutes, accidentia, actiones. Hinc sunt illa: *Tu quidem gressus meos dinumerasti.* & : *Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus eius considerat.* Quod si numerat & considerat gressus singulos, quanto magis actiones mentis, sive bonas, sive malas? & si Deus in numerato habet capillos nostros, juxta verbum Domini: *Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt:* quanto magis novit omnia membra corporis, & omnes virtutes animorum? Et si numerum novit arenarum maris, & gutta-

CAP. I
Rom. 16.
Iob. 14
Prov. 5
Mat. 10

guttarũ pluviæ, ut colligitur ex Ecclesiastico; quanto magis nosse credendus est numerum stellarum & Angelorum? Et si omnia verba otiosa omnium hominum adducet in judicium, ut Dominus ipse testatur; certe aures ejus omnes voces omnium hominum simul exaudiunt, nec solum voces corporum, sed etiã animorũ, id est, cogitationes & desideria. Quanta igitur, & quam immensa est hæc latitudo sapiẽtiæ, quę simul omnia quæ sunt, & quæ fuerunt, & quæ erunt, & quæ esse possunt comprehendit? nec tamen divina mens ex tanta rerum singularum & inferiorum varietate vilescit, ut stulta sapientia quorumdam Philosophorum censuit: id enim forte suspicari possemus, si Deus à rebus scientiam mendicaret, ut nos facimus; sed cum omnia in essentia sua videat, nullum est periculum vilitatis. Quamquam longe nobilius est mendicando scientiam assequi, quod est hominum, quam scientia omnino carere, quod est brutorum: quemadmodum præstantius est, cęcum esse, quod est animantium, quã sine cæcitate aptum non esse ad videndum, quod est lapidum: nec cetera membra corporis nobiliora sunt oculis, quia cæca esse non possunt, sed nobiliores sunt oculi, cum videndi facultatem habeant, quamvis

Ecc. 1.

Matt. 12.

vis

vis & cęci possint esse, ut recte disputat S. Augustinus in libris de Civitate Dei. Hinc vero, anima mea, sollicita esse debes in omni loco & tempore, quid agas, quid loquaris, quid cogites, cum nihil umquã agas, loquaris, cogites, nisi vidente, audiẽte, attendẽte Deo. Etenim si mala nulla facere vel loqui auderes, quavis etiã gravissima stimulante cupiditate, si te videri vel audiri ab homine crederes; quomodo audes ea cogitare, inspectante & indignante Deo? *Esto,* inquit S. Augustinus in Regula Sanctimonialium, *à nemine hominum videatur; quid faciet de illo superno inspectore, quem latere nihil potest?* Et S. Basilius in libro de Virginitate, alloquẽs virginẽ in cubiculo clausam, & solã, admonet eam, ut revereatur Sponsum ubique præsentem, & hujus Patrem, & Spiritum sanctum, & Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos spiritus: *Nullus enim horum,* inquit, *est, qui non ubique omnia videat.* O te beatam animam meam, si semper in hoc theatro esse te sentires, etiam in mediis noctiũ tenebris & silentio, quam perfectam vitam institueres, quam diligenter levitatem & evagationem omnem vitares? Hoc nimirum est, quod Abrahamo Patriarchæ dixit aliquando Dominus: *Ambula coram me, & esto perfectus.*

Lib. 12 cap. 1.

Ep. 109

Lib. de Virg.

Ge. 17

id est, Cogita te à me semper videri, & eris sine ulla dubitatione perfectus.

CAP. II. Longitudo sapiētiæ in cognitione futurorum se prodit. sic enim acute Deus videt, ut ab ipsa æternitate viderit quæ futura sunt in tēpore novissimo, & ultra usq; in æternū. qua certè longitudine nihil magis cogi-
Psal. 138 tari potest. *Intellexisti*, inquit David in Psalmis, *cogitationes meas de longe.* & paulo post: *Tu cognovisti omnia, novissima & antiqua.* id est, omnia futura, & omnia præterita. Pleni sunt libri Prophetarum prędictionibus clarissimis atque verissimis, quas non ipsi
Luc. 1. per se, sed, ut canit Zacharias, *Deus locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum eius.* Atq; adeo hæc prævisio & prędictio propria est Dei
Isa. 41. solius, ut ipse Deus per Isaiā dicat: *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii estis vos.* Ac ut pauca de multis cōsideremus; Isaias
Isa. 45. sic loquitur: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciē eius gentes, & dorsa regum vertam*, &c. Vbi prædicitur monarchia Persarum, & nominatur proprio nomine Cyrus, rex primus Persarum; & subjungitur ratio, cur Deus exaltare voluerit Cyrum, quia videlicet relaxaturus erat captivitatem Babylonicam. quæ omnia post annos circiter ducentos impleta

ta sunt. *D*aniel quoque per similitu- Dan.2.
dinem statuæ ingentis, cujus caput erat aureũ, pectus argenteũ, venter & femora ærea, pedes partim ferrei partim fictiles, apertissimè prædicit quatuor monarchias, Babylonioru͂, Persarum, Græcorum, & Romanorum, & tempore ultimæ monarchię regnum Christi, id est, Christianam Ecclesiam, omnibus illis regnis majorem. ac deinde tam aperte describit bella successoru͂ Alexandri Ma- Dã.11.
gni, ut infideles aliqui suspicati sint, ea scripta fuisse post bella illa finita. Ac ut omittam cetera, Christus ipse apud Lucã deplorans eversionẽ Ie- Luc.19
rosolymæ, quæ post annos multos futura erat, ita distinctè & singillatim omnia describit, ac si nõ futurã, sed præteritam narrare voluisset. Omitto prædictiones alias innumerabiles, quaru͂, ut dixi, Propheraru͂ libri plenissimi sunt. Porrò Astrologi, & quicumque alii divinatores, qui quasi simiæ *D*ei videri volunt, omnino deridendi sunt. Nec enim fieri potest, ut de rebus futuris contingẽtibus, ac præsertim liberis, vera prædicant, nisi forte aliquãdo casu veritatem attingant: nam cum omnibus caussis necessariis, contingentibus, liberis, volũtas *D*ei pręsideat, & pręemineat, & possit caussas inferiores, quando libuerit, impedire; nemo vera prædicere potest, nisi cui *D*eus volun-

voluntatem suã manifestare voluerit, ut sępe Prophetis suis manifestavit. Atque adeo hoc verum est, ut dæmones per hoc potissimũ dii haberi voluerint, quod oracula funderent, & futura prædicerent, ut testatur sanctus Augustinus in lib. De civitate Dei. Sed idem eximius Doctor Ecclesiæ in lib. De divinatione dæmonum aperte demonstrat, tam falsam eorum divinationem esse, quam falsa ipsorum divinitas est. nihil enim aperte dicunt, nisi quod ipsi facturi sunt, vel quod alibi jam factum, ipsi velocitate naturæ referunt quasi futurum iis qui longe absunt; vel quod ex diuturna experiẽtia futurum esse conjectant. quomodo etiã multa de ventis nautæ, de pluviis agricolæ, de morbis medici prædicere solent. Quæ vero dæmones de futuris interrogati nesciunt, ea per ambages & æquivoca verba respondent: & cum falsa comperiuntur, interpretibus & conjectoribus culpam attribuunt. Solus ergo Dominus Deus noster, cujus sapientiæ non est numerus, vera fundit oracula, ac de futuris quibusque etiam contingentibus & liberis vera prædicit.

Lib. 18 cap. 24

CAP. III. Iã vero divinæ sapientiæ altitudo celsissima est, & omnem sublimitatẽ sapientię hominum vel Angelorum lõgissimè superat. Altitudo sapientiæ

tiæ ex objecti, potentiæ, speciei, & actus nobilitate dignoscitur. Objectum sapientiæ Dei non solum naturale, sed etiam proportionatũ, est ipsa divina essentia; quæ usque adeo sublimis est, ut neque hamano neq; Angelico intellectu proportionatũ objectum sit. Itaq; ne supremi quidē Angeli ad Deũ videndũ conscendere possunt, nisi per lumen gloriæ evehantur. atque hæc est caussa, cur Deus invisibilis in Scripturis sanctis esse dicatur: *Regi sæculorum immortali, invisibili soli Deo*, inquit Apostolus in priore ad Timotheum. Qui etiam postea addit, Deum lucem habitare inaccessibilem. Deinde potentia, quæ in nobis est accidens, in Deo divina substantia est, ac per hoc longe sublimior & altior quam in nobis. Species autem tanto altior est, quanto plura repræsentat, ac per hoc Angeli quo species habent universaliores & pauciores, eo altiorem scientiam habere dicuntur. Quanta igitur est altitudo sapientiæ Dei, qui non aliam speciem habet, quam essentiam suam, quæ una est, & sola Deo sufficit ad ipsum Deum, & res omnes creatas, aut creandas, aut etiam quæ possent creari, vel repræsentandas vel cognoscendas?

1 Ti.1. 1 Ti.6.

Deniq; illa scientia vel sapientia nobilior atque altior esse dicitur, quæ

quæ per pauciores actus plura cognoſcit: Deus autem unico ſolum intuitu, qui ſemper in eo viget & immutabilis permanet, & ſe ipſe & cetera omnia perfectè cognoſcit. Sola igitur ſapientia Dei nobiliſsima atque altiſsima dici debet. Erige nũc, anima mea, oculos tuos, & vide quantũ diſtet ſcientia tua à ſapientia Conditoris tui. Tu enim per multos actus huc atque illuc diſcurrendo vix rem unã perfecte cognoſcis: Conditor autẽ tuus contra, per unum actũ res omnes, & ſe ipſe clariſsimè ac diſtinctiſsimè intuetur. Et
2 Cor. 3. Pſ 35. tamẽ tu ipſa, nunc in tenebris jacẽs, potes ſi velis pennis fidei & charitatis tã alte conſcendere, ut poſt corporis mortalis depoſitionem à claritate in claritatem transformata, in lumine Dei lumen Deum videas; & ſimilis effecta Deo, tu quoque uno intuitu, eoq; in æternum manente Deũ in ſe, & te, ac res omnes creatas in Deo ſimul videre. *Quid enim non*
Lib. 4. cap. 33 *videt*, inquit ſanctus Gregorius in Dialogis, *qui videntẽ omnia videt?* & *qua erit illa voluptas*, illa gloria, illa rerum omnium copia, *cum admiſſa ad inacceſsibilem lucem, omnium bonorũ Domini tui particeps eris?* Regina Saba cum Salomonis ſapientiam audiviſſet, & ordinem miniſtrorum domus ejus ſapienter diſpoſitũ vidiſſet, ita obſtupuit, ut non haberet ultra

ultra spiritum (sic loquitur Scriptura) & exclamavit: *Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.* Et quid simile habet sapientia Salomonis cum sapientia Dei, qui solus sapiens, & ipsa sapientia est? & quid est ordo ministrorum Salomonis comparatus cum novem ordinibus Angelorum Dei, quorum millia millium ministrant ei, & decies centena millia assistunt ei? Certè si vel modicum ista gustares, nihil non moveres, nihil non faceres, nihil non libentissimè patereris, ut Deum promereri posses. Humiliare ergo interim sub potenti manu Dei, ut te exaltet in die visitationis: humilia intellectum ad fidem, ut exalteris ad visionem: humilia & voluntatem ab obedientiam mandatorum, ut exalteris ad libertatem gloriæ filiorum Dei: humilia & carnem ad patientiam & labores, ut glorificatam Deus exaltet ad requiem sempiternam.

3 Reg. 10.

1 Pet. 5.

Rom. 8.

CAP. IV.

Restat, ut profunditatẽ sapientiæ Dei consideremus, quæ præcipuè in scrutatione rerum & cordiũ, id est, in cognitione cogitationũ & cupiditatum humanarum præsertim futurarum, posita esse videtur. Hinc enim legimus: *Homo videt ea quæ parẽt; Dominus autem intuetur cor.* &: *Tu solus nosti corda filiorum hominum.* &

1 Reg. 16.

2 Par. 6.

Intel

Ps. 138 *Intellexisti cogitationes meas de longe, se-*
Ps. 43. *mitam meam, & funiculum meum in-*
vestigasti, & omnes vias meas prævidisti.
Ier. 17. &: *Ipse novit abscondita cordis.* &: *Pra-*
vum est cor hominis, & inscrutabile; quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & pro ans renes. quo loco Septuaginta interpretes verterunt, Profundum est cor hominis, & inscrutabile. Atq; hunc locum exponens S. Hieronymus admonet, recte probari Christum esse Deum, quia videbat cogitationes hominum, quas
Matt. 9 solus Deus videre potest. *Et cum vi-*
Luc. 6. *disset Iesus cogitationes eorum. Ipse ve-*
Mar. 2. *ro sciebat cogitationes eorum. Quid ista cogitatis in cordibus vestris?* Igitur omnis cogitatio & cupiditas humana, etiam præsens, & reipsa existens, profunda est valde, ut neque Angeli, neque dæmones, neque homines ad eam investigandam penetrare valeant: sed longe profundior est cogitatio vel cupiditas futura. hanc enim nō solum nequeunt homines vel Angeli penetrare; sed nec penetrare certe possunt, qua via Deus, qui eas solus novit, ad eas investigandas progrediatur. Atque hoc videtur significare voluisse David in
Ps. 138 Psalmo, cum ait: *Mirabilis facta est scientia tua ex me.* Illud enim *ex me*, phrasi Hebræa significat præ me, vel super me; ut sensus sit: Mirabilior est scientia tua, quam ut ego in-

intelligere poſſim, quomodo illa ſe habeat. Ideò enim ſubjungit: *Confortata eſt, & non potero ad eam.* id eſt, Elevata eſt ſuper notitiam meam, & non potero ad eam capiendam ulla ratione conſcendere. Loquitur autem de ſcientia cogitationum futurarum. Dixerat enim: *Intellexiſti cogitationes meas de longe; & omnes vias meas prævidiſti.* De harum igitur cogitationum & viarum prænotione dicit: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.* Poteſt fortaſſe reſponderi, Deum videre cogitationes iſtas futuras in æternitate ſua, cui omnia ſunt præſentia, vel in prędeterminatione voluntatis ſuę. Sed ſi ita eſſet, non eſſet mirabilis ſcientia iſta: nam & nos poſſumus facile ſcire quæ facturi ſumus, vel quæ nobis præſentia ſunt. Scriptura vero dicit, Deum ſcrutari renes & corda, atq; ibi videre, quid homo cupiat, vel cogitet, aut quid poſtea cupiet, vel cogitabit. Hoc vero eſt prorſus admirabile, quomodo Deus ſcrutando renes & corda, videat quod ibi nondum eſt, & quod ex libertate voluntatis pendet, an aliquando erit. Igitur ſicut ad altitudinem potentiæ Dei pertinet, ut ex nihilo faciat aliquid, & vocet ea quę non ſunt, ut ea quæ ſunt; ſic ad profunditatem ſapientiæ Dei pertinet, ut ſcrutando renes & corda, videat

quod ibi nondum est, ac si jam esset, quod sine dubio erit.

CAP. V. Sed quia non quæstiones disputandas, sed animam excitandam, & in Deum elevandam suscepi; excitare, anima mea, & leva te super te, ut Thre. 3 Ieremias admonet, & cogita profundam illā abyssum sapientię Dei, quæ scrutatur intima cordis, & multa ibi videt, quæ cor ipsum non videt. O beatissime Petre, cùm dicebas Mat. 26 Domino, *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*; certè non duplici corde loquebaris, sed sincero ac recto: nec in corde tuo videbas fragilitatem illam, quam in eo Dominus tuus videbat, cùm diceret: Antequā gallus cantet bis, ter me negabis. Videbat enim medicus peritissimus in corde tuo infirmitatem, quā tu non videbas; & verum fuit quod prædixit medicus, nō quod jactavit ægrotus. Sed gratias age medico, qui ut prævidit & prædixit morbum futurum; sic potenti medicina pœnitentiā animæ tuæ divinitus inspiravit, & morbum citò curavit. O bone, ô pie, ô sapientissime & potentissime Ps. 18. medice, *ab occultis* malis *meis munda me*. Quanta ego non deploro, nec lacrymis lavo, quia non video? Adsit mihi gratia tua, qui scrutaris renes & corda: & quas ego cupiditates malas, & opera etiā mala nō video, tu qui vides, ostende; & pie respiciens,

ciens, produc fontem lacrymarum; ut dum tempus est laventur, & deleantur per gratiam tuam. Amen.

GRADVS TERTIVS DECIMVS.

Ex consideratione sapientiæ practicæ.

CAP. I

Consideravimus sapientiam Dei theoricam: nunc sapientia practica consideranda est, quam etiam effectricem dicere possumus. Habet hæc sapientia suam latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Latitudo ex creatione cognoscitur, longitudo ex conservatione rerum creatarum, altitudo ex opere redemptionis, profunditas ex providentia & prædestinatione. Ac ut à creatione incipiamus, Deus omnia in sapientia fecit, ut dicitur in Psalmis, & effudit illam super omnia opera sua, ut scribit Ecclesiasticus. Itaque sicut ex creatione rerum omnium ex nihilo cognoscimus potentiam Opificis; sic ex artificio admirabili, quod in singulis cernimus, admiramur sapientiã Conditoris. Disposuit enim omnia & singula in mensura, & numero, & pondere, ut dicit Sapiens. Atque hic est sapor, quo condivit omnia Deus, ut ex eo sapore cognoscamus, qua

Ps. 103
Eccl. 1
Sap. 11

quã sapida sit ipsa sapientia, & quã amabilis ac desiderabilis. Res igitur omnes creatæ certã habent mensuram, certum numerum, & certum pondus: tũ, ut distinguantur à Deo, qui non habet mensuram, quia est immensus; nec numerum, quia est summe unus, & simplex, quo ad essentiam; nec pondus, quoniam ejus æstimatio & pretium superat omnẽ æstimationem & pretium: tum, ut bonæ & pulchræ sint; ac verissime
Gen. 3. dixerit Moyses: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Habent igitur cunctæ res eam mensurã, quæ necessaria est ad finem consequendum, cujus gratia factæ sunt: nec potest illi mensuræ aliquid addi vel detrahi, quin res deformis vel inutilis, ac per hoc minus bona reddatur.
Eccl. 3 *Cũcta fecit* Deus *bona in tẽpore suo,* inquit Ecclesiastes, *nec possumus ei quidquam addere, vel detrahere quæ fecit Deus ut timeatur.* Igitur cælo dedit Deus mensuram amplissimã, quoniam omnia inferiora ambitu suo complecti debet: aëri multo minorẽ quam cælo, sed majorẽ quam terræ & aquis, quæ unum globũ efficiunt, & ab aëre undique continentur. Elephanto mensuram corporis maximam attribuit, ut onera maxima, & ipsas turres hominib⁹ refertas portaret. Equum paulo minorẽ, quod ad unum solum equitem gerendum

factus

factus esset; aviculas minutas fecit, ut in ramis arborum nidum suspendere possent: apes, & formicas minutissimas, ut in foraminibus vel alveariorum vel terræ delitescerent. Hoc idem de numero dicere possumus. Vnum creavit Deus solem, quoniam ad illustrandam omnem terram, & diem suo splendore faciẽdum, sol unus satis erat: lunam quoque fecit unam, quoniam ad noctẽ illuminandam una sufficiebat: stellas plurimas esset voluit, ut cum sol & luna abessent, quod in conjunctione solis & lunæ contingit, tenebras noctis utcumque discuterent. Nec solum rebus omnibus in communi numerũ necessarium assignavit, sed etiã rebus singulis numerũ partium ita constituit, ut nihil addi vel minui possit. Attribuit Deus homini duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes, nasum unũ, os unum, pectus unum, caput unum; & res pulcherrima & ornatissima apparuit: inverte ordinem, pone alicui homini unũ oculum, duos nasos; unam auriculam, duo ora; unam manum & unum pedẽ, duo pectora & duo capita; nihil fœdius, nihil inutilius fieri poterit. Denique pondus, id est, æstimationem unicuique rei Deus attribuit, quam ejus natura requirebat. Porro nomine ponderis sive pretii, qualitates intelligi-

mus, quæ bonas res & pretiosas reddunt. Hæc enim tria res omnes perficiunt: numerus partiũ, qui necessarius est ut nulla omnino desit; commensuratio, sive apta proportio partium; denique qualitates internæ, sive externæ, ut suavitas coloris in externa superficie corporis, & virtus interna, quæ ad actiones varias utilis vel necessaria est. Sed est omnino admirandum, quantã vim Deus rebus quibusdam exiguis ac parvissimis attribuerit, ut videatur potentiam suam in rebus magnis, sapientiam in parvis ostendere voluisse. Quis capiat, quanta virtus insit in grano sinapis? quod minimum est omnibus seminibus, ut vix oculis discerni possit, & tamen in eo latet arbor magna, ut etiam aves habitent in ramis ejus, ut Veritas in
Mat. 13 Euangelio loquitur. Neque hoc est proprium sinapis, sed cõmune omnibus seminibus, in quorum virtute radices, trunci, rami, folia, flores, & fructus maximarum arborum delitescunt. Certè si hoc ipsum experimento manifesto nõ didicissemus, nõ facile persuaderi posset hominibus, ex tantulo semine tantam molem rerum diversissimarum exoriri umquã potuisse. Quis item capiat, in formica, in culice, in pulice, in aliis minutissimis animalculis esse pedes, qui velocissimè moveantur; esse

esse caput, esse cor esse sensus externos & internos; esse suo quodã modo, quamvis admodum imperfecto, prudentiam atque judicium? Quis denique capiat, in iisdem, & aliis id genus animalculis minutissimis & tenuissimis, esse tantam vim terebrandi & perforandi carnes vivas, ut nõ solum hominibus molestissima sunt, sed etiam elephanti & leones à culicibus terreantur? Magnus igitur Dominus, & magna sapientia ejus, ut in maximis, sic etiã in minimis. Admiratus est aliquando princeps ille medicorum, quamvis ethnicus, artificium Dei, quod in manu humana cernitur, & exclamavit in laudẽ Conditoris. Quid te Christiane, facere oporteret, qui non solum hominum & ceterorum animantium corpora, sed etiam cælum, & stellas, & Angelos, & mentes hominum immortales incredibili sapientia ab eodem sapientissimo Conditore creata fuisse non dubitas. Galen. 11 lib. De partibus.

Iam verò longitudo sapientiæ practicæ in conservatione rerum elucet, ut ejus latitudinem in creatione lucere jam diximus. Igitur sapientia Dei magna & admirabilis, in rerum creatarum, ac potissimum corruptibilium, conservatione & duratione conspicitur.

Ac primũ si quis cogitet quomodo Deus nutriat & augeat herbas, CAP. II.

plantas, animantia, & ipſa hominũ corpora, ut conſerventur quanto diutius poſſunt, omnino ſtupore quodam attonitus non poterit ſatis mirari ſapientiam Dei: nam ex terra & aqua nutrit herbas & plantas, & facit ut alimentum illud tranſeat à radicibus ad truncũ, & à trunco ad ramos & folia, & fructus à vi quadã ſurſum trahatur, & omnia penetret ratione & modo prorſus admirabili. Sic etiam ex herbis, & pomis, & ex ipſa carne animantium nutrit animantia nonnulla, & ipſos homines, & facit ut alimentum intret, & penetret ad omnes partes corporis, internas & externas, tanta facilitate & ſuavitate, ut incredibile videatur. Agit Deus inſtar medici doctiſſimi & humaniſſimi, qui pharmaca ſic novit condire, ut non ſolum facile, ſed etiam libenter ab ægrotis ſumãtur. Cibi enim ſine dubio medicamenta ſunt, quæ niſi à mortalibus ſæpius accipiantur, mortem vitare non poſſunt. Sed amantiſſimus & ſapientiſſimus medicus noſter Deus primo ſaporem indidit cibis, ut cum delectatione ſumantur: deinde variavit infinitis modis ad tollendum faſtidium: denique per varias alterationes in ore & ſtomacho, in hepate, in corde, convertit cibũ in ſuccum adeo tenuem & ſubtilem, ut ſine ſciſſione vel dolore tranſeat per omnes

omnes venas, & venulas, & poros corporis, atq; ad omnes partes carnis, ossium, nervorũ penetret, nobis non sentientibus, vel etiã dormientibus. Admirantur Philosophi naturæ solertiam & artem, cum ista speculantur. Sed quæ esse potest in rebus inanimis, vel sensus & rationis expertib⁹ solertia? Non igitur naturę solertia, sed Cõditoris sapientia admiranda est, quæ & naturã fecit, & modũ adinvenit quo ista mirabilia fierent. Audi Sapientiam Dei loquentem in Euangelio: *Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborãt, neque nent, & Deus sic vestit.* Mat. 6. Nõ igitur naturæ solertia, sed Deus facit ut lilia crescant, & tam decoris quasi vestibus induantur. Quod idẽ de nutritione & incremento viventium omniũ dici potest, Apostolo testante, qui ait: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus.* 1 Cor. 3. Et si tam admirabili modo sapientia Dei pascit & nutrit, & in vita mortali conservat plantas & animalia; cogita, si potes, anima, quomodo in æterna vita pascit Deus mentes Angelorum & hominum? In terris enim terrenis cibis, sed à divina sapientia conditis alimur; in cęlo vero sapientia ipsa est cibus & pot⁹ in æternum viventibus. O te beatam, si intime penetrares, quid sit, *Erit Deus omnia in omnibus.* 1 Cor. 15. quid,

Ps. 138 *Intellexisti cogitationes meas de longe, se-*
Ps. 43. *mitam meam, & funiculum meum in-*
vestigasti, & omnes vias meas prævidisti.
Ier. 27. &: *Ipse novit abscondita cordis.* &: *Pra-*
vum est cor hominis, & inscrutabile; quis
cognoscet illud? Ego Dominus scrutans
cor, & pro ans renes. quo loco Sep-
tuaginta interpretes verterunt, Pro-
fundum est cor hominis, & inscru-
tabile. Atq; hunc locum exponens
S. Hieronymus admonet, recte pro-
bari Christum esse Deum, quia vi-
debat cogitationes hominum, quas
Matt. 9 solus Deus videre potest. *Et cum vi-*
Luc. 6. *disset Iesus cogitationes eorum. Ipse ve-*
Mar. 2. *ro sciebat cogitationes eorum. Quid ista*
cogitatis in cordibus vestris? Igitur om-
nis cogitatio & cupiditas humana,
etiam præsens, & reipsa existens,
profunda est valde, ut neque Ange-
li, neque dæmones, neque homines
ad eam investigandam penetrare
valeant: sed longe profundior est
cogitatio vel cupiditas futura. hanc
enim nō solum nequeunt homines
vel Angeli penetrare; sed nec pene-
trare certe possunt, qua via Deus,
qui eas solus novit, ad eas investi-
gandas progrediatur. Atque hoc vi-
detur significare voluisse David in
Ps. 138 Psalmo, cum ait: *Mirabilis facta*
est scientia tua ex me. Illud enim *ex*
me, phrasi Hebræa significat præ me,
vel super me; ut sensus sit: Mirabi-
lior est scientia tua, quam ut ego
in-

intelligere possim, quomodo illa se habeat. Ideò enim subjungit: *Confortata est, & non potero ad eam.* id est, Elevata est super notitiam meam, & non potero ad eam capiendam ulla ratione conscendere. Loquitur autem de scientia cogitationum futurarum. Dixerat enim: *Intellexisti cogitationes meas de longe; & omnes vias meas prævidisti.* De harum igitur cogitationum & viarum prænotione dicit: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.* Potest fortasse responderi, Deum videre cogitationes istas futuras in æternitate sua, cui omnia sunt præsentia, vel in prędeterminatione voluntatis suę. Sed si ita esset, non esset mirabilis scientia ista: nam & nos possumus facile scire quæ facturi sumus, vel quæ nobis præsentia sunt. Scriptura vero dicit, Deum scrutari renes & corda, atq; ibi videre, quid homo cupiat, vel cogitet, aut quid postea cupiet, vel cogitabit. Hoc vero est prorsus admirabile, quomodo Deus scrutando renes & corda, videat quod ibi nondum est, & quod ex libertate voluntatis pendet, an aliquando erit. Igitur sicut ad altitudinem potentiæ Dei pertinet, ut ex nihilo faciat aliquid, & vocet ea quę non sunt, ut ea quæ sunt; sic ad profunditatem sapientiæ Dei pertinet, ut scrutando renes & corda, videat

P quod

quod ibi nondum est, ac si jam esset, quod sine dubio erit.

CAP. V. Sed quia non quæstiones disputandas, sed animam excitandam, & in Deum elevandam suscepi; excitare, anima mea, & leva te super te, ut Ieremias admonet, & cogita profundam illã abyssum sapientię Dei, quæ scrutatur intima cordis, & multa ibi videt, quæ cor ipsum non videt. O beatissime Petre, cùm dicebas Domino, *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*; certè non duplici corde loquebaris, sed sincero ac recto: nec in corde tuo videbas fragilitatem illam, quam in eo Dominus tuus videbat, cùm diceret: Antequã gallus cantet bis, ter me negabis. Videbat enim medicus peritissimus in corde tuo infirmitatem, quã tu non videbas; & verum fuit quod prædixit medicus, nõ quod jactavit ægrotus. Sed gratias age medico, qui ut prævidit & prædixit morbum futurum; sic potenti medicina pœnitentiã animæ tuæ divinitus inspiravit, & morbum citò curavit. O bone, ô pie, ô sapientissime & potentissime medice, *ab occultis* malis *meis munda me*. Quanta ego non deploro, nec lacrymis lavo, quia non video? Adsit mihi gratia tua, qui scrutaris renes & corda: & quas ego cupiditates malas, & opera etiã mala nõ video, tu qui vides, ostende; & pie respiciens.

Thrē. 3

Mat. 26

Psal. 18.

ciens, produc fontem lacrymarum; ut dum tempus est laventur, & deleantur per gratiam tuam. Amen.

GRADVS TERTIVS DECIMVS.

Ex consideratione sapientiæ practicæ.

Consideravimus sapientiam Dei theoricam: nunc sapientia practica consideranda est, quam etiam effectricem dicere possumus. Habet hæc sapientia suam latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Latitudo ex creatione cognoscitur, longitudo ex conservatione rerum creatarum, altitudo ex opere redemptionis, profunditas ex providentia & prædestinatione. Ac ut à creatione incipiamus, Deus omnia in sapientia fecit, ut dicitur in Psalmis, & effudit illam super omnia opera sua, ut scribit Ecclesiasticus. Itaque sicut ex creatione rerum omnium ex nihilo cognoscimus potentiam Opificis; sic ex artificio admirabili, quod in singulis cernimus, admiramur sapientiã Conditoris. Disposuit enim omnia & singula in mensura, & numero, & pondere, ut dicit Sapiens. Atque hic est sapor, quo condivit omnia Deus, ut ex eo sapore cognoscamus, quam

CAP. I

Ps. 103

Eccl. 1

Sap. 11

quã sapida sit ipsa sapientia, & quã amabilis ac desiderabilis. Res igitur omnes creatæ certã habent mensuram, certum numerum, & certum pondus: tũ, ut distinguantur à Deo, qui non habet mensuram, quia est immensus; nec numerum, quia est summe unus, & simplex, quo ad essentiam; nec pondus, quoniam ejus æstimatio & pretium superat omnẽ æstimationem & pretium: tum, ut bonæ & pulchræ sint; ac verissime
Gen. 3. dixerit Moyses: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Habent igitur cunctæ res eam mensurã, quæ necessaria est ad finem consequendum, cujus gratia factæ sunt: nec potest illi mensuræ aliquid addi vel detrahi, quin res deformis vel inutilis, ac per hoc minus bona reddatur.
Eccl. 3 *Cũcta fecit* Deus *bona in tẽpore suo,* inquit Ecclesiastes, *nec possumus eu quidquam addere, vel detrahere quæ fecit Deus ut timeatur.* Igitur cælo dedit Deus mensuram amplissimã, quoniam omnia inferiora ambitu suo complecti debet: aëri multo minorẽ quam cælo, sed majorẽ quam terræ & aquis, quæ unum globũ efficiunt, & ab aëre undique continentur. Elephanto mensuram corporis maximam attribuit, ut onera maxima, & ipsas turres hominib⁹ refertas portaret. Equum paulo minorẽ, quod ad unum solum equitem gerendum

factus.

factus esset; aviculas minutas fecit, ut in ramis arborum nidum suspendere possent: apes, & formicas minutissimas, ut in foraminibus vel alveariorum vel terræ delitescerent. Hoc idem de numero dicere possumus. Vnum creavit Deus solem, quoniam ad illustrandam omnem terram, & diem suo splendore faciẽdum, sol unus satis erat: lunam quoque fecit unam, quoniam ad noctẽ illuminandam una sufficiebat: stellas plurimas esset voluit, ut cum sol & luna abessent, quod in conjunctione solis & lunæ contingit, tenebras noctis utcumque discuterent. Nec solum rebus omnibus in communi numerũ necessarium assignavit, sed etiã rebus singulis numerũ partium ita constituit, ut nihil addi vel minui possit. Attribuit Deus homini duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes, nasum unũ, os unum, pectus unum, caput unum; & res pulcherrima & ornatissima apparuit: inverte ordinem, pone alicui homini unũ oculum, duos nasos; unam auriculam, duo ora; unam manum & unum pedẽ, duo pectora & duo capita; nihil fœdius, nihil inutilius fieri poterit. Denique pondus, id est, æstimationem unicuique rei Deus attribuit, quam ejus natura requirebat. Porro nomine ponderis sive pretii, qualitates intelligi-

 mus,

mus, quæ bonas res & pretiosas reddunt. Hæc enim tria res omnes perficiunt: numerus partiũ, qui necessarius est ut nulla omnino desit; commensuratio, sive apta proportio partium; denique qualitates internæ, sive externæ, ut suavitas coloris in externa superficie corporis, & virtus interna, quæ ad actiones varias utilis vel necessaria est. Sed est omnino admirandum, quantã vim Deus rebus quibusdam exiguis ac parvissimis attribuerit, ut videatur potentiam suam in rebus magnis, sapientiam in parvis ostendere voluisse. Quis capiat, quanta virtus insit in grano sinapis? quod minimum est omnibus seminibus, ut vix oculis discerni possit, & tamen in eo latet arbor magna, ut etiam aves habitent in ramis ejus, ut Veritas in
Mat. 13 Euangelio loquitur. Neque hoc est proprium sinapis, sed cõmune omnibus seminibus, in quorum virtute radices, trunci, rami, folia, flores, & fructus maximarum arborum delitescunt. Certè si hoc ipsum experimento manifesto nõ didicissemus, nõ facile persuaderi posset hominibus, ex tantulo semine tantam molem rerum diversissimarum exoriri umquã potuisse. Quis item capiat, in formica, in culice, in pulice, in aliis minutissimis animalculis esse pedes, qui velocissimè moveantur;
esse

esse caput, esse cor esse sensus externos & internos; esse suo quodã modo, quamvis admodum imperfecto, prudentiam atque judicium? Quis denique capiat, in iisdem, & aliis id genus animalculis minutissimis & tenuissimis, esse tantam vim terebrandi & perforandi carnes vivas, ut nõ solum hominibus molestissima sunt, sed etiam elephanti & leones à culicibus terreantur? Magnus igitur Dominus, & magna sapientia ejus, ut in maximis, sic etiã in minimis. Admiratus est aliquando princeps ille medicorum, quamvis ethnicus, artificium Dei, quod in manu humana cernitur, & exclamavit in laudẽ Conditoris. Quid te Christiane, facere oporteret, qui non solum hominum & ceterorum animantium corpora, sed etiam cælum, & stellas, & Angelos, & mentes hominum immortales incredibili sapientia ab eodem sapientissimo Conditore creata fuisse non dubitas.

Galen. 1 lib. De partibus.

Iam verò longitudo sapientiæ practicæ in conservatione rerum elucet, ut ejus latitudinem in creatione lucere jam diximus. Igitur sapientia Dei magna & admirabilis, in rerum creatarum, ac potissimum corruptibilium, conservatione & duratione conspicitur.

Ac primũ si quis cogitet quomodo Deus nutriat & augeat herbas, CAP. II.

 plan-

plantas, animantia, & ipſa hominũ corpora, ut conſerventur quanto diutius poſſunt, omnino ſtupore quodam attonitus non poterit ſatis mirari ſapientiam Dei: nam ex terra & aqua nutrit herbas & plantas, & facit ut alimentum illud tranſeat à radicibus ad truncũ, & à trunco ad ramos & folia, & fructus à vi quadã ſurſum trahatur, & omnia penetret ratione & modo prorſus admirabili. Sic etiam ex herbis, & pomis, & ex ipſa carne animantium nutrit animantia nonnulla, & ipſos homines, & facit ut alimentum intret, & penetret ad omnes partes corporis, internas & externas, tanta facilitate & ſuavitate, ut incredibile videatur. Agit Deus inſtar medici doctiſſimi & humaniſſimi, qui pharmaca ſic novit condire, ut non ſolum facile, ſed etiam libenter ab ægrotis ſumãtur. Cibi enim ſine dubio medicamenta ſunt, quæ niſi à mortalibus ſæpius accipiantur, mortem vitare non poſſunt. Sed amantiſſimus & ſapientiſſimus medicus noſter Deus primo ſaporem indidit cibis, ut cum delectatione ſumantur: deinde variavit infinitis modis ad tollendum faſtidium: denique per varias alterationes in ore & ſtomacho, in hepate, in corde, convertit cibũ in ſuccum adeo tenuem & ſubtilem, ut ſine ſciſſione vel dolore tranſeat per

omnes

omnes venas, & venulas, & poros corporis, atq; ad omnes partes carnis, ossium, nervorū penetret, nobis non sentientibus, vel etiā dormientibus. Admirantur Philosophi naturæ solertiam & artem, cum ista speculantur. Sed quæ esse potest in rebus inanimis, vel sensus & rationis expertib⁹ solertia? Non igitur naturę solertia, sed Cōditoris sapientia admiranda est, quæ & naturā fecit, & modū adinvenit quo ista mirabilia fierent. Audi Sapientiam Dei loquentem in Euangelio: *Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborāt, neque nent, & Deus sic vestit.* Mat. 6. Nō igitur naturæ solertia, sed Deus facit ut lilia crescant, & tam decoris quasi vestibus induantur. Quod idē de nutritione & incremento viventium omniū dici potest, Apostolo testante, qui ait: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat Deus.* 1 Cor. 3. Et si tam admirabili modo sapientia Dei pascit & nutrit, & in vita mortali conservat plantas & animalia; cogita, si potes, anima, quomodo in æterna vita pascit Deus mentes Angelorum & hominum? In terris enim terrenis cibis, sed à divina sapientia conditis alimur; in cęlo vero sapientia ipsa est cibus & pot⁹ in æternum viventibus. O te beatam, si intime penetrares, quid sit, *Erit Deus omnia in omnibus.* 1 Cor. 15. quid,

 in-

inquã, sit, Deum, summũ & infinitũ bonum, esse Sanctis omnibus victũ, & amictum, & vitã, & omnia. Certè præsentia fastidires omnia, & sola quæ sursũ sunt, saperes & quæreres.

Col. 3.

Sed pergamus ad cetera. Illud itẽ simile miraculo est, quod in conservanda & propaganda vita mortalium Deus attribuit rebus tenuissimis motum continuum, ac sine fatigatione longissimum. Multùm omnino laboraverunt homines, ut horologium construerent, in quo rotæ vi ponderũ ad viginti quatuor horas sine intermissione decurrerent. Quanta igitur sapientia Deus facit, ut vis nutritiva perpetuo, & sine ulla intermissione operetur toto tempore, quo plantæ vel animalia vivunt? atq; etiam ut pulmones & arteriæ sine intermissione moveantur ad annos septuaginta, vel plures? necesse est enim vim nutritivã operari, & pulmones atq; arterias moveri, ab initio vitæ usque ad finem. Itaq; in iis qui ad annos octoginta vel nonaginta vivendo perveniunt, per idem tempus necesse est pulmones & arterias in iisdem semper moveri. Et ante diluvium cùm homines ad annos nongẽtos pervenirent, oportuit pulmones & arterias, res videlicet fragiles & tenues, ad annos nongentos sine ulla intermissione vel requie perpetuo agitari.

Certè, qui ista non mirantur, & ex istis sapientiam Dei non suspiciunt, & adorant, eos lumine sapientiæ omnino carere necesse est.

Accedit tertiò, quòd sapientia Dei, quamvis posset sine ullo labore hominum & animantium ceterorum, atque etiam sine ministerio solis & aliarum secundarum caussarum, herbas & arbores producere & conservare, ut paratum haberent omnia viventia cibum suum, voluit tamen uti ministerio secundarum caussarum, & labore atque industria hominum & animantium ceterorũ, ut nõ languerent otio, sed vires suas exercerent omnia. Ac voluit etiam ut inter homines alii divites essent, alii pauperes, ut haberent omnes occasionem colendę virtutis, & vinculo charitatis colligarentur. Hinc enim fit, ut divites liberalitatem & misericordiam, pauperes patientiã & humilitatem exerceant: & divites egeant opera pauperũ ad agros colendos, & pecora nutrienda, & variis artibus paranda, quæ necessaria sunt omnibus; & pauperes contra divitum opera indigeant, qui eis pecunias & instrumenta præbeant, quibus ipsi victum sibi, & vestimenta, atque alia necessaria comparent. Neque est cur pauperes de divina sapientia conquerantur. Deus enim, qui omnia novit, & omnes dili-

diligit, unicuique dedit quod ei ad vitam ſempiternam obtinendā utilius eſſe prævidit. Quomodo in terris medici ægrotis quibuſdam inediam imperant, & venā ſecant; aliis vinum & carnes indulgent, & ut recreentur, jubent. Plurimi nunc certè pauperes ſalutem æternam conſequuntur, qui ſi divites fuiſſent, in æternum periiſſent. Et quamvis divites quoq; ſalvi eſſe poſſint, ſi divites eſſe ſtudeant in operibus bonis, & facile ac libenter tribuant, quod ad communicandum, non ad recondēdum à communi Domino acceperunt: tamen negari non poteſt, quin via ad vitam æternam tutior, & planior, & expeditior ſit paupertas, quam divitiæ. Non decipit nos divi-
Mat. 19 nus Magiſter, qui ait: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnū*
Luc. 6. *cælorum.* & iterùm: *Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnū Dei.* &: *Væ vobis divitibus, quia habetis conſolationē veſtram.* Neq; decipit nos Apoſtolus,
1 Tim. 6. cum ait in priore ad Timotheū: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva; quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Et quod Dominus & Apoſtoli verbo docuerunt, idipſum confirmarunt exemplo. De ſe enim Domin⁹ dicit: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli ni-*
Luc. 9. *dos; Filius autem hominis non habet ubi*

caput

caput reclinet. & Apostolus de se & coapostolis suis ait: *Usque in hanc horã & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus;* 1 Cor. 4.
id est propriam domũ non habem⁹. Neq; dubitari potest, quin sapientia Dei, & filii ac discipuli Sapientię, viã ad vitam planissimam & tutissimã elegerint. Sed quia *stultorum infinitus est numerus*, pauci viam hanc sponte eligunt, plurimi autem ab ea toto affectu viribusque declinant. Eccl. 1

Postremum illud est, in quo longitudo divinæ sapientiæ cernitur, quod quemadmodum ipsa æterna est, sic rebus omnibus instinctum vivacissimum indidit conservandi sui, ac vitam vel esse suum, quo possint diutius, propagandi. Videmus homines cum in periculo vitæ se constitutos cernunt, omnia movere, nec ullis opibus aut laboribus parcere. Videmus animantia omnia supra vires cum robustioribus pugnare, ne vitam amittant. Videmus lucernam ardentem, cum proxima extinctioni est, bis terve se ipsam excitare, & magnam flammam emittere, ut viribus totis cum extinctione colluctari videatur. Videmus guttas aquæ aliquando pendere de ligno vel lapide, seque in orbem redigere, & quamdiu possunt se ipsas sustinere, ne diffluant & pereant. Videmus gravia contra naturã ascen-

ascendere, & levia item contra naturam descendere, ne detur vacuū, & ipsa disjuncta à rebus aliis cōservari non possint. Sed mirabilius est, quod ad propagandam speciem tā vehementem affectum indiderit Deus parentibus erga proles, ut omnino incredibile videatur. Videmus gallinā infirmari pro pullis, & quāvis infirmam ac debilem, acerrimè pugnare contra milvos, & canes, & vulpes. Quot verò dolores & labores tolerent libēter mulieres in pariendis & educandis infantibus, omnes norunt. Hujus rei caussa est consilium sapientiæ *Dei*, qui ut hāc propagationem, veluti umbram æternitatis aleret, amorem vehementissimum animantibus omnibus, etiam brutis & feris, erga proles impressit. Nam cùm multa sint animantia, quorum destructioni omnes homines dant operam, vel utilitatis propriæ caussa, ut lepores, apri, cervi, turdi, coturnices, perdices, pisces ferè omnes; vel ne noceant, ut lupi, vulpes, serpentes, & alia id genus innumerabilia; facilè species animalium multæ jamdudum periissent nisi Dei sapientia per hunc affectum conservationi & propagationi eorum providisset. Sed si tantus amor naturaliter inest in omnibus viventibus erga vitam istam brevem & ærumnis plenam: quantus esse debere

beret amor in nobis erga vitam beatam & sempiternam? O cæcitas, & stultitia generis humani! res omnes pro vita brevissima, pro umbra æternitatis, laborant supra vires: & homo ratione præditus, pro vera æternitate vitæ felicissimæ non dignatur laborare, non dico supra vires, sed pro viribus. Res omnes ex naturali instinctu mortem temporariam horrent, & fugiunt super omnia mala: & homo ratione instructus, & fide divina edoctus, mortem sempiternam neq; horret neque fugit, saltem, ut temporaria mala fugere & horrere consuevit. Verè igitur dixit Ecclesiastes: *Stultorum infinitus est numerus.* & verè dixit Veritas in Euangelio: *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam; & pauci sunt, qui inveniunt eam!* Ecc. 1. Mat. 7.

Iam verò altitudo practicæ sapientiæ Dei perspicitur in opere redemptionis. *Non satiabar*, inquit sanctus Augustinus, *dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani.* Altissimum verè consilium fuit per ignominiam crucis resarcire omnia dãna, quæ astutia diaboli per peccatum primi hominis fecerat, & ita resarcire, ut pulchrius fuerit opus instauratum, quam fuisset antequam restauratione indigere cœpisset. Quatuor mala nata sunt ex peccato CAP. III. Lib. 9. Cõfess. c. 6.

primi

primi hominis: injuria Dei ex superbia & inobediētia Adami; pœna primi hominis, & totius humani generis, id est privatio gratiæ Dei, & sempiternæ beatitudinis; cōtristatio Angelorum, quibus vehementer displicuit injuria Dei, & miseria hominum; gaudium diaboli, & omniũ spirituum malignorum, qui lætabātur hominem à se devictum atque prostratũ. Hæc omnia mala sustulit, & in majora bona convertit sapientia Dei per mysterium crucis, ut nō sine caussa canat Ecclesia: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorem! Certe enim si vestē novam & pretiosam, casu aliquo scissam & laceram, sartor industria suą & ornamento aliquo superaddito ita resarciret, ut elegantior & pretiosior fieret, jure dici posset felix scissio, quæ tantæ venustati occasionem dedit. Primus igitur homo, per astutiam & invidentiam diaboli in superbiam elatus, affectavit similitudinē Dei, & inobediens Deo præceptum ejus prævaricatus est: ita Deo debitum honorem quodammodo rapuit. Sed secundus Adam
Phil. 2 Christus, qui sapientia Dei est, *humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem*; & honorem Deo restituit multo majorem, quā fuerit ille, quē primus Adam superbiendo & inobediendo abstulit. Adā enim purus

homo

homo erat, & si Deo paruisset, in re facillima paruisset. Quid enim magni erat primis hominibus, abstinere à fructibus unius arboris vetitæ, cùm plurimis & optimis abundarent? Itaque peccatum quidem eorum gravissimum fuit, & tantò gravius, quantò facilior obediētia fuisset, cū nihil laboris contineret. Christus verò Deus & homo erat, & humiliavit se ad obediendum Deo Patri in re omniū maxima & laboriosissima, id est, in morte crucis plena doloris & ignominiæ. Proinde si cōsideretur eminentia personę, & profundum humilitatis & obedientiæ, nihil potest cogitari majus, vel magis meritorium, vel honorificentius Deo, quàm humilis illa Christi obedientia. Itaq; verissimè dicebat Dominus in Euangelio: *Ego te clarificavi super terram.* Verè enim corā Angelis Ioa. 17
Dei, & coram omnibus sanctis mentibus Prophetarum, & aliorum quibus ista innotuerunt, glorificavit Deum Patrem Iesus Christus gloria planè inenarrabili. Et si Angeli in Christi nativitate ob humilitatē pręsepis cecinerunt, *Gloria in altissimis* Luc. 2.
Deo; multò magis hoc ipsum majori jubilo cantaverunt ob humilitatem crucis. Iā verò ipse homo si non peccasset, obtinuisset ad summū ęqualitatē Angelorum: nunc autem per redemptionē, quæ est in Christo Iesu,

obtinuit genus humanum, ut unus homo ſuper omnes Angelos exaltatus in dextera Dei ſedeat, ſitque caput & Dominus Angelorum & hominum. Sic enim de Chriſto ſcribit
1. Pet. 3. Apoſtolus Petrus in priore Epiſtola: *Profectus in cœlum, ſubiectis ſibi Angelis, & poteſtatibus, & virtutibus.* & co-
Phil. 2. apoſtolus ejus Paulus ad Philippenſes: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod eſt ſuper omne nomē; ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Itaque Filius clarificavit Patrem humilitate paſſionis, modo inenarrabili; & Pater clarificavit Filium exaltatione ad dexteram ſuã, modo item inenarrabili: quæ clarificatio ita redundavit in totũ humanum genus, ut planè ſint ingratiſſimi, qui hoc immenſum beneficium nõ agnoſcunt, & pro eo gratias Deo non agunt. Quid? quòd non ſolus Chriſtus Deus & homo, ſed ipſa mater ejus exaltata eſt ſuper omnes choros Angelorum, quæ tamen homo ſolùm eſt, non Deus. Quare homines tanta acceſſione gloriæ ſibi facta, ad eam quam habuiſſent ſi primus homo non peccaſſet, jure poſſunt exclamare: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorē! Porrò Angeli ſancti ſicut contriſtati ſunt de caſu primi hominis, tamquã de graviſſima ærumna fratris

fratris sui minoris; sic etiã maximo gaudio affecti sunt ex copiosa redẽptione per Christum facta. Si enim gaudium est in cælo coram Angelis de uno peccatore pœnitentiã agente; quantò magis gaudium maximũ fuisse credendum est coram eisdem Angelis, quando viderunt, per Christum hominem justitię Dei plenissime satisfactum pro humano genere fuisse, & clave crucis ejus aperta credentibus regna cęlorum? Neque suspicandum est, Angelos sanctos molestè tulisse, quòd hominem Christum, & beatissimam Virginẽ supra ipsorum Angelorum eminentiam Deus extulerit: abest enim omnis livor & invidentia ab Angelis, & iidẽ charitate verissima atque ardentissima pleni sunt: charitas autem non æmulatur, non inflatur, non tristatur de bono alieno, sed collætatur & congaudet bonis omnibus de bono ipsorum, non minus quàm si proprium esset. Itaq; verè canit Ecclesia: Assumpta est Maria in cælum, gaudent Angeli. Non inquit, Tristantur: sed, Gaudent Angeli, quòd Virginem Deiparam exaltatam videant super choros Angelorũ ad cęlestia regna. Intelligunt enim id justissimè factum à Deo, qui nihil nisi sapientissimè & justissime facit: & simul voluntatẽ habent cum Dei voluntate ita conjunctam inseparabili Luc. 15

& indissolubili amoris nexu, ut quod placet Deo, ipsis etiã placeat, neque ullo modo displicere possit.

Diabolus autem, qui ad tempus exultavit ob devictum ac prostratũ à se primum hominem, multo majorem tristitiam habuit de victoria Christi hominis, quàm fuerit prior exultatio. Ex victoria enim Christi factum est, ut jam non solum viri, qualis erat Adam, sed etiam parvuli & feminæ diabolo insultent, ac de ipso triumphent. Non fuisset turpe diabolo vinci ab Adamo in paradiso, quando carebat ignorantia & infirmitate, & armatus erat justitia originali, quæ partem inferiorem rationi ita subjiciebat, ut rebellare nõ posset, nisi priùs mens ipsa Deo rebellis existeret. At nunc vinci diabolum ab homine mortali, peregrino, ignorantię & concupiscentię obnoxio, summum dedecus est: & vincitur tamen per Christi gratiã, & ita vincitur, ut multi trophęa castitatis, patientiæ, humilitatis, charitatis erigant, quãvis diabolus ignita jacula sua tentationum & persecutionum assiduè jaciat. Atque in hac re admiranda est supra modum altitudo sapientiæ Dei. Vidit enim Deus necessariũ esse generi humano contra insidias diaboli, contemptũ temporalium bonorum, voluptatũ carnis, affluentiæ divitiarũ, gloriæ mundanæ,

& si-

& similium, quæ sunt laquei diaboli, & captivos demergunt in interitum & perditionem. Quid igitur excogitavit, ut ista hominibus amarescerent, & contraria, id est, castitas, paupertas, humilitas, patientia, contemptus denique mundi, dulcescerent? descendit ipse de cælo, & forma servi suscepta, medicamentum necessariũ, homini ægroto, sed amarissimum & horrendũ exemplo suo ita dulce & suave reddidit, ut multi jam homines magis ament jejunium, quàm crapulam; paupertatẽ, quàm divitias; virginitatem, quàm conjugium; martyrium, quàm delicias; obedire, quàm imperare; contemni, quàm honorari; subesse, quã præesse; humiliari, quàm exaltari. Quis enim videns Deum in forma humana, plenum sapientia & gratia, & qui nec falli nec fallere potest, pauperem, humilem, patientem, cõtinentem, & quod mirabilius est, pro redimendo humano genere cruci affixum, & pretioso effuso sanguine voluntariè & ex ardentissima charitate morientem, non animetur & excitetur ad imitandum? 1 Tim. 6.

Hęc fuit adinventio sapientię Dei alta & mirabilis: de qualibus adinventionibus canit Isaias: *Notas facite in populis adinventiones eius.* Sed adhuc tamen hæc altissima sapientia Dei, stultitia videtur non solum sapienti- Isa. 12.

1. Cor. 1. bus hujus mundi, ut dicit Apostolus in priore ad Corinthios, sed etiam carnalibus & animalibus hominibus, qui in Christum credunt, sed Christi vestigia sequi recusant; quos
Phil. 3 idē Apostolus inimicos crucis Christi vocavit. Tu verò, anima mea, satage sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, id est, sapientiam de stultitia, sapientiam Dei de stultitia crucis. Scrutare attentè & diligēter, quis ille sit qui pendet in cruce, & cur ita pendeat: & cùm inveneris, illum ipsum esse *qui sedet super*
Ps. 98. Heb. 1. *Cherubim*, imò *qui sedet ad dexteram maiestatis in excelsis*; facile intelliges, eum non pendere in cruce ob sua delicta, neque ob suam infirmitatē, neque ob aliorum potentiam, sed voluntariè ob ardentissimum desiderium satisfaciendi justitiæ divinæ pro peccatis totius mūdi, ob honorem & gloriam Dei Patris, ob salutē æternam omnium electorum, ac, ut
Eph. 5. loquitur Apostolus, *ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neq; rugam*; denique ob amorem tuum, quia videlicet dilexit
Gal. 2. te, & tradidit semetipsum pro te hostiam & oblationem Deo in odorē suavitatis. Cùm inquā, ista inveneris, quæ verissima sunt, assurge per amorē intimum in tantum benefactorem, & ad ejus imitationem incipe ardenter sitire gloriam Dei, salutem

lutem omnium gentium, sed præcipuè totius Ecclesiæ pulchritudinem & gloriam, & tuam ipsius æternam salutem: incipe sitire perfectum odium iniquitatis, puritatem cordis, perfectionem justitiæ ut aliquando etiam sitire incipias participationem crucis Domini tui, & gloriari in tribulationibus, & in angustiis, ut posteà quoque particeps fias Resurrectionis cum justis ad gloriam, non ad pœnam cum impiis.

Restat profunditas sapientiæ practicæ, quæ in providentia, & prædestinatione, & judiciis Dei consistit. CAP. IV. Scriptum est enim: *Iudicia tua abyssus multa.* Ps. 35. Ac primùm providentiam Dei admirabilem prorsus esse, colligitur ex eo quòd Deus res omnes creatas immediatè regit, atque ad fines suos ducit: *Æqualiter*, inquit Sapiens, *cura est illi de omnibus.* Sap. 6. id est; nulla re excepta. Deus omnia curat, Mat. 10 Luc. 12 ita ut nec passerculus cadat in terram sine providentia Dei, ut Salvator dicit. Qui numerare poterit multitudinem rerum totius universitatis, is aliquo modo suspicari poterit magnitudinem sapientiæ Dei omnia & singula regentis & dirigētis. Poterit quidem unus Pontifex Maximus totum orbem Christianū generali providentia regere, sed non particulari, quæ se extendat ad singulos Christianos: ideò enim

multos Episcopos vocat in partem sollicitudinis. Et potest unus Rex multas provincias generali providentia gubernare, sed nō particulari, quæ cives singulos complectatur, & ea de caussa multos adhibet Proreges, vel Prætores, vel Præsides. Deus autē sic curat singulos ut omnes, & omnes ut singulos. Passercu-
Luc. 12. Matt. 10. lus *non est in oblivione corā Deo: capilli capitis* nostri *omnes* ab eo *numerati sūt.* ac ne unus quidē peribit, illius providentia super nos semper vigilāte.
Ps. 146 Pulli ipsi corvorum à parentibus destituti, à Deo nō destituuntur. Quam securè ergo quiescere potes, anima mea, in sinu tanti patris, etiam in mediis tenebris? inter ora leonū & draconum? inter innumerabiles spirituum innumerabilium legiones? adhære tantùm illi amore sincero, timore sancto, spe nō fluctuāte, fide non dubia. Nec verò solùm res singulas & præsentes Dei providentia
Sap. 8. 1. Tim. 2. curat; sed etiam *attingit à fine usq; ad finē forti ter, & disponit omnia suaviter.* Ideò enim Rex sæculorum Deus appellatur, quia sæculorum ordinē ipse constituit, & regnorum successiones & temporum vicissitudines & varietates ab ipsa æternitate disposuit. Nihil novum, nihil non prævisum, nihil præter opinionē Deo ac-
Sap. 9. cidere potest: *Cogitationes* quidem *mortalium timidæ sunt, & incertæ provi-*

dentia

dentiæ nostræ, ut inquit Sapiens, quoniam de rebus futuris nihil nisi fallaces cōjecturas habemus: Deus autem non minus certò futura omnia novit, quàm præterita vel præsentia; atq; in mente sua ante mundi cōstitutionem rerum omnium successiones ordinesq; disposuit: ac propter eà Mater Ecclesia publicè decantat, providentiā Dei in sua dispositione non falli. Quia tamen ratio providentię divinę occultissima est, & judicia ejus abyssus multa; inde fit, ut Ps. 35. nonnulli videntes plurima mala inter homines fieri, eaq; impunita dimitti, in præcipitium illud ruant, ut credant res humanas Dei providentia non gubernari, aut certè mala omnia Dei voluntate cōmitti: quorum utrumque impium est; sed magis posterius, ut scribit sanctus Augustinus. Illi autem in hæc errorum Lib. 1. De ord. cap. 1. præcipitia ruunt, qui vident partem providentiæ divinæ, partem non vident; & cùm expectare deberent exitum rerum, qui in extremo judicio manifestus omnibus erit, illi ante tempus temerè judicare audent, & in errores gravissimos incidunt. Ideò clamat Apostolus in priore ad Corinthios: *Nolite ante tempus judicare, quoadusq; veniat Dominus; qui & illuminabit abscondita tenebrarū, & manifestabit consilia cordiū.* 1. Cor. 4. Illustrat sanctus Augustinus rē hanc insigni similitudine.

dine. Si quis, inquit, in vermiculato pavimento unius ſolius teſſellę modum intueri poſſet, vituperaret artificem veluti ordinationis & compoſitionis ignarum; quia videlicet particulam operis illius videt, maximam partem non videt: qui ſi partes omnes & connexionem earum cerneret, ſine dubio mirificè opus & opificem laudaret. Sic igitur vident multi homines impios proſperè agere, juſtos contrà premi & affligi; nec ſciunt, quid in futurum ſervet Deus, vel impiorum iniquitati, vel juſtorum patientiæ, & ideò prorumpunt in verba blaſphemiæ, vel cum
Iob 22. illis qui dicebant apud Iob; Circ[a] cardines cæli Deus ambulat, nec noſtra conſiderat: vel cum aliis, qui
Malac. 2. apud Malachiam dicunt: *Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini; & tales ei placent.* Aliam ſimilitudinem adferre ſolet S. Auguſtinus variis in locis, à carminibus deſumptam. Si quis enim cum incipit audire carmen heroicum, in principio vel in medio dicat, carmen non eſſe bonum, meritò ſtultitiæ arguetur: expectet, ut omnes ſyllabæ ſonent & tranſeant: & tunc reprehendat, ſi carmen non placet. Sic omnino ſtultiſſimi ſunt, qui ordinatiſſimam providentiam Dei vituperare audent, antequam totus providentiæ ordo decurrat.

Ergo

Ergo, anima mea, ſi ſapis, ſatage quantum potes, ut mala non fiant, hoc enim tibi imperat Deus: ſed cur ipſe mala permittat, judicio ejus relinque, quod occultum eſſe poteſt, injuſtum eſſe non poteſt.

Quamvis autem abyſſus magna ſit, ratio providentiæ Dei in rebus humanis gubernandis; tamen abyſſus eſt ſine ulla comparatione profundior, ratio prędeſtinationis & reprobationis æternæ. Nam cur Deus multos impios temporalibus bonis repleat, & peccata eorum impunita in hac vita relinquat; & contrà, cur multos innocentes egeſtate premi, & injuſtè vexari, & flagellari, atque occidi permittat; non poteſt quidē à nobis inveſtigari de ſingulis, poſſumus tamen in univerſum cauſſam aliquā probabiliter aſſignare. Deus enim ſæpè facit impios affluere temporalibus bonis, ut bona aliqua eorum opera moralia remuneret, cùm vitam illis nō ſit daturus æternam: vel, ut eos temporalibus beneficiis alliciat ad cōverſionem à peccatis, atque ad beneficia æterna ſperanda & deſideranda perducat: eorum vero peccata aliquando in hac vita non punit, quoniam ſatis ea puniet in gehenna: juſtos autem inopia, ignominia, vexationibus variis affligi ſinit, tum ut peccata eorum levia in hoc tempore purget, tum

CAP. V.

ut

ut gloriosiùs & splendidiùs patientiam, & humilitatem, atque alia eorum merita in æterna vita coronet.
Malac. 1. At cur Deus Iacob dilexerit, & Esau odio habuerit, antequam quidquã boni vel mali egissent, quis investigabit? Atq; hoc est quod admiratur
Ro. 9. Apostolus ad Romanos. Erant enim gemelli fratres, ejusdẽ patris & matris filii: & tamen unum Deus prædestinando dilexit, alterum reprobando odio habuit. Et ne quis fortè dicat, prævidisse Deum opera bona unius, & alterius mala futura: prævenit Apostolus hanc responsionẽ, dicens hoc factum esse, ut secundũ electionem propositum Dei maneret: & allegat verba Dei apud Moy-
Exo. 33 sem: *Miserebor, cuius misereor; & misericordiã præstabo, cuius miserebor.* Quis item non obstupescet, unum longo tempore perseverasse in bonis operibus, & in fine vitæ defecisse, & periisse, ut Iudam proditorem; & alterum longo tempore perseverasse in operibus malis, & in fine vitæ mutatum, continuo in paradisum evolasse, ut felicem latronem? Dices: At Iudas Christum prodidit, & latro Christum confessus est. Vera sunt hæc quidem: sed non poterat Christus Iudam respicere, ut respexit Petrum? & gratiam illam efficacem Iudæ inspirare, quæ à nullo duro corde respuitur? & numquid non poterat

Chri-

Christus utrique latroni secum pendenti fidem & pœnitentiam donare, sicut donavit uni, vel utrumque sinere in peccatis suis vitam finire, ut permisit unum? Et quis rationem reddere poterit, cur aliquos Deus rapiat, ne malitia mutet intellectum eorũ, ut Sapiens loquitur de Enoch; Sap. 4.
& multos non rapiat, sed sinat de bonis fieri malos, & in malitia illa finire dies suos? Sed quid dicemus de integris regionibus, quarum aliquæ citissimè, aliæ tardissimè vocatæ sunt ad fidem, sine qua salvari nemo potest? *Qui* enim *non credit,* Ioa. 3.
jam judicatus est. &, ut Apostolus lo- Ro. 10
quitur, *omnis quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?*

Ista sunt secreta altissima & profundissima, quæ Pater posuit in abysso sapientiæ suæ; quam Apostolus non aperit, sed miratur, cùm dicit: *O altitudo divitiarum sapientiæ* Ro. 1.
& scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia eius, & investigabiles viæ eius! quis enim cognoscit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Hoc solum scire nobis licet, apud Deum nullam esse iniquitatẽ: & in novissimo die neminem futurũ, qui non

Psal. 118 non poſſit jure dicere: *Iuſtus es Domine, & rectum judicium tuum*: ac prætereà hoc ſecretum utile nobis omnibus eſſe, cùm hinc fiat, ut nullus improbus de ſalute deſperet, nullus probus de certa ſalute præſumat: atque etiam, ut viri probi de nullius improbi converſione diffidant, pro omnibus orent, ac de omnium ſalute ſolliciti ſint; & contrà nemo, quantumvis bonus & ſanctus, inſoleſcat, cùm nemo ſciat quid craſtina ſit allatura dies, ſed omnes cum me-
Phil. 2 tu & tremore ſalutem ſuam operētur. Tu verò, anima mea, his omnibus conſideratis, ſatage, ut certam
2. Pet. 1. facias per bona opera vocationem & electionem tuam, ut Apoſtolus Petrus te monet in Epiſtola ſua poſteriore. Quæ autē ſint opera bona, quæ certam faciunt vocationem & electionem, docet Apoſtolus Ioan-
1. Ioa. 3. nes, cùm ait: *Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate.* Charitas enim eſt, cum qua nemo damnatur, ſine qua nemo ſalvatur. Charitas autem per opera demonſtratur, cùm quis videlicet non ſpe retributionis temporalis vel ex affectu inordinato ad creaturā, ſed ex intimo & puro amore Dei & proximi, vel eleëmoſynas pauperibus elargitur, vel inimicis condonat injurias. Et quoniam non ſatis eſt inci-
Matth. 10. pere, ſed *qui perſeveraverit uſque in finem,*

nem, hic salvus erit: ideò dicit Apostolus, *Satagite*; quod est, anxiè, & sollicitè, ac diligentissimè incumbite in negotium salutis æternæ. Et verè, si quod est probabile argumentum electionis divinæ, illud est, cùm homo sollicitus de salute, magis quàm de ulla re alia, non cessat orare Deũ pro dono veræ pœnitentiæ, & veræ humilitatis, & perfectę charitatis, & perseverantiæ usque in finem; neque sola oratione contentus, regnum Dei & justitiam ejus, ut Salvator admonuit, totis viribus quærere & invenire contendit.

GRADVS DECIMVS-QVARTVS

Ex consideratione misericordiæ Dei.

SPiritus sanctus in Scripturis suis misericordiam Dei miris laudibus effert; ita ut illam super omnia opera Dei prædicare non dubitet. Sic enim canit Propheta David: *Suavis Dominus universis; & miserationes eius super omnia opera eius.* Hujus attributi divini magnitudinem facilè perspiciemus, si ejus latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profundum paulò attentiùs considerabimus. Latitudo misericordiæ divinæ in eo posita est, quòd Deus, isque solus omnes miserias tollere possit,

CAP. I

Psal. 144

possit,

poſſit, & ab omnibus rebus aliquas tollat; idq; faciat ex amore quo res creatas diligit, non ob aliquam utilitatem ſuam. Poſſunt quidem res creatæ aliquam miſeriam tollere, ut panis famem, & potus ſitim, & veſtis nuditatem, & ſcientia ignorantiam, & ſic de ceteris: at nulla creatura omnem miſeriam tollere poteſt. Prætereà ſunt miſeriæ quædam tantò graviores, quantò occultiores & interiores, quibus ſolus Deus remedium adhibere poteſt. Tales ſunt inſidiæ dæmonum, qui plurimi, verſutiſſimi, potentiſſimi, & in nos peſſimè animati ſunt. tales etiam ſunt errores & cæcitates mentis & cōſcientiæ erroneæ, quas nos ipſi in nobis non videmus, ut ſæpè nobis videamur optimè valere in homine interiore, cùm graviſſime & periculoſiſſimè laboremus. Quis nos ab ejuſmodi miſeriis eripere poteſt, niſi ſolus medicus omnipotens? Et quoniam nobis inſcientibus ſæpe Deus miſericorditer nos ab ejuſmodi miſeriis liberat, omnes homines ingrati meritò dici poſſunt erga Deū, ut ipſe Dominus teſtatur cum dicit,
Luc.6. Patrem cæleſtē benignum eſſe ſuper ingratos & malos. Vix enim minimam partem beneficiorum Dei cognoſcimus, ac ne pro illa quidē parte gratias agimus ea devotione & humilitate qua deberemus. Deinde,

res

es creatæ non ſolùm non tollunt omnes miſerias, ſed paucas; at ne llas quidē tollunt ab omnibus, ſed paucis: ſolus Deus omnes miſerias, & ab omnibus tollere poteſt; & quamvis non ab omnibus omnes tollat, tamen nemo eſt, qui alicujus miſericordiæ Dei non ſit particeps. Rectè igitur Propheta canit: *Miſericordia Domini plena eſt terra.* Pſa. 32 Eccleſia in Oratione dicit, *Deus cui proprium eſt miſereri.* Quoniam ad illum pertinet miſeriam tollere, qui miſeria caret; & ad illum ſolum pertinet omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, qui ſolus omni prorſus miſeria caret. Quis autem omni prorſus miſeria caret, niſi ſolus Deus, qui eſt actus purus, & ſummum bonum, & de cujus eſſentia eſt beatitudo? O anima, ſi cogitatione attingeres, qualis ſit vita Domini tui & Patris tui, quę ſuper omnem miſeriã elevata, pura, & tota felicitas eſt; quàm ex corde ſuſpirares ad ſinum ejus, ut de te quoque dici poſſet: *Non accedet ad te malum, & flagellum* Pſa. 90 *non appropinquabit tabernaculo tuo.* At inquies, Si poteſt Deus omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, cur id non facit, cùm ſit *Pater miſericordiarum*, 2. Cor. 1. id eſt, Pater miſericordiſſimus? unde tot miſeriæ abundant in genere humano ſub gubernatione Patris miſericordiarum? & cur dicitur,

tur,

tur, *Misericordia Domini plena est terra*, & non potiùs è contrario, Omni miseria plena est terra? Potest quidem Deus omnes miserias tollere, sed eas tantùm tollit, quas sapientia ipsius judicat esse tollendas: sapientia verò divina judicat, non expedire ipsis hominibus, ut omnes tollantur, & misericordiam aliquando esse miseriam aliquam non tollere, ut majori misericordiæ præparetur locus. Apostolus ter rogavit Dominum, ut auferretur ab eo stimulus carnis: & non est auditus, quia virtus in infirmitate perficitur. Non abstulit Deus à Lazaro miseriã paupertatis & plagarum, ut majori misericordia portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Et ubi essent opera misericordiæ tam necessaria ad meritum divitum, si nõ essent ulli pauperes esurientes, sitientes, nudi, ægroti, peregrini, carceribus mancipati? Et si deessent tentationes, & prælia cum dæmonibus, ubi essent triumphi & coronæ Virginũ & Confessorum? Et si deessent labores & dolores, ubi esset corona patientiæ? Et si nulli essent persecutores, ubi esset palma martyrii? Itaque in hoc exilio utrumq; verum est; & terram plenam esse miseriis, quia vel ipsa sola peccata ingentes miseriæ sunt: & terram plenam esse misericordia Domini, quoniam conversio peccatorum

2. Cor. 12.

Luc. 16

torum

torum, & merita Sanctorum, & alia propemodum infinita tum spiritualia tum temporalia beneficia Dei, quid sunt aliud, nisi continuæ & maximæ miserationes cōditoris nostri Dei? Gratias igitur agamus bono Domino nostro quia sicut abundāt in hac peregrinatione tribulationes nostræ, sic etiam abundat per misericordiam ejus consolatio nostra: *Domine, in cælo misericordia tua*, inquit David; quia ibi misericordia erit sine miseria, quoniam misericordia omnem omnino tollet miseriam. 2. Cor. 1. Ps. 35.

Iam verò longitudo misericordiæ est longanimitas, sive patientia, quā Scriptura cum misericordia conjungere solet, ut partem vel speciem ejus. Sic enim loquitur David: *Miserator, & misericors Dominus, longanimis, & multùm misericors.* & rursus: *Miserator, & misericors Dominus; patiens, & multum misericors.* Admirabilis omnino est longanimitas sive patientia misericordissimi Patris nostri Dei erga genus humanum, qualem non inveniemus, neque in dominis erga servos, neque in parentibus erga filios, quamvis utrique sint homines. Ac primùm longanimis est Deus erga peccatores, expectans illos incredibili patientia; aliquando ab initio pueritiæ usque ad extremam senectutem, tolerans violationem legis suæ, & lacerationem CAP. II. Ps. 102 Ps. 144

Non sine caussa Dominus quærenti sancto Petro, quoties peccanti in se fratri remittere injuriam deberet, an usque septies? respondit: *Non dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies.* Nimirum, quod ipse facit in indulgentia præstanda pœnitentibus, idem nos facere voluit. Ipse autem nullum terminum reconciliationi posuit, nisi finem hujus vitæ: quamdiu vivit peccator, etiamsi ad annum centesimum, vel ultrà, labendo & relabendo pervenerit, à benignissimo Patre ad veniam delictorum admittitur. nulla est apud misericordiam Patris pœnitentia sera, modò sit seria, & ex corde vere contrito & humiliato. Sed non ideò debet ullus abuti benignitate Dei, & de die in diem conversionem differre, cùm nemo sciat qua hora vel quo die de corpore sit exiturus, & ad tribunal justissimi Iudicis compariturus. Imò verò deberent omnes hac tanta & tam incredibili bonitate Dei invitari, & allici ad conversionem. Si enim tam benignus est Dominus erga peccatores sæpiùs relabentes; quanta erit dulcedo Patris erga eos, qui post semel gustatam gratiam Dei numquã amplius adduci possunt, ut ab ea, quibuscumq; pulsantibus tẽtationibus, separẽtur ac divellantur? Sed est etiã alia longanimitas Dei supra modum Mat. 18

mirabilis & amabilis, qua utitur in tolerandis offensionibus justorum. Fecit enim nos Deus per infinitam benignitatem suam amicos ex inimicis, filios ex servis, heredes regni sui ex reis mortis æternæ: & tamen tanta est ingratitudo nostra, ut quotidie reddamus ei mala pro bonis.
Iac. 3. Nam si Apostolus Iacobus dicit: *In multis offendimus omnes*; quid nos dicere oportet, qui tam longo intervallo ab Apostolorum perfectione distamus? Ecce loquimur in oratione cum Deo, & statim ab imaginatione ad alia cogitãda abrepti, quasi terga vertimus Deo. Quis in terris dominus pateretur servos suos corã se astantes, & secum loquentes, cõtinuò neglecto domino converti ad fabulandum cum servis? Quid dicã de verbis otiosis? de cogitationibus vanis? de operibus infructuosis? de excessibus in cibo & potu, in somno & ludis? de negligentia in rebus sacris? de omissione fraternæ correptionis? de aliis innumerabilibus offensionibus, in quibus assiduè offẽdimus omnes? Et tamẽ Deus noster
Ps. 85. *suavis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus invocantibus* eũ, tolerat hanc rusticitatem & incivilitatem (ut sic loquar) & ineptias filiorum suorũ; quas certè homines ab hominibus non tolerarent. Id sanctus Augustinus notat in tractatu super Psalm. lxxxv.

lxxxv. ad illa verba: *Tu Domine suavis & mitis es.* ubi deplorat infirmitatem humanam in vitandis evagationibus mentis in oratione, & magnificat mansuetudinem Dei in tolerandis tot injuriis servorum suorum. Nam ipse novit figmentum nostrum, & sic nobiscũ agit, ut mater cum infantulo suo, quem fovet & nutrit, etiamsi ab illo fortè percutiatur. Sed quamquam Deus toleret tã multas offensiones nostras, quia non ideò disrumpit amicitiam, nec privat jure hereditatis; tamen non inultas dimittet in judicio, in quo de verbis otiosis rationẽ reddemus, nisi antè lacrymis, vel oratione, vel alio genere satisfactionis purgata repererit. Ac ne fortè tu, anima mea, leves istas offensiones existimes, & ideò te ipsa seducens, negligas, audi sanctum Bonaventuram, quid de B. Francisco, viro utique divino lumine illustrato, scribat in ejus Vita cap. x. *Graviter*, inquit, *se putabat offendere, si quando orationi deditus, vanis phantasmatibus interiùs vagaretur. Cùm aliquid tale accideret; non parcebat confessioni, quin illud protinus expiaret. Hoc studium sic in usum converterat, ut rarißimè muscas huiusmodi pateretur. Fecerat in Quadragesima quadam vasculum, ut minutias temporis ne omnino excidèrent occuparet, quòd cùm dicenti*

 Tertiam

Tertiam in memoriam veniens paululùm ipsius animum distraxisset, motus fervore spiritus, vasculũ igne consumpsit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius sacrificium impedivit. Non ergo tam levis est culpa, evagatio mentis in oratione, aut in laudibus Dei, quàm multi putant; sed magna est misericordia & longanimitas Patris nostri Dei quòd non graviùs irascatur, aut nõ continuò propter eas nos puniat.

CAP. III. Sequitur altitudo misericordiæ Dei: quæ sumitur à caussa movente Deum ad miserendum: quæ quidem altissima est, & super omnes cælos exaltata, juxta illud Psalmi: Ps. 35. *Domine in cælo misericordia tua.* &: *In* Ps. 88. *æternum misericordia ædificabitur in cælis.* Nam aliqui homines miserentur aliorum hominum, quia indigent opera illorum: atque hic quidem infimus gradus misericordiæ est, cum nõ transcendat utilitatem propriam; quomodo miseremur etiam equorum, & canum, & pecorum nostrorum. Alii miserentur ob consanguinitatem, vel amicitiam, quia videlicet filii sunt, vel fratres, vel familiares & amici: & hic est gradus paulò altior, & incipit rationem habere virtutis. Alii denique miserentur, quia sunt proximi, id est homines, ut ipsi sunt, ab eodem Deo & ex eadem terra creati: proinde non discernunt, an sint amici vel inimi-

ci,

ci, boni vel mali, noſtri an alieni; ſed omnium miſerentur, quos ad imaginem Dei creatos eſſe noverunt: atque hic eſt ultimus gradus, ad quem mortales aſcendere poſſunt. Deus autem miſeretur quidem rerum omnium, quia creaturæ ejus ſunt: & ſpeciatim miſeretur hominum, quia imagines ejus ſunt: & magis adhuc ſpeciatim miſeretur juſtorum, quia filii ejus ſunt, heredes regni, & coheredes Vnigeniti ſui. Sed ſi quæras, cur Deus creavit mundum? cur hominem ad imaginem ſuam fecit? cur juſtificavit impios? cur in filios adoptavit? cur regni ſui heredes conſtituit? Nihil omnino reſponderi poteſt, niſi quia voluit. & quare voluit? niſi quia bonus eſt: bonitas enim diffundit ſeſe, libenterque communicat. In cælo igitur ædificata eſt miſe- Pſ. 88.
ricordia; & de altiſſimo habitaculo, ex corde videlicet ſummi Patris, deſcendit in terram, eamque replevit, ut caneretur à Propheta: *Miſericor-* Pſ. 32.
dia Domini plena eſt terra. Itaque in ſe invenit Deus, unde miſereatur noſtri; in nobis invenit, unde nos puniat. Erige nunc, anima mea, oculos mentis ad fontem illum altiſſimum miſericordiæ: reſpice ſummam illã puritatẽ, nulla proprii commodi intentione permixtam. Et cùm audis Magiſtrum omnium exhortantẽ, &

Luc. 16 dicentem : *Eſtote miſericordes , ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* enitere quãtum potes, ut non ſolùm miſerearis conſervorum tuorum , ſed illo puro affectu miſerearis , quo Pater cæleſtis miſeretur noſtri. Si dimittis injuriam detrahenti, vel calumnianti, dimitte ex vero corde, oblivioni perpetuæ mandans omnem offenſam ; nam & Pater noſter obliviſcitur peccata noſtra , ut ſcribit Ezechiel Propheta ; & quantum diſtat ortus ab occidente, longè facit à nobis iniquitates noſtras , ut loquitur David , ne videlicet nobis ampliùs nocere queant. Si donas eleëmoſynam pauperi , intellige te magis accipere, quàm dare: quoniam qui miſeretur pauperis , fœneratur Domino: & ideò humiliter & reverenter dona, non tamquam eleëmoſynam pauperi, ſed quaſi munuſculũ Principi. Si quid incommodi pateris, ut proximo egenti proſis; cogita quantum diſtes à Domino tuo, qui ut tibi prodeſſet, vitam & ſanguinẽ dedit. Ita fiet, ut ſine ſpe mercedis terrenæ, & ſine ullo inanis glorię ſtimulo, ſed ex ſolo & puro amore Dei & proximi, in miſericordię virtute proficias.

Ezech. 18.

Pſ. 102

Prov. 18.

CAP. IV. Reſtat profunditas conſideranda miſericordiæ Dei : ac quemadmodũ altitudo miſericordiæ in cauſſa maximè ſplendet, ſic profunditas ejuſdem in effectis quærenda eſſe videtur.

tur. Illa igitur misericordia parum
omnino profunda, & superficialis
potiùs dicenda est, quæ ad sola ver-
ba descendit. Illa profundior, quæ
non verbis tantùm consolatoriis,
sed etiã beneficiis miseros sublevat
& reficit. Illa profundissima, quæ nõ
solum loquendo, & donando, sed
etiam patiendo, & labores ac dolo-
res subeundo miserabiles juvat. Iam
Deus noster, cujus misericordiæ non
est numerus, omnibus modis mi-
sertus est nobis. Ac primùm litteras
consolatorias ad nos misit, quæ sunt
Scripturæ divinæ, de quibus dicunt
Machabæi: *Habentes solatio sanctos li-* 1.Mac:
bros, qui sunt in manibus nostris. Nec so- 12.
lis litteris, sed etiã sermonibus præ-
dicatorum, qui funguntur legatione
pro Christo ad nostrã peregrinatio- 2Cor.5
nem, & inspirationibus internis ad
nos loquitur Deus, auxilium prote-
ctionemq; promittens. *Audiam,* in- Ps.84.
quit David, *quid loquatur in me Do-*
minus Deus, quoniam loquetur pacem in
plebem suam; & super sanctos suos, & in
eos qui convertuntur ad cor. Deinde, be-
neficia misericordiæ Dei contra
multiplices miserias nostras, tum
spirituales tum temporales, tam
multa sunt, ut numerari non pos-
sint. Vbique enim *coronat* nos *in mi-* Ps.102
sericordia & miserationibus. id est, un-
dique circumdat nos beneficiis mi-
sericordiæ suæ. Tertiò, descendit
mise-

misericordia Dei per mysterium incarnationis ad labores & dolores, ad famem & sitim, ad ignominiam & opprobria, ad livores & vulnera, ad crucem & mortem, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & à sempiterna morte, quæ iniquitati debebatur. Estne abyssus aliqua profundior, ad quam descendere potuerit misericordia Dei? Est omnino. Id enim fecit non ex debito, sed ex gra-
Isa. 35. tia. *Oblatus* enim *est, quia ipse voluit.*
Phil. 2 Quis enim coëgit Filium Dei, qui non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Patri, exinanire semetipsum, formam servi accipiendo? pro-
2. Cor. 8. pter nos egenum fieri, ut nos sua in-
Phil. 2 opia locupletaret? humiliari usque ad mortem, mortem autem crucis, ut nos vivificaret & exaltaret? Certè solus amor coëgit, sola misericordia impulit. Sed est adhuc aliquid profundius: nam voluit in opere nostræ salutis nobiscum communicare gloriam & honorem. Satis apta videbatur divisio illa angelica: *Glo-*
Luc. 2. *ria in altissimis Deo, & in terra pax:* honor Deo, utilitas hominibus. sed misericordia Dei voluit totam utilitatem esse nostram, & partem gloriæ esse suam, partem nostram. Voluit enim nobis conferre gratiam, per quam ipsi cooperaremur nostræ saluti, & verè mereremur vitã æternam, quam nobis Christus meruit:
non

non quòd non sufficeret meritum Christi, sed ut communicaret nobis laudem & gloriam propriæ salutis. Vnde dicitur in Euangelio: *Redde illi mercedem.* & Apostolus gloriatur, dicens: *Reposita est mihi corona justitiæ.* Mat. 20 2 Tim. 4.
Denique profundissima est misericordia Dei erga homines, præsertim pios & timentes Deum; quia superat affectum patris & matris, quo majorem nos in terris nullum novimus. Audi Prophetam Isaiam: Isa. 49. *Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.* Audi Davidem: *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.* Ps. 102 Ac ne diceres, inveniri etiam parentes, quorum amor in filios aliquando mutatur in odium: addit David de misericordia Dei in filios: *Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum, super timentes eum.* cujus etiam durationis nos securos reddit Apostolus, cùm in posteriore ad Corinthios 2. Cor. 1. vocat Deum, Patrem misericordiarum, & Deum totius consolationis. Itaque non solùm Pater est Deus timentium se, sed Pater misericordissimus, & ad consolandum paratissimus: tollit enim miserias afflictionũ & tribulationũ à filiis suis, quas judicat ipsis expedire ut tollantur, & in hac re Patrem misericordiarũ
se

se ostendit: & ad facilè toleranda
miserias, quas judicat ipsis expedire
ut non tollantur, præbet ineffabile
consolationem, in qua re Deum se
totius cōsolationis esse demonstrat.
Dicit autem Apostolus, *totius consolationis*, propter duas caussas. Primùm, quoniam Deus novit suos cōsolari in omni genere tribulationis, quod certè mundus facere non potest, quia sæpè non intelligit caussam
Iob.16 tribulationū. Quomodo amici Iob erant onerosi consolatores, ut ipse dicit, quia nō noverant caussā morbi, & applicabant medicinā, ubi nō oportebat: vel tam grandis est interdum tribulatio, ut nulla consolatio humana illam æquare possit. Deus autem, medicus sapientissimus & omnipotentissimus, omnem omnino morbum curare potest: & ideò dicit
2.Cor. 1. Apostolus: *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Deinde dicitur Deus totius consolationis, quoniā tam plenè & tā affluenter consolari novit, ut magis libeat pati tribulationem cum tali consolatione conjunctam, quàm simul utroq; carere. Quod re ipsa accidit Theodoro adolescenti, & Confessori in persecutione Iuliani apostatæ, qui per integras decem horas tanta crudelitate & tot mutatis carnificibus tortus est; ut nulla ætas simile factum meminerit: & ipse tamen toto illo tempore
lætus

lætus cecinit Pſalmos David; & tunc primùm mœſtus fieri cœpit; cùm deponi juſſus eſt, ob maximam conſolationẽ, quam, dum torqueretur, ex Angeli præſentia percipiebat, ut ſcribit Ruffinus. Quare non mirum eſt, ſi Apoſtolus dicat: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* Et initio Epiſtolæ; *Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poßimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt.* Quid tibi videtur, anima mea, de iſta tam ampla, tam diuturna, tam pura, & tam immenſa miſericordia Domini, qui bonorum noſtrorum nõ eget, & tamen ex affluentia charitatis ſuę tam eſt ſollicitus de ſervulis ſuis, ac ſi ab illis penderet omne bonum ſuum? Quas igitur illi gratias ages? quid umquam præſtare poteris, ut tantæ miſericordiæ non ſis ingrata? ſtude ſaltem quantum potes, ut illi placeas, & quod illi placet adimpleas. Et quoniam ſcriptum eſt: *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* &, *Miſerere animæ tuæ placens Deo;* incipe ſollicitè primùm inveſtigare miſerias animæ tuæ. Nam corporis quidem miſeriæ patent: neque opus eſt admonere hominem, ut corporis ſui miſereatur: ſi enim vel unum dies corpus cibo & potu careat, vel unam noctem inſomnẽ ducat, aut ex caſu vel vulnere doleat, con-

Lib. 10 hiſt. c. 36.
2. Cor. 7.
2. Cor. 1.
Luc. 6.
Eccl. 30.

continuò lamentatur & rugit, & magna ſollicitudine illi ſuccurritur. Anima verò integras hebdomadas à cibo ſuo jejunat, vel plagis impoſitis languet, aut etiam mortua jacet, & nemo illius curam gerit, nemo miſeretur. Ergo ſæpè ac ſæpius viſita animam tuam: examina ſingulas potentias, an proficiant in cognitione & amore veri boni; an contra laborent ignorantia, & langueant cupiditatibus variis, vel etiã excæcata ſit malitia mens, & corrupta voluntas invidentiæ aut ſuperbię morbo. & ſi quid tale inveneris, clama ad Dominum: Miſerere mei, quoniam infirmus ſum. Quære medicos ſpirituales, & adhibe remedia opportuna. Deinde miſerere animarum cæterarum, quarum infinitus numerus perit, & pro iis tamen Chriſtus mortuus eſt. O anima, ſi verè cognoſceres pretium animarum, ſanguinem videlicet pretioſum Filii Dei; & ſimul ſtragẽ maximam, quam patiuntur à lupis infernalibus, & quaſi leonibus rugientibus dæmoniis: certè non poſſes non toto animo earum miſereri; & tum oratione ad Deum, tum aliis quibuſcumq; modis poſſes, pro earum liberatione laborare. Deniq; miſerere etiam corporalibus neceſſitatibus proximorum: non verbo & lin-
1. Ioa. gua, ſed opere & veritate, memor
verbi

verbi Domini: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

GRAD. DECIMVS QVINTVS.

Ex consideratione magnitudinis justitiæ Dei, per similitudinem magnitudinis corporalis.

IVstitia Dei in Scripturis sanctis quatuor modis accipitur: primùm pro justitia universali, quæ continet omnes virtutes, & idem est quod sanctitas, sive probitas. sic in Psalmis: *Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Deinde accipitur pro veritate, sive fidelitate. sic in alio Psalmo: *Vt justificeris in sermonibus tuis.* Tertiò pro justitia distributiva præmiorum. sic in posteriore ad Timotheum: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Denique pro justitia ulciscente peccata. sic in alio Psalmo: *Pluet super peccatores laqueos; ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, quoniam justus Dominus, & justitias dilexit.* Magnitudo igitur divinæ justitiæ nobis utcumque innotescet, si consideremus latitudinem justitiæ ejus universalis: longitudinem justitiæ, id est, veritatis & fidelitatis ipsius; altitudinem justitiæ ejus, præmia distribuen-

CAP. I
Ps. 144
Psa. 50
2. Ti. 4
Ps. 10.

buentis in cælo: & profunditatem justitiæ ejusdem, flagellantis æternis suppliciis impios in inferno. Ac ut à latitudine incipiamus, justitia universalis dicitur illa in hominibus, quæ disponit hominem, ut benè se habeat in omnibus actionibus juxta omnes leges: ac per hoc omnes virtutes comprehendit, tum theologicas, tum morales. Sed est quædam virtus, quæ virtutes omnes in sinu suo complectitur, & omnium virtutum actus imperat, & dirigit ad ultimum finē, quæ dicitur charitas; quæ virtus quamvis in se particularis, & una ex theologicis sit, tamen rectè etiam justitia universalis dici potest. Ipsa enim disponit hominem, ut benè se habeat erga Deum & proximum, ac per hoc omnem legem adimplet. Sic loquitur Apostolus: *Dilectio malum non operatur.* &: *Qui diligit, legem implevit.* &: *Plenitudo legis est dilectio.* Et sanctus Augustinus, in libro De natura & gratia, inquit: *Charitas inchoata, inchoata justitia est: charitas provecta, provecta justitia est: charitas magna, magna justitia est: charitas perfecta, perfecta justitia est.* Porrò in Deo sunt omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam præsupponunt: & loco earum quæ præsupponunt imperfectionem, est aliquid longè melius & præstantius: ac per hoc nulla bonitas illi deest: quin potius

Ro. 13

De nat. & grat. c. 70.

potiùs tanta & tam infinita eſt in eo bonitas & ſanctitas, ut optimo jure ſolus bonus & ſolus ſanctus dici mereatur. Igitur non eſt in Deo Heb. 1.
fides virtus theologica, quia fides eſt earum rerum quæ non videntur; Deus autem omnia videt: nec eſt in Deo ſpes, quia ſpes eſt expectatio futurorum; Deus autem nihil expectat, cùm omnia ab æternitate poſſideat: non eſt in Deo pœnitentia peccati, quia Deus peccare non poteſt: non eſt humilitas, quoniam humilitas retinet hominem, ne aſcendat inaniter ſuper ſe, ſed in loco ſuo maneat; Deus autem nihil habet ſupra ſe, quò aſcendere quærat, cùm ſit altiſſimus. Eſt autem in Deo regina virtutum omnium charitas ampliſſima, ac planè infinita & immenſa: diligit enim ſe dilectione infinita, quia ſolus ipſe perfecte novit infinitum bonum, quod eſſentia ſua eſt: diligit item res omnes, quas fecit. Sic enim loquitur Sapiens: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti* Sap. 11
eorum quæ feciſti. Novit enim Deus per ſapientiam ſuam ſeparare malum à bono, id eſt, defectum à natura, etiam in dæmonibus & hominibus deterrimus: & naturam diligit, quam fecit; defectum, quem non fecit, odio habet. Deniq; adeò vera eſt in Deo charitas, ut ipſe Deus charitas dici voluerit, ſicut loquitur S.

1.Jo.4 Joannes, cùm ait: *Deus charitas est.* Nostra autem dilectio cum divina comparata, angustissima est; plurima enim sunt, quæ non diligimus, quoniam ea non novimus: multa quoque eorum quæ novimus, non diligimus, quia non facilè discernimus in eis bonum à malo: multa quoq; bona non bene diligimus, ac per hoc non vera charitate diligimus, quia mali sumus, & magis cupiditati quàm charitati servimus: Deum verò imperfecta charitate diligimus, non solùm quia non tantũ diligimus quantum bonitas ejus meretur, ad quam mensuram ne Angeli quidem pertingunt; sed etiam quoniam minùs diligimus quàm debemus, & minus etiã quàm possemus, si vigilantiùs & diligentiùs orationi & meditationi operã daremus. Hanc reginam virtutum comitantur in Domino virtutũ magnificentia singularis, liberalitas effusissima, benignitas & humanitas incredibilis, patientia & longanimitas inaudita, pietas & suavitas plusquã paterna, veritas & fidelitas numquã deficiens, misericordia cęlum & terram implens, justitia rectissima & inflexibilis; deniq; sanctitas purissima & lucidissima, ut in conspectu ejus stellæ non sint mundæ; & Seraphim stupore attoniti clament: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus* exer-

exercituũ. O si ista cogitares attentè, anima mea, cum quanto timore & tremore assisteres Deo in laudibus & oratione? ac potissimùm ad sanctum altare. qua reverentia & humilitate in conspectu Angelorum offerres æterno Patri Filium ejus unigenitum, pro salute vivorum & mortuorum?

Sed pergamus ad reliqua. Longitudo justitiæ Dei, in veritate & fidelitate se prodit: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, inquit Propheta: id est, promissiones Domini, etiam ante multa sæcula pronuntiatæ per ora Prophetarum, numquam erunt vel fuerunt irritæ: stabiles & firmæ sunt, magis quàm cælum & terra. sic enim ait Dominus: *Facilius est cœlum & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere.* intelligit autem Dominus per Legem, non solùm mandatorum, sed etiam promissorum omnium veritatem. Quæ enim mãdavit Dominus, omnino implenda sunt, aut pœna subeunda; & quæ promisit, æterna firmitate stabilita sunt. unde etiã idẽ Dominus dicit: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* & Isaias: *Verbum Domini nostri manet in æternum.* & David: *Fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi.* Et Apostolus: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* &: *Impossibile est mentiri Deum.*

CAP. II.
Ps. 144
Luc. 16
Matth. 5. & 24.
Isa. 40.
Ps. 11.
Rom. 3
Heb. 6.

Luc. 16 dicentem : *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* enitere quantum potes, ut non solùm miserearis conservorum tuorum, sed illo puro affectu miserearis, quo Pater cælestis miseretur nostri. Si dimittis injuriam detrahenti, vel calumnianti, dimitte ex vero corde, oblivioni perpetuæ mandans omnem offensam; nam & Pater noster obliviscitur peccata nostra, ut scribit Eze- Ezech. 18. chiel Propheta; & quantum distat ortus ab occidente, longè facit à nobis iniquitates nostras, ut loquitur Ps. 102 David, ne videlicet nobis ampliùs nocere queant. Si donas eleëmosynam pauperi, intellige te magis accipere, quàm dare: quoniam qui miseretur pauperis, fœneratur Domi- Prov. 18. no: & ideò humiliter & reverenter dona, non tamquam eleëmosynam pauperi, sed quasi munusculũ Principi. Si quid incommodi pateris, ut proximo egenti prosis; cogita quantum distes à Domino tuo, qui ut tibi prodesset, vitam & sanguinẽ dedit. Ita fiet, ut sine spe mercedis terrenæ, & sine ullo inanis glorię stimulo, sed ex solo & puro amore Dei & proximi, in misericordię virtute proficias.

CAP. IV. Restat profunditas consideranda misericordiæ Dei : ac quemadmodũ altitudo misericordiæ in caussa maximè splendet, sic profunditas ejusdem in effectis quærenda esse videtur.

tur. Illa igitur misericordia parum omnino profunda, & superficialis potiùs dicenda est, quæ ad sola verba descendit. Illa profundior, quæ non verbis tantùm consolatoriis, sed etiã beneficiis miseros sublevat & reficit. Illa profundissima, quæ nõ solum loquendo, & donando, sed etiam patiendo, & labores ac dolores subeundo miserabiles juvat. Iam Deus noster, cujus misericordiæ non est numerus, omnibus modis misertus est nobis. Ac primùm litteras consolatorias ad nos misit, quæ sunt Scripturæ divinæ, de quibus dicunt Machabæi: *Habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris.* 1. Mac. 12. Nec solis litteris, sed etiã sermonibus prædicatorum, qui funguntur legatione pro Christo ad nostrã peregrinationem, 2. Cor. 5 & inspirationibus internis ad nos loquitur Deus, auxilium protectionemq; promittens. *Audiam*, inquit David, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam; & super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor.* Ps. 84. Deinde, beneficia misericordiæ Dei contra multiplices miserias nostras, tum spirituales tum temporales, tam multa sunt, ut numerari non possint. Vbique enim *coronat* nos *in misericordia & miserationibus.* Ps. 102 id est, undique circumdat nos beneficiis misericordiæ suæ. Tertiò, descendit

misericordia Dei per mysterium incarnationis ad labores & dolores, ad famem & sitim, ad ignominiam & opprobria, ad livores & vulnera, ad crucem & mortem, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & à sempiterna morte, quæ iniquitati debebatur. Estne abyssus aliqua profundior, ad quam descendere potuerit misericordia Dei? Est omnino. Id enim fecit non ex debito, sed ex gra-

Isa. 53. tia. *Oblatus* enim *est, quia ipse voluit.*

Phil. 2 Quis enim coëgit Filium Dei, qui non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Patri, exinanire semetipsum, formam servi accipiendo? pro-

2. Cor. 8. pter nos egenum fieri, ut nos sua in-

Phil. 2 opia locupletaret? humiliari usque ad mortem, mortem autem crucis, ut nos vivificaret & exaltaret? Certè solus amor coëgit, sola misericordia impulit. Sed est adhuc aliquid profundius: nam voluit in opere nostræ salutis nobiscum communicare gloriam & honorem. Satis apta videbatur divisio illa angelica: *Glo-*

Luc. 2. *ria in altissimis Deo, & in terra pax:* honor Deo, utilitas hominibus. sed misericordia Dei voluit totam utilitatem esse nostram, & partem gloriæ esse suam, partem nostram. Voluit enim nobis conferre gratiam, per quam ipsi cooperaremur nostræ saluti, & verè mereremur vitá æternam, quam nobis Christus meruit: non

non quòd non ſufficeret meritum Chriſti, ſed ut communicaret nobis laudem & gloriam propriæ ſalutis. Vnde dicitur in Euangelio : *Redde illi mercedem.* & Apoſtolus gloriatur, dicens : *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.* Mat. 20 2 Tim. 4.
Denique profundiſſima eſt miſericordia Dei erga homines, præſertim pios & timentes Deum ; quia ſuperat affectum patris & matris, quo majorem nos in terris nullum novimus. Audi Prophetam Iſaiam : *Numquid oblivisci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui ? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviſcar tui.* Audi Davidem : *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* Ac ne diceres, inveniri etiam parentes, quorum amor in filios aliquando mutatur in odium : addit David de miſericordia Dei in filios : *Miſericordia Domini ab æterno, & uſque in æternum, ſuper timentes eum.* cujus etiam durationis nos ſecuros reddit Apoſtolus, cùm in poſteriore ad Corinthios vocat Deum, Patrem miſericordiarum, & Deum totius conſolationis. Itaque non ſolùm Pater eſt Deus timentium ſe, ſed Pater miſericordiſſimus, & ad conſolandum paratiſſimus : tollit enim miſerias afflictionũ & tribulationũ à filiis ſuis, quas judicat ipſis expedire ut tollantur, & in hac re Patrem miſericordiarũ Iſa. 49. Pſ. 102 2. Cor. 1.
ſe

se ostendit: & ad facilè toleranda miserias, quas judicat ipsis expedire ut non tollantur, præbet ineffabili consolationem, in qua re Deum se totius cōsolationis esse demonstrat. Dicit autem Apostolus, *totius consolationis*, propter duas caussas. Primùm, quoniam Deus novit suos cōsolari in omni genere tribulationis, quod certè mundus facere non potest, quia sæpè non intelligit caussam
Iob.16 tribulationū. Quomodo amici Iob erant onerosi consolatores, ut ipse dicit, quia nō noverant causā morbi, & applicabant medicinā, ubi nō oportebat: vel tam grandis est interdum tribulatio, ut nulla consolatio humana illam æquare possit. Deus autem, medicus sapientissimus & omnipotentissimus, omnem omnino morbum curare potest: & ideò dicit
2. Cor. 1. Apostolus: *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Deinde dicitur Deus totius consolationis, quoniā tam plenè & tā affluenter consolari novit, ut magis libeat pati tribulationem cum tali consolatione conjunctam, quàm simul utroq; carere. Quod re ipsa accidit Theodoro adolescenti, & Confessori in persecutione Iuliani apostatæ, qui per integras decem horas tanta crudelitate & tot mutatis carnificibus tortus est, ut nulla ætas simile factum meminerit: & ipse tamen toto illo tempore

lætus

lætus cecinit Psalmos David; & tunc primùm mœstus fieri cœpit, cùm deponi jussus est, ob maximam consolationẽ, quam, dum torqueretur, ex Angeli præsentia percipiebat, ut scribit Ruffinus. Quare non mirum est, si Apostolus dicat: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Et initio Epistolæ; *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Quid tibi videtur, anima mea, de ista tam ampla, tam diuturna, tam pura, & tam immensa misericordia Domini, qui bonorum nostrorum nõ eget, & tamen ex affluentia charitatis suę tam est sollicitus de servulis suis, ac si ab illis penderet omne bonum suum? Quas igitur illi gratias ages? quid umquam præstare poteris, ut tantæ misericordiæ non sis ingrata? stude saltem quantum potes, ut illi placeas, & quod illi placet adimpleas. Et quoniam scriptum est: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* &; *Miserere animæ tuæ placens Deo*: incipe sollicitè primùm investigare miserias animæ tuæ. Nam corporis quidem miseriæ patent: neque opus est admonere hominem, ut corporis sui misereatur: si enim vel unum dies corpus cibo & potu careat, vel unam noctem insomnẽ ducat, aut ex casu vel vulnere doleat, con-

Lib. 10 hist. c. 36.

2. Cor. 7.

2. Cor. 1.

Luc. 6.

Eccl. 30.

continuò lamentatur & rugit, & magna ſollicitudine illi ſuccurritur. Anima verò integras hebdomadas à cibo ſuo jejunat, vel plagis impoſitis languet, aut etiam mortua jacet, & nemo illius curam gerit, nemo miſeretur. Ergo ſæpè ac ſæpius viſita animam tuam: examina ſingulas potentias, an proficiant in cognitione & amore veri boni; an contra laborent ignorantia, & langueant cupiditatibus variis, vel etiã excæcata ſit malitia mens, & corrupta voluntas invidentiæ aut ſuperbię morbo. & ſi quid tale inveneris, clama ad Dominum: Miſerere mei, quoniam infirmus ſum. Quære medicos ſpirituales, & adhibe remedia opportuna. Deinde miſerere animarum cæterarum, quarum infinitus numerus perit, & pro iis tamen Chriſtus mortuus eſt. O anima, ſi verè cognoſceres pretium animarum, ſanguinem videlicet pretioſum Filii Dei; & ſimul ſtragẽ maximam, quam patiuntur à lupis infernalibus, & quaſi leonibus rugientibus dæmoniis: certè non poſſes non toto animo earum miſereri; & tum oratione ad Deum, tum aliis quibuſcumq; modis poſſes, pro earum liberatione laborare. Deniq; miſerere etiam corporalibus neceſſitatibus proximorum: non verbo & lin-
1. Ioa. 3. gua, ſed opere & veritate, memor
verbi

verbi Domini: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

GRAD. DECIMVS QVINTVS.

Ex consideratione magnitudinis justitiæ Dei, per similitudinem magnitudinis corporalis.

IVstitia Dei in Scripturis sanctis CAP. I
quatuor modis accipitur: primùm pro justitia universali, quæ continet omnes virtutes, & idem est quod sanctitas, sive probitas. sic in Psalmis: *Iustus Dominus in omnibus* Ps. 144
viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Deinde accipitur pro veritate, sive fidelitate. sic in alio Psalmo: Psa. 50
Vt justificeris in sermonibus tuis. Tertiò pro justitia distributiva præmiorum. sic in posteriore ad Timo- 2. Ti. 4
theum: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Denique pro justitia ulciscente peccata. sic in alio Psalmo: *Pluet super peccatores laqueos;* Ps. 10.
ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, quoniam justus Dominus, & justitias dilexit. Magnitudo igitur divinæ justitiæ nobis utcumque innotescet, si consideremus latitudinem justitiæ ejus universalis: longitudinem justitiæ, id est, veritatis & fidelitatis ipsius; altitudinem justitiæ ejus, præmia distribuen-

buentis in cælo: & profunditatem justitiæ ejusdem, flagellantis æternis suppliciis impios in inferno. Ac ut à latitudine incipiamus, justitia universalis dicitur illa in hominibus, quæ disponit hominem, ut benè se habeat in omnibus actionibus juxta omnes leges: ac per hoc omnes virtutes comprehendit, tum theologicas, tum morales. Sed est quædam virtus, quæ virtutes omnes in sinu suo complectitur, & omnium virtutum actus imperat, & dirigit ad ultimum finē, quæ dicitur charitas; quæ virtus quamvis in se particularis, & una ex theologicis sit, tamen rectè etiam justitia universalis dici potest. Ipsa enim disponit hominem, ut benè se habeat erga Deum & proximum, ac per hoc omnem legem adimplet. Sic loquitur Apostolus: *Dilectio malum non operatur.* &: *Qui diligit, legem implevit.* &: *Plenitudo legis est dilectio.* Et sanctus Augustinus, in libro De natura & gratia, inquit: *Charitas inchoata, inchoata justitia est: charitas provecta, provecta justitia est: charitas magna, magna justitia est: charitas perfecta, perfecta justitia est.* Porrò in Deo sunt omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam præsupponunt: & loco earum quæ præsupponunt imperfectionem, est aliquid longè melius & præstantius: ac per hoc nulla bonitas illi deest: quin potius

Ro. 13

De nat & grat. c. 70.

potiùs tanta & tam infinita eſt in eo bonitas & ſanctitas, ut optimo jure ſolus bonus & ſolus ſanctus dici mereatur. Igitur non eſt in Deo Heb. 1.
fides virtus theologica, quia fides eſt earum rerum quæ non videntur; Deus autem omnia videt: nec eſt in Deo ſpes, quia ſpes eſt expectátio futurorum; Deus autem nihil expectat, cùm omnia ab æternitate poſſideat: non eſt in Deo pœnitentia peccati, quia Deus peccare non poteſt: non eſt humilitas, quoniam humilitas retinet hominem, ne aſcendat inaniter ſuper ſe, ſed in loco ſuo maneat; Deus autem nihil habet ſupra ſe, quò aſcendere quærat, cùm ſit altiſſimus. Eſt autem in Deo regina virtutum omnium charitas ampliſſima, ac planè infinita & immenſa: diligit enim ſe dilectione infinita, quia ſolus ipſe perfecte novit infinitum bonum, quod eſſentia ſua eſt: diligit item res omnes, quas fecit. Sic enim loquitur Sapiens: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti* Sap. 11
eorum quæ feciſti. Novit enim Deus per ſapientiam ſuam ſeparare malum à bono, id eſt, defectum à natura, etiam in dæmonibus & hominibus deterrimus: & naturam diligit, quam fecit; defectum, quem non fecit, odio habet. Deniq; adeò vera eſt in Deo charitas, ut ipſe Deus charitas dici voluerit, ſicut loquitur S.

exercituũ. O si ista cogitares attentè, anima mea, cum quanto timore & tremore assisteres Deo in laudibus & oratione? ac potissimùm ad sanctum altare. qua reverentia & humilitate in conspectu Angelorum offerres æterno Patri Filium ejus unigenitum, pro salute vivorum & mortuorum?

Sed pergamus ad reliqua. Longitudo justitiæ Dei, in veritate & fidelitate se prodit: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, inquit Propheta: id est, promissiones Domini, etiam ante multa sæcula pronuntiatæ per ora Prophetarum, numquam erunt vel fuerunt irritæ: stabiles & firmæ sunt, magis quàm cælum & terra. sic enim ait Dominus: *Facilius est cælum & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere.* intelligit autem Dominus per Legem, non solùm mandatorum, sed etiam promissorum omnium veritatem. Quæ enim mãdavit Dominus, omnino implenda sunt, aut pœna subeunda; & quæ promisit, æterna firmitate stabilita sunt. unde etiã idẽ Dominus dicit: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* & Isaias: *Verbum Domini nostri manet in æternum.* & David: *Fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi.* Et Apostolus: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* &: *Impossibile est mentiri Deum.*

CAP. II. Ps. 144 Luc. 16 Matth. 5. & 24. Isa. 40. Ps. 11. Rom. Heb. 6.

 cujus

cujus dicti ea ratio est, quia nec falli potest, cùm sit sapientia; nec fallere, cùm sit bonitas; nec deficere, cùm sit omnipotentia. Homines autem quamvis sapientes, quamvis boni, quamvis potentes, & falli & fallere possunt; quia nec omnia norunt, nec omnia possunt implere quæ volunt, & possunt etiam qui boni sunt, quando promittunt, paulò pòst fieri mali: & non velle implere promissa. Quare si sapis, anima mea, in solo Deo confides, illi soli adhærebis, & in eum solum jactabis omnem sollicitudinem tuam. Sollicitè ambules tu cum Domino Deo tuo, & ille sollicitus erit tui: cave totis viribus, ne justitiam illius offendas, & misericordia ejus proteget te semper, nec timebis, quid faciat tibi homo, vel diabolus.

Mich. 6.

CAP. III.

Iam verò altitudo justitiæ Dei cernitur in retributione cælestis præmii; quod ipse Deus, ut supremus & justissimus Iudex, præparavit iis qui piè justeque vixerunt. Ac primùm quanta sit hujus justitiæ magnitudo, cognoscemus, si conferamus judicem Deum cum hominibus item judicibus; deinde si conferamus præmium cum præmio, id est, præmium quod dabit Deus, cum eo quod homines dare solent. Iudices homines, sive etiam Principes, aut Prælati, qui subditos vel famulos habent,

habent, multis de caussis ut plurimùm non reddunt justum pręmium iis quibus debent. Nam vel non possunt, cùm non habeant tantam rerum copiam, ut ad remuneranda merita omnium sufficiant: vel non cognoscunt omnia merita subditorum, aut certę non cognoscunt justum pretium meritorum, cùm ab animi sinceritate & devotione depēdeant: vel ex improbitate sua, & avaritia, aut alia perversa affectione nolunt justis subditorum laboribus justam mercedem reddere: vel denique, aut ipsi præveniuntur morte antequam debita præmia reddant; vel ii quibus debentur præmia, antè de hac vita decedunt, quàm laborum suorum mercedē gustare incipiant. Deus autem omnibus justis pro bonis operibus omnibus præmia nō solùm justa, sed etiam supra meritum reddit. Quid enim vilius & obscurius meritum fingi potest, quā sitienti præbere calicem aquæ frigidæ? & tamen pro hoc etiam opere promisit Dominus præmium: & de larga retributione à Domino promissa scribit Lucas: *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrū.* Neque periculum est, ut Deo desit copia rerum, quibus omnibus justis præmia reddi possint, cùm sit ipse Dominus omnium rerum, & possit

Matt. 10.

Luc. 6.

ſit ſolo verbo omnia multiplicare & augere in immenſum. Neq; timendum eſt, ne fortè fallatur in numero vel in pretio meritorum inveſtigando, cùm ſit ſapientiſſimus, & omnia pateant oculis ejus; & ipſe ſcrutetur renes & corda benè operantium ſervorum ſuorum, ut intelligat, quà mente, qua intentione, quo fervore, qua diligentia omnia fecerint. Neque ſuſpicari ullus poterit, ineſſe Deo malam voluntatem fraudandi ſervulos ſuos & filiolos ſuos juſta mercede, cū ſit ipſe fidelis in omnibus verbis ſuis. Denique neq; ipſe mori poteſt, cùm ſit præ omnibus immortalis, & omnia illi vivant; ut periculum nullum ſit, ne morte præveniente debita præmia ulla ratione impediātur. Manet igitur fixum & ratum, à *D*eo juſto judice bona opera omnia juſtorū hominum omniū digna mercede remunerari; ac per hoc tutiſſimum eſſe, cùm *D*eo negotiari in ratione laboris & mercedis; & periculoſum ac ſtultum eſſe, fiduciā in hominibus ponere, atq; ab eis juſta præmia pro laboribus expectare. Conferamus nunc præmia cum præmiis, divina cum humanis, cæleſtia cū terrenis. Quid quæſo reddere poſſunt homines iis qui totos dies pro eis laborant, vel totas noctes inſomnes ducunt, vel vitam ipſam in præliis ponunt?

nunt? O cæcitudo humana! quid reddere possunt, nisi res exiguas, viles & abjectas, & brevissimo tempore duraturas? Deus autem reddit res magnas, sublimes, æternas: & tamen illæ quæruntur, istæ spernuntur. S. Ho. 24. Ioannes Chrysostomus in Matthæum, comparat palatia, urbes, & regna hujus mundi, quæ homines admirantur, cum eis luteis fabricis, quas pueruli ex creta fingunt: quæ quidem casulæ & ædificiola magno labore à puerulis fiunt, sed à majoribus planè ridentur; & sæpè etiam cùm pater aut magister videt puerulos, omisso litterarum studio, in nugis illis occupari, pede omnia destruit, & quæ magno studio & tempore facta erant, multo facilius momento subvertit. Sic omnino magna palatia, turres, arces, oppida, regna mortalium, casulæ sunt luteæ, si comparentur ad cælestia & sempiterna bona, & ab ipsis beatis Angelis de cælo spectantibus ridentur, & sæpè à Patre cælesti nullo negotio subvertuntur, ut intelligamus, quã sint omnia planè inania. Quod quamvis nunc pauci advertunt, tamẽ omnes in die judicii, quãdo intelligere parũ proderit, intelligent. S. Hilarius in commentario ad caput 10. Matthæi, Dies, inquit, judicii, nulla atq; inania hæc omnia fuisse revelabit. Sed explicemus paulò

accuratius, qualia sint præmia cæle
ſtia, quæ pro terrenis iſtis præmioli
nunc à plurimis contemnuntur. Pr
mùm erunt in cæleſti regno bon
plurima, vel potiùs omnia, quæ ap
peti poſſunt: erunt enim omnes, q
in eo regno degent, beati. eſt auten
beatitudo cumulus omnium bono
rum aggregatione perfectus. Itaqu
ibi erunt bona animi, ſapientia, &
virtutes: bona corporis, pulchritud
ſanitas, robur: bona externa, diviti
voluptas, gloria. Deinde erunt hæ
omnia, ſumma, perfecta, eminen
tiſſima. Deus enim, qui oſtendit po
tentiam ſuam in creatione mund
ex nihilo, & ſapientiam in guber
natione & providentia, & charitat
ac bonitatem in redemptione gene
ris humani per myſterium Incarna
tionis & paſſionis Filii ſui; demon
ſtrabit tunc magnificentiam glori
ſuæ, & munificentiam liberalitati
ſuæ in diſtributione præmiorum
palmarum, & coronarum, iis qui d
hoſte diabolo triumphabunt. Et ſa
pientia quidem erit non ſpeculati
divinitatis in rebus creatis, ſed ip
viſio aperta eſſentiæ Dei, cauſſę cau
ſarum omniū, & ipſius primæ ac ſi
mæ veritatis, ex qua fulgētiſſima v
ſione fulgebunt animæ ſanctorū lu
ce tā ſplēdida, ut ſanctus Ioannes d
1. Ioa. 3 futura illa gloria dicat: *Similes ei er*
mus, quia videbimus eum ſicuti eſt. E
ha

hac ſumma ſapientia procedet charitas regina virtutum, tam ardens, ut ſummo bono ſemper inhærens, nec velit nec poſſit ab eo ſeparari. Sic tota anima, & omnes ejus potentiæ in optimo ſtatu conſtitutæ permanebunt: corpus lucebit inſtar ſolis, ut Dominus ipſe teſtatur, cùm ait: *Tunc justi fulgebunt ſi-* Mat.
cut ſol in Regno Patris eorum: atque hæc 13.
erit ejus pulchritudo: ſanitas erit immortalitas, robur impaſſibilitas: denique corpus, quod nunc animale eſt, tunc erit ſpirituale, id eſt, ſpiri- 1. Cor.
tui ad nutũ obediens, ut ventos agi- 15.
litate ſuperet, & muros ſubtilitate penetret. Porrò divitiæ erunt, tum nulla re indigere, tum cum Deo & in Deo omnia poſſidere. nam *ſuper om-* Matt.
nia bona ſua conſtituet eos. De volup- 24.
tate quid dicam, cùm ſcriptum ſit:
Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & Pſ. 35.
torrente voluptatis tuæ potabis eos? Quæ mẽs cogitare poterit, qualis delectatio ſit frui ſummo bono? videre ipſã pulchritudinem? guſtare ipſam ſuavitatem? intrare in gaudium Domini. id eſt, participem fieri ejus voluptatis, quæ facit beatum Deũ? Honor & gloria Sanctorum omnẽ eloquentiam ſuperat: nam in theatro mundi totius, omnium hominum & Angelorum, ab ipſo Deo laudabuntur Sancti omnes, & tamquam victores coronabũtur, &, quod omnem

continuò lamentatur & rugit, & magna ſollicitudine illi ſuccurritur. Anima verò integras hebdomadas à cibo ſuo jejunat, vel plagis impoſitis languet, aut etiam mortua jacet, & nemo illius curam gerit, nemo miſeretur. Ergo ſæpè ac ſæpius viſita animam tuam: examina ſingulas potentias, an proficiant in cognitione & amore veri boni; an contra laborent ignorantia, & langueant cupiditatibus variis, vel etiã excæcata ſit malitia mens, & corrupta voluntas invidentiæ aut ſuperbię morbo. & ſi quid tale inveneris, clama ad Dominum: Miſerere mei, quoniam infirmus ſum. Quære medicos ſpirituales, & adhibe remedia opportuna. Deinde miſerere animarum cæterarum, quarum infinitus numerus perit, & pro iis tamen Chriſtus mortuus eſt. O anima, ſi verè cognoſceres pretium animarum, ſanguinem videlicet pretioſum Filii Dei; & ſimul ſtragẽ maximam, quam patiuntur à lupis infernalibus, & quaſi leonibus rugientibus dæmoniis: certè non poſſes non toto animo earum miſereri; & tum oratione ad Deum, tum aliis quibuſcumq; modis poſſes, pro earum liberatione laborare. Deniq; miſerere etiam corporalibus neceſſitatibus proximorum: non verbo & lingua, ſed opere & veritate, memor verbi

1. Ioa.

verbi Domini: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

GRAD. DECIMVS QVINTVS.

Ex consideratione magnitudinis justitiæ Dei, per similitudinem magnitudinis corporalis.

IVstitia Dei in Scripturis sanctis quatuor modis accipitur: primùm pro justitia universali, quæ continet omnes virtutes, & idem est quod sanctitas, sive probitas. sic in Psalmis: *Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Deinde accipitur pro veritate, sive fidelitate. sic in alio Psalmo: *Vt justificeris in sermonibus tuis.* Tertiò pro justitia distributiva præmiorum. sic in posteriore ad Timotheum: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Denique pro justitia ulciscente peccata. sic in alio Psalmo: *Pluet super peccatores laqueos; ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, quoniam justus Dominus, & justitias dilexit.* Magnitudo igitur divinæ justitiæ nobis utcumque innotescet, si consideremus latitudinem justitiæ ejus universalis: longitudinem justitiæ, id est, veritatis & fidelitatis ipsius; altitudinem justitiæ ejus, præmia distribuen-

CAP. I

Ps. 144

Psa. 50

2. Ti. 4

Ps. 10.

buentis in cælo: & profunditatem justitiæ ejusdem, flagellantis æterni suppliciis impios in inferno. Ac ut à latitudine incipiamus, justitia universalis dicitur illa in hominibus, quæ disponit hominem, ut benè se habeat in omnibus actionibus juxta omnes leges: ac per hoc omnes virtutes comprehendit, tum theologicas, tum morales. Sed est quædam virtus, quæ virtutes omnes in fini suo complectitur, & omnium virtutum actus imperat, & dirigit ad ultimum finē, quæ dicitur charitas; quæ virtus quamvis in se particularis, & una ex theologicis sit, tamen rectè etiam justitia universalis dici potest. Ipsa enim disponit hominem, ut benè se habeat erga Deum & proximum, ac per hoc omnem legem adimplet. Sic loquitur Apostolus: *Dilectio malum non operatur.* &: *Qui diligit, legem implevit.* &: *Plenitudo legis est dilectio.* Et sanctus Augustinus, in libro De natura & gratia, inquit: *Charitas inchoata, inchoata justitia est: charitas provecta, provecta justitia est: charitas magna, magna justitia est: charitas perfecta, perfecta justitia est.* Porrò in Deo sunt omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam præsupponunt: & loco earum quæ præsupponunt imperfectionem, est aliquid longè melius & præstantius: ac per hoc nulla bonitas illi deest: quin potius

Ro. 13

De nat. & grat. c. 70.

potiùs tanta & tam infinita est in eo bonitas & sanctitas, ut optimo jure solus bonus & solus sanctus dici mereatur. Igitur non est in Deo Heb. 1.
fides virtus theologica, quia fides est earum rerum quæ non videntur; Deus autem omnia videt: nec est in Deo spes, quia spes est expectatio futurorum; Deus autem nihil expectat, cùm omnia ab æternitate possideat: non est in Deo pœnitentia peccati, quia Deus peccare non potest: non est humilitas, quoniam humilitas retinet hominem, ne ascendat inaniter super se, sed in loco suo maneat; Deus autem nihil habet supra se, quò ascendere quærat, cùm sit altissimus. Est autem in Deo regina virtutum omnium charitas amplissima, ac planè infinita & immensa: diligit enim se dilectione infinita, quia solus ipse perfecte novit infinitum bonum, quod essentia sua est: diligit item res omnes, quas fecit. Sic enim loquitur Sapiens: *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti* Sap. 11
eorum quæ fecisti. Novit enim Deus per sapientiam suam separare malum à bono, id est, defectum à natura, etiam in dæmonibus & hominibus deterrimus: & naturam diligit, quam fecit; defectum, quem non fecit, odio habet. Deniq; adeò vera est in Deo charitas, ut ipse Deus charitas dici voluerit, sicut loquitur S.

1.Jo.4 Ioannes, cùm ait: *Deus charitas est.* Nostra autem dilectio cum divina comparata, angustissima est; plurima enim sunt, quæ non diligimus, quoniam ea non novimus: multa quoque eorum quæ novimus, non diligimus, quia non facilè discernimus in eis bonum à malo: multa quoq; bona non bene diligimus, ac per hoc non vera charitate diligimus, quia mali sumus, & magis cupiditati quàm charitati servimus: Deum verò imperfecta charitate diligimus, non solùm quia non tantũ diligimus quantum bonitas ejus meretur, ad quam mensuram ne Angeli quidem pertingunt; sed etiam quoniam minùs diligimus quàm debemus, & minus etiã quàm possemus, si vigilantiùs & diligentiùs orationi & meditationi operã daremus. Hanc reginam virtutum comitantur in Domino virtutũ magnificentia singularis, liberalitas effusissima, benignitas & humanitas incredibilis, patientia & longanimitas inaudita, pietas & suavitas plusquã paterna, veritas & fidelitas numquã deficiens, misericordia cęlum & terram implens, justitia rectissima & inflexibilis; deniq; sanctitas purissima & lucidissima, ut in conspectu ejus stellæ non sint mundæ; & Seraphim stupore attoniti clament: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus* Isa. 6.
exer-

exercituũ. O si ista cogitares attentè, anima mea, cum quanto timore & tremore assisteres Deo in laudibus & oratione? ac potissimùm ad sanctum altare. qua reverentia & humilitate in conspectu Angelorum offerres æterno Patri Filium ejus unigenitum, pro salute vivorum & mortuorum?

Sed pergamus ad reliqua. Longitudo justitiæ Dei, in veritate & fidelitate se prodit: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, inquit Propheta: id est, promissiones Domini, etiam ante multa sæcula pronuntiatæ per ora Prophetarum, numquam erunt vel fuerunt irritæ: stabiles & firmæ sunt, magis quàm cælum & terra. sic enim ait Dominus: *Facilius est cælum & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere.* intelligit autem Dominus per Legem, non solùm mandatorum, sed etiam promissorum omnium veritatem. Quæ enim mãdavit Dominus, omnino implenda sunt, aut pœna subeunda; & quæ promisit, æterna firmitate stabilita sunt. unde etiã idẽ Dominus dicit: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* & Isaias: *Verbum Domini nostri manet in æternum.* & David: *Fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi.* Et Apostolus: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* & : *Impossibile est mentiri Deum.*

CAP. II. Ps. 144. Luc. 16. Matth. 5. & 24. Isa. 40. Ps. 11. Rom. 3. Heb. 6.

cujus dicti ea ratio eſt, quia nec falli poteſt, cùm ſit ſapientia ; nec fallere, cùm ſit bonitas ; nec deficere cùm ſit omnipotentia. Homines autem quamvis ſapientes , quamvis boni , quamvis potentes , & falli & fallere poſſunt ; quia nec omnia norunt , nec omnia poſſunt implere quæ volunt , & poſſunt etiam qui boni ſunt, quando promittunt, paulò pòſt fieri mali : & non velle implere promiſſa. Quare ſi ſapis , anima mea, in ſolo Deo confides, illi ſoli adhærebis , & in eum ſolum jactabis omnem ſollicitudinem tuam.

Mich. 6. Sollicitè ambules tu cum Domino Deo tuo , & ille ſollicitus erit tui : cave totis viribus, ne juſtitiam illius offendas, & miſericordia ejus proteget te ſemper, nec timebis, quid faciat tibi homo, vel diabolus.

CAP. III.

Iam verò altitudo juſtitiæ Dei cernitur in retributione cæleſtis præmii; quod ipſe Deus, ut ſupremus & juſtiſſimus Iudex, præparavit iis qui piè juſteque vixerunt. Ac primùm quanta ſit hujus juſtitiæ magnitudo, cognoſcemus, ſi conferamus judicem Deum cum hominibus item judicibus ; deinde ſi conferamus præmium cum præmio, id eſt , præmium quod dabit Deus , cum eo quod homines dare ſolent. Iudices homines , ſive etiam Principes , aut Prælati , qui ſubditos vel famulos habent,

habent, multis de caussis ut plurimùm non reddunt justum pręmium iis quibus debent. Nam vel non possunt, cùm non habeant tantam rerum copiam, ut ad remuneranda merita omnium sufficiant: vel non cognoscunt omnia merita subditorum, aut certè non cognoscunt justum pretium meritorum, cùm ab animi sinceritate & devotione depēdeant: vel ex improbitate sua, & avaritia, aut alia perversa affectione nolunt justis subditorum laboribus justam mercedem reddere: vel denique, aut ipsi præveniuntur morte antequam debita præmia reddant; vel ii quibus debentur præmia, antè de hac vita decedunt, quàm laborum suorum mercedē gustare incipiant. Deus autem omnibus justis pro bonis operibus omnibus præmia nō solùm justa, sed etiam supra meritum reddit. Quid enim vilius & obscurius meritum fingi potest, quā sitienti præbere calicem aquæ frigidæ? & tamen pro hoc etiam opere promisit Dominus præmium: & de larga retributione à Domino promissa scribit Lucas: *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefffluentem dabunt in sinum vestrū.* Neque periculum est, ut Deo desit copia rerum, quibus omnibus justis præmia reddi possint, cùm sit ipse Dominus omnium rerum, & pos-

Matt. 10.

Luc. 6.

ſit ſolo verbo omnia multiplicare & augere in immenſum. Neq; timendum eſt, ne fortè fallatur in numero vel in pretio meritorum inveſtigando, cùm ſit ſapientiſſimus, & omnia pateant oculis ejus; & ipſe ſcrutetur renes & corda benè operantium ſervorum ſuorum, ut intelligat, quâ mente, quâ intentione, quo fervore, qua diligentia omnia fecerint. Neque ſuſpicari ullus poterit, ineſſe Deo malam voluntatem fraudandi ſervulos ſuos & filiolos ſuos juſta mercede, cũ ſit ipſe fidelis in omnibus verbis ſuis. Denique neq; ipſe mori poteſt, cùm ſit præ omnibus immortalis, & omnia illi vivant; ut periculum nullum ſit, ne morte præveniente debita præmia ulla ratione impediãtur. Manet igitur fixum & ratum, à Deo juſto judice bona opera omnia juſtorũ hominum omniũ digna mercede remunerari; ac per hoc tutiſſimum eſſe, cùm Deo negotiari in ratione laboris & mercedis; & periculoſum ac ſtultum eſſe, fiduciã in hominibus ponere, atq; ab eis juſta præmia pro laboribus expectare. Conferamus nunc præmia cum præmiis, divina cum humanis, cæleſtia cũ terrenis. Quid quæſo reddere poſſunt homines iis qui totos dies pro eis laborant, vel totas noctes inſomnes ducunt, vel vitam ipſam in præliis ponunt?

nunt? O cæcitas humana! quid reddere possunt, nisi res exiguas, viles & abjectas, & brevissimo tempore duraturas? Deus autem reddit res magnas, sublimes, æternas: & tamen illæ quæruntur, istæ spernuntur. S. Ioannes Chrysostomus in Matthæum, comparat palatia, urbes, & regna hujus mundi, quæ homines admirantur, casulis luteis fabricis, quas puerulì ex creta fingunt: quæ quidem casulæ & ædificiola magno labore à puerulis fiunt, sed à majoribus planè ridentur; & sæpè etiam cùm pater aut magister videt puerulos, omisso litterarum studio, in nugis illis occupari, pede omnia destruit, & quæ magno studio & tempore facta erant, multo facilius momento subvertit. Sic omnino magna palatia, turres, arces, oppida, regna mortalium, casulæ sunt luteæ, si comparentur ad cælestia & sempiterna bona, & ab ipsis beatis Angelis de cælo spectantibus ridentur, & sæpè à Patre cælesti nullo negotio subvertuntur, ut intelligamus, quā sint omnia planè inania. Quod quamvis nunc pauci advertunt, tamē omnes in die judicii, quādo intelligere parū proderit, intelligent. S. Hilarius in commentario ad caput 10. Matthæi, Dies, inquit, judicii, nulla atq; inania hæc omnia fuisse revelabit. Sed explicemus paulò Ho. 24.

accuratius, qualia sint præmia cælestia, quæ pro terrenis istis præmiolis nunc à plurimis contemnuntur. Primùm erunt in cælesti regno bona plurima, vel potiùs omnia, quæ appeti possunt: erunt enim omnes, qui in eo regno degent, beati. est autem beatitudo cumulus omnium bonorum aggregatione perfectus. Itaque ibi erunt bona animi, sapientia, & virtutes: bona corporis, pulchritudo sanitas, robur: bona externa, divitiæ, voluptas, gloria. Deinde erunt hæc omnia, summa, perfecta, eminentissima. Deus enim, qui ostendit potentiam suam in creatione mundi ex nihilo, & sapientiam in gubernatione & providentia, & charitatē ac bonitatem in redemptione generis humani per mysterium Incarnationis & passionis Filii sui; demonstrabit tunc magnificentiam gloriæ suæ, & munificentiam liberalitatis suæ in distributione præmiorum, palmarum, & coronarum, iis qui de hoste diabolo triumphabunt. Et sapientia quidem erit non speculatio divinitatis in rebus creatis, sed ipsa visio aperta essentiæ Dei, caussę caussarum omniū, & ipsius primæ ac sūmæ veritatis, ex qua fulgētissima visione fulgebunt animæ sanctorū luce tā splēdida, ut sanctus Ioannes de
1. Io. 3 futura illa gloria dicat: *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Ex hac

hac summa sapientia procedet charitas regina virtutum, tam ardens, ut summo bono semper inhærens, nec velit nec possit ab eo separari. Sic tota anima, & omnes ejus potentiæ in optimo statu constitutæ permanebunt: corpus lucebit instar solis, ut Dominus ipse testatur, cùm ait: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in Regno Patris eorum:* atque hæc erit ejus pulchritudo: sanitas erit immortalitas, robur impassibilitas: denique corpus, quod nunc animale est, tunc erit spirituale, id est, spiritui ad nutũ obediens, ut ventos agilitate superet, & muros subtilitate penetret. Porrò divitiæ erunt, tum nulla re indigere, tum cum Deo & in Deo omnia possidere. nam *super omnia bona sua constituet* eos. De voluptate quid dicam, cùm scriptum sit: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos?* Quæ mẽs cogitare poterit, qualis delectatio sit frui summo bono? videre ipsã pulchritudinem? gustare ipsam suavitatem? intrare in gaudium Domini. id est, participem fieri ejus voluptatis, quæ facit beatum Deũ? Honor & gloria Sanctorum omnẽ eloquentiam superat: nam in theatro mundi totius, omnium hominum & Angelorum, ab ipso Deo laudantur Sancti omnes, & tamquam victores coronabũtur, &, quod omnem

Mat. 13.

1. Cor. 15.

Matt. 24.

Ps. 35.

nem dignitatē vincit, in ipſo Chriſti throno tamquam regni participes collocabuntur. ſic enim legimus in
Apo.3. Apocalypſi: *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo; ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.* Hanc ſublimitatem honoris mira-
Pſ. 138 batur Propheta, cum diceret: *Mihi autem nimis honori[illegible]ati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Quod ſi ad hanc multitudinem & excellentiam bonorum, addamus tamquam ineffabile condimentum, æternitatem, quis capere poterit magnitudinem ſupernæ felicitatis; & tamen quod vix capimus cogitando, experiemur poſſidendo, ſi piè, juſtè, ſobrieq; vivendo ad beatam illam patriam aliquando veniemus. verè enim ſine fine bona illa durabunt, quæ momentaneis laboribus nunc per Dei gratiā & Chriſti famulis acquiruntur. Quid hîc dices, anima mea? placebitne tibi ludos puerorum in ædificiolis ex luto conſtruendis, conſectari, & regni verè ſempiterni poſſeſſione privari? placebitne, quod horret animus cogitare, voluptatibus pecorum delectari, qui ad ineffabilia gaudia cum Angelis invitaris? Avertat hoc ab anima ſervi tui miſeri-
Pro.18 cordia tua Domine: quin potiùs *confige timore tuo carnes meas.* & dulceſcat ſemper mihi ſuper mel & favum
ob-

obedientia legis tuæ, ut carnem cū vitiis & concupiſcentiis crucifigens, aſpirare audeā ad ſpirituales & perennes delicias paradiſi tui. Da Domine ſervo tuo ſequi veſtigia Chriſti tui, qui mitis & humilis corde, *cùm malediceretur, non maledicebat;* 1. Pet. 2.
cùm pateretur, non comminabatur. da ſobriè, juſtè, & piè vivere in hoc ſæculo, Tit. 2.
ut cum fiducia aliqua expectem beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Reliquum eſt, ut juſtitiā conſideremus, quā Deus in profundiſſima gehennæ abyſſo in peccatoribus puniendis exercet. CAP. IV.
Quod ſi attentè & ſeriò faciemus, intelligemus profectò veriſſimum eſſe, quod Apoſtolus docet in Epiſtola ad Hebræos, *horrendum* eſſe *incidere in manus Dei viventis.* He. 10.
Nam (ut ordinem ſequamur, quem in juſtitia remunerante Sanctorum merita tenuimus) animadvertet Deus juſtus judex in omnia omnino peccata, etiā leviſſima, qua eſt verbum otioſum. ſic enim legimus in Euangelio: *Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationē de eo in die judicii.* Mat. 12
Et homines quidē multa peccata non puniunt, vel quia nō poſſunt, reſiſtētibus aut fugiētibus reis; vel quia neſciūt eſſe cōmiſſa, aut per legitimos teſtes probata nō ſunt, vel quia no-
lunt

lunt ea punire, aut corrupti muner
bus, aut oppressi favoribus, aut pr
pria malitia depravati. Deus aute
omnipotens est, ac per hoc ejus p
testati nullus resistit. Idem ubiq
Ps. 138 est, ideò nullus ab eo se abscondε
potest. *Quo ibo*, inquit David, *a spiri
tuo, & quo à facie tua fugiam? si asce
dero in cælum, tu illic es: si descendero
infernum, ades.* Idem sapientissim
est, & novit omnia etiam abscon
ta & occulta in intimis latebris co
dium: nec indiget testibus, ut crim
na probentur, cùm conscientiæ h
minum pro mille testibus Domin
sint. Denique nulla munera, nu
favores justitiam Dei corrumpe
poterunt, cùm ipse bonorũ nostr
rum non egeat. Maneat igitur, null
esse peccatum, neque maximum, n
que minimum, neque gravissimu
neque levissimum, quod justitia
Dei ultricem & vindicem peccat
rum effugere possit, nisi anteà p
pœnitentiam purgatũ fuerit. Qua
to enim nunc est misericordia co
osior in ignoscendo, tanto erit p
hanc vitam justitia rigidior & sev
Isa. 49. rior in ulciscendo. De hoc tempo
dicit Isaias. *In tempore placido exaud
te, & in die salutis auxiliatus sum ti*
Quod exponens Apostolus in post
2. Co. 6 riore ad Corinthios: *Ecce*, inquit, *nu
tempus acceptabile, ecce nunc dies sal
tis.* De tempore futuro post ha
vitan

vitam, Sophonias clamat: *Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.* Neque verò solùm peccata omnia punientur, sed punientur horrendis suppliciis, quæ tam ingentia erunt, ut vix ulli homines nunc ea suspicari valeant: quēadmodum enim oculus non vidit, auris non audivit, & in cor hominis non ascenderunt quæ præparavit Dominus diligentibus se; sic omnino non vidit oculus, nec audivit auris, nec ascenderunt in cor hominis quæ præparavit Dominus odio habentibus se. Erunt enim ærumnæ peccatorum in gehennæ plurimæ, maximæ, & puræ, id est, nullis consolationibus admixtæ; &, quod in infinitū auget miseriam, sempiternæ. Erunt, inquam, plurimæ: quoniam singulæ potentiæ animæ, & singuli sensus corporis suos habebunt tortores. Perpende verba sententiæ Iudicis supremi, quę habentur in Evangelio: *Discedite à me maledicti in ignem æternum. Discedite*, inquit, id est, recedite à consortio beatorum, privati in æternum visione Dei, quæ summa est & essentialis beatitudo, ac finis vltimus ad quē facti eratis. *Maledicti*, id est, nolite sperare deinceps ullum genus benedictionis; privabimini enim omni virore gra-

Soph. 1

Mat. 25.

tiæ,

tiæ, omni ſpe ſalutis: nõ pluet ſuper vos ampliùs aqua ſapientiæ nec ros bonæ inſpirationis, non lucebit ampliùs radius cæleſtis luminis, non germinabit in vobis gratia pœnitentiæ, non flos charitatis, non fructus operum bonorum, non viſitabit vos ex hoc uſque in æternum Oriens ex alto. Nec ſolùm bonis ſpiritualibus, ſed etiam corporalibus; nec ſolùm æternis, ſed etiam temporalibus carebitis: nullæ pro vobis
Mat. 21 erunt divitiæ, nullæ deliciæ, nulla ſolatia, ſed eritis ſimiles ficulneæ, quæ maledicta à me, continuò tota à radicibus aruit. *In ignem*, id eſt, in caminum ignis ardentis & inextinguibilis, qui non membrum unum, ſed omnia membra ſimul comprehendet, & acutiſſima pœna vexabit. *Æternum*, id eſt, in ignem, qui non eget fomento lignorum, ut ſemper ardeat, ſed flatu Dei omnipotentis ſuccenditur: ut ſicut culpa in vobis numquam delebitur, ſic & pœna numquam finiatur. Itaq; rectiſſimè
Iſa. 33 Propheta Iſaias exclamat: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit vobis cũ ardoribus ſempiternis?* ac ſi [illegible] cat, Nemo omnino patienter ferre poterit, ſed impatiẽtes, & indignantes, & deſperantes ferre cogẽtur, etiamſi nolint. Et addit: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* quæ verba non
Cap. 66. ſemel

ſemel repetit Dominus apud Marcum. Adjungetur enim vermis conſcientiæ, & recordationis hujus temporis, quo potuiſſent impii, ſi voluiſſent, parvo negotio pœnas illas evadere, & gaudiis perfrui ſempiternis. Ac ne quis exiſtimet, poſſe damnatos aliquid refrigerii ex deambulatione & loci mutatione capere; audi, quid ipſe Dominus dicat: *Ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Itaque miſeri illi alligati manus & pedes vinculis æternis, in loco eodem ſemper jacebunt, lumine ſolis, & lunæ, & ſtellarum orbati, & ignis ardoribus æſtuantes, flentes & dolentes, & dentibus præ rabie & deſperatione ſtridentes. Nec ſolum dolores graviſſimos patientur in gehenna, qui in eum locum horroris pleniſſimum detrudentur, ſed præterea etiam extremam rerum omnium inopiam, & dedecus, atq; ignominiam ſumma erubeſcentia & confuſione pleniſſimam. Facient enim in puncto temporis jacturam palatiorum, agrorum, vinearum, pecorum, jumentorum, veſtium, auri denique, & argenti, & lapidum pretioſorum: atque ad eam egeſtatem redigentur, ut guttam aquæ frigidæ cum divite epulone deſiderent & expetant, & non audiantur. Porro ſuperbi & glorioſi illi viri, qui in præſenti tempore injuriæ om-

Marc. 9

Matth. 22.

nis impatientes, dignitatem re
omnibus anteponunt, in theatro
totius humani generis, & omni
Angelorum, quo nullum umqu
majus nec fuit nec erit, revelari v
bunt & publicè demonstrari om
ipsorum crimina, etiam in tene
patrata, vel in cordis latebris rec
dita, quamvis turpissima, prodi
nes, latrocinia, incestus, sacrile
1.Co 4 Nam, ut ait Apostolus in priore
Corinthios, quando veniet Domi
ad judicandum orbem terrarum,
luminabit abscondita tenebrarum
manifestabit consilia cordium :
tunc laus erit unicuique à Deo; &
ne dubio, vituperatio quoque
unicuique impio & iniquo à D
Tantū verò erit opprobrium & co
fusio sceleratorum hominū in th
tro illo, ut S. Basilius in explicatio
Psalmi trigesimi tertii non timeat
cere, hoc fore omnium suppliciorum
gravissimum, præsertim hypocri
& superbis, & omnibus gloriæ cu
dis, quibus honor pro Deo, vel id
potius, in hoc mundo fuerat. Se
hæc, quæ diximus, de jactura bon
omnium, tam cælestium quàm te
strium, & de doloribus acerbissim
& ignominia atque opprobrio, fin
aliquem essent habitura, vel salten
liquod genus consolationis aut re
gerii admixtum haberent, ut in
vita miseriæ omnes habent; poss
ali

aliquo modo mala tolerabilia existimari. At cùm certum omnino & extra omnem dubitationem sit, quemadmodum felicitas beatorũ sine ullius admixtione miseriæ perpetuò duratura est; sic etiam infelicitatem damnatorum sine ulla admixtione solatii perpetuò, id est, in omnia sæculorum sæcula duraturam: oportet omnino ut cæci & stulti sint, qui non totis viribus laborant, per quascumque tribulationes, & pericula, & infamiam, & mortẽ, quæ momentanea & levia vocat Apostolus, ad regnum cælorũ & cælestem beatitudinem pervenire. 2. Co. 4

CAP. V.

Ac si forte miratur aliquis, cur clementissimus Deus tam atroces & tam diuturnas pœnas peccatis hominum, quæ velocissimè transeunt, & non usque adeò gravia videntur, constituerit: is audiat sanctum Augustinum in libro de Civitate Dei: *Quisquis*, inquit, *hujusmodi damnationem vel nimiam vel injustam putat, metiri profectò nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas.* & infrà: *Quisnam satis explicet, quantum malum sit non obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio & tanto terrenti supplicio?* Loquitur sanctus Augustinus de peccato primi hominis; sed eadem ratio est de omnibus peccatis. Nam si stateras nõ dolosas, sed veras adferamus, inveniemus omne peccatum letale ex triplici capite esse Li. 14. ca. 15.

gravissimum. Nam & horrendum est, creaturam Creatori suo non obedire, cum infinito intervallo à vilitate creaturæ distet dignitas Creatoris, & creatura naturaliter serva, & naturaliter Dominus sit Creator; & creatura quidquid est, & quidquid habet, debeat Creatori, Creator autem nihil debeat creaturæ. Deinde si mandata Creatoris gravia essent, adhuc creatura parêre deberet: sed *mandata ejus*
1 Io.5. *gravia non sunt*, & jugum suave & onus
Ma.11. leve ab ipso Salvatore dicuntur. Quanta igitur & quàm inexplicabilis culpa est, vermiculos terræ Creatori suo in re tam facili non obedire? Præterea si Deus supplicium mortis æternæ peccantibus comminatus non esset, potuisset homo fortasse excusationem peccato suo prætexere: sed cum tam sæpe, & tam perspicue per Prophetas & Apostolos supplicium sempiternum fuerit comminatus, quis peccatorum contumaciam excusabit? Deniq; si culpa hominum damnatorum non esset æterna, mirari possemus, cur pœna peccati futura esset æterna. Sed cum obstinatio damnatorum sit æterna, quid miramur si etiam supplicium sit æternum? Atque hæc obstinata voluntas in malo, quæ communis erit damnatis hominibus cum dæmonibus: hæc, inquam, perversa, atque à Deo summo bono aversa voluntas, quæ semper imm

immobilis & ſtabilis permanebit, facit, ut ſancti homines magis horreāt letale peccatum, quam ignem gehennæ. Audi enim quid de Anſelmo ſcribat Edinerus Anglus in ſecundo libro Vitæ ejus. Conſcientia, inquit, mea teſte, non mentior, quia ſæpe illum (Anſelmum) ſub veritatis teſtimonio profiteri audivimus, quoniam ſi hinc peccati horrorem, hinc inferni dolorem corporaliter cerneret, & neceſſario uni eorum immergi deberet, prius infernum quam peccatum appeteret. Aliud quoque, non minus forſan aliquibus mirum, dicere ſolebat, videlicet, malle ſe purum à peccato & innocentem gehennam habere, quam peccati ſorde pollutum cælorum regna tenere. Si hæc homo ille ſanctus dicebat, & ſentiebat, quia illuminatus à Deo cognovit gravitatem peccati eſſe majorem, quam ſit pœna gehennæ; quanto magis Deus, qui penetrat uſque ad fundum malitiam, & fœditatem, & perverſitatem peccati, juſtiſſimè judicabit condignam eſſe pœnam peccati, quam ipſe uſque ab æternitate conſtituit. Ergo, anima mea, noli errare, noli ſeduci, noli ſimilis illorum fieri, qui *confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* multi enim fidem habent, ſed in habitu, non in actu, quaſi gladium in vagina reconditum. Si enim actu crederent, & credendo ſerio cogitarent Tit. 1.

rent Deum esse fidelem & justum, & reverà pœnas gravissimas, & nunquam finiendas, & sine admixtione consolationis iniquis præparasse; fieri non posset, ut opera facerent, quæ faciunt; & biberent, ut dicitur in libro Iob, quasi aquam iniquitatem: id est, tam facilè, tam sine timore, tam læto animo peccata tam multa, & tam magna patrarent, ac si præmium, non pœna peccantibus deberetur: tu, inquam, crede firmissimè, & credendo recogita, Deum in præsenti patrem esse misericordiarum, & paratum esse omnibus verè pœnitentibus misericorditer indulgere peccata; sed eumdem Deum post hanc vitam fore omnino Deum ultionum, & eas pœnas de peccatoribus sumpturum, quas præparavit, & per Prophetas & Apostolos suos prædicari, & ad memoriam posterorum litteris mandari præcepit. Sic enim fiet, ut timore intolerabilium pœnarum, & spe præmiorum maximorum, quasi duabus alis sublevata, præsentis vitæ pericula secura pertranseas, & ad vitam ac requiem pervenias sempiternam. Amen, Amen.

Iob. 15

2. Co. 1

Psal. 93.

